

ACTA FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS COMENIANAE
Tomus XXXVII
1/2018

PRÁVNE POSTAVENIE A POSTOJE CHORVÁTOV NA SLOVENSKU V ROKOCH
1939 – 1945¹

Mgr. Katarína Bavlíšiková
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky
katarina.bavlsikova@flaw.uniba.sk

Právne postavenie a postoje Chorvátov na Slovensku v rokoch 1939 – 1945

Chorvátska národnostná menšina v skúmanom období nepatrila medzi perzekvovanú časť obyvateľstva. Napriek tomu, že jej obyvatelia nemali svoju samostatnú politickú stranu a nemali také výsadné postavenie ako napríklad nemecká národnostná menšina, tak sa naplno rozvíjali najmä v spolkovej a kultúrnej oblasti. Táto skutočnosť bola zapríčinená vznikom Nezávislého štátu Chorvátsko v roku 1941 a následnými priateľskými, diplomatickými, obchodnými a kultúrnymi vzťahmi medzi dvoma krajinami, ktoré boli v područí Nemeckej ríše.

Rechtsstatus und Einstellungen der Kroaten in der Slowakei in den Jahren 1939 – 1945

Die kroatische Minderheit gehörte im untersuchten Zeitraum nicht zum verfolgten Teil der Bevölkerung. Trotzdem, ihre Einwohner hatten keine eigene unabhängige politische Partei und keine privilegierte Position wie die deutsche nationale Minderheit, sie entwickelte voll insbesondere im verbanden und kulturellen Bereich. Dies war auf die Entstehung des Unabhängigen Staates Kroatien im Jahr 1941 und die nachfolgenden freundschaftlichen, diplomatischen, wirtschaftlichen und kulturellen Beziehungen zwischen den beiden Ländern unter der Kontrolle des Deutschen Reiches verursacht.

Legal Status and attitudes of Croatians in Slovakia in the years 1939 – 1945

The Croatian national minority did not belong to the persecuted part of the population in the surveyed period. Despite the fact that its inhabitants did not have their own independent political party and did not have a privileged position such as the German national minority, they were fully developed in particular in the guild and cultural

---

¹ Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia projektu VEGA číslo 1/0638/18 s názvom „Hospodárske právne dejiny: hospodárstvo a podnikanie v právnych dejinách“ (zodpovedný riešiteľ prof. JUDr. PhDr. Tomáš Gábriš, PhD., LL.M., MA)

spheres. This was due to the creation of the Independent State of Croatia in 1941 and subsequent friendly, diplomatic, commercial and cultural relations between the two countries under the control of the German Empire.

Kľúčové slová: Chorváci, národnostná menšina, právne postavenie

Schlüsselbegriffe: Kroaten, nationale Minderheit, Rechtsstatus

Keywords: Croatians, national minority, legal status

Úvod

Problém „čistoty národov“ bez národnostných menšín v povojnovej Európe vyústil do Hitlerovej idey nadnároda a nadradenej rasy. V danom období nasledovali udalosti, ktoré výrazne ovplyvnili aj národnostnú politiku. Mníchovská dohoda z 30. 9. 1938, kde muselo Československo odstúpiť Sudety Nemecku a vyriešiť postavenie poľskej a maďarskej menšiny, bola odstúpená časť českého Tešínska, nasledovaná vyst'ahovaním českých obyvateľov z pohraničia. Opomenúť nemožno ani prijatie Žilinskej dohody 6. 10. 1938, ktorá deklarovala autonómiu Slovenska. Začalo sa obdobie Druhej, už Česko-slovenskej republiky, a 11. 10. 1938 aj autonómia Podkarpatskej Rusi. Do národnostnej otázky následne výrazne zasiahla Viedenská arbitráž z 2. 11. 1938, ktorá so sebou priniesla nútený odchod slovenského a rusínskeho obyvateľstva z južných častí Slovenska a Podkarpatskej Rusi. Pod nátlakom Nemecka vznikla samostatná Slovenská republika 14. 3. 1939. Ústavný zákon zo dňa 21. júla 1939 o ústave Slovenskej republiky obsahuje v 12. hlave úpravu postavenia národnostných skupín. V danom období, najmä od vzniku Nezávislého štátu Chorvátsko v roku 1941, sa začali budovať užšie slovensko-chorvátske vzťahy, keďže obidve krajiny sa ocitli v područí Nemeckej ríše.

Všeobecná právna úprava národnostnej politiky Slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945

Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z. obsahol problematiku národnostných menšín v dvanástej hlave pod názvom Národnostné skupiny v § 91 – 95. Avšak namiesto pojmu národnostná menšina zavádzal podľa nemeckého vzoru označenie národnostná skupina. Deklaroval občanom slobodné prihlásenie sa k národnostnej menšine, pričom sa musela viesť špeciálna evidencia v katastri. Zákon zakotvil trestnosť akejkoľvek činnosti vedúcej k odnárodňovaniu. Národnostné skupiny sa mohli slobodne organizovať v kultúrnej a politickej sfére pod vlastným vedením, mohli nadväzovať a udržiavať kultúrne styky s materským

národom a používať svoj jazyk vo verejnom živote a v školách. Zdanlivo bohatá miera autonómie a uplatňovania práv príslušníkov národnostných skupín však bola na druhej strane výrazne limitovaná. Zákon v § 95 zaviedol princíp reciprocity, ktorým sa ich práva okresali. Príslušníci národnostnej skupiny mohli požívať práva len do takej miery, v akej také isté práva v skutočnosti požívali aj príslušníci slovenskej menšiny na území materského štátu danej národnostnej skupiny. Národnostným skupinám bola v § 59 daná možnosť založenia vlastnej politickej strany, ktorá bude reprezentantkou politickej vôle celej národnostnej skupiny, čo v praxi znamenalo, že každá mohla mať len jednu.² Podmienky vzniku, registrácie, činnosti a fungovania takej politickej strany upravoval osobitný zákon č. 121/1940 Sl. z. o politických stranách národnostných skupín.³ Výsledkom tejto legislatívy bolo, že reálne existovali len dve politické strany národnostných menšín - nemecká Deutsche Partei a maďarská Magyar Nemzeti Párt. Ostatné národnostné menšiny svoju politickú stranu nemali. Zákon č. 308/1940 Sl. z. o ľudových školách v § 30 bližšie špecifikoval podmienky zakladania ľudových škôl národnostnými skupinami. Limitácia spočívala v počte školou povinných detí danej národnostnej skupiny. Obec bola povinná zriadiť ľudovú školu s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny, ak v nej žilo najmenej 30 školou povinných detí. Pokiaľ ich tam bolo najmenej 15, mohli si ju príslušníci danej národnostnej skupiny zriadiť len na vlastné náklady bez finančnej intervencie obce.⁴ Výsledkom vtedajšej právnej úpravy bolo, že napriek deklarovaniu rovnakých práv pre všetkých príslušníkov národnostných menšín, v praxi nemali rovnaké právne postavenie. Okrem všeobecnej rámcovej národnostnej legislatívy obsahoval vtedajší právny poriadok aj zákony dotýkajúce sa perzekúcií najmä židovského a rómskeho obyvateľstva, ktoré sa však nedotýkali chorvátskej národnostnej menšiny.

Národnostné zloženie obyvateľstva

Udalosti vyhlásenia samostatného Slovenského štátu 14.3.1939 a následné uzavretie Zmluvy o ochrannom pomere medzi Nemeckou ríšou a Slovenskom predznamovali smerovanie aj v oblasti národnostnej politiky, ktorá bola orientovaná na Nemecko. Spoločne s rastúcimi obavami z politicky silnejúcej nemeckej menšiny, ktorá stále urputnejšie žiadala osobitné kultúrne a právne postavenie na Slovensku, viedli na konci roku 1938 k zorganizovaniu osobitného mimoriadneho krajiniského sčítania obyvateľstva. Hlavným cieľom súpisu malo byť vytvorenie tzv. *národnostného katastra*, ktorý by priniesol najmä presné informácie o etnických

---

²Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z.

³Zákon č. 121/1940 Sl. z. o politických stranách národnostných skupín

⁴Zákon č. 308/1940 Sl. z. o ľudových školách

minoritách žijúcich na území Slovenska a ich konkrétnom priestorovom rozmiestnení.⁵ Špecifikom v porovnaní s dovtedajšou praxou bolo, že súpis sa týkal len trvalo usadeného obyvateľstva a nebol jeho prípravou, realizáciou a rozšírením výsledkov poverený štatistický úrad.⁶ V nových hraniciach vzniknutého štátu sa v danom období nachádzalo viacero národnostných menšín. Podľa krajinského sčítania obyvateľstva z roku 1940 tvorili približne 15% obyvateľstva. Boli medzi nimi Nemci, ktorí tvorili najväčší podiel (130000), Židia (89000), Maďari (67000), Česi (80000), Rusíni (79000) a Rómovia (30000), počet a podiel iných národnostných skupín, do ktorej patrili aj Chorváti, bol pri sčítaní veľmi nízky a dosahoval menej ako 1 % z celkového počtu.⁷ Sčítanie obyvateľstva z roku 1940 malo svoje špecifické charakteristiky. Z nich najmarkantnejšou bola netradičná metodika definovania a zisťovania národností. Okrem prijatia zásady určenia národnosti podľa materinského jazyka so snahou objektivizovať výsledky sčítania, prípadne jazyka bežne používaného v hovorovom styku, prijala sa aj zásada povinného prihlásenia sa niektorých skupín obyvateľstva ku konkrétnej národnosti. Táto povinnosť bola určená dvom perzekvovaným skupinám, a to obyvateľstvu izraelského (židovského) vierovyznania a Cigánov (Rómov).⁸

Osobitosti slovensko-chorvátskych vzťahov

Chorvátska národnostná menšina nepatrila v predmetnom období medzi perzekvovanú časť obyvateľstva ako napríklad Rómovia a Židia. Napriek tomu, že jej obyvatelia v skúmanom období nemali svoju samostatnú politickú stranu a nemali ani také výsadné postavenie ako napríklad nemecká národnostná menšina, tak sa naplno rozvíjali najmä v spolkovéj a kultúrnej oblasti. Táto skutočnosť bola zapríčinená vznikom Nezávislého štátu Chorvátsko (Nezavisna država Hrvatska, ďalej len NDH) v roku 1941 a následnými priateľskými, diplomatickými, obchodnými a kultúrnymi vzťahmi medzi dvoma krajinami, ktoré boli v područí Nemeckej ríše.

---

⁵ ŠPROCHA, B. – TIŠLIAR, P.: *Demografický obraz Slovenska v rokoch 1938 – 1945*. Bratislava : Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o.z. v spolupráci s Centrom pre historickú demografiu a populačný vývoj Slovenska, Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, 2016, s. 17.

⁶ Tamtiež, s. 17

⁷ KAMENEC, I.: *Slovenský štát*. Praha : Anomál, 1992, s. 25.

⁸ TIŠLIAR, P.: *Prípravný proces súpisu domov a bytov a sčítania ľudu na Slovensku v roku 1940*. In *Populačné štúdie Slovenska 6*. Bratislava : Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 2015, s. 38.

Vývoj slovensko-chorvátskych vzťahov možno v rokoch 1941–1945 rozdeliť do štyroch období:

- obdobie od apríla 1941 do decembra 1941 – nadviazanie diplomatických vzťahov (1941),
- 2. obdobie roku 1942 – kulminácia vzťahov medzi Slovenskou republikou a NDH (1942),
- 3. obdobie od konca roku 1942 do jesene 1944 – úpadok slovensko-chorvátskych vzťahov (koniec roku 1942 – august 1944),
- 4. obdobie od jesene 1944 do konca vojny (máj 1945) – ukončenie vzťahov medzi Slovenskou republikou a NDH.⁹

Dôležitou časťou, ktorá deklarovala priateľstvo medzi Slovenskom a NDH v prvom období nadviazovania diplomatických vzťahov bola aj hospodárska spolupráca. Dňa 16. októbra 1941 boli podpísané tri zmluvy: obchodná zmluva, dohoda o platobnom styku a veterinárna zmluva. V kultúrnej oblasti nadväzovali oba štáty na už existujúce kontakty, ktoré sa snažili prehĺbiť. Pokračovala naďalej osvedčená výmena študentov a poskytovanie štipendií. Chorvátske ministerstvo zdravotníctva ponúklo výmenu študentov medicíny, slovenské ministerstvo hospodárstva ponúklo prax na školských veľkostatkoch. V Chorvátsku pokračovali v štúdiu študenti Vysokej školy zverolekárskej.

K. Murgaš viedol predbežné rozhovory o založení Chorvátsko-slovenskej spoločnosti v Záhrebe za účelom posilnenia vzájomných kultúrnych vzťahov. Všetky styky však mali byť pod neustálym štátnym dozorom. Najmenej ideologicky poznačenou oblasťou bola športová. Usporiadávali sa rôzne športové podujatia prevažne na štátne a cirkevné sviatky. Mnohé z nich organizovala Hlinkova garda alebo Ustaša (Chorvátske fašistické revolučné hnutie).¹⁰

V roku 1942 bolo uzavretých niekoľko vzájomných dohôd: Dohoda o upravení vzájomných občiansko-právnych stykov, ktorá upravovala vzájomné právne vzťahy medzi oboma spriatelými štátmi, Dohoda o priamej železničnej preprave medzi stanicami slovenských železníc a chorvátskych železníc, Dohoda medzi poštovými správami o poštovej službe a Dohoda medzi slovenskou poštovou správou a chorvátskou poštovou a telegrafickou

---

⁹ TKÁČ, J.: Chorvátsko v politike Slovenskej republiky v rokoch 1941 – 1945. In *Historický časopis*, roč. 58, 2010, č. 4, s. 663.

¹⁰ TKÁČ, J.: Chorvátsko v politike Slovenskej republiky v rokoch 1941 – 1945. In *Historický časopis*, roč. 58, 2010, č. 4, s. 668.

správou o telegrafickom styku.¹¹ Stagnácia bola však badateľná najmä v oblasti hospodárskych vzťahov, ktoré sa nevyvíjali tak priaznivo ako spomínané kultúrne. Ešte v júli 1941 Slovensko a Chorvátsko deklarovali potrebu uzavrieť kultúrnu dohodu. V dohode malo byť obsiahnuté aj právne postavenie Slovákov v Chorvátsku a Chorvátov na Slovensku. Malo dôjsť ku vzájomnej výmene „časopisov, novín, kníh (aj prekladov), mala sa uskutočniť výmena študentov a profesorov na vysokých školách, hosťovanie študentov a pracovných čiat v oboch štátoch, usporiadať výstavy obrazov, koncerty speváckych zborov, sólistov a kvartet, výmena folklórnych národných prehliadok, hosťovanie súborov národného divadla, opery a baletu a pobyty spisovateľov, ktorí by písali články a informovali navzájom oba štáty. Oba štáty mali vydať knihy pod názvom „Slovensko“ a „Chorvátsko“.¹² Spoločne sa verejne oslavovali na verejných manifestáciách vznik Slovenskej republiky, 14. marca a Nezávislého štátu Chorvátska, 10. apríla. Organizovalo sa aj niekoľko tzv. kultúrnych týždňov. V lete 1942 sa konal na Slovensku „Chorvátsky kultúrny týždeň“ a na jeseň 1942 v Chorvátsku „Týždeň slovenskej kultúry“. Do podujatí sa zapojili mnohé kultúrne a náboženské spolky ako napríklad Matica slovenská, Spolok sv. Vojtecha, Matica chorvátska, Spolok sv. Hieronyma a ďalšie. Avšak je potrebné podotknúť, že všetky zmienené podujatia, aktivity a aj výmena študentov sa uskutočňovali pod štátnym dohľadom a kontrolou a všetky aktivity podliehali navyše cenzúre.¹³

Keďže sa na Slovensku uplatňoval v oblasti národnostnej politiky ústavne zakotvený princíp reciprocity, slovenskí predstavitelia sa intenzívne zaujímali aj o postavenie slovenskej menšiny v NDH. Očakávali od spriateleneho štátu, že im dá minimálne také práva ako Nemcom a Maďarom. Preto slovenské ministerstvo zahraničných vecí už v apríli 1942 žiadalo J. Ciekera, ktorý bol slovenským vyslancom v NDH, aby urýchlene iniciovalo založenie Slovenskej národnej jednoty (ďalej len SNJ) a vypracovanie stanov, ktoré boli schválené po priesťahoch nakoniec až v roku 1943. Jeden zo základných cieľov SNJ bol, aby bola politickou predstaviteľkou Slovákov v Chorvátsku, avšak to sa nepodarilo presadiť. Na základe tejto skutočnosti preto ani chorvátska menšina na Slovensku nemala svoju politickú predstaviteľku.

Napriek zhoršujúcej sa vojenskej pozícii štátov Osi a neustálej vnútornej kríze v Chorvátsku nebolo možné rozvíjať ďalšie vzťahy. Avšak ako spojenci Nemecka museli pestovať aspoň ako takú vzájomnú spoluprácu. V roku 1943 sa vzájomné vzťahy veľmi zhoršili.

---

¹¹ Tamtiež, s. 671.

¹² Tamtiež, s. 672.

¹³ Tamtiež, s. 672.

SNJ nemohla delegovať svojich predstaviteľov ako zástupcov menšiny, ale len ako zástupcov svojich členov. Slováci síce mohli mať vlastné školy, ich pohyb bol ale obmedzený, mnohí boli zatknutí alebo sústredení do koncentračných táborov s odôvodnením, že sú partizáni¹⁴, preto ani príslušníci chorvátskej národnostnej menšiny nenadobudli lepšie postavenie na Slovensku.

Osobitnou kategóriou v slovensko-chorvátskych vzťahoch boli spolky. Špecifikom spolkárstva v skúmanom období boli spoločnosti so „*spriatelenými národmi*“, medzi ktoré patrilo aj Chorvátsko, ktorých cieľom bol rozvoj a prehlbovanie vzťahov s týmito národmi. Tieto spoločnosti prekračovali hranice spolkárstva, ktorého podmienky boli zakotvené v ústave, boli spojené s najvyššou politikou štátu, a preto boli aj nástrojom medzištátnych diplomatických vzťahov.¹⁵ Takouto spoločnosťou bola aj Slovensko-chorvátska spoločnosť. Podnetom pre jej založenie bol vznik NDH. Avšak je potrebné podotknúť, že už pred vznikom NDH zdôrazňovali Slováci aj Chorváti vzájomnú blízkosť oboch národov. Kontakty medzi nimi zasadzovali do dávnej histórie, ale najmä vyzdvihovali spoločný boj proti diktátu Budapešti za trvania Rakúsko-Uhorska a následné sklamanie a opätovný národnostný útlak za života v novovzniknutých štátnych útvaroch, Juhoslovanskom kráľovstve a Československej republike. Vznik NDH bol na Slovensku vítaný aj na oficiálnych miestach. K podpore spolupráce v oblasti kultúry medzi dvoma spriatelenými štátmi mali poslúžiť Slovensko-chorvátska spoločnosť v Bratislave a Chorvátsko-slovenská spoločnosť v Záhrebe. Na zakladajúcom valnom zhromaždení Jozef Ambruš hovoril vo svojom prejave aj o tradícii vzájomnej podpory Chorvátov a Slovákov a vyslovil svoje pranie úzkeho spojenia oboch národov v novej Európe pod vedením Veľkonemeckej ríše.¹⁶ Podľa § 3 stanov spoločnosti bolo cieľom spolku: zjednotiť na Slovensku všetkých milovníkov národa a života chorvátskeho, aby spoločnými silami pracovali na pestovaní priateľských stykov slovensko-chorvátskych a na Slovensku šírili poznanie chorvátskeho národa a naopak. Tento cieľ sa mal podľa § 4 dosiahnuť zriadením spolkového miestnosti, knižnice a podobných zariadení; pestovaním spoločenských stykov s Chorvátmi, usporadúvaním spoločenských večerov, zábav a slávností; usporadúvaním prednášok, rozhovorov, umeleckých výstav, divadelných predstavení, koncertov, prekladov z literatúry a zájazdov; hmotným a mravným podporovaním na Slovensku študujúcej chorvátskej

---

¹⁴ TKÁČ, J.: Chorvátsko v politike Slovenskej republiky v rokoch 1941 – 1945. In *Historický časopis*, roč. 58, 2010, č. 4, s. 675.

¹⁵ JARINKOVIČ, M.: Spolkový život v prvej slovenskej republike na príklade Slovensko-chorvátskej spoločnosti v rokoch 1942-1944. In *Život v Slovenskej republike. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IX. Bratislava*. Bratislava : UPN, 2010, s. 308.

¹⁶ JARINKOVIČ, M.: Spolkový život v prvej Slovenskej republike na príklade Slovensko-chorvátskej spoločnosti v rokoch 1942-1944. In *Život v Slovenskej republike. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IX. Bratislava* : UPN, 2010, s. 310.

mládeže, ako aj v Chorvátsku študujúcej slovenskej mládeže a spravovaním majetku, ktorý sa spolku zverí.¹⁷ V roku 1943 vzniklo dokonca aj niekoľko pobočiek Spoločnosti po Slovensku mimo hlavnej centrály v Bratislave. Avšak intenzita slovensko-chorvátskych vzťahov začala v tomto roku postupne upadať. Tento proces sa plne prejavil postupným znižovaním počtu vzájomných návštev a zníženým záujmom tlače. Slovensko-chorvátska spoločnosť bola následne formálne rozpustená 25. mája 1945.¹⁸

Záver

Postavenie príslušníkov chorvátskej národnostnej menšiny na Slovensku v skúmanom období bolo značne ovplyvnené vtedajšou legislatívou, a to predovšetkým ústavne zakotveným princípom reciprocitý národnostných skupín. Na základe tohto princípu preto Chorváti nemali na Slovensku výsadné postavenie a zvláštne práva ako to bolo pri nemeckej národnostnej menšine (nemali napríklad svoju politickú stranu). Na druhej strane nepatrili ani medzi perzekvovanú časť obyvateľstva.

Rozvíjali sa najmä v kultúrnej oblasti (zakladanie spolkov, škôl, vydávanie tlače, používanie materinského jazyka, usporadúvanie kultúrnych podujatí). Vzájomné vzťahy dvoch tzv. spriatelených národov, ktoré boli spojené prostredníctvom Nemeckej ríše, kulminovali najmä v rokoch 1941 až 1943, kedy bolo uzavretých viacero bilaterálnych obchodných, hospodárskych a kultúrnych zmlúv a dohôd a vytvorením Slovensko-chorvátskej spoločnosti v Bratislave a Chorvátsko-slovenskej spoločnosti v Záhrebe.

Použitá literatúra

1. JARINKOVIČ, M.: Spolkový život v prvej Slovenskej republike na príklade Slovensko-chorvátskej spoločnosti v rokoch 1942-1944. In *Život v Slovenskej republike. Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IX*. Bratislava : UPN, 2010, s. 305-324. ISBN 978-80-89335-37-4.
2. KAMENEC, I.: *Slovenský štát*. Praha : Anomál, 1992, 143 s. ISBN 80-900235-3-3.
3. ŠPROCHA, B. – TIŠLIAR, P.: *Demografický obraz Slovenska v rokoch 1938 – 1945*. Bratislava : Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o.z. v spolupráci s Centrom pre historickú

---

¹⁷ Tamtiež, s. 310.

¹⁸ Tamtiež, s. 323-324.

demografiu a populačný vývoj Slovenska, Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, 2016. 200 s. ISBN 978-80-89881-03-1.

4. TIŠLIAR, P.: Prípravný proces súpisu domov a bytov a sčítania ľudu na Slovensku v roku 1940. In *Populačné štúdie Slovenska 6*. Bratislava : Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 2015, s. 33-61. ISBN 978-80-971715-7-5.

5. TKÁČ, J.: Chorvátsko v politike Slovenskej republiky v rokoch 1941 – 1945. In *Historický časopis*, roč. 58, 2010, č. 4, s. 659-683. ISSN 0018-2575.

Právne predpisy

1. Ústavný zákon č. 185/1939 Sl. z.
2. Zákon č. 121/1940 Sl. z o politických stranách národnostných skupín
3. Zákon č. 308/1940 Sl. z. o ľudových školách

VONKAJŠIE FAKTORY VÝVOJA POKLASICKÉHO
A JUSTINIÁNSKEHO RÍMSKEHO PRÁVA

doc. JCDr.PaedDr. Róbert Brtko, CSc.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra rímskeho práva, kánonického a cirkevného práva

Vonkajšie faktory vývoja poklasického a justiniánskeho rímskeho práva

Príspevok skúma materiálne pramene rímskeho súkromného práva, ktoré formovali právne normy poklasického a justiniánskeho obdobia. Analyzuje tri vonkajšie faktory, ktoré výrazným spôsobom ovplyvnili vývoj rímskeho súkromného práva v období dominátu: a) kresťanstvo, b) nové politické, ekonomické a sociálne pomery v Rímskej ríši, ktoré nastali po cisárovi Diokleciánovi, c) provinčné práva.

Äußere Faktoren der Entwicklung vom nachklassischen und römischen Recht

Der Beitrag untersucht materielle Quellen vom römischen Privatrecht, die die Rechtsnormen der nachklassischen und justinianischen Zeit formten. Er analysiert drei äußere Faktoren, die auf markante Art die Entwicklung vom römischen Privatrecht in der Zeit vom Dominat beeinflussten: a) Christentum, b) neue politische, ökonomische und soziale Verhältnisse im Römischen Reich, die nach dem Kaiser Dioklezian eingetreten sind, c) Provinzrechte.

External Factors of the Development of the Post-Classical and Justinian Roman Law

The article examines the material sources of Roman private law that formed the legal norms of the post-classical and Justinian period. It analyzes three external factors which significantly influenced the development of Roman private law during the period of the dominate: a) Christianity, b) new political, economic and social relations in the Roman Empire that occurred after Emperor Diocletian, c) provincial rights.

Kľúčové slová: dominát, kresťanstvo, cisár Konštantín, justiniánska kodifikácia, materiálne pramene rímskeho práva

Schlüsselbegriffe: Dominat, Christentum, Kaiser Konstantin, justinianische Kodifikation, materielle Quellen vom römischen Recht

Keywords: dominate, Christianity, Emperor Constantine, Justinian's codification, material sources of Roman law

Úvod

Obdobie absolútneho cisárstva bolo dobou úpadku rímskeho práva a rímskej jurisprudencie. Odborná literatúra zvykne hovoriť o období poklasickom, alebo o období

nástupu vulgarizácie práva a právnej vedy. Výlučným prameňom práva v tomto období boli cisárske nariadenia (*constitutiones principum*),¹⁹ ktoré spravidla platili pre obidve časti ríše a boli označované výrazmi „*leges*“ alebo „*leges generales*“. Jaromír Kincl charakterizoval uvedené pramene nasledovne. Texty týchto nariadení boli neznesiteľne mnohovravné zákonodarca sa rád vyjadroval čo najviac zošraubovanou (neprirodzenou) rečou, stručná a presná dikcia klasických právnikov bola nahradená kvetnatým štýlom, ktorý nachádzal záľubu v nezrozumiteľných metaforách, obrazných výrokoch, akoby básnických opisoch atď.²⁰ Následkom toho bolo, že normatívne texty poklasického obdobia boli neraz sprevádzané anonymnými dodatkami a poznámkami, ktorých cieľom bolo stručne a jasne vyložiť to, čo zákon formuloval nezrozumiteľne a obširne.

Vývoj poklasickej právnej vedy najskôr smeroval k snahe o udržanie tradície klasických rímskych právnikov,²¹ ale neskôr (približne od vlády cisára Konštantína) badať v teórii a právnej praxi výrazný odklon od dedičstva klasického práva. Jednoducho povedané, právo sa vulgarizovalo. Na ilustráciu možno uviesť aspoň jeden z mnohých príkladov. Klasické rímske právo konzekventne rozlišovalo medzi držbou (*possessio*) a vlastníckym právom (*dominium*), a medzi vecnými právami k vlastnej veci (*iura in re propria*) a obmedzenými vecnými právami k cudzej veci (*iura in re aliena*). Poklasické právo začalo stotožňovať držbu s vlastníckym právom, dokonca aj vecnými právami k cudzej veci. A vo výpočte podobných zmien týkajúcich sa právnych princípov „starého“ rímskeho práva, záväzkového systému alebo klasických procesných zásad by sme mohli pokračovať ešte dlho. Z druhej strany je nutné dať do pozornosti aj niektoré prednosti vulgárneho práva. Bolo pružné v tom zmysle, že sa dokázalo prispôbiť potrebám denného života; rozvíjalo písomnú formu právnych úkonov; vo väčšej miere uznávalo záväznosť zmlúv; v oblasti dedičského práva odstránilo dvojkoľajnosť v dedení tým spôsobom, že základom dedenia zo zákona sa stal výhradne pokrvný princíp atď.²²

Hoci na konci antiky rímske právo upadlo na teritóriu oboch rímskych štátov, predsa na území východnej časti ríše možno v piatom storočí badať vzostup právnej kultúry a to zásluhou východorímskych právnických škôl nachádzajúcich sa v týchto mestách: Berytos (dnes Bejrút), Konštantínopol, Alexandria, Atény, Antiochia a Caesarea. Na nich sa študovalo a rímske právo, hoci okolité prostredie nepraktizovalo a ani nežilo podľa rímskeho práva. Klasicistické tendencie uvedených škôl pripravili pôdu cisárovi Justiniánovi na jeho veľkú

---

¹⁹ Vytvorili sa štyri formy cisárskych konštitúcií: edikty, reskripty, dekréty a mandáty. Ich nemalé množstvo viedlo k potrebe ich usporiadania. Za týmto účelom vznikli dva zborníky cisárskych konštitúcií: *Codex Gregorianus* (tiež *Corpus Gregoriani*) a *Codex Hermogenianus*. Obidve súkromné kodifikačné zbierky sú nám známe len z fragmentov zachovaných v dielach: *Fragmenta Vaticana* (Vatikánske fragmenty) a *Collatio legum Mosaicarum et Romanorum* (Porovnanie Mojžišových a rímskych zákonov), ktoré slúžili ako podklad neskoršiemu kódexu cisára Justiniána.

²⁰ KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. Praha : C.H. Beck, 1995, s. 35.

²¹ V prvej fáze tohto vývoja poklasickí právnici najmä prerábali a skracovali učebné klasické pomôcky, a zbierali známe a dôležité pasáže z diel klasických autorov. Týmto spôsobom vznikli napr. *Regulae Ulpiani* alebo *Res cottidianae*.

²² Porovnaj KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. Praha : C.H. Beck, 1995, s. 37-38; LOVATO, A. – PULIATTI, S. – MARUOTI SLODORO, L.: *Diritto privato romano*. Torino : Ed. G. GIAPPICHELLI, 2014, s. 11-16.

kodifikáciu rímskeho práva, lebo nenechali upadnúť do zabudnutia diela rímskych klasických právnikov.²³

Prirodzene sa nám natíska otázka týkajúca sa materiálnych prameňov rímskeho súkromného práva, ktoré formovali právne normy poklasického a justiniánskeho obdobia. Podľa nášho názoru to boli najmä tri vonkajšie faktory, ktoré výrazným spôsobom ovplyvnili vývoj rímskeho súkromného práva v období dominátu: a) kresťanstvo, b) nové politické, ekonomické a sociálne pomery v Rímskej ríši, ktoré nastali po cisárovi Diokleciánovi, c) provinčné práva.

1. Kresťanstvo

Vplyv kresťanskej doktríny na kodifikačné dielo cisára Justiniána bol podľa nášho názoru citeľný.²⁴ Nechýbajú však autori, ktorí ho bagatelizujú alebo dokonca negujú.²⁵ Keď v roku 527 nastúpil na trón vo Východorímskej ríši cisár Justinián, uplynulo už viac ako 200 rokov od vydania milánskeho ediktu (r. 313), prostredníctvom ktorého sa pohanské náboženstvo stalo rovnoprávne s pohanským.²⁶ Po milánskom edikte takmer všetci rímski cisári boli kresťanmi a kresťanské idey hlboko prenikli aj do cisárskeho zákonodarstva²⁷. Niet divu, že cisár Justinián (527-565) - ktorý sa rozhodol oživiť klasické právo pohanských právnikov – nariadil kodifikačnej komisii, aby klasické právne texty prispôbovala potrebám doby (*Const. Tanta* 10). Za týmto účelom členovia kodifikačnej komisie do týchto textov miestami vkladali nové pojmy alebo koncepcie majúce základ v kresťanstve, ako napr. „*caritas*“ (dobročinnosť, láska) alebo „*castitas*“ (zdržanlivosť).

Kto by sa však domnieval, že výraz *caritas* nájde aj v rímsko-právnych prameňoch pochádzajúcich z klasického obdobia, tak by sa dopustil omylu. Podľa viacerých uznávaných právnych romanistov²⁸ neexistujú rýdže (t.j. neinterpolované) rímsko-právne texty, ktoré by

---

²³ Na túto tému taktiež porovnaj BLAHO, P.: Rímske súkromné právo. In *Dejiny a kultúra antického Grécka a Ríma*. Bratislava : VEDA, vyd. Slovenskej akadémie vied, 2006, s. 463.

²⁴ Bol to hlavne Salvatore Riccobono, ktorý poukázal na dôležitosť kresťanstva pri vývoji rímskeho práva. RICCOBONO, S.: *Influenza del cristianesimo sulla codificazione giustiniana*. In *Kongress-Tageblatt. Internationaler Kongress für historische Wissenschaften*. Berlin (1908), rist. Nendeln 1972; RICCOBONO, S.: *L'influenza del Cristianesimo sulla Codificazione di Giustiniano*. In *Rivista di Scienza „Scientia“* 5 (1909) s. 122 a nasl.; RICCOBONO, S. - JR.: *La riflessione della scienza romanistica sul diritto romano cristiano*. In *Il diritto romano canonico quale diritto proprio delle cominità cristiane dell' Oriente Mediterraneo*. Roma : Lateran University Press, 1994, s. 221; DE GIOVANNI, L.: *Istituzioni, scienza giuridica, Codici nel mondo tardoantico alle radici di una nuova storia*. Rome : L'ERMA di Bretschneider, 2007, s. 24-26.

²⁵ Napríklad BAVIERA, G.: *Concetti e limiti dell'influenza del cristianesimo sul diritto romano*. In *Mélanges Girard* 1 (1912) s. 67-121; PADELLETTI, G.: *Roma nella storia del diritto*. In *Archivio giuridico* 12 (1874) s. 214-215.

²⁶ Už cisár Konštantín (na rozdiel od Diokleciána) plne podporoval kresťanskú cirkev, usiloval sa povzniesť vážnosť kresťanských biskupov a kňazov, obmedzoval pohanský kult a vydal viacero zákonov a nariadení v prospech cirkvi.

²⁷ Uvedenú tendenciu možno pozorovať v cisárskej konštitúcii „*Deo auctore*“ z roku 530, ktorou začali práce na zostavovaní Digest a v ktorej Justinián vyzdvihoval moc kresťanského Boha slovami: „*všetku svoju nádej vkladáme do Najsvätejšej Trojice, od ktorej pochádzajú základy celého sveta a v ňom je vytvorený na zemeguli zmysluplný poriadok*“. Justiniánska kodifikácia celkom nahradila pohanské *ius sacrum*, t.j. posvätné právo kodifikované v archaickom období kolégiom pontifikov (majúce aj majetkový charakter), ktoré upravovalo vzťahy medzi ľuďmi a bohmi.

²⁸ V tejto súvislosti porovnaj ALBERTARIO, E.: *Studi di diritto romano*, vol. V. Milano : Giufrè Ed., 1937, s. 24-25.

sa odvolávali alebo sa inšpirovali touto typicky kresťanskou hodnotou. Je to preto, lebo v klasickom období *caritas* ako taká patrila do etického a nie právneho poriadku. S príchodom kresťanstva, ktoré vždy považovalo *caritas* za základnú etickú cnosť, sa na *caritas* začínajú odvolávať aj právne texty, ale až poklasického²⁹ a justiniánskeho obdobia.³⁰ Uvedený vplyv poukážeme aspoň na dvoch fragmentoch z justiniánskych Digest, v ktorých texty nachádzajúce sa v hranatých zátvorkách boli vložené neskôr a to justiniánskymi alebo poklasickými právnikmi.

Pozrime sa, ako v texte D. 34, 1, 22 justiniánski právnikmi apelovali na *caritas* s cieľom zachovania platnosti fideikomisu (*fideicommissum*),³¹ lebo v opačnom prípade by tento odkaz bol neplatný z dôvodu neurčitosti vyživovacej povinnosti, ktorú mal dedič alebo legát poskytnúť tretej osobe:

*„Ked' je ponechaná vyživovacia povinnosť prostredníctvom fideikomisu a suma nie je určená, čo poručiteľ bol zvyknutý poskytnúť, musí byť zistené pred tým ako sa čokoľvek iné urobí a potom čo on zanechal iným tej istej kategórie, musí byť zistené. [Ak žiadna z týchto skutočností sa zistiť nemôže, tak suma sa potom musí určiť podľa majetku zomrelého a náklonnosti (caritate), ktorú on prejavoval voči tomu, v prospech koho zriadil fideikomis]“.*³²

V zmysle klasického práva mal poručiteľ dedičovi vymedziť majetkový prospech (určitú vec alebo právo), ktorý musel poskytnúť tretej osobe. Ak však poručiteľ neurčil sumu alebo nebolo možné zistiť, koľko zanechal iným, tak právnik musel konštatovať, že fideikomis je neplatný z dôvodu jeho obsahovej neurčitosti. Aby k tomu nedošlo, justiniánski právnikmi pripojili k pôvodnému textu dva prvky, prostredníctvom ktorých bolo možné stanoviť určitú sumu: a) majetok (*facultates*) zosnulého poručiteľa, b) náklonnosť, lásku (*caritas*) voči odkazovníkovi. Týmto spôsobom mohol byť fideikomis s neurčitým plnením „zachránený“.

Ďalej predstavíme text tykajúci sa počtu mincí (lat. *nummi*), ktoré boli kvantitatívne, ale nie kvalitatívne určené. Texty nachádzajúce sa v hranatých zátvorkách boli s najväčšou pravdepodobnosťou do fragmentu vložené justiniánskymi právnikmi.

Ulp. D. 30, 50, 3: *„Ak bolo odkázané určité množstvo mincí [avšak nie je zjavné aká je ich hodnota,] je predovšetkým nutné preskúmať zvyk samotného otca rodiny (poručiteľa) a to v oblasti, v ktorej sa on zdržiaval: [ale tiež je dobre zistiť zámer (lat. mens) otca rodiny (t.j. poručiteľa) a dôstojnosť a lásku a vzťah odkazovníka: podobne by sa mali vziať do úvahy písomné záznamy iných súm, ktoré predchádzali alebo nasledovali po zmienenom odkaze]“.*³³

²⁹ Obdobie od polovice 3. storočia n. l. do rozpadu Západorímskej ríše.

³⁰ Obdobie od r. 527 po r. 565.

³¹ Fideikomis bol vlastne novší druh odkazu, ktorý sa od civilných odkazov líšil najmä tým, že bol celkom neformálny. Vznikol na základe neformálnej prosby, ktorú poručiteľ adresoval tomu, kto mal v prípade jeho smrti niečo získať, aby poskytol majetkový prospech tretej osobe (*fideicommissarius*).

³² „*Cum alimenta per fideicommissum relicta sunt non adiecta quantitate, ante omnia inspiciendum est, quae defunctus solitus fuerat ei praestare, deinde quid ceteris eiusdem ordinis reliquerit: [si neutrum apparuerit, tum ex facultatibus defuncti et caritate eius, cui fideicommissum datum erit, modus statui debebit]“ (D. 34, 1, 22).*

³³ „*Si numerus nummorum legatus [sit neque apparet quales sunt legati,] ante omnia ipsius patris familias consuetudo, deinde regionis, in qua versatus est, exquirenda est: [sed et mens patris familiae*

Ak bol odkázaný určitý počet mincí bez následnej kvalitatívnej špecifikácie (napr. o aký druh kovu išlo), bolo v tomto ohľade rozumné zistiť zvyk poručiťa alebo zvyk regiónu. V období klasického práva bolo zbytočné odvolávať sa len na zmýšľanie (*mens*) poručiťa, ale bolo však možné odvolať sa na zvyk otca rodiny (ako odkazovníka) alebo na zvyk určitej oblasti. Taktiež právna veda klasického obdobia by považovala za svojvoľné a právne irelevantné odvolávať sa v tomto prípade na „*dignitas*“ a „*caritas*“ a „*necessitudo*“ odkazovníka.

Kresťanský ideál zdržanlivosti alebo čistoty (*castitas*) zatlačil do úzadia aj rôzne zákonné obmedzenia a výhody, ktoré cisár August ukotvil vo svojich zákonoch o manželstve (*lex Iulia* z 18. r. pred n. l. a *lex Papia Popea* z 9 r. pred n. l.). Cieľom uvedených zákonov bolo podporovať uzatváranie manželstiev a zvyšovanie pôrodnosti. Rímske rodiny s viacerými deťmi požívali rôzne výhody (*ius trium vel quattuor liberorum*). Naproti tomu slobodné (*caelibes*) alebo bezdetné (*orbi*) osoby mali rôzne nevýhody.³⁴ Neskôr vplyvom kresťanstva sa celibát pre božie kráľovstvo považoval za životný stav, ktorý bol oproti manželstvu dokonalejší.

Od vydania milánskeho ediktu (r. 313) možno pozorovať, ako na rímsko-právnu úpravu týkajúcu sa manželstva pôsobí kresťanská doktrína. Podľa cirkevného učenia je manželstvo medzi dvoma pokrstenými povýšené na úroveň sviatosti a nerozlučiteľnosť patrí medzi podstatné vlastnosti každého platne uzavretého manželstva. Je prirodzené, že právo, ktoré kodifikoval kresťanský cisár Justinián, nebolo ďaleko od takéhoto stanoviska. Justiniánske právo dôsledne presadzovalo zásadu manželskej nerozlučiteľnosti počas života oboch manželov a zakazovalo rozvod na základe obojstranného súhlasu (*divortium communi consensu*). Justinián dovolil jednostranný rozvod v prípadoch, v ktorých rozvod nebol zavinený jedným z manželov: a) preukázaná impotencia v prvých troch rokoch trvania manželstva; b) zloženie sľubu čistoty; c) vojnové zajatie v dĺžke piatich rokov. V takýchto prípadoch išlo o rozvod *ex bona gratia*. Okrem toho Justinián rozšíril *iusta causae* na nasledovné prípady: a) manželka chodila do kúpeľov, divadla alebo na hostiny bez súhlasu svojho manžela; b) manžel sa pokúsil použiť manželku na prostitúciu, neprávom ju obvinil z cudzoložstva alebo si obstaral konkubínu; c) manželia sa pokúsili siahnuť si na život alebo jeden z nich sa podieľal na sprisahaní proti cisárovi.³⁵

Okrem toho vplyv nového náboženstva na vývoj poklasického a justiniánskeho práva sa prejavil aj v tom, že kresťanstvo najmä:

- a) považovalo všetkých ľudí za rovných (*aequales*) a priazeň slobody (*favor libertatis*) bola motívom viacerých interpolácií;³⁶
- b) sa zaslúžilo o zmiernenie tvrdosti otcovskej moci (*patria potestas*);³⁷

---

et legatarii dignitas vel caritas et necessitudo, item earum quae praecedunt vel quae sequuntur summarum scripta sunt spectanda]“ (Ulp. D. 50, 30, 3).

³⁴ Napr. podľa uvedených zákonov cisára Augusta boli slobodné osoby (*caelibes*) nespôsobilé nadobnúť dedičstvo z testamentu a bezdetní (*orbi*) mohli z ponúknutého dedičstva nadobnúť len polovicu. Avšak Justinián, okrem prípadu nepočestných žien, zrušil nespôsobilosť nadobnúť dedičstvo.

³⁵ Porovnaj SKŘEJPEK, M.: *Římské právo soukromné. Systém a instituce*, Plzeň : Aleš Čeněk, 2011, s. 90.

³⁶ Porovnaj Gai Inst. 2, 265; Iust. Inst. 2, 24, 2; C. 7, 4, 6.

³⁷ „Božský Hadrián ustanovil, že ak otec nechal usmrtiť v súboji s divými zvermi svojho syna, ktorý spáchal s macochou cudzoložstvo, má byť (tento) otec deportovaný na ostrov z dôvodu, že ho zabil ako zbojník a nie využijúc svoju otcovskú moc; [pretože otcovská moc sa zakladá na zbožnosti, nie na krutosti]“ (Marc. D. 48, 9, 5) Na túto interpoláciu upozornil už romanista Contardo Ferrini, porovnaj

- c) dopomohlo k rozšíreniu vyživovacej povinnosti v rodine;³⁸
- d) podporilo zavedenie koncepcie spravodlivej kúpnej ceny (*iustum pretium*), pretože klasické rímske právo a tiež morálka pohanov dovoľovali každému zo zmluvných strán (t.j. tak kupujúcemu ako aj predávajúcemu) sledovať vlastný záujem a vyťažiť z kúpy čo najväčší prospech;³⁹
- e) v oblasti trestného práva vplývalo na úpravu konania proti útočníkovi vtom zmysle, že konanie proti agresorovi musí byť vykonané „*cum moderamine inculpatae tutelae*“: v prípustnej miere, t.j. v sebaobrane (C. 8, 4, 1);
- f) v oblasti vlastníckych práv ovplyvnilo prijatie zákazu užívať vlastnícke právo s úmyslom poškodiť susedovi (porovnaj interpolovaný text Ulp. D. 39, 3, 1, 12).

Právo, ktoré kodifikoval Justinián, bolo teda do značnej miery inovované kresťanskou etikou. Justinián svojou kodifikáciou vlastne oživil klasické právo pohanských právnikov. Komisia, ktorá uvedený zámer uskutočnila, sa musela riadiť direktívami, ktoré nemohli byť v rozpore s kresťanským učením. Preto justiniánski interpolátori za účelom zmiernenia tvrdosti a prísnosti práva do klasických právnych textov vkladali nové slovné spojenia a koncepty majúce inšpiráciu v hodnotách ako *clementia*, *benignitas*, *pietas*.

2. Nové politické, ekonomické a sociálne pomery v Rímskej ríši, ktoré nastali po cisárovi Diokleciánovi

Väčšina právnych romanistov vo vývoji rímskeho právneho poriadku rozlišuje tri hlavné obdobia: a) obdobie národného rímskeho práva („ius Quiritium“, t.j. od počiatkov Ríma až po rok 218 – 200 pred n. l.);⁴⁰ b) obdobie univerzálneho rímskeho práva (od r. 218 – 200 pred n. l. až po cisára Diokleciána); c) rímsko-helénske obdobie (od cisára Diokleciána až po cisára Justiniána). Nástupom cisára Konštantína, ktorý dovŕšil Diokleciánove reformy, začala nová éra. Počnúc začiatkom 4. storočia začali v riadení a správe Rímskeho štátu prevládať centralistické tendencie, ktoré sa neprejavili len v koncepcii riadenia a spravovania Rímskej ríše, ale aj v oblasti súkromného práva. Jednoducho povedané, Rímsky štát za dominátu mal tendencie absorbovať a regulovať všetko.⁴¹

LEVY, E., RABEL, E.: *Index interpolationum quae in Iustiniani Digestis inesse dicuntur*, Tomus III, Weimar : Hermann Böhlau Hachfolger, 1935, s. 536.

³⁸ Porovnaj interpolované fragmenty v: D. 23, 3, 73, 1; D. 24, 3, 22, 8; D. 25, 3, 5, 1-5; D. 27, 3, 1, 2; D. 27, 2, 4.

³⁹ Morálka pohanov (ako uvádza známy romanista Salvatore Riccobono) dovoľovala každému z kontrahentov sledovať vlastný záujem a tak vyťažiť z kúpy čo najväčší prospech. Preto právny poriadok pokladal za nevyhnuté, dovolené a dokonca za prirodzené, aby sa v tomto strete záujmov kupujúci a predávajúci mohli vzájomne poškodiť. Naproti tomu koncepcia „spravodlivej ceny“ vznikla v čase, keď sa rímske právo ocitlo pod silnejúcim vplyvom nových princípov majúcich základ v kresťanskej etike. Tretia kniha milánskeho biskupa sv. Ambróza (339-397) *De officiis* III, 6, 27 naplno odráža túto skutočnosť. Biskup Ambróz pri obchodovaní ostro odsudzoval tak malé ľsti, ako i prehnanú chválu vlastného tovaru; porovnaj RICCOBONO, S.: *Cristianesimo e diritto privato*. In: *Rivista di diritto civile* 3 (1911) s. 59.

⁴⁰ Víťazstvo Rimanov v druhej púnskej vojne znamenalo definitívny koniec kartáginského veľmocenského postavenia. V rímskej moci sa ocitla nielen Kartáginská dŕžava v Hispánii, ale aj celá Sicília.

⁴¹ Okrem toho je nutné poznamenať, že za Konštantína bolo preložené hlavné mesto ríše z Ríma do Konštantínopolu, lebo sa ukazovalo, že východná časť impéria je hospodársky a politicky stabilnejšia.

Typickým príkladom vplyvu štátu na súkromné právo bola aj problematika obmedzenia vlastníckeho práva. Niektoré kolízie prípadov vlastníckeho práva medzi susedmi síce riešil už Zákon XII tabúl, ale v čase republiky a principátu mala legislatíva, teda predpisy zákonného charakteru, na rozvoj rímskeho práva len relatívne obmedzený vplyv. To znamená, že pri aplikácii ich zásad v praktickom právnom živote nebolo rozhodujúce zisťovanie obsahu zákonnej normy, ale oveľa dôležitejšie bolo to, akú žalobu v prípade konkrétneho sporu bolo možné použiť. Preto nás žaloby a žalobné formuly z tohto obdobia informujú o povahe hmotnoprávných oprávnení oveľa viac, než obsah súdobých zákonných ustanovení. To platilo aj o vlastníckom práve a jeho obmedzeniach.

Na konci republiky a za principátu (t.j. v období klasického práva) malo vlastnícke právo individuálny charakter a verejné právo ho takmer neobmedzovalo. Nariadenia Zákona XII tabúl týkajúce sa úpravy hraníc susedných pozemkov v súkromnom záujme boli skôr považované za kritéria pre sudcu na určenie priechodnosti hranice, ako za všeobecné právne normy.⁴² Inými slovami povedané, v období dominátu sa zmenil aj obraz prameňov rímskeho súkromného práva. Rozhodujúce miesto medzi nimi začala stále viac zastávať zákonná norma vyhlasovaná cisárskou legislatívou.

V období dominátu (t.j. rímsko-helénskom období) sa stretávame s veľkým množstvom obmedzení vlastníckeho práva. Za mnohé príklady spomenieme aspoň jeden. Na základe žaloby o odrazenie dažďovej vody (*actio aquae pluviae arcendae*), ktorá mala pôvod v Zákone XII tabúl, bola zo strany štátu vytvorená nová právna úprava týkajúca sa súkromných vôd a to tým spôsobom, že dažďovú vodu, ktorá prenikla na pozemok, alebo vodu, ktorá tam pramenila alebo prítiekla, mohol vlastník pozemku zadržať a využiť vo svoj prospech:

„Každý má právo zadržať dažďovú vodu na jeho vlastnom pozemku alebo využiť vo svoj prospech čokoľvek, čo pritečie z pozemku suseda, za predpokladu, že nevykoná žiadne dielo na pozemku iného [pokiaľ tým druhému neškodí, nikomu nie je zakázané získať prospech pre seba], ani nemôže byť zodpovedný z tohto dôvodu“ (Ulp. D. 39, 3, 1, 11).⁴³ Zásah štátu (ktorý do fragmentu doplnili justiniánski právnici a ktorý sa nachádza v hranatých zátvorkách) je motivovaný nielen novými politickými pomermi, ale aj kresťanskou etikou.

Ďalšie interpolované právne texty z tejto oblasti opisujú problematiku núteného prechodu k hrobu cez cudzí pozemok (D. 11, 7, 12); obmedzenia týkajúce sa výšky a vzdialenosti medzi budovami (napr. D. 7, 1, 30; D. 8, 2, 10) atď.

Počnúc cisárom Konštantínom možno pozorovať začiatok novej etapy aj vo vývoji trestného práva. Od začiatku 4. storočia bolo jediným typom trestného konania *cognitio extra ordinem*. Výlučným druhom trestného procesu sa stal cisársky proces naplno ovládaný inkvizičným princípom. Pre toto obdobie bolo najmä charakteristické celkové rozšírenie trestnej represie. Predchádzajúce *delicta* boli veľmi často nielen chápané, ale predovšetkým trestané, ako trestné činy. S tým súviseli tiež zmeny v používanej terminológii, t.j. dochádzalo celkom voľne k zámene pojmov *delictum* a *crimen*. S čo najväčšou snahou o ochranu štátu a jeho orgánov súviselo potom to, že ako trestné činy boli teraz posudzované tiež akékoľvek

⁴² Na túto tému porovnaj ALBERTARIO, E.: *Studi di diritto romano*, vol. V. Milano : Giuffrè editore, 1937, s. 159.

⁴³ Text v hranatých zátvorkách je interpolovaný. Taktiež pozri ďalšie interpolované texty: D. 39, 3, 1, 12 [*si non animo vicino nocendi, sed suum agrum meliorem faciendi id fecit*]; D. 39, 3, 2, 9 [*si modo non hoc animo fecit, ut tibi noceat, sed ne sibi noceat*] atď.

narušenia verejného poriadku. Trestné právo zasahovalo vo veľkej miere aj do súkromia občanov. Predmetom jeho úpravy sa stali nielen rodinné vzťahy, ale taktiež náboženský život, ktorý bol predtým výlučnou sférou jednotlivca.⁴⁴ Jednoducho povedané, v tomto rímsko-helénskom období štát nielenže prísnejšie postihoval páchatel'ov trestných činov, ale zároveň mal tendenciu potláčať a absorbovať „súkromné“ trestné právo.⁴⁵

Nová politická a ekonomická situácia v Rímskej ríši ovplyvnila povahu aj iných právnych inštitútov, ako napr. držby a otroctva.

3. Provinčné práva

V roku 212 n. l. cisár Caracalla priznal rímske občianstvo všetkým slobodným obyvateľom provincií. Bolo prirodzené, že cisárske zákonodarstvo od Caracallu až po Diokleciána neúnavne vyvíjalo tlak na aplikáciu rímskeho práva v provinciách. V tejto veci možno zaznamenať množstvo reskriptov spomínajúcich neznalosť miestnych právnikov, ktorí inšpirujúc sa provinčným právom nesprávne radili žiadateľom.⁴⁶ Uvedené reskripty poukazovali na neznalosť rímskeho práva provinčného obyvateľstva, ktoré formálne už patrilo medzi rímskych občanov (*cives romani*), ale v praxi pokračovalo v aplikácii svojho vlastného práva. Preto v tom čase na území východných provincií bolo možné stretnúť sa s otroctvom vlastných synov, s ustanovením žien na poručníčky, so zamieňaním poručníctva s opatrovníctvom, s predajom dotálneho pozemku zo strany manželky, pretože ona považovala veno (*dos*) za svoje vlastníctvo atď.

Väčší vplyv provinčných práv na rímske právo sa začal prejavovať v cisárskom zákonodarstve najmä po cisárovi Konštantínovi. Napríklad v oblasti rodinného práva rímska koncepcia „*patria potestas*“ postupne zoslabovala.⁴⁷ Vo všeobecnosti sa potvrdzovala aj majetková nezávislosť synov pod otcovskou mocou, čo tiež prispelo k postupnému oslabeniu základného princípu rímskej rodiny, t.j. moci otca rodiny nad osobami a združeným majetkom v rodine.⁴⁸ Helénsky vplyv sa prejavil aj v oblasti právneho (umelého) príbuzenstva, keď aj žene bola umožnená adopcia.⁴⁹ Kastrovaní nemohli uskutočniť adopciu (Ius. Inst. 1, 12. 9)

---

⁴⁴ Porovnaj SKŘEJPEK, M.: *Římské právo trestní*. In: KINCL, J.-URFUS, V.-SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. Praha : C.H. Beck, 1995, s. 338.

⁴⁵ Klasické rímske právo rozdeľovalo protiprávne konania na *crimina* (t.j. trestné činy tiež označované ako *crimina publica* alebo *delicta publica*) a na *delicta* (súkromné trestné činy), ktoré patrili do rámca záväzkového práva. To znamená, že rímske trestné právo (oproti súčasnému trestnému právu) bolo pojmom značne širokým a do svojho rámca zahŕňalo nielen verejné ale aj i tzv. „súkromné“ trestné právo. Na túto tému taktiež porovnaj BRTKO, R.: *Delikty a trestné činy v klasickom a justiniánskom práve*. In *Caro amico 60 kapitól pro Michala Skřejpka aneb římské právo napříč staletími*. Praha : Auditorium, 2017, s. 87-95.

⁴⁶ C. 2, 4, 39 (r. 293); C. 4, 52, 3 (Dioclecianus); C. 8, 40, 12 (r. 230).

⁴⁷ Právo nad životom a smrťou detí, ktoré náležalo otcovi rodiny, bolo cudzie rímsko-helénskej spoločnosti. V období Valentiniána (452-455) bol tento obsah otcovskej moci zoslabený na úroveň rodinnej disciplíny.

⁴⁸ Porovnaj C. 6, 60, 1 (Constantinus, r. 319); C. Th. 8, 18, 1 (bona materna); C. Th. 8, 18, 6 (Gratianus Valentinianus et Theodosius, r. 379, bona materna generis); C. 6, 60, 2 (Arcadius et Honorius, bona materna generis); C. 6, 61, 1 (Theodosius et Valentinianus, r. 426, luci nuziali) a iné.

⁴⁹ Na túto tému porovnaj ALBERTARIO, E.: *La donna adottante*. In *Archivio giuridico* (1934) s. 170-178. Diokleciánov reskript obsiahnutý v C. 8, 47 [48] 5 bol interpolovaný.

a taktiež nemohli uzavrieť manželstvo.⁵⁰ Právna úprava týkajúca sa kastrátov (aj mimo adopcie) a manželstva bola v oblasti civilného práva v období dominátu inšpirovaná helénskym vplyvom.⁵¹

Niet pochyb, že existuje celý rad východných zvykov, ktoré prenikli do cisárskeho zákonodarstva a to počnúc cisárom Konštantínom. Je nesporné, že východný pôvod majú tieto normy a inštitúty: *arrha sponsalicia* (snúbenecký závdavok)⁵², *osculum*,⁵³ matéria týkajúca sa *donatio propter nuptias* (t.j. darovanie pre prípad manželstva)⁵⁴, *manumissio in sacrosanctis ecclesii* (prepustenie otroka v kostole)⁵⁵ a ďalšie podobné inštitúty a normy. „Tento vplyv zvykového práva východných krajov na právo v čase od 4. storočia nemožno negovať“.⁵⁶ Provinčné právo ovplyvnilo aj iné oblasti rímskeho práva (najmä vecné a záväzkové právo), ktoré z priestorových dôvodov nemožno teraz analyzovať.

Záver

Rímske právo súkromné by sme dnes tak nespoznali, keby ono neprešlo svojim posledným špecifickým vývojom vo východnej časti ríše. Táto posledná fáza jeho vývoja už nebola organická, ale bola výsledkom stretu dvoch svetov (západného a východného), dvoch kultúr (rímskej a gréckej) a dvoch náboženstiev (pohanského a kresťanského). Celá východná časť Rímske ríše bola vlastne jedným veľkým javiskom, na ktorom sa odohrával boj. Bol to už cisár Caracalla, ktorý v roku 212 priznal rímske občianstvo všetkým slobodným obyvateľom provincií, čoho následkom bola náhla zmena práva v provinciách. Ďalej cisár Konštantín v snahe posilniť ríšu založil Konštantínopol (r. 324 - 330), ktorý síce dostal italské právo (*ius Italicum*), senát a rôzne iné výhody, ale jeho prostredie bolo gréckeho a kresťanského rázu. A tak počnúc Konštantínom možno pozorovať, ako do právnych textov prenikali zjednodušujúce koncepcie a pojmy primitívneho vulgárneho práva. Cisárovi Justiniánovi vdáčíme za to, že svojou zákonodarnou aktivitou zachránil pre ľudstvo najdôležitejšie časti rímskeho súkromného práva. Z druhej strany prostredníctvom početných

---

⁵⁰ Porovnaj interpolovaný text D. 40, 2, 14, 1.

⁵¹ BONFANTE, P.: Di un'influenza orientale nel diritto romano. In *Archivio giuridico* (1929) s. 3 a nasl.

⁵² Išlo o závdavok snúbencu odovzdaný snúbenici, ktorý snúbenica pri zrušení zasnúbenia musela vrátiť. Ak manželstvo nevzniklo vinou snúbenice (resp. jej rodiny), tak musela vrátiť snúbencovi závdavok vo výške jeho štvornásobku (*quadrumplum*) alebo dvojnásobku (*duplum*). Ak mala snúbenica menej ako 10 rokov, tak vracal sa jednonásobok (*simplum*). Ak manželstvo nevzniklo vinou snúbencu, tak závdavok prepadol snúbenici. Arrha bola semitského pôvodu a do rímskeho života ju v poklasickej dobe prinieslo kresťanstvo.

⁵³ *Osculum* = bozk, ktorým sa oslávilo zasnúbenie. Potom, ak jeden snúbenec zomrel, náležala tomu druhému polovica z darov, ktoré dostal od zosnulého. Zasnúbenie v klasickom práve bolo celkom neformálne. Až poklasické právo vplyvom kresťanstva ho utužovalo do tej miery, že jeho účinky v mnohých smeroch pripodobnilo k účinkom manželstva.

⁵⁴ Justiniánske právo dovoľovalo, aby manžel obdaroval manželku za účelom jej zabezpečenia a zabezpečenia detí v prípade vdovstva.

⁵⁵ Od čias cisára Konštantína bolo možné, aby pán otroka pred veriacimi a kňazom slávnostne prehlásil, že otroka prepúšťa na slobodu.

⁵⁶ RICCOBONO, S.: Punti di vista critici e ricostruttivi. A proposito della dissertazione di L. Mitteis. *Storia del diritto antico e studio del diritto romano*. In *Annali del Seminario giuridico della R. Università di Palermo*, 1929, s. 520-521.

interpolácií a zásahov do klasických právnych textov zaviniť to, že klasické právne texty už nepoznáme v ich rýdzej podobe.

Použitá literatúra

1. *CORPUS IURIS CIVILIS. DIGESTA*, Tomus I., preklad Blaho P., Vaňková J., Bratislava : Euro Kodex, 2008.
2. *CORPUS IURIS CIVILIS. JUSTINIÁNSKE INŠTITÚCIE*, preklad, úvod a poznámky Blaho P., Trnava: Iura Edition, 2000.
3. *IUSTINIANI AUGUSTI DIGESTA SEU PANDECTAE. DIGESTI O PANDETTE DELL'IMPERATORE GIUSTINIANO*. Testo e traduzione a cura di SCHIPANI S. con la collaborazione Lantella L., IV. volumi, Milano : Giuffrè Editore, 2005 – 2011.
4. ALBERTARIO, E.: *Studi di diritto romano*, vol. V. Milano : Giuffrè Ed., 1937, 618 s.
5. BAVIERA, G.: Concetti e limiti dell'influenza del cristianesimo sul diritto romano. In *Mélanges Girard* 1 (1912), s. 67-121.
6. BLAHO, P.: Rímske súkromné právo. In *Dejiny a kultúra antického Grécka a Ríma*. Bratislava : VEDA, vyd. Slovenskej akadémie vied, 2006, s. 423-470.
7. BONFANTE, P.: Di un'influenza orientale nel diritto romano. In *Archivio giuridico* 101 (1929) s. 3 a nasl.
8. BRTKO, R.: Delikty a trestné činy v klasickom a justiniánskom práve. In *Caro amico 60 kapitol pro Michala Skřejpka aneb římské právo napříč staletími*. Praha : Auditorium, 2017, s. 87-95.
9. DE GIOVANNI, L.: *Istituzioni, scienza giuridica, Codici nel mondo tardoantico alle radici di una nuova storia*. Rome : L'ERMA di Bretschneider, 2007. 519 s.
10. KINCL, J. - URFUS, V. - SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. Praha : C.H. Beck, 1995. 386 s.
11. LEVY, E., RABEL, E.: *Index interpolationum quae in Iustiniani Digestis inesse dicuntur*, Tomus III. Weimar : Hermann Böhlau Hachfolger, 1935. 600 s.
12. LOVATO, A. – PULIATTI, S. – MARUOTI SLODORO, L.: *Diritto privato romano*. Torino : Ed. G. GIAPPICHELLI, 2014. 852 s.
13. PADELLETTI, G.: Roma nella storia del diritto. In *Archivio giuridico* 12 (1874), s. 191-223.
14. RICCOBONO, S.: L'influenza del Cristianesimo sulla Codificazione di Giustiniano. In *Rivista di Scienza „Scientia“* 5 (1909) 122 a nasl.
15. RICCOBONO, S.: Cristianesimo e diritto privato. In: *Rivista di diritto civile* 3 (1911) s. 12-25.
16. RICCOBONO, S. - JR.: La riflessione della scienza romanistica sul diritto romano cristiano. In *Il diritto romano canonico quale diritto proprio delle comunità cristiane dell'Oriente Mediterraneo. Atti del IX Colloquio internazionale romanistico-canonistico*. Roma : Lateran University Press, 1994. 626 s.

**VÝZNAM PRÁVA NA INFORMÁCIE V OBLASTI ŽIVOTNÉHO
PROSTREDIA**

Mgr. Lucia Čerňanová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra ústavného práva

lucia.cernanova@flaw.uniba.sk

Význam práva na informácie v oblasti životného prostredia

Príslušný príspevok sa zaoberá vývojom a zakotvením práva na informácie v oblasti životného prostredia. Zohľadňuje najvýznamnejšie medzinárodné dokumenty, ktoré ovplyvnili proces začlenenia tohto práva aj v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky.

Recht auf Information im Umweltbereich

Der relevante Artikel betrifft die Entwicklung und Verankerung des Rechts auf Information im Umweltbereich. Der Artikel berücksichtigt die wichtigsten internationalen Dokumente, die den Prozess der Einbeziehung dieses Rechts auch innerhalb der Rechtsordnung der Slowakischen Republik beeinflusst haben.

The importance of the right to information in area of the environment

The relevant article is focused on development and incorporation of the right to information in area of the environment. The article reflects the most important international documents, which influenced the process of the incorporation of this right to the legislation of the Slovak Republic.

Kľúčové slová: životné prostredie, právo na informácie, verejnosť, právna úprava

Schlüsselbegriffe: Umweltbereich, Recht auf Informationen

Key words: environment, right to information, public, legislation

Úvod

Jedným z dôležitých aspektov pri optimálnom fungovaní verejnej správy je informovanosť verejnosti a právo na informácie. Za rovnako dôležitý považujeme prístup k informáciám v oblasti

životného prostredia z hľadiska jeho ochrany a participácie občanov na veciach environmentálneho charakteru spadajúce taktiež pod veci verejné.

Stav životného prostredia sa týka všetkých obyvateľov nášho územia a celej spoločnosti ako celku. Informácie, ich šírenie a dostupnosť k nim sú dôležitými nástrojmi na zabezpečovanie plnenia základných cieľov pri ochrane životného prostredia, pri zachovávaní trvalo udržateľného rozvoja, a taktiež pri zachovávaní práva na priaznivé životné prostredie, ktoré Ústava Slovenskej republiky zaručuje každému.

Právo na informácie

Prístup k informáciám tak, ako ho poznáme dnes, prešiel určitým vývojom, zmenami režimu i legislatívnymi procesmi. V období socializmu bola sloboda prejavu a celkovo šírenie informácií ovplyvňovaná komunistickou stranou. Do informačných tokov sa zasahovalo prostredníctvom cenzúry. Prejavenie nesúhlasu s vládnuou politickou stranou mohlo mať negatívny dopad na občanov vtedajšej socialistickej republiky. Až obdobie po roku 1989 malo priniesť zmeny a zakotviť skutočnú slobodu prejavu a odstrániť tlak štátnej moci v oblasti šírenia informácií.

V roku 1991 bola Federálnym zhromaždením ČSFR prijatá Základná listina ľudských práv a slobôd. Listina vychádzala z medzinárodných dokumentov, najmä z Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý vo svojom článku 10 zakotvuje slobodu prejavu.⁵⁷ Rovnako Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach platný od roku 1976 ustanovil, že „každý má právo na slobodu prejavu a toto právo zahŕňa slobodu vyhľadávať, prijímať a rozširovať informácie a myšlienky každého druhu, bez ohľadu na hranice, či už ústne, písomne alebo tlačou, prostredníctvom umenia alebo akýmikoľvek inými prostriedkami podľa vlastnej voľby.“⁵⁸

Základná listina ľudských práv a slobôd prešla po rozdelení ČSFR do právneho poriadku Slovenskej republiky, ktorá sa stala samostatným štátom. Ďalším dôležitým medzníkom bolo prijatie Ústavy SR 1. septembra roku 1992, ktorá v čl. 26 zakotvila slobodu prejavu a právo na informácie, ako prostriedky pre aktívnu účasť občanov na správe vecí verejných.

Právo na informácie je úzko späté s právom na dobrú správu a so zásadou transparentnosti, ktorá by sa mala uplatňovať pri výkone činností orgánov verejnej moci, čo potvrdzuje napríklad odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy CM/Rec (2007) 7 o dobrej správe.⁵⁹ Transparentnosť má zabezpečiť kontrolu činností subjektov verejnej správy pričom nevyhnutným predpokladom je práve uplatňovanie práva na informácie, prostredníctvom ktorého sa spravované subjekty dostávajú k informáciám o činnostiach a rozhodnutiach subjektov spravujúcich. Týmto spôsobom je na jednej strane zabezpečená kontrola fungovania verejnej moci a presadzovanie zákonnosti v činnosti orgánov verejnej moci, na druhej strane participácia verejnosti na veciach verejných.

Právo na informácie zaraďujeme medzi práva prvej generácie, ktoré boli všeobecne deklarované po prvýkrát v dokumente s názvom Všeobecná deklarácia ľudských práv. Jedná sa o dokument Organizácie spojených národov, ktorý síce nemá záväzný charakter, no napriek tomu sa považuje za jeden z najvýznamnejších medzinárodných dokumentov v oblasti ľudských práv.⁶⁰

Zároveň je právo na informácie politickým právom. Účelom politických práv je zaručiť možnosť občanom participovať na uskutočňovaní štátnej moci. Právo na informácie, i keď sa zaručuje každému, nie je absolútnym právom. Zo samotnej dikcie Ústavy vyplýva, že toto právo je možné obmedziť zákonom. V rámci právneho poriadku Slovenskej republiky však až do roku 2000 neexistoval právny predpis, ktorý by komplexne riešil úpravu podmienok uplatňovania práva na informácie pre každého, resp. aké informácie musia či nemusia byť verejnosti prístupné a kto

⁵⁷ Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd

⁵⁸ Článok 19 ods. 2 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach

⁵⁹ Bližšie pozri čl. 10 odporúčania Výboru ministrov Rady Európy CM/Rec(2007)7 o dobrej správe

⁶⁰ Všeobecná deklarácia ľudských práv. Dostupné na internete: <<http://www.amnesty.sk/vseobecna-deklaracia-ludskych-prav/>>

a akým spôsobom je povinný dané informácie sprístupňovať. Preto sa za významný krok v tejto oblasti považovalo prijatie zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len zákon o slobode informácií), s účinnosťou od 1. januára 2001, ktorý mal riešiť najmä problémy aplikačnej praxe.⁶¹ Prostredníctvom tohto zákona sa do právnej úpravy preniesol princíp publicity, teda otvorenosti verejnej správy a ním aj povinnosť pre orgány verejnej moci sprístupňovať informácie, ktoré majú k dispozícii.⁶²

V súvislosti s právom na informácie a s ohľadom na oblasť podpory informovanosti verejnosti, má veľký význam právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a o príčinách a následkoch tohto stavu.⁶³ Toto právo zaraďujeme medzi práva tretej generácie, čiže najmladšie práva, ktoré majú svoj pôvod v rôznych medzinárodných dokumentoch, ktorých signatárom je aj Slovenská republika.⁶⁴ Obsah práv tretej generácie bol postupne ovplyvňovaný ideami postmodernej doby, kde sa formuje vzťah človeka, napríklad k prírode, k svojmu okoliu, ostatným občanom a podobne.⁶⁵

Potreba práva na informácie o životnom prostredí v medzinárodnom kontexte

K stretnutiu medzinárodného spoločenstva v otázkach zachovania a zlepšovania stavu životného prostredia po prvýkrát došlo v roku 1972 na Konferencii OSN o životnom prostredí človeka v Štokholme. Na konferencii sa zúčastnilo 112 štátov. Výsledkom bolo prijatie 25 zásad týkajúcich sa zachovania zlepšovania stavu životného prostredia a po prvýkrát bolo deklarované právo na priaznivé životné prostredie.

V zmysle stanovovania ambicióznejších cieľov v oblasti životného prostredia sa o dvadsať rokov neskôr konal Summit Zeme v meste Rio de Janeiro, kde sa stretli predstavitelia zo 172 krajín na Konferencii OSN o životnom prostredí a rozvoji. Tu sa problematika životného prostredia a rozvoja pevne začlenila do oblasti verejného života. Životné prostredie a jeho ochranu je samozrejme potrebné vnímať ako súčasť verejného života, kde človek je významným prvkom, ktorý dokáže ovplyvňovať stav životného prostredia a svojou uvedomelou činnosťou prispievať k jeho zlepšeniu. Predpokladom však je dostatočná znalosť o javoch, procesoch a následkoch odrážajúcich sa na životnom prostredí a s tým spojená potreba informovať verejnosť o environmentálnom dianí. Pre prístup verejnosti k informáciám o životnom prostredí a celkovo posilnenie postavenia verejnosti v súvislosti s rozhodovacími procesmi a prístupom k spravodlivosti v oblasti životného prostredia sa prelomovým dokumentom stal Aarhuský dohovor - Dohovor o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia, prijatý v roku 1998. Aarhuský dohovor má charakter medzinárodnej zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, takže má podľa Ústavy Slovenskej republiky prednosť pred zákonmi.⁶⁶

Dohovor vychádza z viacerých predchádzajúcich dokumentov prijatých v oblasti životného prostredia a odvoláva sa práve na už spomínanú Deklaráciu o životnom prostredí človeka zo Štokholmu a Deklaráciu o životnom prostredí a rozvoji z Rio de Janeiro.⁶⁷ Jeho sila však spočíva v jasnom stanovení záväzkov pre zmluvné strany vo vzťahu k verejnosti. Je vystavaný na troch pilieroch, pričom jeden z nich sa týka práve prístupu verejnosti k informáciám o životnom prostredí.

---

⁶¹ Dôvodová správa k zákonu č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov

⁶² WILFLING, P. *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám*. Komentár, problémy z praxe, rozhodnutia súdov. Pezinok: VIA IURIS, 2012, s. 9

⁶³ Článok 45 Ústavy Slovenskej republiky

⁶⁴ Pozri Štokholmská deklarácia alebo Deklarácia z Rio de Janeiro o životnom prostredí a rozvoji

⁶⁵ FRIDRICH, B. a kol. *Ústavné garancie ľudských práv*. Bratislava. 2013, s. 14

⁶⁶ Článok 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky

⁶⁷ Bližšie pozri Deklarácia o životnom prostredí človeka z roku 1972 (Aarhuský dohovor) - Preambula

Cieľom tak bolo zvýšiť informovanosť verejnosti o oblasti životného prostredia a jej následného zúčastňovania sa na rozhodovacích procesoch a na aktivitách environmentálneho charakteru.

Pre Slovenskú republiku je Aarhuský dohovor platný od roku 2006. Keďže sa jednalo o medzinárodnú zmluvu, na ktorej vykonanie je potrebný zákon, vyžadoval sa určitý čas na transponovanie požiadaviek dohovoru do právneho poriadku Slovenskej republiky.

Právo na informácie o životnom prostredí v podmienkach Slovenskej republiky

V oblasti životného prostredia už samotný zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí upravuje zverejňovanie informácií o znečisťovaní životného prostredia a obsahuje ustanovenia o zverejňovaní správ o stave životného prostredia, ako povinnosť zákonom určených subjektov informovať verejnosť.

S odstupom času, od prijatia zákon o životnom prostredí, bol v roku 1998 prijatý zákon č. 171/1998 Z. z. o prístupe k informáciám o životnom prostredí, ktorý zvýraznil potrebu informovať verejnosť o stave životného prostredia. Zákon bližšie upravoval podmienky sprístupňovania informácií o životnom prostredí, ktorými disponujú príslušné subjekty.⁶⁸ Takýmto spôsobom sa stanovili podmienky pre výkon práva na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a o príčinách a následkoch tohto stavu, stanovené v článku 45 Ústavy SR.

V roku 2000 bol však prijatý zákon o slobode informácií s účinnosťou od 1. januára 2001. Týmto zákonom bol zrušený zákon č. 171/1998 Z. z. o prístupe k informáciám o životnom prostredí, a tak sa sprístupňovanie informácií ohľadom životného prostredia riadilo zákonom o slobode informácií, ktorý vytvoril základný rámec na uplatňovanie práva na informácie a rovnako práva na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a o príčinách a následkoch tohto stavu.

Následne v roku 2004 bol schválený zákon č. 205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Účelom zákona bolo vytvorenie podmienok pre zhromažďovanie, uchovávanie a šírenie informácií o životnom prostredí, nie len orgánmi verejnej správy, ale aj prostredníctvom ďalších fyzických či právnických osôb, ktoré sú určené zákonom.⁶⁹

Príslušný zákon vo svojom § 3 ods. 1 vymedzuje okruh subjektov, ktoré sú povinné zhromažďovať, uchovávať a šíriť informácie o životnom prostredí. Ide o „ústredné orgány štátnej správy, samosprávne kraje, miestne orgány štátnej správy a obce, fyzické osoby alebo právnické osoby zriadené zákonom, právnické osoby založené alebo zriadené orgánom verejnej správy, ktoré plnia úlohy verejnej správy vrátane odborných povinností, činností alebo služieb týkajúcich sa životného prostredia, fyzické osoby-podnikatelia a právnické osoby, ktoré na základe zmluvy s orgánom verejnej správy alebo s právnickou osobou plnia odborné úlohy a s tým spojené služby týkajúce sa životného prostredia, a to v rozsahu tejto zmluvy.“

Otázne je či prijatie tohto zákona nespôsobilo duplicitu v zmysle úpravy poskytovania informácií, pretože zákon o slobode informácií je všeobecným právnym predpisom v oblasti poskytovania informácií a má povahu *lex generalis* vo vzťahu k zákonu č. 205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí, ktorý je právnym predpisom osobitnej povahy, teda *lex specialis*.

Samotný zákon o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí však neupravuje sprístupňovanie informácií na základe žiadosti, ale odkazuje na osobitný právny predpis, ktorým je práve zákon o slobode informácií.⁷⁰ Nezakotvuje teda priamo dvojité režim, a to povinné poskytovanie informácií a sprístupňovanie informácií na základe žiadosti. Rovnako ochrana

⁶⁸ Neúčinný zákon č. 171/1998 Z. z. o prístupe k informáciám o životnom prostredí

⁶⁹ Ustanovenie §1 zákona č. 205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

⁷⁰ Pozri § 10 ods. 1 zákona č. 205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí a o zmene a doplnení niektorých zákonov

niektorých sprístupňovaných informácií sa riadi príslušnými ustanoveniami zákona o slobode informácií.⁷¹

V roku 2017 prebehla posledná novelizácia zákona o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí, kde hlavným účelom návrhu novely bolo zjednotenie nahlasovania údajov do národného registra znečisťovania od prevádzkovateľov, ktorí nahlasujú údaje podľa nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 166/2006 z 18. januára 2006 o zriadení Európskeho registra uvoľňovania a prenosov znečisťujúcich látok.⁷²

Takáto úprava sprístupňovania a šírenia informácií zahrnutá do dvoch právnych predpisov môže evokovať zbytočnú duplicitu v právnom poriadku a môže spôsobovať viaceré problémy v aplikačnej praxi. Preto sa naskytá otázka, či by nebolo vhodnejšie upraviť túto oblasť komplexne jedným právnym predpisom, ktorý by reflektoval všetky ústavné zakotvené práva týkajúce sa práva na informácie, pretože aj napriek existencii zákona o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí v mnohých veciach tento zákon odkazuje práve na zákon o slobode informácií.

Na druhej strane existenciou osobitného právneho predpisu upravujúceho oblasť sprístupňovania informácií o životnom prostredí sa stupňuje význam ochrany životného prostredia, ochrany a informovanosti verejnosti vo veciach životného prostredia.

Záver

V predloženej článku sme sa pokúsili upriamiť pozornosť na prístup k informáciám o životnom prostredí, ktoré sú základným predpokladom pre aktivity spojené so zachovávaním priaznivého stavu životného prostredia a jeho zlepšovaním. Priznaním práva na priaznivé životné prostredie a práva na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a o príčinách a následkoch tohto stavu, významne posilnili postavenie verejnosti v rozhodovacích procesoch a prístupu k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia. Poznanie aktuálneho stavu, príčin a následkov, ktoré sa môžu prejaviť v oblasti životného prostredia slúži ako prevencia pred zhoršovaním celkového stavu životného prostredia, preto považujeme za dôležité podporovať informovanosť verejnosti a pokračovať v nastavených trendoch.

Použitá literatúra

DOBROVODKÝ, R. – KOŠIČIAROVÁ, S.: *Právo na informácie*. Kraków: Spolok Slovákov Poľsku, 2015. 118 s. ISBN: 978-83-7490-915-0

DRGONEC, J.: *Ústava Slovenskej republiky. Veľký komentár*. Bratislava: C.H.Beck, 2015. 1603 s. ISBN: 978-80-89603-39-8

FRIDRICH, B. a kol.: *Ústavné garancie ľudských práv*. Bratislava: Práv UK, 2013. 270 s. ISBN 978-80-7160-338-2

WILFLING, P.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Komentár, problémy z praxe, rozhodnutia súdov*. Pezinok : VIA IURIS – Centrum pre práva občana 2012, 2012. 296 s.

Ústava Slovenskej republiky ústavný zákon č. 460/1992 Zb.

---

⁷¹ Pozri § 7 ods. 5 zákona č. 205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí a o zmene a doplnení niektorých zákonov

⁷² Zákon č. 239/2017 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí v znení neskorších právnych predpisov

Zákon č. 205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Dôvodová správa k zákonu č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Všeobecná deklarácia ľudských práv z roku 1948

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd z roku 1950

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach z roku 1966

Odporúčania Výboru ministrov Rady Európy CM/Rec(2007)7 o dobrej správe

Dohovor o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostred (Aarhuský dohovor) z roku 1998

Deklarácia o životnom prostredí človeka z roku 1972

Deklarácia o životnom prostredí a rozvoji z roku 1992

**APLIKAČNÉ PROBLÉMY FIKCIE NEGATÍVNEHO ROZHODNUTIA
V INFOZÁKONE**

Mgr. Marianna Džáčková

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra správneho a environmentálneho práva

marianna.dzackova@flaw.uniba.sk

Aplikačné problémy fikcie negatívneho rozhodnutia v Infozákone

Právo na informácie je základné právo garantované Ústavou SR. Zákonná právna úprava je obsiahnutá v Infozákone. Ten upravuje špecifický inštitút, tzv. fikciu negatívneho rozhodnutia, ktorý má pre žiadateľa rovnaké právne účinky ako zamietavé rozhodnutie vydané orgánom verejnej správy. Autorka v texte rozoberá aktuálne problémy, ktoré sa vyskytujú pri aplikácii tohto inštitútu v aplikačnej praxi. Zameriava sa na problém chybného výkladu tohto ustanovenia, kedy správne orgány nevydávajú rozhodnutia a na problém, keď je vecné rozhodnutie vydané, ale až po nástupe účinkov fikcie.

Application problems with the fiction of a negative decision regulated in InfoAct

The right to information is fundamental right guaranteed by the Constitution of SR and special regulation in InfoAct. InfoAct regulated specific legal institute fiction of negative decision. It caused the same effects as real decision about not access information issued by administrative authority. The author deals with some currently problems, which occurs in practice of administrative authorities. She focused on problems with interpretation of this regulation, when administrative authorities not issued decisions and problems wen real decision was issued after „fiction effects“.

Anwendungsprobleme der Fiktion einer negativen Entscheidung gemäss den Infogesetz

Das Recht auf den Information ist das Grundrecht, das durch die Verfassung der Slowakischen Republik garantiert wird. Die gesetzliche Regelung wird im Infogesetz enthält. Es regelt ein bestimmtes Institut, eine negative Entscheidung, die für die Antragsteller die gleichen Rechtswirkungen wie eine negative Entscheidung einer Behörde hat. Im Text diskutiert die Autorin die aktuelle Probleme, die bei der Anwendung dieses Instituts in der Anwendungspraxis auftreten. Die Autorin konzentriert sich auf das Problem einer Fehlinterpretation dieser Bestimmung, wenn die Behörden absichtlich keine Entscheidungen herausgeben, und das Problem wenn eine Entscheidung herausgeben wird, sondern erst nach den Auswirkungen der Fiktion.

Kľúčové slová: právo na informácie, infozákon, fikcia negatívneho rozhodnutia, súdny prieskum správnych rozhodnutí

Keywords: right to information, infoAct, fiction of negative decision, judicial review od administrative decisions

Schlüsselwörter: Recht auf den Informationen, Infogesetz, Fiktion der negativen Entscheidung, gerichtliche Überprüfung der Verwaltungsentscheidungen

1 Ústavnoprávna úprava práva na informácie

Ústavnoprávne základy práva na informácie nachádzame v čl. 26 ods.1 zákona č 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších zmien (ďalej len „Ústava“), kde je ustanovené, že právo na informácie sa zaručuje. Ústavný rámec nadväzuje na medzinárodné a európske dokumenty, ktorými je SR viazaná a ktoré rovnako garantujú fyzickým a právnickým osobám právo na informácie. Svojim charakterom patrí k politickým právam.

Následne čl.26 ods.5 Ústavy ustanovuje povinnosť orgánov verejnej moci primeraným spôsobom poskytovať informácie o svojej činnosti v štátnom jazyku. Možno ho chápať ako protipól k právu jednotlivcov na informácie, ktorý by bez zákonnej povinnosti na strane verejnej moci strácal význam.

Základné právo na informácie možno obmedziť iba zákonom, za splnenia Ústavou stanovených podmienok, t. z. ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti.⁷³

Povinnosť SR garantovať právo na informácie ako esenciálnu súčasť demokracie vyplýva aj z viacerých medzinárodných dokumentov. SR je ako členský štát Rady Európy viazaný Európskym dohovorom o ľudských právach (ďalej len Dohovor), ktorý zaručuje právo na informácie v čl. 10 ako súčasť slobody prejavu. „Toto právo zahŕňa slobodu zastávať názory a prijímať a rozširovať informácie alebo myšlienky bez zasahovania štátnych orgánov a bez ohľadu na hranice“.⁷⁴

Právo verejnosti na informácie o činnosti orgánov verejnej moci má v demokratickej spoločnosti nespochybniteľný význam. Má zabezpečiť predovšetkým kontrolnú funkciu verejnej moci

---

⁷³ Čl. 26 ods. 4 Ústavy

⁷⁴ Čl. 10 ods. 1 Dohovor

občanmi a zabrániť jej zneužitiu. V takomto duchu sa vyjadril aj Najvyšší súd SR (ďalej len NSSR) vo svojej rozhodovacej činnosti: „Zmyslom informovanosti občanov o verejnej moci je pre túto moc samu esenciálnou spätnou väzbou, kvalitatívnym faktorom a zároveň aj poistkou proti jej zneužitiu. Ďalším nepopierateľným významom subjektívneho, a tým aj vynútitel'ného práva na informácie je jeho funkcia kontrolná vo vzťahu k fungovaniu verejnej moci. Dostatočne rozsiahly, jednoduchý a rýchly prístup k informáciám má tiež priaznivý vplyv na dôveru občanov v demokratické inštitúcie a na ich ochotu podieľať sa na verejnom živote“.⁷⁵ Z názoru NSSR vyplýva, že pokiaľ má byť základný význam práva na informácie naplnený, nestačí „iba“ jeho ústavné a zákonné vyjadrenie, ale je nevyhnutné zabezpečiť aj jeho včasnú a spoľahlivú vynútitel'nosť.

Realizáciu ústavného práva na informácie upravuje na zákonnej úrovni tzv. Infozákon, t.j. zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len ZSI). Ide o prvý právny predpis, účinný na území SR, ktorý stanovuje presný procesný postup a podmienky sprístupňovania informácií pre všetky osoby, pričom podrobne upravuje právo na prístup k informáciám⁷⁶, ktoré majú k dispozícii orgány verejnej moci a iné verejné inštitúcie.

Povinnosť zverejňovať informácie sa vzťahuje na tzv. povinné osoby⁷⁷. Ide o inštitúcie, resp. organizácie, a v určitých prípadoch aj fyzické osoby, ktoré vykonávajú verejnú správu, rozhodujú o právach a povinnostiach občanov, hospodária s verejnými prostriedkami alebo vykonávajú činnosť vo verejnom záujme⁷⁸. Všetky tieto subjekty disponujú informáciami, o ktorých by mala byť verejná informovaná. Zákon priznáva právo na informácie „každému“, t. z. nekladie na osoby realizujúce právo na informácie osobitné požiadavky (napr. z hľadiska občianstva, veku, pobytu)⁷⁹ a priznáva ho explicitne aj PO.⁸⁰

ZSI predstavuje všeobecnú právnu úpravu. „Infozákon nepokrýva všetky aspekty práva na prístup k informáciám. Vo vzťahu k iným predpisom pôsobí ako lex generalis ; príslušný špeciálny zákon deroguje jeho postavenie len v takom rozsahu, v ktorom sám upravuje problematiku poskytovania informácií.⁸¹ Vzťah špeciality môže vyústiť do zúženého prístupu k informáciám“⁸²

2 Pár poznámok o právnom pojme fikcia

Fikcie predstavujú predpoklad určitej právnej skutočnosti, s ktorým právo spája nástup právnych účinkov. Majú význam z hľadiska plynutia času a zaistenia právnej istoty, v prípadoch, že si to vyžaduje ochrana právnych vzťahov. Zákon v určitých prípadoch predpokladá umelo vykonštruované právne skutočnosti, s ktorými sú spojené právne následky. Fikcie sú skôr príznačné pre súkromné právo, vo verejnoprávnej oblasti sa vyskytujú výnimočne – napr. fikcia doručenia alebo fikcia negatívneho rozhodnutia podľa ZSI. Avšak definície z oblasti súkromného práva je možné použiť aj na

⁷⁵ Rozsudok NSSR 5Sž1 1/2011 zo dňa 15.12. 2011

⁷⁶Bližšie k pojmu informácia pozri napr. WILFLING, P.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám*, prvé vydanie, VIA IURIS – Centrum pre práva občana, Pezinok, 2012, s. 17 a nasl.

⁷⁷ Bližšie pozri § 2 ZSI

⁷⁸ WILFLING, P.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám, prvé vydanie*, VIA IURIS – Centrum pre práva občana, Pezinok, 2012, s. 23

⁷⁹ IKRENYI P. a kol.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám (zákon o slobode informácií)*. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2015, s. 73

⁸⁰ § 4 ZSI

⁸¹ Rozsudok NSSR sp, zn. 4 Sž1 1/2010 zo dňa 15.marca 2011

⁸² IKRENYI P. a kol.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám (zákon o slobode informácií)*. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2015, s. 26 ISBN: 978-80-8168-228-5.

verejnoprávne fikcie. Fikcia je právny predpoklad, pri ktorom vieme, že právny a faktický stav sa nezhodujú.⁸³

Pod fikciou rozumieme určité umelo vytvorené predpokladané skutočnosti, ktoré hoci nezodpovedajú reálnym skutočnostiam v živote, vyvolávajú z vôle zákona určité právne následky, pričom zákon ich nepripúšťa vyvrátiť.⁸⁴ Fikcie spočívajú v umelej konštrukcii fingovanej (neexistujúcej) skutočnosti, na ktorú sa z pohľadu objektívneho práva prihliada tak, akoby v skutočnosti existovala.⁸⁵ Fikcie predstavujú osobitný druh prezumovanej skutočnosti, ktorá má právne účinky a tieto právne skutočnosti sa nepreukazujú v súdnom ani v správnom konaní.⁸⁶

3 Podávanie žiadostí o sprístupnenie informácií podľa ZSI

ZSI upravuje dva zákonné spôsoby sprístupňovania informácií. Prvým je sprístupňovanie informácií na základe žiadosti. A druhým je tzv. povinné zverejňovanie informácií, kedy musí povinná osoba zverejňovať informácie *ex offo*.⁸⁷ Ide o okruh osobitne určených informácií, ktoré musia povinné osoby aktívne zverejňovať.⁸⁸

Žiadosť o sprístupnenie informácie je oprávnená podať FO alebo PO, ktorá ju adresuje spravidla povinnej osobe, o ktorej sa domnieva, že disponuje požadovanou informáciou.⁸⁹ Žiadosť musí mať zákonom predpísané náležitosti podľa § 14 ods. 2 ZSI, t. j. označenie povinnej osoby, ktorej je žiadosť adresovaná, identifikačné údaje žiadateľa a požadovaný spôsob sprístupnenia informácie. V opačnom prípade povinná osoba vyzve žiadateľa na doplnenie žiadosti v určenej lehote (nesmie byť kratšia ako sedem dní) a zároveň poučí žiadateľa o spôsobe doplnenia. Ak napriek výzve povinnej osoby žiadateľ žiadosť nedoplní a informáciu nemožno pre tento nedostatok sprístupniť, povinná osoba žiadosť odloží.⁹⁰ Rozhodovanie povinnej osoby o sprístupnení požadovanej informácie predstavuje samostatný rozhodovací proces v oblasti verejnej správy na ktorý sa subsidiárne využije zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov (ďalej len SP).⁹¹

4 Spôsoby vybavenia žiadosti o sprístupnenie informácie

Ustanovenie § 18 ZSI upravuje zákonné spôsoby vybavenia žiadosti o sprístupnenie informácie. Vybavením žiadosti o sprístupnenie informácie sa rozumie buď poskytnutie požadovaných informácií v zákonom stanovenej lehote alebo vydanie písomného rozhodnutia o nesprístupnení informácie v zákonom stanovenej lehote.

---

⁸³ FÁBRY, KASINEC, TURČAN: *Teória práva*. Bratislava: Wolters Kluwer.2017. S.246 ISBN: 978-80-8168-595-8.

⁸⁴ VOJČÍK, P.: *Občianske právo hmotné I*. Košice: Univerzi2010 s. 46. ISBN 978-80-7097-816-0.

⁸⁵ CIRÁK J, FICOVÁ S. A KOL., *Občianske právo*. Všeobecná časť. Šamorín: Heuréka, 2008. S.188. ISBN: 978-80-89122-51-6.

⁸⁶ Tamtiež.

⁸⁷ WILFLING, P.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám*, prvé vydanie, VIA IURIS – Centrum pre práva občana, Pezinok, 2012, s. 23

⁸⁸ Bližšie pozri § 5-6 ZSI

⁸⁹ ZSI neuvádza príslušnosť na konanie, ale predpokladá sa, že pokiaľ žiadateľ má záujem na kladnom vybavení svojej žiadosti, adresuje ju povinnej osobe, o ktorej sa domnieva, že disponuje požadovanou informáciou. Ak povinná osoba nedisponuje touto informáciou, podľa § 15 ZSI postúpi žiadosť povinnej osobe, ktorá má žiadané informácie k dispozícii.

⁹⁰ §14 ZSI

⁹¹ VAČOK J. IN: VRABKO, M. a kol. *Správne právo procesné. Osobitná časť*. Šamorín: Heuréka, 2015. 352 s.

V prípade, že povinná osoba úplne vyhovie žiadosti bez akýchkoľvek obmedzení sprístupnenia, vydá rozhodnutie zápisom v spise. Zápis v spise musí obsahovať údaje o žiadateľovi a čase podania žiadosti, o akú informáciu šlo, výrok o vyhovení žiadosti, údaje o tom, aké informácie boli sprístupnené, dátum a podpis zamestnanca povinnej osoby.⁹² Keďže sa žiadateľovi v plnom rozsahu vyhovel, toto rozhodnutie nemusí obsahovať odôvodnenie.⁹³ Z hľadiska hospodárnosti konania je zbytočné vydávať rozhodnutie a súčasne poskytovať informácie (aj keď je bežné, že žiadosť o sprístupnenie informácií sa vybaví sprístupnením príslušných informácií, k čomu sa pripojí sprievodný list)⁹⁴. Proti rozhodnutiu zápisom v spise, teda proti kladnému vybaveniu žiadosti o sprístupnenie informácií sa nemožno odvolať.

V druhom prípade, ak povinná osoba nevyhovie žiadosti o sprístupnenie informácie, vydá písomné rozhodnutie o nesprístupnení informácie, ktoré musí obsahovať všetky zákonné náležitosti podľa § 47 ods. 1 SP, zamietavý výrok, poučenie o možnosti podať opravný prostriedok a odôvodnenie. To nemôže obsahovať len strohé konštatovanie, že k sprístupneniu informácie nedošlo z dôvodu ochrany podľa osobitného predpisu. Povinná osoba musí dostatočne vysvetliť, prečo pod príslušné zákonné ustanovenia podradila požadovanú informáciu a akými úvahami sa pritom riadila.⁹⁵ Rovnaký režim platí aj v prípade čiastočného sprístupnenia informácií požadovaných v žiadosti. Aj v prípade, že povinná osoba „iba“ z časti nevyhovie žiadosti, musí rovnako vydať riadne rozhodnutie a náležite ho odôvodniť.

Proti negatívnemu rozhodnutiu (ak aj čiastočne negatívnemu) je žiadateľ oprávnený podať opravný prostriedok podľa § 19 ods.1 a po jeho vyčerpaní je takto rozhodnutie preskúmateľné v správnom súdnictve podľa zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších zmien.

Pokiaľ teda chce povinná osoba riadne vybaviť žiadosť, musí buď sprístupniť informácie v požadovanom rozsahu a v zákonnej lehote, prípadne v rovnakej lehote vydať rozhodnutie o nesprístupnení informácie.

5 Fikcia negatívneho rozhodnutia

Pre prípad, že správny orgán ostane nečinný, a nevybaví žiadosť v zákonnej lehote, zákon poskytuje žiadateľovi ochranu v podobe § 18 ods. 3, ktorý upravuje tzv. fikciu negatívneho rozhodnutia. Ide o špecifický inštitút ZSI, ktorý predpokladá, že povinná osoba vydala odmietavé rozhodnutie, pokiaľ v lehote na vybavenie žiadosti informáciu nesprístupnila a ani nevydala rozhodnutie⁹⁶. Zákon v tomto prípade vytvára právnu fikciu, pre prípad, že rozhodnutie nebude fakticky vydané, pričom rovnaké právne účinky, ako keby správny orgán vydal zamietavé rozhodnutie. Rovnaké pravidlo platí aj v prípade nevydania rozhodnutia odvolacím orgánom. Podľa § 19 ods. 3 ak odvolací orgán nerozhodne v zákonnej 15-dňovej lehote, predpokladá sa, že vydal rozhodnutie, ktorým odvolanie zamietol a

---

⁹² WILFLING, P.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám*, prvé vydanie, VIA IURIS – Centrum pre práva občana, Pezinok, 2012, s .165

⁹³ § 47 ods. 1 SP

⁹⁴ IKRENYI P. a kol.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám* (zákon o slobode informácií). Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2015, s.355

⁹⁵ WILFLING, P.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám*, prvé vydanie, VIA IURIS – Centrum pre práva občana, Pezinok, 2012, s .166

⁹⁶ VAČOK J. IN: VRABKO, M. a kol. *Správne právo procesné. Osobitná časť*. Šamorín: Heuréka, 2015.S 262.

napadnuté rozhodnutie potvrdil. ZSI spája nečinnosť osôb s právnymi následkami, ktoré sú rovnaké ako pri vydaní individuálneho správneho aktu.⁹⁷

Účinky fikcie negatívneho rozhodnutia nastávajú v 3 prípadoch:

- „1. povinná osoba v lehote na vybavenie žiadosti neposkytne informácie, alebo
2. povinná osoba v lehote na vybavenie žiadosti nevydá rozhodnutie, alebo
3. povinná osoba v lehote na vybavenie žiadosti informáciu nesprístupní.“⁹⁸

V prípade, ak žiadateľovi bola poskytnutá požadovaná informácia, aj keď v inej forme a v inom rozsahu, ako požadoval, nedôjde k nastúpeniu účinkov fikcie. Ustanovenia § 18 ods. 3 ako aj § 19 ods. 3 chráni žiadateľa pred nečinnosťou zo strany správneho orgánu. Fikcia rozhodnutia (podľa obidvoch zmienovaných ustanovení) nastáva až vtedy, keď je povinná osoba v zákonnej lehote nečinná.⁹⁹

V aplikačnej praxi správnych orgánov sa vyskytli problémy s výkladom tohto ustanovenia.

Správne orgány využívali zákonnú úpravu fikcie negatívneho rozhodnutia ako spôsob vybavenia žiadosti o informáciu. Povinné osoby odôvodňovali svoju nečinnosť konštatovaním, že im nečinnosť umožňuje ustanovenie § 18 ods.3 ZSI.¹⁰⁰ Účinky fikcie, ktoré majú byť v zmysle právnej úpravy totožné s účinkami vecného rozhodnutia o nesprístupnení informácie umožňujú aj takúto alternatívu vybavenia žiadosti.

Ustálená aplikačná prax NSSR však takýto postup správnych orgánov označila za nečinnosť a uplatnenie fikcie negatívneho rozhodnutie podľa § 18 ods. 3 ZSI za nezákonnosť postupu správneho orgánu. Výklad ustanovenia § 18 ods. 3 poskytol NSSR:

„Účelom fiktívneho rozhodnutia je ochrana účastníka konania pred nečinnosťou správneho orgánu a nie legalizácia nečinnosti povinných osôb pri rozhodovaní o žiadostiach podľa zákona o slobode informácií. Ak je správny orgán nečinný a nerozhodne o žiadosti o sprístupnenie informácií v zákonnej lehote, fikcia vydania zamietavého rozhodnutia dáva navrhovateľovi priestor napadnúť jeho nečinnosť opravným prostriedkom. Tento inštitút však nepredstavuje nástroj na zjednodušenie činnosti správnych orgánov spočívajúcej v nevydávaní riadnych rozhodnutí...Zákon o slobode informácií neumožňuje povinným osobám zostať nečinnými, naopak, výslovne im v § 18 ods. 2 Zákona o slobode informácií, ukladá povinnosť vždy o nesprístupnení informácií vydať písomné rozhodnutie. Zákon o slobode informácií síce predpokladá vydanie fiktívneho rozhodnutia ako následok nečinnosti povinnej osoby, avšak takýto postup povinnej osoby nie je zákonom dovolený, je teda nezákonný, pričom každé fiktívne rozhodnutie musí byť odvolacím orgánom alebo súdom zrušené, pretože neobsahuje odôvodnenie a je nepreskúmateľné.“¹⁰¹

Rovnaký názor zaujal NSSR vo viacerých rozhodnutiach: *„Účelom zavedenia inštitútu fiktívneho rozhodnutia nebolo legalizovať nečinnosť povinných osôb pri rozhodovaní o žiadostiach podľa tohto zákona, ale poskytnúť ochranu tomu, kto sa obráti so žiadosťou na povinnú osobu*

⁹⁷ IKRENYI P. a kol.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám* (zákon o slobode informácií). Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2015, S. 361

⁹⁸ Rozsudok NSSR sp. zn. 2SŽi/9/2012 zo dňa 27. 03. 2013

⁹⁹ Rozsudok NSSR sp. zn. 2SŽi/5/2011 zo dňa 16. 11. 2011; Rovnako aj rozsudok NSSR sp. zn. 2SŽi/9/2012 zo dňa 27. 03. 2013

¹⁰⁰ KMEŤ, M., BARTOSIEWICZ, D., VELŠIC, M.: *Infozákon v praxi: Právna analýza a názor verejnosti*. Bratislava: IVO- Inštitút pre verejné otázky, 2004. S. 53-55 /85 ISBN: 80-88935-72-5.

¹⁰¹ Rozsudok najvyššieho súdu SR sp. zn. 3 Sžo 267/2015 22. 3. 2017. Obdobne pozri aj rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3 SŽi 3/2011 zo dňa 03.05.2011 a 6SŽi 1/2010 zo dňa 16.6.2010;

*o sprístupnenie informácií.*¹⁰² **Fiktívne rozhodnutie v zmysle ustálenej rozhodovacej práce NSSR predstavuje nezákonnosť a musí byť zrušené nadriadeným orgánom, prípadne súdom ako „nepreskúmateľné pre nezrozumiteľnosť a nedostatok dôvodov“.¹⁰³**

Súdna prax odôvodňuje nezákonnosť fiktívnych rozhodnutí. Žiadateľ o sprístupnenie informácie má právo, aby správny orgán, pokiaľ nemieni jeho žiadosti vyhovieť, rozhodol rozhodnutím tak, ako je to ustanovené v § 18 ods. 2 ZSI, ktoré by obsahovalo náležitosti rozhodnutia podľa § 47 SP. Žiadateľ má právo na primerané odôvodnenie, z ktorého by sa mohol dozvedieť dôvody, pre ktoré nebolo jeho žiadosti vyhovené. V prípade, že je správny orgán nečinný a dôjde k uplatneniu fikcie negatívneho rozhodnutia, **dôjde k porušeniu práva žiadateľa na súdnu a inú právnu ochranu, zaručeným čl. 46 Ústavy. Obdobný názor vyplýva napr. z rozsudku NSSR sp. zn. 6 SŽi 1/2010:** „*Vzhľadom na to, že správny orgán v danom prípade takto nepostupoval, odňal žiadateľovi- žalobcovi, právo sa domáhať zákonom stanoveným postupom ochrany svojho práva na orgáne Slovenskej republiky zaručený mu v Ústave Slovenskej republiky v čl. 46 ods.1*“¹⁰⁴

Zákonná fikcia slúži predovšetkým na ochranu fyzických a právnických osôb ako žiadateľov, nie na ospravedlnenie nečinnosti povinných osôb. V žiadnom prípade nemožno toto ustanovenie chápať ako legalizáciu nečinnosti povinnej osoby. Každá žiadosť o sprístupnenie informácie musí byť vybavená. Žiadateľ podľa ZSI, aj pokiaľ povinná osoba nemieni jeho žiadosti vyhovieť má právo na vydanie rozhodnutia, ktoré by bolo riadne odôvodnené a súčasne mal právo podať proti nemu opravný prostriedok, obhajujúc dôvodnosť svojej žiadosti a súčasne napadnúť dôvody, pre ktoré správny orgán prvého stupňa jeho žiadosti nevyhovie.¹⁰⁵

Účinky fiktívneho rozhodnutia podľa § 18 ods. 3 možno vykladať ako oprávnenie žiadateľa na podanie opravného prostriedku a domáhanie sa sprístupnenia požadovaných informácií na vyššej inštancii. V prípade, fikcie rozhodnutia odvolacieho orgánu podľa § 19 ods. 3 už žiadateľ nemá možnosť podať riadny opravný prostriedok, avšak takéto rozhodnutie je preskúmateľné súdom.

6 Súdny prieskum fiktívneho rozhodnutia

Rozhodnutie o odvolaní (príp. rozklade) podanom proti rozhodnutiu o nesprístupnení (príp. čiastočnom nesprístupnení) informácie nemožno napadnúť riadnym opravným prostriedkom. Toto rozhodnutie je preskúmateľné v správnom súdnictve podľa ustanovení SSP. V správnom súdnictve poskytuje správny súd ochranu právam alebo právom chráneným záujmom fyzickej osoby a právnickej osoby v oblasti verejnej správy¹⁰⁶. Neúspešný žiadateľ o sprístupnenie informácie má možnosť podať správnu žalobu proti rozhodnutiu o odvolaní a domáhať sa súdnou cestou ochrany svojho práva na informácie.

Správne súdnictvo poskytuje ochranu fyzickým aj právnickým osobám za predpokladu, že ich práva boli porušené zo strany orgánu verejnej správy, a to buď rozhodnutím, opatrením, nečinnosťou alebo iným zásahom.¹⁰⁷ Pri fiktívnom rozhodnutí podľa § 18 ods. 3 a § 19 ods. 3 je namieste otázka akým typom žaloby je možné napadnúť fikciu. V týchto prípadoch zákon predpokladá nečinnosť

¹⁰² Rozsudok NSSR sp. zn. 5SŽi 1/2011 zo dňa 15.12. 2011; obdobne aj rozsudok KS BA sp. zn. 19 S 31/2002 zo dňa 16.5.2002

¹⁰³ Bližšie pozri: rozsudok NSSR sp. zn.7 SŽ 180/01 zo dňa 13.6.2002.

¹⁰⁴ Bližšie pozri: rozsudok NSSR sp. zn. 6 SŽi 1/2010 zo dňa 16.6.2010;

¹⁰⁵ aj rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3 SŽi 3/2011 zo dňa 03.05.2011

¹⁰⁶ § 2 ods.1 SSP

¹⁰⁷ § 2 ods. 2 SSP

správneho orgánu ako právnu skutočnosť ktorá zakladá účinky fikcie, t. j. vydanie rozhodnutie o neprístupnení informácie.

Z hľadiska súdneho prieskumu, fiktívne rozhodnutie je možné preskúmať na základe všeobecnej správnej žaloby proti rozhodnutiu orgánu verejnej správy podľa § 177 a nasl. SSP. Podľa názoru NSSR v prípadoch **fikcie negatívneho rozhodnutia** podľa § 18 ods. 3 ZSI **nie je možné použiť žalobu proti nečinnosti orgánu verejnej správy**,¹⁰⁸ ale vydané fiktívne rozhodnutie je spôsobilé byť predmetom **súdneho prieskumu zákonnosti správneho rozhodnutia** aj keď reálne neexistuje.¹⁰⁹

K danej problematike sa už vytvorila pomerne slušná rozhodovacia prax najvyšších súdnych autorít, ktoré uznali súdny prieskum fiktívnych rozhodnutí: „*Podľa ustálenej judikatúry nálezov Ústavného súdu Slovenskej republiky (nálezy Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 37/95, II. ÚS 50/01, I. ÚS 52/02, III. ÚS 183/2003, I. ÚS 354/08) a rozhodnutí Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 8Sžf/29/2010 alebo sp. zn. 5Sžp/5/2011) môžu byť predmetom preskúmania súdom aj rozhodnutia orgánov verejnej správy, ktoré nemajú formálne náležitosti, ak sa dotýkajú alebo ak sa môžu dotknúť práv a právom chránených záujmov fyzických alebo právnických osôb.*

*Súdna prax ustálila, že rozhodnutím správneho orgánu je každé rozhodnutie, ktorým sa zakladajú, menia, rušia alebo ktorým môžu byť priamo dotknuté práva a povinnosti právnických a fyzických osôb“.*¹¹⁰ Takéto rozhodnutie nemusí výnimočne ani existovať¹¹¹ – a typickým príkladom je fikcia rozhodnutia podľa § 19 ods. 3 ZSI

Správny súd poskytuje žiadateľom o informácie súdnu ochranu v zmysle čl. 46 ods. 1 a 2 Ústavy SR, ktorá sa v tomto prípade realizuje prostredníctvom žaloby v správnom súdnictve, na základe ktorej sa môže preskúmať rozhodnutie o neprístupnení informácie.¹¹²

Fiktívne rozhodnutia správnych orgánov podliehajú síce súdnej preskúmvacej právomoci, ale vzhľadom k tomu, že ide o nezákonnosť zo strany správnych orgánov, napadnuté rozhodnutia sú nepreskúmateľné pre nezrozumiteľnosť a nedostatok dôvodov.¹¹³ Z tohto dôvodu ich súd zruší.

7 K problematike vydania rozhodnutia po fikcii

V praxi správnych orgánov sa vyskytli situácie, kedy správny orgán v konaní o sprístupnení informácií rozhodol meritórnym rozhodnutím, avšak až po uplynutí zákonnej lehoty, keď už nastúpili účinky fiktívneho rozhodnutia. V minulosti prevládal názor, že vydanie rozhodnutia po uplynutí zákonnej lehoty nemá právne účinky. Fikcia s účinkami zamietavého rozhodnutia by mala brániť účinnosti rozhodnutia v danej veci. Z právneho hľadiska by totiž existovali dve rozhodnutia v danej veci čo nie je prípustné.¹¹⁴ Tento právny názor bol však prelomený rozhodnutím NSSR sp. zn. 5 Sži 24/2012 zo dňa 21.11.2013, kedy súd uznal, že faktické rozhodnutie vo veci musí mať prednosť pred fikciou:

---

¹⁰⁸ WILFLING, P.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám*, prvé vydanie, VIA IURIS – Centrum pre práva občana, Pezinok, 2012, s. S.191

¹⁰⁹ 3 Sžnč 18/2008 zo dňa 10. 12. 2008.

¹¹⁰ Najvyšší súd SR sp. zn. 3Sžf/29/2016 zo dňa 23. 11. 2017

¹¹¹ Rozsudok NSSR sp. zn. 5 Sži /1/2011 zo dňa 15.12.2011

¹¹² Rozsudok NSSR sp. zn. 6Sžo 182/2008 zo dňa 6.5.2008

¹¹³ Rozsudok NSSR sp. zn. 7Sž 180/01 zo dňa 13.6. 2002

¹¹⁴ IKRENYI P. a kol.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám (zákon o slobode informácií)*. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer. 2015, s. 362.

„Fikcia rozhodnutia vlastne predstavuje reálnu neexistenciu rozhodnutia a s prihliadnutím na účel zákona sa má aplikovať táto možnosť iba potiaľ, pokiaľ nebolo vo veci vydané vecné rozhodnutie. „Zákon o slobode informácií má slúžiť predovšetkým ako nástroj spoločenskej kontroly. Najvyšší súd v žiadnom prípade nepopiera právo žalobcu na informácie, avšak je nevyhnutné, aby toto právo bolo uplatňované účelne (nie účelovo) a efektívne, a to nielen vo vzťahu k povinným osobám, ale i vo vzťahu k súdu. V opačnom prípade ide zo strany žiadateľov skôr o zneužívanie práva, kedy je toto právo zámenkou pre formalistické a bezúčelné spory.“¹¹⁵

Následne bol tento názor prezentovaný NSSR aj v obdobnej veci: *„Účelom právnej úpravy obsiahnutej v zákone o slobode informácií je zabezpečenie a regulácia sprístupňovania informácií a ochraňovanie oprávnených žiadateľov pred bezdôvodným upieraním informácií. Fiktívne rozhodnutie je nástrojom dočasnej ochrany žiadateľa a je nástrojom „urgovania“ vydania faktického rozhodnutia vo veci. Faktické vybavenie žiadosti, aj po lehote ustanovenej zákonom, má vždy prednosť.“¹¹⁶*

V zmysle rozhodovacej praxe NSSR, fiktívne rozhodnutie má svoje opodstatnenie pre ochranu práv žiadateľa na informácie, avšak iba dovtedy, dokiaľ nedošlo k faktickému vydaniu meritórneho rozhodnutia. Rozhodnutie vo veci vydané správnym orgánom, aj keď po uplynutí zákonnej lehoty, je aktom výkonu verejnej správy spôsobilým ovplyvniť práva a právom chránené záujmy žiadateľa. Účelom zákona o slobode informácií je v prvom rade, aby bola žiadosť vybavená.

Záver

Predkladaný článok analyzuje špecifický inštitút fikcie negatívneho rozhodnutia o žiadosti o sprístupnenie informácie a rozoberá vybrané problémy, ktoré sa vyskytli v aplikačnej praxi správnych orgánov. Právna fikcia slúži predovšetkým na ochranu žiadateľov o informácie, pretože umožňuje žiadateľovi využiť riadny opravný prostriedok a získať požadované informácie. Neslúži na ospravedlnenie nečinnosti správnych orgánov a nemožno ho chápať ako spôsob zákonného rozhodovania.

Z aplikačnej praxe súdov vyplýva, že fiktívne rozhodnutie je svojou podstatou nepreskúmateľné pre nedostatok dôvodov a musí byť zrušené. Malo by sa tak udiť v odvolacom konaní. Pokiaľ by však bol aj odvolací orgán nečinný, prípadne by fiktívne rozhodnutie prvostupňového orgánu potvrdil, žiadateľ je oprávnený podať žalobu na správny súd a ten zruší obe nezákonné rozhodnutia.

Fiktívne rozhodnutie podlieha preskúmvacej právomoci správneho súdu. Aj keď ide zo strany správneho orgánu o nečinnosť, neúspešný žiadateľ o sprístupnenie informácie je aktívne procesne legitimovaný na podanie správnej žaloby proti rozhodnutiu, nie proti nečinnosti zo strany správneho orgánu.

V prípade, ak dôjde k vydaniu meritórneho rozhodnutia po uplynutí zákonnej lehoty a nástupe účinkov fikcie, reálne rozhodnutie má vždy prednosť a fikcia sa ruší.

---

¹¹⁵ Rozsudok NSSR sp. zn. 5 SŽi 24/2012 zo dňa 21.11.2013

¹¹⁶ Rozsudok NSSR sp. zn. 5SŽi/21/2013 zo dňa 21. 11. 2013

Použitá literatúra

1. BARICOVÁ, J. – FEČÍK, M. – ŠTEVČEK, M. a kol.: *Správny súdny poriadok*. Komentár. Bratislava : C.H. Beck, 2018. ISBN: 978 – 80-7400-678-4. 1824 s.
2. GRMAN, J.: *Právo na informácie a prístup k dokumentom inštitúcií a orgánov EÚ v zmysle judikatúry Súdneho dvora EÚ*. In: *Notitiae ex Bratislavensi Iurisprudentiae* 2011, č. 1, s. 66-84.
3. HORVAT, M.: Aktuálne otázky aplikačnej praxe povinných osôb vo vzťahu k právu na informácie. IN: MASLEN, M. (eds.): *Verejná správa, právny štát a ochrana základných ľudských práv a slobôd*. Krakow : Spolok Slovákov v Poľsku, 2004, s.91-102.
4. IKRENYI P. a kol.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám* (zákon o slobode informácií). Komentár. Bratislava : Wolters Kluwer. 2015, s. 362. ISBN: 80-967653-2-9.
5. KOŠIČIAROVÁ S.: *Princípy dobrej verejnej správy a Rada Európy*. Bratislava : Iura Edition, 2012.
6. SPIŠIAKOVÁ, H.: *Zákon o priestupkoch*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2015. 816 s. ISBN 978-80-8168-187-5
7. VRABKO, M. a kol. *Správne právo hmotné*. Všeobecná časť. 1.vyd. Bratislava : C.H.Beck, 2012, s. 352. ISBN: 978-80-89603-30-5.
8. VRABKO, M. a kol.: *Správne právo procesné*. Osobitná časť. Šamorín : Heuréka, 2015. 352 s. ISBN: 978-80-81730-07-8.
9. VRABKO, M. a kol.: *Správne právo procesné*. Všeobecná časť. 1.vyd. Bratislava : C.H. Beck, 2013. 278 s. ISBN: 978-80-89603-13-8.
10. WILFLING, P.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám*. Pezinok : VIA IURIS – Centrum pre práva občana, 2012. 296 s. ISBN: 978-80-970686-4-6.

**K VYBRANÝM VEDNÝM DISCIPLÍNAM VO VZŤAHU
K TRESTNÉMU PRÁVU – PROPEDEUTICKÉ, DIDAKTICKÉ
A VEDECKÉ ASPEKTY**

doc. JUDr. Iveta Fedorovičová, CSc.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
iveta.fedorovicova@flaw.uniba.sk

Mgr. Stanislav Mihálik

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
stanislav.mihalik@flaw.uniba.sk

**K vybraným vedným disciplínam vo vzťahu k trestnému právu – propedeutické, didaktické
a vedecké aspekty**

Snahou autorov – doktoranda a jeho učiteľa v rámci obsahovej náplne vedeckej školy – je v tomto príspevku poukázať na význam propedeutických vedných disciplín k trestnému právu, najmä cez jednotlivé špecifiká predmetov ich skúmania a ich vzájomnú súvislosť a podmienenosť v relácii s trestným právom

Selected disciplines in relation to criminal law – propedeutic, didactic and scientific aspects

The aim of the authors – the doctoral student and his teacher as a part of the content of the scientific school – is to point out in this article the importance of propedeutic disciplines to criminal law, especially through the specifics of the subjects of research and their interrelationship and conditionality in the relation to the criminal law.

**Соотношение отдельных научных дисциплин с уголовным правом -
пропедевтический, дидактический и научный аспекты**

Стремлением авторов - аспиранта и его преподавателя в рамках содержания научной школы - в этой статье является указать на значение пропедевтических научных дисциплин для уголовного права, главным образом через специфику их предметов исследования и их взаимозависимость и обусловленность относительно уголовного права.

Kľúčové slová: trestné právo, kriminológia, viktimológia, penológia, kriminalistika, súdne lekárstvo, súdne inžinierstvo, súdna psychológia, súdna psychiatria

Key words: criminal law, criminology, victimology, penology, criminalistics, forensic medicine, forensic engineering, forensic psychology, forensic psychiatry

Ключевые слова: уголовное право, криминология, виктимология, пенология, криминалистика, судебная медицина, судебная инженерия, судебная психология, судебная психиатрия

Niekoľko poznámok na úvod

V rámci predmetu vyučovaného v 3. stupni vysokoškolského štúdia na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave „Propedeutické vedné disciplíny k trestnému právu“ sme sa spoločne s doktorandom zamýšľali nad mnohými teoretickými a praktickými otázkami, ale aj niektorými problémami propedeutického, didaktického a samozrejme vedeckého charakteru v rámci vzťahových relácii medzi vybranými vedami, vednými disciplínami či vednými odbormi právneho i neprávneho charakteru vo vzťahu k trestnému právu (hmotnému i procesnému), a to jednak zo širších hľadísk, snažiac sa zodpovedať množstvo otázok primárne v rovine všeobecnej (vytypovanie tých vied, vedných disciplín a odborov, ktoré by svojimi poznatkami mohli byť dôležité pre rozvoj teórie a praxe trestného práva) a ich následné určenie na platforme aspektov propedeutických (cez odrazy predmetov ich skúmania v samotných pojmoch a systematizácii poznatkov daných vied, s akcentom na metodologické rozdielnosti, inštitucionálne, personálne a materiálno-technické zázemie a pochopiteľne i postavenie týchto vied v systéme vied, resp. v systematizácii vedných odborov v Slovenskej republike).

V rovine konkrétnej sme sa potom špecifickejšie zamerali na tie vybrané neprávne vedné disciplíny, ktoré sa na našej fakulte vyučujú ako povinne voliteľné a výberové predmety v interakcii s trestným právom ako predmetom povinným, kde sme sústredili pozornosť nielen na aspekty propedeutického, didaktického, ale aj vedeckého charakteru.

Propedeutické aspekty

Keď sa v spoločnosti vysloví pojem, resp. spojenie trestné právo, každý si predstaví niečo iné, často zlé, spojené s donucovacou mocou štátu, odsúdením a zariadením na výkon trestu, nezamýšľajúc sa nad jeho významom a prospešnosťou práve v záujme všetkých jednotlivcov tejto spoločnosti.

Z pohľadu krátkeho náhľadu do teórie je trestné právo vo svojich dvoch samostatných, avšak vzájomne sa podmieňujúcich odvetviach, súčasťou verejného práva a zároveň väčšieho celku – právneho poriadku. Pokiaľ si ho chceme v nejakom základnom meradle priblížiť, možno vo všeobecnosti zhrnúť, že chráni určité spoločenské záujmy či už osôb fyzických alebo právnických, spoločnosti, štátu a v neposlednom rade aj záujmy Európskej únie pred trestnými činmi. Je zřejmé, že trestné právo ako jednotný a vzájomne podmienený celok musíme vnímať rovnako tak v rovine teórie, ako aj praxe s akcentom predovšetkým na dodržiavanie zákonnosti a ľudských práv a slobôd všetkých zúčastnených na trestnom konaní (obete trestných činov nevynímajúc).¹¹⁷

---

¹¹⁷ MENCEROVÁ, I. – TOBIÁŠOVÁ, L. – TURAYOVÁ, Y. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 2.* aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín: Heuréka, 2015, s. 13-14.

V prípade, že trestné právo vnímame ako komponent právneho poriadku, treba povedať, že veda trestného práva (hmotného i procesného) je jeho neoddeliteľnou súčasťou. Jej predmetom je pochopiteľne skúmanie trestného práva ako takého, v rovine *de lege lata* (t.j. stavu súčasného), pričom na strane druhej (v prípade potreby) súčasne prináša návrhy, resp. možnosti riešenia právnej úpravy *de lege ferenda* (t.j. smerom do budúcnosti).

V zmysle načrtnutého by bolo nesprávne si myslieť, že trestné právo funguje izolovane a nevyužíva poznatky iných vied, vedných disciplín a odborov, najmä neprávnych. Tieto majú pre trestné právo obzvlášť dôležitý význam, ich vzájomný vzťah je však recipročný – zásadne obojstranne využívajú možnosti, ktoré tá ktorá oblasť ponúka.

Čo však pod formuláciou „vedné disciplíny, resp. vedné odbory s významom pre trestné právo“ rozumieť? Primárne by sme si snáď mali povedať, ktoré neprávne vedné disciplíny a odbory¹¹⁸ to tejto kategórie zaraďujeme. V rámci exemplifikatívneho výpočtu máme na mysli najmä kriminológiu, viktimológiu, penológiu, kriminalistiku a forenzné disciplíny.¹¹⁹

V daných súvislostiach tiež považujeme za potrebné zdôrazniť, že trestné právo má svoje základné črty a zásady na platforme ktorých je budované, pričom pri čerpaní a využívaní poznatkov, ako aj možností ďalej rozoberaných vedných disciplín a odborov tieto zovšeobecňuje a prispôsobuje svojim potrebám a obrazu svojmu vlastnému. Vďaka svojim vlastným poznatkom – smerujúcim k špecifiku predmetu skúmania, majú teda neprávne vedné disciplíny a odbory v konečnom dôsledku význam pre rozvoj trestného práva tak v teoretickej, ako aj v praktickej rovine. Možno teda povedať, že z daného hľadiska trestné právo jednoznačne nefunguje izolovane.

Následne sa pokúsime trestné právo a vybrané vedné disciplíny a odbory porovnať, nájsť podobnosti a identifikovať rozdiely.

V prvom rade sa zameriame na spoločné znaky. Sem môžeme zaradiť konkrétne objekty a jednotlivé nástroje či postupy ich skúmania orientujúce sa na základné kategórie trestného práva (najvýznamnejšou kategóriou je trestný čin a trestná činnosť, ktorá môže byť ponímaná z rôznych uhl'ov pohľadu). V zmysle dostupnej literatúry môžeme súhlasiť s názorom, že v každom ohľade je v konečnom dôsledku základom skúmania zodpovednostný (hmotnoprávny) vzťah, t.j. vzťah medzi páchatel'om a štátom. Rozdiely, menšie či väčšie, môžeme pochopiteľne nájsť v jednotlivých náhl'adoch na skúmanú problematiku cez špecifiká predmetov skúmania či využívané metódy. Práve dané faktory identifikujeme ako rozdielnosti. Každý prístup je však jedinečný, využiteľný a na otázku zločinnosti s akcentom na trestnú činnosť nahliada iným spôsobom.

Ako však postupovať pri posúdení významu týchto vedných disciplín či odborov pre trestné právo?

Základným východiskom pre nás budú okrem jednotlivých nazeraní či ponímaní základnej kategórie trestného práva – trestného činu (ako jedného z viacerých objektov), predovšetkým predmety skúmania vybraných neprávnych vedných disciplín a odborov a ich špecifiká.

---

¹¹⁸ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. 5. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 44.

¹¹⁹ Pozri napr. v MENCEROVÁ, I. – TOBIÁŠOVÁ, L. – TURAYOVÁ, Y. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná část*. 2. aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín: Heuréka, 2015, s. 26.

Začneme postupne, **kriminológiou**. Predmetná oblasť je i napriek neexistencii vlastnej metodológie (v zmysle tvorby vlastných metód skúmania) mnohými autormi považovaná za vedu samostatnú, nakoľko disponuje arzenálom takých metód, ktorými je schopná svoj predmet skúmať.¹²⁰ Ide o vedu interdisciplinárneho charakteru, ktorá je vyučovaná ako predmet v rôznych formách na všetkých právnických fakultách, čo nesporne kvitujeme. Podľa niektorých názorov, práve kriminológia je tou vednou disciplínou, ktorá má pre trestné právo najväčší význam.¹²¹ Mimoriadne významná je najmä v spojitosti s trestným právom hmotným a legislatívnou činnosťou v danej oblasti.

Ako vníma trestnú činnosť, resp. trestné činy? V zmysle teoretických východísk nazerá kriminológia na trestné činy ako na javy faktické, pre spoločnosť škodlivé, pričom tieto skúma najmä prostredníctvom metód kauzality a cez sociologické a štatistické ukazovatele. Zločinnosť (ako najširšie koncipovaný objekt) skúma ako spoločenský jav nielen v podmienkach súčasného stavu, ale aj cez optiku jej dynamiky, celkovej štruktúry, prognóz, príčin a podmienok jej vzniku, kontroly a prevencie. Možno povedať, že v komplexnej rovine nazerá na kvalitatívnu stránku trestnej činnosti, a teda nie iba na jej stránku kvantitatívnu. Je vedou empirickou, ktorá sa pri overovaní získaných poznatkov opiera o základné vedecké metódy v súlade s dosiahnutým stavom poznania (*lege artis*). Využívanie špekulatívnych metód za účelom dosiahnutia cielených výsledkov je v danej oblasti vylúčené.

Kriminológia má pomerne široké využitie smerom von z disciplíny, jej poznatky sú dôležitým faktorom pre formovanie trestnej politiky a celkového smerovania štátu vo viacerých oblastiach.

Aký je vzájomný vzťah trestného práva a kriminológie? Jednoznačne ide o vzťah spolupráce a recipacity rovnako tak v podmienkach teórie, ako aj praxe. Ako sme už naznačili vyššie, kriminológia ponúka trestnému právu na základe výstupov z výskumnej činnosti cenné informácie o spoločenskej realite v oblasti trestnej činnosti a jej páchania, ktoré môžu a v konečnom dôsledku aj často majú citeľný dosah na legislatívne zmeny. Je zrejmé, že ak má trestné právo v dnešnej dobe na všetky spoločenské zmeny adekvátne reagovať, potrebuje takéto zdroje informácií. Zároveň sa domnievame, že kriminologické poznatky ponúkajú odvetviu trestného práva hmotného oveľa viac, ako je v súčasnosti využívané.

V opačnom smere má zasa trestné právo veľký význam pre kriminológiu, najmä, resp. presnejšie z hľadiska jednotlivých inštitútov teórie, ktoré pre kriminológiu predstavujú obzvlášť cenné východisko.

Na kriminológiu veľmi úzko nadväzuje **viktimológia**. Táto venuje pozornosť obetiam trestných činov. V odbornej literatúre sú tieto uvádzané aj ako obeť zločinov, nakoľko v rámci tejto vednej oblasti sa vychádza z pojmu zločinnosť, a nie z bipartície trestných činov na prečiny a zločiny v zmysle teórie trestného práva hmotného.¹²²

Väčšinou autorov¹²³ je daná vedná disciplína posudzovaná ako súčasť kriminológie. Jej predmetom je predovšetkým skúmanie predpokladov vedúcich k tomu, že sa subjekt stane obeťou, proces viktimácie (t. j. premena potenciálnej obeť na obeť skutočnú), ale aj otázky

---

¹²⁰ K tomu pozri DIANIŠKA, G. [et al.]: *Kriminológia*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 17-20.

¹²¹ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. 5. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 44.

¹²² Tamtiež.

¹²³ Pozri napr. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. 5. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Leges, 2016.

ochrany práv obetí, prevencie a pomoci obetiam. Z daného uhla pohľadu je potrebné uviesť, že od 1.1.2018 je v Slovenskej republike účinný nový zákon, Zák. č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Daný právny predpis je významný nielen pre Trestný zákon (Zák. č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov), ale aj pre Trestný poriadok (Zák. č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov), ktoré priamo novelizuje, a súbežne pre celú oblasť trestného práva – od zjednotenia a spresnenia terminológie až po samotné zvýšenie garancie práv obetí trestných činov.

Ako vnímať **penológiu**?

Svojou povahou a podstatou je trestnému právu a kriminológii veľmi blízka. V rámci svojho predmetu skúmania je zameraná primárne na problematiku spätú so systémom trestných sankcií, ich výkonom a účinkami, pričom na uvedené nazerá aj cez optiku hľadísk sociologických. Svoju pozornosť teda neorientuje len na trest odňatia slobody. To by bolo jej zameranie vnímané príliš zúžene.

Cieľom penológie nie je a ani nemôže byť len tvrdá represia – hľadá také spôsoby, aby výkon trestu čo najlepšie naplnil svoj účel a pochopiteľne sa snaží aj reálne vytvárať tomu zodpovedajúce podmienky (ako sa čo najlepšie starať o odsúdených, ako na nich pozitívne vplývať a pod.).

Vo vzťahu trestného práva a penológie je citeľný najmä záujem na sústavnom zdokonaľovaní a humanizácii trestného práva (v historickom priereze ide najmä o zrušenie trestu smrti, o vytvorenie možností smerom k alternatívnemu spôsobu trestania a samozrejme aj o určité – osobitné prístupy pri stíhaní mladistvých).

Mimoriadne zaujímavou oblasťou penológie je tzv. penitenciaristika. Zásadne sa síce orientuje na vybraný druh trestu – trest odňatia slobody, sledujúc tie aspekty jeho výkonu, ktoré nemajú trestnoprávny charakter. Aj napriek tejto skutočnosti však možno konštatovať, že aj táto poznatková báza trestné právo určitým spôsobom – aj keď nepriamo – ovplyvňuje.

Obdobne ako kriminológia vo vzťahu k trestnému právu hmotnému má v rámci vedy trestného práva naopak zasa **kriminalistika** nesporný význam pre trestné právo procesné a legislatívnu činnosť v danej oblasti. Tým samozrejme v žiadnom prípade nechceme tieto vedy nejakým spôsobom „zaškatuľkovať“, pretože reálne sú ich poznatky prínosom v obidvoch odvetviach trestného práva na poli teórie i aplikačnej praxe orgánov činných v trestnom konaní a súdov.

Kriminalistika je budovaná na základe viacerých teórií, z ktorých za najdôležitejšiu považujeme teóriu odrazu a poznania, následne sa premietajúcu do teórie stôp a teórie metód, dôležitej najmä z hľadiska „vyťažovania“ informácií zo stôp akejkoľvek kriminalistiky relevantnej udalosti v smere kriminalistického skúmania a následnej identifikácie osôb alebo vecí majúcich súvis s konkrétnou udalosťou.

Rovnako tak, ako sa kriminológia v celej svojej šírke zaoberá zločinnosťou, ako hromadným spoločensky nežiaducim javom s akcentom najmä na trestnú činnosť, kriminalistika (ako už z vyššie uvedeného vyplýva) venuje zasa pozornosť kriminalisticky relevantným udalostiam, t. j. rôznym spoločensky závažným či nežiaducim javom (napr. trestné činy, priestupky, požiare, dopravné nehody, samovraždy, prírodné katastrofy a pod.), pochopiteľne tiež s akcentom predovšetkým na trestnú činnosť.

Kriminalistiku možno jednoznačne považovať za interdisciplinárnu a súčasne samostatnú vedu (v porovnaní s kriminológiou má totižto aj vlastné metodologické zázemie).¹²⁴

Predmetom kriminalistiky sú zákonitosti existujúce nezávisle od vonkajšieho sveta, špecificky sa viažuce predovšetkým na stopy danej kriminalisticky relevantnej udalosti (vrátane trestnej činnosti).¹²⁵ Zjednodušene povedané – prostredníctvom stôp a informácií v nich prirodzeným spôsobom zakomponovaných (resp. zakódovaných), môžeme spätne – za pomoci príslušných kriminalistických metód – poznávať udalosť, ktorá sa stala v minulosti.

Popri sústavnom „zmapúvaní“ nových vedeckých poznatkov iných vied (či už technického, prírodovedného alebo spoločenského charakteru), kriminalistika okrem využívania metód vyššie uvedených vied, vypracúva aj vlastné metódy smerom k zisťovaniu, zaisťovaniu a skúmaniu stôp materiálnych i pamäťových.

Možno zhrnúť, že kriminalistika cez svoj špecifický predmet skúmania má vo vzťahu k trestnému právu veľmi blízko, nakoľko výsledky jej skúmania sú relevantné už pri riešení samotného hmotnoprávneho vzťahu (medzi páchatelom a štátom) a následne, z hľadiska dokazovania konkrétnej trestnej veci jednoznačne aj pri riešení vzťahu procesno-právneho, o to viac, že v súvislosti s rekodifikáciou trestnoprocesných noriem došlo popri súčasnom prehĺbení zásady kontradiktórnosti aj k posunu ťažiska dokazovania pred súd. *De facto* teda určitým spôsobom aj k rozšíreniu adresátov využitia kriminalistických metód (v minulosti to boli predovšetkým orgány činné v trestnom konaní).¹²⁶

Z komplexného hľadiska môžeme povedať, že kriminalistika je vedou o technických a taktických prostriedkoch, spôsoboch a metódach zisťovania, zaisťovania, zabezpečovania, skúmania stôp a dôkazov za účelom úspešného odhalenia, vyšetrenia a dokázania každého trestného činu. Identifikáciou páchatel'a a ním použitých prostriedkov k spáchaniu trestného činu v nemalej miere napomáha naplneniu účelu trestného konania, t. j. k zisteniu páchatel'a, a jeho potrestaniu v zmysle ustanovení Trestného zákona.

Konečným cieľom, na ktorom kriminalistika svojimi poznatkami, metódami, postupmi či operáciami v nemalej miere participuje – je predovšetkým zistenie a vyšetrenie trestného činu. S jej využitím však – v medziach zákonného postupu – treba počítať aj v procese dokazovania v konaní pred súdom.

Z vyššie uvedeného možno vyvodit' záver, že medzi kriminalistikou a trestným právom hmotným a procesným je úzky vzťah spolupráce, pričom určité „premostenie“ medzi týmito vedami poskytuje metodika vyšetrovania jednotlivých druhov trestných činov (niektorými autormi zaraďovaná do širšie koncipovaného predmetu skúmania kriminalistiky), čo napokon nachádza svoj odraz aj v samotnej systematizácii kriminalistických poznatkov, t.j. v systéme kriminalistiky. Väčšina autorov preto do jeho rámca zaraďuje aj metodiku vyšetrovania jednotlivých druhov trestných činov¹²⁷, ktorá je podľa nášho názoru určitým prepojením medzi kriminalistikou a trestným právom procesným, zohľadňujúc do určitej miery nielen

---

¹²⁴ K otázke samostatnosti kriminalistiky ako vedy pozri napr. KNAPP, V.: *Vědecká propedeutika*. 1. vyd. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1993. 251 s. ISBN 80-7160-042-3. alebo KNAPP, V. – GERLOCH, A.: *Právní propedeutika*. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 156 s. ISBN 978-80-7380-386-5.

¹²⁵ FEDOROVÍČOVÁ, I.: *Teoreticko-metodologické otázky kriminalistiky*. Bratislava: Miroslav Mračko, EPOS, 2002, s. 16-33.

¹²⁶ FEDOROVÍČOVÁ, I.: Význam metodológie kriminalistiky pre rozvoj trestnoprávnej vedy, tvorbu trestného práva, jeho realizáciu a aplikáciu v praxi. In *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. 1. ročník Medzinárodnej virtuálnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie (Zborník príspevkov)*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2011, s. 223-237.

¹²⁷ Pozri napr. BLAŽEK, R.: *Kriminalistika*. 1. vyd. Šamorín: Vydavateľstvo Heuréka, 2016, s. 33.

trestnoprávne (hmotnoprávne), ale aj kriminologické poznatky a poznatky iných vedných disciplín.

Kriminalistika sa spoločne s kriminológiou podieľa na prevencii a prognózovaní trestnej činnosti; viktimologické aspekty sú však podľa nášho názoru menej rozpracované v kriminalistike než v kriminológii.

V súvislosti s kriminalistikou nemožno taktiež opomenúť jednotlivé forenzné vedné disciplíny, ktoré sa v historickom priereze vývoja postupne „vymanili“ z područia kriminalistiky a postupným budovaním vlastnej poznatkovej bázy sa osamostatnili. V súčasnosti kriminalistika v širokej miere využíva poznatky týchto forenzných disciplín: súdneho lekárstva, súdnej psychiatrie, súdnej psychológie, súdneho inžinierstva či iných vedných odborov.

Ako však súvisia **forenzné vedné disciplíny** s trestným právom? Treba povedať, že poznatky týchto vedných disciplín trestné právo využíva najmä v priebehu trestného konania, teda v procese aplikácie práva, nakoľko práve tieto poznatky pomerne často dopomáhajú k tomu, aby rozhodujúce skutočnosti boli zistené a posudzované kvalifikovaným spôsobom. Napr. podmienky trestnej zodpovednosti sú často naviazané na znalosti čisto medicínskej povahy (riešenie otázok príčetnosti, stupňa rozrušenia a pod.).

Predmety skúmania týchto disciplín sú užšie zamerané na určité – špecifické oblasti spoločenskej reality. Súdnu psychológiu môžeme zhrnúť tak, že táto (vo všeobecnosti povedané) hodnotí predovšetkým subjektívnu zložku zlyhania sociálnej interakcie jednotlivca s ohľadom na spoločenský a trestnoprávny dosah.¹²⁸ Prináša pomere podrobný pohľad na osobnosť páchatel'a, jeho psychologický popis a rozbor kriminálnych činov. Jej osobitne dôležitou časťou, ktorú nemožno opomenúť, je psychológia kriminálna. Pri pohľade na súdnu psychiatriu môžeme primárne povedať, že predstavuje jeden zo samostatných odborov psychiatrie, svojou povahou sa zameriava na prípady osôb s psychickými poruchami, ktorí konajú právom reprobovaným spôsobom. U týchto je v prvom rade potrebné zistiť, nakoľko ovplyvnila duševná porucha ich trestnoprávne relevantné správanie, rovnako je však potrebné pristúpiť k riešeniam, ktoré predídu ďalšiemu páchaniu trestnej činnosti takýmito osobami. Súdna psychiatria je osobitne prepojená s kriminológiou, spája ich kriminálne správanie psychicky chorých páchatel'ov, dôvod je pomerne jasný, predmetom záujmu sú aj páchatelia trestne nezodpovední a v čase spáchania trestného činu nepríčetní.¹²⁹ Rovnako aj súdne lekárstvo predstavuje zástupcu lekárskeho odboru, zameriava sa na zabezpečovanie a poskytovanie informácií v prospech súdnych orgánov najmä v rámci trestného konania. Svojou existenciou a prístupmi napomáha predovšetkým vyšetrovujúcim orgánom a súdom v procese poznania a objasnenia trestných činov.¹³⁰ Pod pojmom súdne inžinierstvo sa skrýva odbor s interdisciplinárnym dosahom, ktorý zameriava svoju činnosť primárne na skúmanie príčin, priebehov či dôsledkov negatívnych technických a ekonomických javov pre sféru všetkých odborov. Proces aplikovania poznatkov vlastných je doplnený o nutnosť využívania technických poznatkov najrôznejších spoločenských vied, predovšetkým teóriu poznania či príčinnosti. Jej cieľom je objektívne poznávanie skutočnej príčiny poruchy vo všetkých jej súvislostiach a dopadoch, ktoré predstavuje čo možno najúčinnější boj proti jej zopakovaniu.

---

¹²⁸ K tomu primerane DOBROTKA, G.: Základné otázky forenznej psychológie. In *Paedagogica Specialis*, č. 1, 1969, s. 129-198.

¹²⁹ DIANIŠKA, G. [et al.]: *Kriminológia*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 23.

¹³⁰ Tamtiež s. 23.

Súdne inžinierstvo teda plní v priebehu súdneho konania (t.j. nielen trestného) naozaj významné úlohy.

Didaktické aspekty

Je nesporné, že zvyšujúca sa zložitosť a dynamika spoločenského vývoja vyžaduje pripravenosť absolventov vysokých škôl so širším odborným profilom, schopných adaptácie a získania novej špecializácie podľa meniacich sa potrieb praxe, čo pochopiteľne vedie k postupnému rozširovaniu výučby aj neprávných vedných disciplín a odborov na fakultách s právnickým zameraním, a to aj vo vzťahu k trestnému právu – prostredníctvom či už povinne voliteľných alebo výberových predmetov.

Treba si totižto uvedomiť, že prinášajúc nové poznatky, vedecko-technický rozvoj v mnohom pozitívne vplyvajúci na život celej spoločnosti – na strane druhej nesie so sebou i množstvo rozporov, a teda aj možností zneužitia jeho výsledkov práve proti tejto spoločnosti, pretože páchatelovi (o. i. aj v súvislosti s rozvojom internetu, rôznych informačných systémov a technológií, postupnou digitalizáciou a pod.) súbežne vytvára objektívne podmienky na to, aby tento mohol prekonať a vzápätí „inovovať“ tradičné spôsoby páchania trestnej činnosti aj u tzv. klasických trestných činov (ako sú napr. krádeže, lúpeže, podvody, vraždy, hospodárske a iné delikty).

V kontexte s uvedeným je preto nutnosťou, aby v smere zistenia trestného činu a spravodlivého potrestania jeho páchatela vo svojich vzájomne sa podmieňujúcich právnych odvetviach – trestné právo inkorporovalo v sebe tiež poznatky neprávných vedných disciplín a odborov, ktoré svojimi špecifickými poznatkami naznačenému cieľu jednoznačne napomáhajú.

Z hľadiska aspektov didaktických pre úplnosť preto uvádzame, že na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave sú v súčasnosti vyučované predmety Kriminalistika a Kriminológia (ako povinne voliteľné predmety); Súdne lekárstvo, Súdna psychológia, Súdna psychiatria a Súdne inžinierstvo (ako predmety výberové).

Výučba daných predmetov je zabezpečovaná výlučne v rámci magisterského študijného programu „Právo“ Katedrou trestného práva, kriminológie a kriminalistiky ako v dennej, tak aj v externej forme štúdia.

Čo sa týka povinne voliteľných predmetov, tieto sú vyučované internými zamestnancami súbežne participujúcimi aj na výučbe trestného práva a pokiaľ ide o predmety výberové, tieto sú vyučované zamestnancami externými.

Pri zhodnotení výučby a obsahovej náplne jednotlivých predmetov sme dospeli k záveru, že nielen vďaka poznatkom, ktoré tieto vedné disciplíny a odbory vo vzťahu k trestnému právu prinášajú, ale berúc do úvahy aj pomerne široký záujem poslucháčov o tieto špecifické oblasti poznania, bolo by vhodné do budúcnosti počítať s ich výučbou vo viacerých než len v jednom semestri, nakoľko nie vždy je možné v rámci jedného semestra obsiahnuť celú poznatkovú bázu z aspektov teoretických a súčasne aj praktických.

Týka sa to najmä povinne voliteľných predmetov, na výučbe ktorých by v širšej miere mohli participovať aj viacerí odborníci z praxe, ale aj tých výberových predmetov, o ktoré je zo strany študentov každoročne čoraz väčší záujem (máme na mysli napr. Súdne lekárstvo).

Vedecké aspekty

S aspektami didaktickými nesporne súvisia aj aspekty vedecké. Do tejto časti príspevku sa preto budeme snažiť aspoň v krátkosti zhrnúť naše myšlienky a poznatky, ku ktorým sme

dospeli analýzou postavenia a zaradenia v texte rozoberaných vybraných vedeckých disciplín v systéme vied, resp. v systematizácii odborov vedy a techniky v našich podmienkach.¹³¹

Poznatky tej-ktorej vedy, vednej disciplíny či odboru by mali jednoznačne nájsť svoj adekvátny odraz aj v systematike (obsahu) jednotlivých im zodpovedajúcich „pedagogických disciplín“ (resp. študijných odborov), pričom sa nie len domnievame, ale sme presvedčení, že ak v systéme vied, resp. v systematizácii odborov vedy a techniky tá ktorá veda, vedná disciplína alebo odbor zaujíma určité postavenie (napr. je zaradená medzi technickými, prírodnými alebo spoločenskými vedami a v ich rámci do ďalších štruktúr), malo by sa toto súbežne premietnuť aj do systematizácie jednotlivých študijných odborov.

Zamerali sme sa predovšetkým na postavenie tých vedných disciplín, ktoré sa vyučujú na našej katedre ako povinne voliteľné predmety, t.j. na kriminalistiku a kriminológiu.

Obidve vedy sú v Slovenskej republike zaradované medzi vedy spoločenské (číselné označenie: 050000), čo je možné v súvislosti so spoločenskou funkciou týchto vied vo vzťahu k trestnému právu kvitovať. Zároveň sú však zaradené do rámca právnych vied (číselné označenie: 050500) spoločne s ďalšími vedami, o zaradení ktorých máme tiež pochybnosti.

Vychádzajúc zo špecifických predmetov a samozrejme aj vedeckých metód ich skúmania sa s postavením kriminalistiky a kriminológie (navyše pod jedným číselným označením: 050514) v systéme právnych vied nestotožňujeme. Jednoznačne ide o vedy neprávneho charakteru, ktorých cieľom nie je regulácia právnych noriem (i keď v mnohých smeroch jej svojimi poznatkami napomáhajú), pričom v porovnaní s čisto právnymi vedami (vrátane trestného práva) je odlišná aj ich metodológia.

Súčasný zaradenie kriminalistiky a kriminológie do právnych vied podľa nášho názoru nekorešponduje ani s ich zaradením do študijného odboru „Bezpečnostné služby“. Mali by byť potom zaradené do študijného odboru „Právo“.

Záverom nášho príspevku snáď ešte jedna poznámka. Posledná systematizácia odborov vedy a techniky bola v Slovenskej republike uskutočnená takmer pred dvanástimi rokmi. Zamyslíme sa, nie je to už príliš dávno...?

Pevne veríme, že v budúcej systematizácii odborníci na danú oblasť striktne zohľadnia determinanty podmieňujúce samostatné postavenie vied v systéme vied, čo sa následne odrazí aj v systematizácii jednotlivých študijných odborov.

Použitá literatúra

1. BLAŽEK, R.: *Kriminalistika*. 1. vyd. Šamorín : Vydavateľstvo Heuréka, 2016. 263 s. ISBN 978-80-8173-030-6.
2. BRADÁČ, A. – PORADA, V. a kol.: *Súdne inžinierstvo*. Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, Žilina: Poradca podnikateľa, 2008. 184 s. ISBN 978-80-98363-08-7.

---

¹³¹ Bližšie pozri Prílohu č. 1 k smernici č. 27/2006 – R o sústave odborov vedy a techniky a číselníku odborov vedy a techniky v Slovenskej republike.

3. ČENTĚŠ, J. [et al.]: *Trestné právo procesné. Osobitná časť*. 1. vyd. Šamorín : Heuréka, 2016. 495 s. ISBN 978-80-8173-021-4.
4. ČENTĚŠ, J. [et al.]: *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. 1. vyd. Šamorín : Heuréka, 2016. 438 s. ISBN 978-80-8173-020-7.
5. DIANIŠKA, G. [et al.]: *Kriminológia*. 3. aktualiz. a dopln. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. 405 s. ISBN 978-80-7380-620-0.
6. DOBROTKA, G.: Základné otázky forenznej psychológie. In *Paedagogica Specialis*, č. 1, 1969, s. 129-198.
7. FÁBRY, A.: *Penológia*. 1 vyd. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, Žilina : EUROKÓDEX, 2009. 264 s. ISBN 978-80-89447-01-5.
8. FEDOROVÍČOVÁ, I.: *Teoreticko-metodologické otázky kriminalistiky*. Bratislava : Miroslav Mračko, EPOS, 2002. 189 s. ISBN 80-8057-466-9.
9. FEDOROVÍČOVÁ, I.: Význam metodológie kriminalistiky pre rozvoj trestnoprávnej vedy, tvorbu trestného práva, jeho realizáciu a aplikáciu v praxi. In *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. 1. ročník Medzinárodnej virtuálnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie (Zborník príspevkov)*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2011. 277 s. ISBN 978-80-8054-516-1. EAN 9788080545161.
10. FLEISCHER, J. a kol.: *Súdna psychiatria*. 1 vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2014. 227 s. ISBN 978-80-7160-332-0.
11. KNAPP, V.: *Vědecká propedeutika*. 1. vyd. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1993. 251 s. ISBN 80-7160-042-3.
12. KNAPP, V. – GERLOCH, A.: *Právní propedeutika*. 2 upr. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 156 s. ISBN 978-80-7380-386-5.
13. KOVÁČ, P. a kol.: *Súdne lekárstvo pre právnikov*. 1. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2005. 332 s. ISBN 80-8078-024-2.
14. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část, zvláštní část*. 5. aktualiz. a dopl. vyd. Prah a: Leges, 2016. 976 s. ISBN 978-80-7502-120-5.
15. MADLIAK, J. a kol.: *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Banská Bystrica : Belianum, 2015. 455 s. ISBN 978-80-557-0800-3.
16. MENCEROVÁ, I. – TOBIÁŠOVÁ, L. – TURAYOVÁ, Y. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. 2. aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín : Heuréka, 2015. 501 s. ISBN 978-80-89122-59-2.
17. PORADA, V. – POLÁK, P. [et al.]: *Kriminalistika*. 1. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. 510 s. ISBN 978-80-7380-558-6.

**HMOTNOPRÁVNÁ STRÁNKA TRESTNÉHO ČINU OTCOVRAŽDY
(PARRICIDIUM) V RÍMSKOM PRÁVE OD NAJSTARŠÍCH ČIAS PO
VZNIK PRINCIPÁTU**

JUDr. Martin Gregor

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra rímskeho práva, kánonického a cirkevného práva
martin.gregor@flaw.uniba.sk

JUDr. Andrej Beleš

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
andrej.beles@flaw.uniba.sk

Hmotnoprávna stránka trestného činu otcovraždy (*parricidium*) v rímskom práve od najstarších čias po vznik principátu

Príspevok sa pokúša o charakteristiku trestného činu *parricidia* v rímskom práve. Poukazuje na zmenu jeho poňatia v priebehu dejín od všeobecnej skutkovej podstaty vraždy každého slobodného človeka až po úzko vyprofilovaný postih vraždy príbuzného. Dospieva k záveru, že tento trestný čin paradoxne nikdy nepostihoval iba otcovraždu, hoci s ňou bol tradične spájaný. Článok sa ďalej zaoberá vývojom a filozofiou trestu, ukladaného za spáchanie tohto trestného činu. Niekoľko sporných otázok nastoľuje najmä v prípade trestnej úpravy Pompeiovho zákona o otcovrahoch z roku 55 p. n. l. Uvedenú problematiku sleduje od vzniku Ríma až po prvé roky principátu.

Materiellrechtliche Aspekte des Verbrechens Vatermord (*parricidium*) im römischen Recht von der ältesten Zeit bis zur Entstehung des Prinzipats

Der Beitrag versucht, das Verbrechen Parricidium im römischen Recht zu charakterisieren. Er weist auf eine Änderung seiner Auffassung im Laufe der Geschichte vom allgemeinen Tatbestand des Mordes an jedem freien Mann bis zu dem eng profilierten Vergehen der Tötung eines Verwandten hin. Der Beitrag kommt zu dem Schluss, dass dieses Verbrechen paradoxerweise nie den Mord des Vaters sanktioniert hat, obwohl es traditionell damit in Verbindung gebracht wurde. Der Artikel befasst sich auch mit der Entwicklung und Philosophie der Strafe, die für die Begehung dieses Verbrechens verhängt wurde. Mit einigen umstrittenen Fragen wird im Zusammenhang mit der strafrechtlichen Regelung nach dem Pompeius-Gesetz von 55 v. Chr. Dieses Thema wird seit der Gründung Roms bis in die ersten Jahre des Fürstentums thematisiert.

Substantial law side of crime of paternity murder (*parricidium*) in Roman law since the oldest times until the origin of Principate

The contribution attempts to characterize the crime of parricidium in Roman law. It points to a change in its notion in the course of history from the general crime of murder of every free man to the narrowly profiled offense of killing a relative. It concludes that this crime has paradoxically never sanctioned only patricide, although it has traditionally been associated with it. The article also deals with the development and philosophy of punishment imposed for committing this crime. Several controversial issues arise, in particular, in the case of criminal regulation of the Pompeius' Act on Paternity murder from 55 B.C. This issue has been observed since the establishment of Rome until the first years of principality.

Kľúčové slová: *parricidium*, *poena cullei*, vražda, otcovražda, vražda pokrvných príbuzných,

Schlüsselbegriffe: Parricidium, Poena Cullei, Mord, Mord des Vaters, Mord an Blutsverwandten

Keywords: parricidium, poena cullei, murder, patricide, murder of blood relatives

Úvod

V rímskom práve sa tradične rozlišovalo medzi úmyselným a nedbanlivostným zabitím človeka.¹³² Zásadný rozdiel v právnej kvalifikácii spôsobil aj status obeť. Protiprávne usmrtenie otroka podliehalo žalobe podľa Aquiliovho zákona¹³³ a v podstate ho možno kvalifikovať ako súkromný delikt. Úmyselné usmrtenie slobodného človeka však patrilo do oblasti trestného práva a bolo preskúmané vo verejnom súdnom konaní.¹³⁴ Hoci latinčina v čase starých Rimanov disponovala viacerými termínmi pre usmrtenie človeka (*occidere, morti dare, necare*), dlho nemala dôstojný ekvivalent pre vraždu, ktorú Rimania zástupne nazývali pojmom *parricidium*.¹³⁵ Až oveľa neskôr sa vyvinul ústredný pojem vraždy (*homicidium*) a jej modifikácie v podobe vraždy príbuzného (*parricidium*), za dominátu vraždy dieťaťa (*infanticidium*) a umelého prerušenia tehotenstva (*abactus partus*). Právna regulácia vraždy sa nevyznačovala dynamikou, pôvodne bola upravená v jednom z *leges regiae*, ktoré boli transponované do Zákona XII. tabúl a až v roku 81 p. n. l. bola prijatá kľúčová právna úprava v podobe Kornéliovho zákona o úkladných vrahoch a travičoch (*Lex Cornelia de sicariis et veneficiis*).¹³⁶ Neskôr bola legislatívne doplnená Pompeiovým zákonom o otcovrahoch (*Lex Pompeia de parricidio*) približne z roku 55 p. n. l. Dôvodom pre vydanie tohto zákona bola zrejme upadajúca jednota rímskej rodiny ako mocenského spoločenstva. Vo všeobecnosti sa stalo trendom, že synovia využívali pohnuté politické pomery počas

---

¹³² Rimania operovali s pojmom *animus occidendi* (úmysel vraždiť). K tomu pozri aj Mar. D. 48, 8, 1, 3: „Božský Hadrián ustanovil v reskripte, že ten, kto zabil človeka bez vražedného úmyslu, musí byť oslobodený. Na rozdiel od tohto prípadu, ten, kto druhého síce len poranil, ale živil v sebe vôľu ho týmto konaním zabiť, musí byť odsúdený ako vrah. Zavinenie možno posúdiť podľa konkrétnych okolností prípadu.“ Podobne ako Call. D. 48, 8, 14, uprednostňuje teóriu vôle pred teóriou výsledku. Pozri osobitne: KÖSTLIN, CH. R.: *Die Lehre vom Mord und Todtschlag. Erster Teil: Die Ideen des Römischen Rechts*. Stuttgart: J. B. Metzler'schen Buchhandlung, 1838, s. 205-206. Je však dôležité uviesť, že rímske právo vyžadovalo pri vražde a otcovražde jasný úmysel (*dolus coloratus*), ktorému možno v dnešnej terminológii prisúdiť význam „vopred uváženej pohnútky“.

¹³³ Ulp. D. 9, 2, 3: „Ak bol protiprávne usmrtený otrok, použije sa žaloba z Aquiliovho zákona.“ Ulp. D. 9, 2, 7, 1 Pod usmrtením treba rozumieť, že niekto iného (otroka) zbaví života mečom alebo palicou alebo inou zbraňou, či rukami, ak by ho zaškrtil.

¹³⁴ BRTKO, R.: Delikty a trestné činy v klasickom a justiniánskom práve. In BĚLOVSKÝ, P. – STLOUKALOVÁ, K. (ed.): *Caro Amico: 60 kapitol pro Michala Skřejpka*. Praha: Auditorium, 2017, s. 91.

¹³⁵ MOMMSEN, T.: s. *Römisches Strafrecht*. Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1899, s. 612.

¹³⁶ ULLMANN, J.: Příčiny a dopady reformy Lucie Cornelia Sully In BĚLOVSKÝ, P. – STLOUKALOVÁ, K. (ed.): *Caro Amico: 60 kapitol pro Michala Skřejpka*. Praha: Auditorium, 2017, s. 517.

občianskych vojen a pokúšali sa zbaviť svojho *patra familias* najrôznejšími prostriedkami, zvlášť udavačstvom.¹³⁷

Predložený príspevok sa zaoberá trestným činom, ktorý sa do slovenského jazyka typicky prekladá ako otcovražda (*parricidium*). Nie je to však celkom opodstatnené, pretože v skutočnosti mal omnoho širšiu škálu uplatnenia. Naša pozornosť sa však koncentruje predovšetkým na vývoj hmotnoprávnej stránky *parricidia* od najstarších čias rímskeho štátu po prvé roky principátu. Pokúsime analyzovať chápanie a materiálnu stránku tohto trestného činu ako aj trest, ukladaný za jeho spáchanie.

Povaha *parricidia* v mýtických dobách

Interpretácia trestného činu *parricidia* bolo v rímskom práve dost' nejednoznačná. V užšom zmysle slova sa zásadne spája s otcovraždou, no v priebehu dejín sa zásadne interpretoval v širšom meradle. Etymologický pôvod slova *parricidium* nám však vôbec neposkytuje dostatočnú oporu pre ďalšiu argumentáciu. Podľa jednej teórie sa vyvinulo z latinských slov *parem caedere* (zavraždiť rovného, teda spoluobčana), podľa iných filológov zasa z pojmov *patrem caedere*, čo je ekvivalent pre explicitné zavraždenie otca.¹³⁸ Napokon Mommsen operuje s treťou alternatívou, podľa ktorej prvá časť spojenia nie je *par/parem* ale *per*, čo v konjunkcii s výrazom *caedere* môže vytvoriť sloveso *percellere* (zraziť, udrieť, zasadiť ranu) a v následnej transformácii tohto pojmu na podstatné meno vznikne pojem *percidium*. Rozhodne však bol skeptický k druhému vysvetleniu pôvodu slova.¹³⁹ Načrtnutá otázka má význam vo vzťahu k tomu, či Rimania používali termín *parricidium* skôr v súvislosti s vraždou niekoho vo všeobecnosti alebo priamo s vraždou svojho otca.

Plutarchos datuje podobné chápanie otcovraždy už do Romulových čias, keď pri analýze jeho zákonodarnej činnosti uvádza, že „*hoci nevymeral nijaký trest otcovrahom, každé zabitie človeka označoval za otcovraždu, ako keby už sám zločin vraždy bol prekliatím, no otcovražda priam nemožnosťou. A po mnoho stáročí sa zdalo, že právom neveril v takéto porušenie*

---

¹³⁷ BISCOTTI, B.: What Kind of Monster or Beast Are You? Parricide and Patricide in Roman Law and Society. In: *Parricide and Violence against Parents throughout History*. London: Macmillan Palgrave, 2018, s. 17.

¹³⁸ OSENBRÜGGEN, E.: Das altrömische Parricidium. In *Kieler Philologische Studien*. Kiel: Schwers'sche Buchhandlung, 1841, s. 217.

¹³⁹ MOMMSEN, T.: s. *Römisches Strafrecht*. Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1899, s. 612.

*spravodlivosti. V Ríme totiž za takmer šesť storočí nikto nič také nespáchal. Prvý otcovrah sa vraj vyskytol až za vojny s Hannibalom a bol ním Lucius Hostius.*¹⁴⁰

Nevedno, nakoľko je predmetné konštatovanie ovplyvnené gréckymi pomermi, keďže Cicero uvádza, že samotný Solón neustanovil žiadny trest za vraždu rodičov práve z toho dôvodu, že existenciu takej udalosti vôbec nepokladal za možnú. Aténsky ľud však schvaľoval túto formu zdržanlivosti, lebo zbytočným ustanovením trestu za čin, ktorý sa nik neodváža spáchať, by sa len navádzalo na jeho spáchanie.¹⁴¹ Rovnako aj Peržania pokladali otcovraždu za nemožnú a neuskutočniteľnú udalosť. A ak by predsa len vyšetrovanie ukázalo, že syn spáchal niečo také, podľa Peržanov išlo len o dôkaz toho, že nebol v skutočnosti synom zavraždeného, ale plodom cudzoložstva.¹⁴² Vo všeobecnosti možno poukázať na to, že všetky staroveké zákony popierali uskutočnenie tejto možnosti.

Táto idealistická predstava je však kritizovaná ako naivná a nedôveryhodná. Citovaný úryvok z Plutarchových životopisov bol už (romantickou) vedou 19. storočia pokladaný za nedôveryhodný, ba vyslovene za absurdný.¹⁴³ Vedeckejším vysvetlením medzery v právnej úprave mohla byť skôr veľmi silná súkromnoprávna autonómia rodiny v najstarších dobách. Ak sa rod zhodol na odstránení určitého predka napr. v dôsledku veľkej materiálnej núdze, išlo o podobné konanie ako odstránenie dieťaťa svojím otcom.¹⁴⁴

Už v zákonoch Romulovho nástupcu, kráľa Numa Pompilia, „*ktorý odvrátil všetok ľud od násilia a zbraní a namiesto toho ich pohol k hľadaniu cesty zmiery*“¹⁴⁵, sa však potvrdilo extenzívne chápanie otcovraždy, keď sa „*ako otcovrah (parricida) neoznačoval iba vrah svojich rodičov, ale každý, kto zabil akéhokoľvek slobodného človeka, neodsúdeného na smrť. Preto už zákony Numia Pompila ustanovili, že kto usmrtil slobodného človeka, stal sa vrahom*

---

¹⁴⁰ Plut. Rom. 22. Pozri preklad: PLUTARCHOS: *Životopisy slávnych Grékov a Rimanov I*. Preložil D. Škoviera a P. Kuklica. Bratislava: Kalligram, 2008, s. 70.

¹⁴¹ Cic. p. Sex. Rosc. 70. Pozri: CICERO: *Defense Speeches*. Translation by D. Berry. New York: Oxford University Press, 2000, s. 29.

¹⁴² Herod. 1, 137, 2. Pozri: HERODOTUS: *The Persian Wars (Books 1-2)*. Translated by A. D. Godley. Cambridge: Harvard University Press, 1920, s. 177.

¹⁴³ OSENBRÜGGEN, E.: Das altrömische Parricidium. In: *Kieler Philologische Studien*. Kiel: Schwers'sche Buchhandlung, 1841, s. 220.

¹⁴⁴ SCHRADER, O.: *Reallexikon der Indogermanischen Altertumskunde*. Strassburg: Verlag von K. Trübner, 1901, s. 38-39. Podobne: LANDGRAF, G.: *Kommentar zu Ciceros Rede pro Sex. Roscio Amerino*. Zweite Auflage. Leipzig: Verlag von B. G. Teubner, 1914, s. 146.

¹⁴⁵ Liv. 1, 21. Pozri: LIVIUS: *Dejiny I*. Praha: Svoboda, 1971, s. 67.

(*paricidas esto*).¹⁴⁶ Jedinou výnimkou spod tohto ustanovenia bolo zabitie človeka, postaveného mimo zákon (*sacer*).¹⁴⁷

Podľa Festa nám Numove zákony ponúkajú exaktné vymedzenie otcovraždy (*nam parricida non utique is, qui parentem occidisset*), ktoré sa však rozširuje aj na akékoľvek ďalšie prípady úmyselného usmrtenia človeka. Keďže *parricidium* malo ustálený význam vraždy rodičov, možno právny stav za vlády kráľov označiť ako dôsledok rozvoja trestného práva. Trestný postih za vraždu príbuzného bol aplikovaný aj na prípady vraždy ostatných občanov, aby sa tak dovŕšil prenos jurisdikcie na štát. Tieto trestné činy navzájom nesplynuli, ale vrah sa považoval akoby za otcovraha.¹⁴⁸

Za *parricidium* sa v najstarších časoch napokon nepokladala iba vražda, ale aj závažný priestupok proti náboženstvu. Išlo najmä o odcudzenie rituálnych predmetov a vyzradenie náboženských tajomstiev.¹⁴⁹ Nie náhodou bol trest pre otcovrahov (zašitie do vreca a zhodenie do mora) po prvý krát uplatnený za vlády Tarquinia Superba v prípade vyzradenia tajomstiev Sibyliných kníh úplatným kňazom Marcom Atiliom, ktorý bol poverený ich ochranou.¹⁵⁰ Podľa uvedenej právnej konštrukcie išlo o rovnako závažné konanie ako otcovražda. Prečo sa však v tomto prípade neuplatnila jednoducho skutková podstata *sacrilegia*? Podľa nás, Rimania prikladali *parricidiiu* mystický zmysel. Predstavovalo pre nich súhrn protiprávných konaní, ktoré vykazovali rovnakú typovú závažnosť vo vzťahu k zachovaniu spoločenského mieru a priazne bohov. Pre Rimanov mali totiž lárovia a penáti (rodinné a domové božstvá) veľký význam a vražda bola katalyzátorom ich hnevu.¹⁵¹ Iracionálny odpor k tomuto zločinu sa prejavoval aj v zvláštnych rituáloch pri výkone trestu (obutie drevených sandálov, aby vrah nezneuctoval zem a pod.). Toto magické pozadie tohto skutku však v konečnom dôsledku mohlo spôsobiť uvádzaný efekt rozširovania skutkovej podstaty *parricidia* na ďalšie konania, ktoré pokladali za rovnako hrozné. Z pohľadu súčasnej vedy trestného práva je analógia v trestnom práve hmotnom neprípustná; ak však chce zákonodarca podľa svojej trestnej politiky

---

¹⁴⁶ Fest. 14, 121. Pozri preklad: SKŘEJPEK, M. (ed.): *Prameny římského práva/fontes iuris romani*. Praha: Lexis Nexis, 2004, s. 109.

¹⁴⁷ CLARK, E. C.: *Early Roman Law: The Regal Period*. London: Macmillan, 1872, s. 34.

¹⁴⁸ CLARK, E. C.: *Early Roman Law: The Regal Period*. London: Macmillan, 1872, s. 43-44.

¹⁴⁹ RUBINO, J.: *Untersuchungen über römische Verfassung und Geschichte*. Erster Teil. Cassel: J. C. Krieger's Verlag, 1859, s. 465.

¹⁵⁰ Val. Max. 1, 1, 13. Pozri: VALERIUS MAXIMUS: *Memorable Doings and Saying*, I. Volume. Translation by R. S. Bailey. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2000, s. 14.

¹⁵¹ Popri príbuzenskom a mocenskom význame rímskej rodiny nemožno nikdy opomenúť aj jej náboženský význam. Pozri: SKŘEJPEK, M.: *Ius et Religio: Právo a náboženství ve starověkém Říme*. Pelhřimov: 999, 1999, s. 121.

vyjadriť rovnakú typovú závažnosť určitých trestných činov, stanoví pri nich rovnakú trestnú sadzbu.¹⁵²

Pôsobnosť *parricidia* podľa Pompeiovho zákona

Ak by sme chceli zosumarizovať načrtnutý stav, je pravdepodobné, že vo fáze pred vznikom štátu bola otcovražda internou záležitosťou rodiny. Následne v období, keď štát chcel obmedziť krvnú pomstu a získať kontrolu nad trestaním kriminálneho správania, bola nová skutková podstata otcovraždy (či presnejšie trest za jej spáchanie) rozšírená na každú vraždu. Napokon však vo svojom pôvodnom význame ostala predsa len otcovraždou. Poukazuje na to výskum niektorých autorov, podľa ktorých *parricidium* muselo mať v priebehu rímskej republiky po istý čas exkluzívny význam otcovraždy alebo v najširšom možnom význame predstavovalo „iba“ vraždu rodičov.

Domnievajú sa totiž, že to bol práve *Lex Pompeia de parricidiis*, ktorý rozšíril okruh obetí aj na ďalších blízkych príbuzných.¹⁵³ Zákon sa vzťahoval na určitý okruh jedincov, ktorých možno relatívne exaktne určiť na základe neskorších právnych prameňov. Fragment z Paulových Sentencií explicitne uvádza ako možnú obeť otca, matku, starého otca a starú matku, brata, sestru, strýka alebo tetu z otcovej ako aj matkinej strany, bratranca alebo sesternicu, manžela alebo manželku, otčima, macochu, svokru a svokra, v prípade prepustenia aj svojho patróna a patrónku.¹⁵⁴ Identické určenie je obsiahnuté aj vo fragmente Mar. D. 48, 9, 1, ktorý sa odvoláva priamo na znenie Pompeiovho zákona.

Vo výpočte prirodzene nebola zahrnutá vražda syna alebo dcéry ich otcom, pretože vývoj vtedy ešte nedospel k popretiu tohto starobylého oprávnenia hlavy rodiny.¹⁵⁵ V Marcianovom fragmente sa však trestnosť rozširuje voči matke, ktorá by siahla na život svojich detí, a voči starému otcovi za predpokladu, že by usmrtil svojich vnukov.¹⁵⁶ Vraždu

---

¹⁵² Napr. v slovenskom TZ (zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov) sa trestná sadzba v intervale štyri roky až desať rokov opakuje 55-krát, resp. v rakúskom trestnom zákonníku StGB sa trestná sadzba v intervale jeden rok až desať rokov opakuje 63-krát.

¹⁵³ BERGER, A.: *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: The American Philosophical Society, 1991, s. 538. Od staršieho vydania uvedenej publikácie to zrejme prevzal aj BARTOŠEK, M.: *Encyklopedie římského práva*. Praha: Panorama, 1981, s. 209.

¹⁵⁴ Paul. Sent. 5, 24.

¹⁵⁵ Zaujímavú prípadovú štúdiu opisuje Marcianus v D 48, 9, 5: „Božský Hadrián ustanovil, že ak *pater familias* nechal usmrtiť svojho syna v súboji s divými šelmami za to, že mal so svojou macochou intímny pomer, tento *pater* má byť deportovaný na ostrov (zrejme na základe Kornéliovho zákona – pozn. aut.), lebo svojho syna zabil ako zbojník a nevyužil riadne svoju otcovskú právomoc. Otcovská moc sa totiž zakladá na zbožnosti a nie na ukrutnosti.“

¹⁵⁶ Marc. D. 48, 9, 1: „*Sed et mater, quae filium filiamve occiderit, eius legis poena adficitur, et avus, qui nepotem occiderit...*“

syna vlastným otcom však postihol trestom až cisár Konštantín.¹⁵⁷ Justiniánske Inštitúcie prevzali Konštantínovu úpravu a vraždu vlastného syna uvádzajú na poprednom mieste.¹⁵⁸ Ak by niekto úmyselne navádzal iného na spáchanie tohto skutku alebo by sa jeho čin pokúsil zatajiť, je podľa Inštitúcií rovnako trestne zodpovedný ako otcovrah.

Vývoj trestu za *parricidium*

Trestom za otcovraždu bolo podľa mravov predkov zašitie do vreca (*culleus*)¹⁵⁹ a vhadenie vreca do vody.¹⁶⁰ V konštitúcii cisára Konštantína sa nachádza pomerne dramaticky opis výkonu tohto trestu: „odsúdený nebude popravený ani ohňom, ani mečom, ani žiadnym podobným spôsobom, ale bude zašitý do vreca spolu so psom, kohútom, zmijami alebo s opicou a následne bude podľa povahy krajiny zhodený do blízkeho mora alebo rieky, takže sa mu odnímu základné prvky, ktoré sú pre živého nebo a pre mŕtveho zem.“¹⁶¹ Nenechali jeho telo napospas divým šelmám, pretože aj v prírode žili divoké zvieratá v mieri na základe pokrvných väzieb. Vrahove mŕtve telo nehodili do mora, aby neznečistili vodu, ktorej pripisovali očistné účinky. Do vody ho hodili v uzavretom vreci, aby bol unášaný vlnami, ktoré ho nikdy neočistia a tomu, kto vzal život, z ktorého sám pochádza, odobrali vzduch a zem ako bazálne elementy života.¹⁶²

Reálna procedúra výkonu tohto trestu sa však spravidla uskutočňovala podľa ľubovôle magistráta, než podľa exaktných zákonných noriem. Podľa Mommsena bol odsúdenec po vynesení rozsudku najskôr podrobený telesnému trestu.¹⁶³ Modestinus upresňuje, že bol bitý palicami natretými krvou,¹⁶⁴ hoci pomerne často sa možno stretnúť s názorom, že šlo skrátka o červené tyče. Na znak hanby mu obmotali hlavu vlčou srst'ou a na chodidlá mu priviazali zvláštne drevené topánky (*soleas ligneas*), aby otcovrahove kroky viac nezneuct'ovali zem.¹⁶⁵ Takto oblečený odsúdenec bol buď uvrhnutý do reťazí, kým poprava nebola pripravená, alebo ho priamo dovezli až ku vybranému miestu s vodnou plochou na káre, ťahanej čiernym koňom.

---

¹⁵⁷ REIN, W.: *Das Criminalrecht der Römer von Romulus bis auf Justinianus*. Leipzig: Verlag von K. f. Köhler, 1844, s. 462.

¹⁵⁸ Iust. Inst. 4, 18, 6.

¹⁵⁹ *Culleus* označuje vreca z kravskej kože. Okrem výkonu tohto trestu jeho menšiu obdobu Rimania používali napríklad aj na transport vína alebo oleja. Pozri: HITZIG, H. F.: *Culleus*. In *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertums*. Achter Halbband. Stuttgart: J. B. Metzlerscher Verlag, 1901, s. 1744.

¹⁶⁰ (*mores maiorum*) Pozri: Mod. D. 48, 9, 9, pr.

¹⁶¹ C. 9, 17, 1; Podobne Iust. Inst. 4, 18, 6.

¹⁶² Cic. p. Sex. Rosc. 71 – 72. Pozri: CICERO: *Defense Speeches*. Translation by D. Berry. New York: Oxford University Press, 2000, s. 30.

¹⁶³ MOMMSEN, T.: s. *Römisches Strafrecht*. Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1899, s. 922.

¹⁶⁴ Mod. D. 48, 9, 9, pr.

¹⁶⁵ HITZIG, H. F.: Das Tötungsverbrechen im Römischen Recht seit der Strafgesetzgebung des Sulla. In *Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht*, č. 1, roč. 9, 1896, s. 41.

Následne ho strčili do vreca ušitého z kravskej kože, spolu s určenými zvermi, ktorých sa Rimania buď obávali alebo ich pokladali za nezriadené a šialené. Okrem uvedenej konštitúcie cisára Konštantína uvádzajú besného psa, galského kohúta, zmyje alebo divú opicu aj Digesta a Justiniánske Inštitúcie.¹⁶⁶ Jediné Theodóziov kódex uvádza len zmyje.¹⁶⁷ Zašité vrece hodili do mora alebo do rieky (*in profluentem*). V súvislosti s vykonaním tejto exekúcie riešil Cicero otázku, či odsúdencova posledná vôľa ostala v platnosti. Dospel k záveru, že hoci žiadna právna norma explicitne neodoberala otcovrahovi právo zriadiť testament, na základe defamačného účinku tohto zločinu a uplatnenia analógie s ďalšími normami dedičského práva bola platnosť poslednej vôle sporná.¹⁶⁸ Z fragmentu v Ulp. D. 48, 9, 8 však vyplýva, že ak otcovrah zomrel prirodzenou smrťou alebo vlastným pričinením do výkonu rozsudku, testament v zásade ostal platný. Otázne však stále ostáva, aké účinky by mala úspešne zrealizovaná poprava na platnosť poslednej vôle odsúdencova. Pramene o tom mlčia.

Livius uvádza, že trest zašitia do vreca bol vôbec po prvýkrát uložený istému Publiciovi Malleolovi za vraždu svojej matky v roku 101 p. n. l.¹⁶⁹ Na základe rozboru tohto prípadu možno skonštatovať, že sám obžalovaný neočakával uloženie tohto trestu. Jeho realizácia sa stala nebezpečným precedensom.¹⁷⁰ Od tohto okamžiku je *poena cullei* uplatňovaná čoraz častejšie. K tejto skutočnosti je potrebné pripojiť dve poznámky. Za prvé je nutné zdôrazniť, že šlo o vraždu matky a nie otca, za druhé, že Valerius Maximus zaznamenal uloženie podobného trestu ostatne v dobe kráľov, pravda, nie však za vraždu blízkych príbuzných. Napriek tomuto prvenstvu však nemožno zodpovedne vzniesť také naivné tvrdenie, podľa ktorého sa do tej doby vraždy príbuzných vôbec nepáchali. Podľa prevládajúceho názoru sa skôr trestali ako bežné vraždy.¹⁷¹

Jednou z najvýznamnejších káuz otcovraždy v rímskych dejinách bol proces so Sextom Rosciom Amerinom v roku 80 p. n. l., ktorého úspešne obhajoval M. T. Cicero.¹⁷² Jeho obhajobná reč je dôležitým historickým dôkazom o reálnom ukladaní tohto trestu za *parricidium*. Cicerónova stratégia sa koncentrovala na zdôraznenie nedostatočne preukázaného

¹⁶⁶ Mod. D. 48, 9, 9, pr.; Iust. Inst. 4, 18, 6. Pozri tiež: MOMMSEN, T.: s. *Römisches Strafrecht*. Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1899, s. 922.

¹⁶⁷ C. Th. 9, 15, 1. Napr. Izidor zo Sevilly hovorí napríklad len o kohútovi, hadoch a opici (Isid or. 5, 27, 36).

¹⁶⁸ Cic. de Inv. 2, 50. Pozri: CICERO: *De Inventione – De Optimo Genere Oratorum – Topica*. Translated by H. Hubbell. Cambridge: Harvard University Press, 1949, s. 317. Tento spis obsahuje už zmienené detaily oblečenia otcovraha. Preto ide o dôležitú správu o výkone tohto trestu.

¹⁶⁹ Liv. 68. Pozri: LIVIUS: *Dějiny VII*. Praha: Svoboda, 1979, s. 401.

¹⁷⁰ CLOUD, J. D.: Parricidium: from the lex Numae to the Lex Pompeia de parricidiis. In: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung*, roč. 88. Weimar: Verlag Hermann Böhlau Nachfolger, 1971, s. 44.

¹⁷¹ ROBINSON, O. F.: *Penal Practise and Penal Policy in Ancient Rome*. New York: Routledge, 2007, s. 44.

¹⁷² K tomu pozri aj analýzu: KINCL, J.: *Deset slavných procesů Marka Tullia*. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 24.

motívu a doterajší bezúhonný život obvineného. Cicero apeloval na porotný súd, že v prípade tak hrozného zločinu by sa zločinné prvky páchatel'ovej povahy objavili už skôr.¹⁷³

Na základe Pompeiovho zákona o otcovrahoch možno predpokladať, že došlo k zásadným zmenám v trestaní tohto skutku. Marcianus zdôraznil, že podľa tohto zákona vrah vytýčeného okruhu obetí z radu blízkych príbuzných podliehal trestu podľa Kornéliovho zákona o vrahoch a travičoch.¹⁷⁴ Týmto trestom bolo *interdictio aquae et ignis*. Preto je Pompeiov zákon pokladaný za jeden zo znakov pokračujúceho trendu postupnej humanizácie rímskeho trestného práva.¹⁷⁵ Skřejpek však správne poznamenáva, že zašitie do vreca sa začalo znovu uplatňovať za vlády cisára Augusta.¹⁷⁶ Nevieme však, na základe akej normy.

Z toho dôvodu nepanuje zhoda ani na presnom znení Pompeiovho zákona. Jedna skupina romanistov tvrdí, že popri zákaze ohňa a vody zákon umožňoval uložiť aj trest zašitia do vreca v osobitných prípadoch.¹⁷⁷ Napríklad Wilhelm Rein zdôrazňoval, že trest zašitia do vreca bol ponechaný v prípade vraždy rodičov alebo starých rodičov. Avšak za vraždu iných osôb, ktoré zákon kvalifikoval ako blízkych príbuzných, sa ukladal ako trest iba *aquae et ignis interdictio*.¹⁷⁸ Friedrich Schulin podobne konštatoval, že už *lex Cornelia* ustanovovala pre vrahov svojich rodičov trest zašitia do vreca. Pompeiovmu zákonu v tomto smere prisudzoval iba notariátnu funkciu. Zároveň predpokladal, že Kornéliov zákon mohol obsahovať aj ďalšie špecifické tresty.¹⁷⁹

Na druhej strane sa Rudorff domnieval, že odkazom na trest podľa Kornéliovho zákona, Pompeiov zákon celkom zrušil starobylý trest, opierajúci sa o mravy predkov.¹⁸⁰ Aj Geib zdôrazňuje, že Lex Pompeia zrušil tento trest, hoci si ho prax čoskoro vymohla najmä v prípade vraždy rodičov a explicitnému priznaniu obvineného.¹⁸¹ Zrušenie hrdelného trestu za spáchanie vraždy napokon implicitne potvrdzuje aj Suetoniov fragment, podľa ktorého Caesar zvýšil tresty za ťažké zločiny, pretože „boháci sa ľahkovážne dopúšťali zločinov, keďže bývali trestaní

---

¹⁷³ Cic. p. Sex. Rosc. 62-63. Pozri: CICERO: *Defense Speeches*. Translation by D. Berry. New York: Oxford University Press, 2000, s. 27.

¹⁷⁴ Marc. D. 48, 9, 1: „*Lege Pompeia de parricidiis cavetur, ut, si quis patrem matrem... occiderit cuiusve dolo malo id factum erit, ut poena ea teneatur quae est legis Corneliae de sicariis.*“

¹⁷⁵ BAUMAN, R.: *Crime and Punishment in Ancient Rome*. New York: Routledge, 2004, s. 32.

¹⁷⁶ KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 332, s. 337.

¹⁷⁷ Pozri najmä BRUNNENMEISTER, E.: *Das Tödtungsverbrechen im altrömischen Recht*. Leipzig: Duncker und Humblot, 1887, s. 231.

¹⁷⁸ REIN, W.: *Das Criminalrecht der Römer von Romulus bis auf Justinianus*. Leipzig: Verlag von K. f. Köhler, 1844, s. 457.

¹⁷⁹ SCHULIN, F.: *Lehrbuch der Geschichte des Römischen Rechtes*. Stuttgart: Verlag von F. Enke, 1889, s. 141.

¹⁸⁰ RUDORFF, A. F.: *Römische Rechtsgeschichte*. Erster Band: Rechtsbildung. Leipzig: Verlag von B. Tauchnitz, 1857, s. 80-81.

¹⁸¹ GEIB, G.: *Lehrbuch des Deutschen Strafrechts*. Erster Band: Geschichte. Leipzig: Verlag von Hirzel, 1861, s. 61.

len vyhnanstvom a nijakou ujmom na majetku... preto nariadil pokutovať vrahov (*parricidas*) stratou celého majetku a ostatných previnilcov stratou polovice majetku.¹⁸²

Z obdobia vlády cisára Augusta sa však skutočne začínajú objavovať správy o reálnom ukladaní *poena cullei*. Suetonius tvrdí, že zašitie do vreca bolo trestom pre tých, ktorí sa k svojmu činu priznali a ich vina bola jasne preukázaná.¹⁸³ Naopak Seneca spomína prípad istého Tricha, ktorý sa pokúšal zabiť svojho otca. Jeho úmysel bol však odhalený a za tento čin bol obžalovaný pred domácim súdom (*iudicium domesticum*) svojho *patra familias*. Otec požiadal cisára Augusta, aby sa tohto súdu zúčastnil ako jeho poradca. Z hľadiska trestného práva stavia Seneca na roveň trest zašitia do vreca s trestom vyhnanstva. Napokon bol Trichovi uložený iba trest vyhnanstva na mieste, ktoré určí jeho otec (vybral pohodlnú Massaliu, dnešné Marseille) z dôvodu, že tento mladý syn sa svojím plachým a bojazlivým správaním pri príprave zločinu len o čosi minul nevinnosti.¹⁸⁴

Tento rozdiel sa však možno pokúsiť vysvetliť aj prostredníctvom zložitých právnych konštrukcií. Suetonius vo svojom rozprávaní používa spojenie „*manifesti parricidii*“, pričom v právnej romanistike poznáme delenie tohto trestného činu na *parricidium manifestum* a *nec manifestum*. Prvé z nich označuje dokonanú vraždu jedného z rodičov, vrátane akéhokoľvek iného ascendentu, druhé možno spájať s vraždou príbuzného vo všeobecnosti.¹⁸⁵ Ako *parricidium nec manifestum* by sa preto mohol kvalifikovať aj pokus o vraždu, bez ohľadu na súčasnú trestnú doktrínu, je pokus trestný podľa trestnej sadzby za dokonaný trestný čin. Rovnako je však možné, že Suetonius v tomto prípade používa slovo „*manifesti*“ na zdôraznenie jasne preukázaného spáchania činu. Preto na tomto vysvetlení nemožno spoľahlivo bazírovať.

Z hľadiska vývoja ukladania tohto trestu však možno konštatovať, že už za cisára Claudia bolo údajne zašitých do vriec viac rímskych synov, než kedykoľvek pred tým, pričom tento počet dokonca prevyšoval počet ukrižovaných otrokov. V tomto jave videl Seneca priamu úmeru: čím viac sa niečo trestalo, tým viac sa to aj páchalo¹⁸⁶ a niekdajší hrozný zločin

---

¹⁸² Suet. Caes. 42. Pozri: SUETONIUS TRANQUILLUS, G.: *Životopisy rímskych cisárov*. Preložila E. Šimovičová. Bratislava: Spolok slovenských spisovateľov, 2010, s. 34.

¹⁸³ Suet. Aug. 33. Pozri: SUETONIUS TRANQUILLUS, G.: *Životopisy rímskych cisárov*. Preložila E. Šimovičová. Bratislava: Spolok slovenských spisovateľov, 2010, s. 71.

¹⁸⁴ Sen. De Clem. 1, 15, 1-7. Pozri: SENECA, L. A.: *On Clemency*. In SENECA, L. A.: *Anger, Mercy, Revenge*. Translated by R. Kaster. Chicago: University of Chicago, 2010, s. 161.

¹⁸⁵ SKŘEJPEK, M.: *Ius Privatum – ius publicum, vzájemné vztahy a souvislosti*. In *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica*, č. 2-3, roč. 37, 1992, s. 124.

¹⁸⁶ Senecova argumentácia potvrdzuje paradigmu súčasnej vedy trestného práva, že prísne tresty (vrátane trestu smrti) nie sú efektívne z hľadiska dosahovania generálnej prevencie ako jedného z účelov sankcie.

zovšednel.¹⁸⁷ Suetonius, verný svojmu štýlu, obvinil Claudia z toho, že sa rád osobne zúčastňoval na popravách otcovrahov pre svoju krvilačnú povahu.¹⁸⁸

Cisár Hadrián konštitúciou ustanovil, že na miestach, kde nie sú vhodné vodné plochy, sa môže odsúdenec pohodiť divým zverom.¹⁸⁹ Tento trest sa zrejme ujal aj inde, pretože v Paulových Sentenciách už nachádzame zmienku o tom, že kým skôr (*antea*) sa páchatelia otcovraždy hádzali v koženom vreci do mora, v Paulovej dobe (*hodie*) sa predhadzujú divej zveri.¹⁹⁰ Renesancia trestu zašitia do vreca však v plnej miere nastáva v súvislosti s citovanou konštitúciou cisára Konštantína. Následne sa uplatňoval v priebehu celého dominátu a prevzal ho aj Justinián.¹⁹¹

Záver

Parricidium možno pokladať za trestný čin, ktorý sa zásadne týkal vraždy príbuzných. Samotný nadpis článku, ktorý je poplatný vžitému výrazu otcovraždy, preto nie je celkom správny. Nespájajme ho preto s Oidipovým komplexom. Poukázali sme však aj na opodstatnené hypotézy, podľa ktorých sa vražda rodičov (alebo predkov vo všeobecnosti) pokladala za kvalifikovanú skutkovú podstatu. Zvlášť zložitým problémom bola aplikácia *parricidia* na vraždu každého slobodného človeka podľa Numovho zákona, čo sa nám však podarilo vysvetliť prostredníctvom snáh o rozvoj trestného práva. Pomocou rozšírenia trestnosti otcovraždy na trestnosť všetkých ostatných vrážd sa mala zdôrazniť zvrhlosť vraždy každého človeka, nielen toho pokrvne spíbuzneného s vrahom.

Z príspevku taktiež vyplýva, že Rimania citlivo vnímali brutalitu tohto trestného činu a pokúšali sa s ním vysporiadať v podmienkach antickej spoločnosti aj z mystického hľadiska. Tomu zodpovedá aj trest zašitia do vreca, ktorý bol po tejto stránke dôsledne vyargumentovaný a každý krok pri jeho výkone mal svoj hlbší rituálny význam. Tento prípad prispieva svojou čiastkou k záveru, že vo všeobecnosti rímske tresty obsahovali mnohé symbolické prvky.

Hoci oblasť rímskeho trestného práva je v podmienkach Slovenskej republiky doslova nepopísanou doskou a nie je predmetom výučby na právnických fakultách, môže byť prameňom zaujímavých poznatkov právnohistorického, právnofilozofického, ale aj sociologického a kriminologického charakteru o trestaní v primitívnych pomeroch, ktoré

---

¹⁸⁷ Sen. De Clem. 1, 23, 1-2. Pozri: SENECA, L. A.: On Clemency. In SENECA, L. A.: *Anger, Mercy, Revenge*. Translated by R. Kaster. Chicago: University of Chicago, 2010, s. 167.

¹⁸⁸ Suet. Claud. 34. Pozri: SÜETONIUS TRANQUILLUS, G.: *Životopisy rímskych cisárov*. Preložila E. Šimovičová. Bratislava: Spolok slovenských spisovateľov, 2010, s. 188.

¹⁸⁹ Mod. D. 48, 9, 9 pr.

¹⁹⁰ Paul. Sent. 5, 24, 1.

¹⁹¹ Pozri aj: TUREČEK, J. a kol.: *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha: Orbis, 1963, s. 476.

odhaľujú ľudské myslenie v jeho nahote. Tento aspekt vystupuje do popredia o to viac, že ide o trestanie tak závažného zločinu, akým bola vražda príbuzných.

Použitá literatúra:

18. BAUMAN, R.: *Crime and Punishment in Ancient Rome*. New York: Routledge, 2004. 228 s. ISBN 0-415-11375-X.
19. BERGER, A.: *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: The American Philosophical Society, 1991. 808 s. ISBN 0-87169-435-2.
20. BISCOTTI, B.: What Kind of Monster or Beast Are You? Parricide and Patricide in Roman Law and Society. In: *Parricide and Violence against Parents throughout History*. London: Macmillan Palgrave, 2018, s. 13-34. ISBN 978-1-349-94996-0.
21. BRTKO, R.: Delikty a trestné činy v klasickom a justiniánskom práve. In BĚLOVSKÝ, P. – STLOUKALOVÁ, K. (ed.): *Caro Amico: 60 kapitol pro Michala Skřejpka*. Praha: Auditorium, 2017, s. 87-95. ISBN 978-80-87284-64-3.
22. BRUNNENMEISTER, E.: *Das Tödtungsverbrechen im altrömischen Recht*. Leipzig: Duncker und Humblot, 1887. 248 s.
23. CLARK, E. C.: *Early Roman Law: The Regal Period*. London: Macmillan, 1872. 151 s.
24. CLOUD, J. D.: Parricidium: from the lex Numae to the Lex Pompeia de parricidiis. In: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung*, roč. 88. Weimar: Verlag Hermann Böhlhaus Nachfolger, 1971, s. 1-66.
25. GEIB, G.: *Lehrbuch des Deutschen Strafrechts*. Erster Band: Geschichte. Leipzig: Verlag von Hirzel, 1861. 363 s.
26. HITZIG, H. F.: Das Tötungsverbrechen im Römischen Recht seit der Strafgesetzgebung des Sulla. In *Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht*, č. 1, roč. 9, 1896, s. 16-43.
27. HITZIG, H. F.: Culleus. In *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertums*. Achter Halbband. Stuttgart: J. B. Metzlerscher Verlag, 1901, s. 1744-1748.
28. KINCL, J.: *Deset slavných procesů Marka Tullia*. Praha: C. H. Beck, 1997. 267 s. ISBN 80-7179-178-4.
29. KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1.
30. KÖSTLIN, CH. R.: *Die Lehre vom Mord und Todtschlag. Erster Teil: Die Ideen des Römischen Rechts*. Stuttgart: J. B. Metzler'schen Buchhandlung, 1838. 224 s.

31. LANDGRAF, G.: *Kommentar zu Ciceros Rede pro Sex. Roscio Amerino*. Zweite Auflage. Leipzig: Verlag von B. G. Teubner, 1914. 290 s.
32. MOMMSEN, T.: s. *Römisches Strafrecht*. Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1899. 1078 s.
33. OSENBRÜGGEN, E.: Das altrömische Paricidium. In *Kieler Philologische Studien*. Kiel: Schwers'sche Buchhandlung, 1841, s. 211-271.
34. REIN, W.: *Das Criminalrecht der Römer von Romulus bis auf Justinianus*. Leipzig: Verlag von K. f. Köhler, 1844. 936 s.
35. ROBINSON, O. F.: *Penal Practise and Penal Policy in Ancient Rome*. New York: Routledge, 2007. 255 s. ISBN 0-203-96554-X.
36. RUBINO, J.: *Untersuchungen über römische Verfassung und Geschichte*. Erster Teil. Cassel: J. C. Krieger's Verlag, 1859. 504 s.
37. RUDORFF, A. F.: *Römische Rechtsgeschichte*. Erster Band: Rechtsbildung. Leipzig: Verlag von B. Tauchnitz, 1857. 395 s.
38. SCHRADER, O.: *Reallexikon der Indogermanischen Altertumskunde*. Strassburg: Verlag von K. Trübner, 1901. 1048 s.
39. SCHULIN, F.: *Lehrbuch der Geschichte des Römischen Rechtes*. Stuttgart: Verlag von F. Enke, 1889. 628 s.
40. SKŘEJPEK, M.: Ius Privatum – ius publicum, vzájemné vztahy a souvislosti. In *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica*, č. 2-3, roč. 37, 1992, s. 35-162.
41. SKŘEJPEK, M.: *Ius et Religio: Právo a náboženství ve starověkém Říme*. Pelhřimov: 999, 1999. 317 s. ISBN 80-901064-8-X.
42. TUREČEK, J. a kol.: *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha: Orbis, 1963. 636 s.
43. ULLMANN, J.: Příčiny a dopady reformy Lucia Cornelia Sully In BĚLOVSKÝ, P. – STLOUKALOVÁ, K. (ed.): *Caro Amico: 60 kapitol pro Michala Skřejpka*. Praha: Auditorium, 2017, s. 510-518. ISBN 978-80-87284-64-3.

Právne pramene:

1. Pauli Sententiae
2. Digesta Iustiniani
3. *Iustiniani Institutiones/Justiniánske Inštitúcie*. Preložil P. Blaho a M. Skřejpek. Praha: Karolinum, 2010. 410 s. ISBN 978-80-246-1749-7.

4. SKŘEJPEK, M. (ed.): *Prameny římského práva/fontes iuris romani*. Praha: Lexis Nexis, 2004, s. 109.

Neprávné pramene:

1. CICERO: *De Inventione – De Optimo Genere Oratorum – Topica*. Translated by H. Hubbell. Cambridge: Harvard University Press, 1949. 466 s.
2. CICERO: *Defense Speeches*. Translation by D. Berry. New York: Oxford University Press, 2000. 275 s. ISBN 0-19-282512-7.
3. HERODOTUS: *The Persian Wars (Books 1-2)*. Translated by A. D. Godley. Cambridge: Harvard University Press, 1920. 504 s.
4. LIVIUS: *Dějiny I*. Praha: Svoboda, 1971. 500 s.
5. LIVIUS: *Dějiny VII*. Praha: Svoboda, 1979. 503 s.
6. PLUTARCHOS: *Životopisy slávnych Grékov a Rimanov I*. Preložil D. Škoviera a P. Kuklica. Bratislava: Kalligram, 2008. 1052 s. ISBN 978-80-8101-091-0.
7. SENECA, L. A.: *Anger, Mercy, Revenge*. Translated by R. Kaster. Chicago: University of Chicago, 2010. 247 s. ISBN 978-0-226-74841-2.
8. SUETONIUS TRANQUILLUS, G.: *Životopisy rímskych cisárov*. Preložila E. Šimovičová. Bratislava: Spolok slovenských spisovateľov, 2010. 311 s. ISBN 978-80-8061-427-0.
9. VALERIUS MAXIMUS: *Memorable Doings and Saying, I. Volume*. Translation by R. S. Bailey. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2000. 560 s. ISBN 978-0-67499-541-3.

SÚKROMNOPRÁVNE VYMÁHANIE SÚŤAŽNÉHO PRÁVA

Doc. JUDr. Katarína Kalesná, CSc.¹⁹²

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Ústav európskeho práva

Katarina.kalesna@flaw.uniba.sk

Súkromnoprávne vymáhanie súťažného práva

Príspevok sa zameriava na problematiku súkromnoprávneho vymáhania súťažného práva. Načrtáva jeho pojem a funkcie, jeho pôvod v USA a najmä vývoj v EÚ vedúci k prijatiu smernice č. 2014/104/EÚ, ktorá bola transponovaná v SR zák. č. 350/2016 Z. z. o náhrade škody z porušenia súťažného práva. Účelom príspevku nie je podrobne analyzovať novoprijatý zákon, skôr upozorniť na potrebu dobudovania legislatívneho rámca a na problémy, ktoré môžu sprevádzať aplikáciu novoprijatej úpravy v praxi.

Private Enforcement of Competition Law

The article deals with private enforcement of competition law. It outlines its concept and functions, its origin in the USA and specifically its development in the EU leading to the directive N. 2014/104/EU, implemented to the Slovak legal regulation by the act N. 350/2016 on recovery of damage caused by competition law infringement. The aim of article is not to analyse in detail the new legal regulation in The Slovak Republic, but to point out the need of

creating horizontal framework of collective remedies. The article shows also some problems that may accompany the practical application of the new legal regulation.

Privatrechtliche Erzwingung des Wettbewerbsrecht

Der Artikel ist auf die Problematik der privatrechtlichen Erzwingung des Wettbewerbsrechts gezielt. Er erläutert den Begriff und Funktionen der privatrechtlichen Erzwingung, ihr Ursprung in den USA und hauptsächlich ihre Entwicklung in der EU, die zur Verabschiedung der Richtlinie N. 2014/104/EU geführt hat. Diese Richtlinie wurde in der Slowakei durch Gesetz N. 350/2016 transponiert. Das Ziel dieses Artikels ist nicht eine detaillierte Analyse

---

¹⁹² Doc. JUDr. Katarína Kalesná, CSc., Ústav európskeho práva, UK Právnická fakulta, Bratislava.
katarina.kalesna@flaw.uniba.sk

des neuen Gesetzes. Eher soll er die Aufmerksamkeit auf die mögliche Probleme der praktischen Anwendung des neuen Gesetzes und vor allem auf die Notwendigkeit der rechtlichen Regelung der kollektiven Klagen ziehen.

Kľúčové slová: súťažné právo, súkromnoprávne vymáhanie, verejnoprávne vymáhanie, kolektívne žaloby

Keywords: competition law, private enforcement, public enforcement, collective remedies

Schlüsselbegriffe: Wettbewerbsrecht, privatrechtliche Erzwingung, öffentlichrechtliche Erzwingung, kollektive Klagen

1. Úvod

Význam a aktuálnosť súkromnoprávneho vymáhania súťažného práva sa v ostatnom období nepopierateľne zvýšili najmä v dôsledku prijatia smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2014/104/EÚ z 26. novembra 2014 o určitých pravidlách upravujúcich žaloby podľa vnútroštátneho práva o náhradu škody utrpenej v dôsledku porušenia ustanovení práva hospodárskej súťaže členských štátov a Európskej únie a jej implementácie do národných právnych poriadkov členských štátov. Členské štáty mali v súlade so smernicou vykonať transpozíciu smernice najneskôr do 27.12.2016.¹⁹³ V Slovenskej republike došlo k implementácii smernice prijatím zákona č. 350/2016 Z. z. o niektorých pravidlách uplatňovania nárokov na náhradu škody spôsobenej porušením práva hospodárskej súťaže a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov z 29. novembra 2016. Téma súkromnoprávneho vymáhania súťažného práva sa tak stala nielen predmetom legislatívneho stvárnenia, ale aj teoretickej spisby, ktorá z rôznych aspektov analyzuje tento inštitút.

2. Pojem a funkcie súkromnoprávneho vymáhania súťažného práva

Pod súkromným vymáhaním antimonopolného práva sa rozumie „dovoľávanie sa porušenia verejného súťažného práva v súkromnoprávných sporoch medzi dvoma alebo viacerými subjektmi súkromného práva“.¹⁹⁴

Súkromnoprávne vymáhanie súťažného práva plní doplnkovú funkciu vo vzťahu k verejnoprávnemu vymáhaniu, ktoré sa v našich podmienkach zveruje osobitným súťažným orgánom a tradične predstavuje hlavný spôsob vymáhania dodržiavania súťažného práva. Kým verejné vymáhanie súťažného práva plní skôr interpretačnú a preventívnu funkciu, ťažisko pôsobenia súkromnoprávneho

---

¹⁹³ Čl. 21 ods. 1 smernice č. 2014/104/EÚ.

¹⁹⁴ NERUDA, R. Náhrada škody spôsobené protisoutěžním jednáním jako způsob soukromého vymáhání antimonopolního práva. *Právní rozhledy* 12/2005, s. 436.

vymáhania je jednoznačne v jeho kompenzačnej funkcii.¹⁹⁵ To však nevyklučuje, že súkromnoprávne vymáhanie bude mať aj nezanedbateľné prevenčné pôsobenie; hrozba náhrady škody, ku ktorej smerujú súkromnoprávne žaloby, môže tiež potenciálnych aktérov protisúťažného správania od takéhoto správania odvrátiť.

Vzhľadom na odlišné zameranie a funkcie oboch vetiev vymáhania súťažného práva je ideálnym výsledkom dosiahnutie synergického výsledku ich spolupôsobenia. Nemožno však vylúčiť, že sa záujmy sledované verejným a súkromným presadzovaním súťažného práva dostanú do kolízie; typicky pri uplatnení žiadostí o zhovievavosť (*leniency*), ktorá sa stala dôležitým nástrojom odhaľovania protisúťažného správania v rámci verejného vymáhania súťažného práva.

3. Pôvod a vývoj súkromnoprávneho vymáhania súťažného práva

3. 1. USA

Súkromnoprávne vymáhanie súťažného práva má svoj pôvod v USA, kde sa rozvíja od prijatia Sherman Act z r. 1890. Článok 7 tohto zákona ustanovuje, že ktorákoľvek osoba, ktorá bola poškodená na svojom podnikaní alebo majetku v dôsledku konania inej osoby alebo spoločnosti, ktoré je zakázané podľa tohto zákona, môže takú osobu alebo spoločnosť žalovať a musí sa jej nahradiť trojnásobok utrpených škôd a náklady sporu, vrátane primeranej odmeny advokátovi. Možno preto povedať, že súkromnoprávne vymáhanie súťažného práva sa nielenže stalo dôležitou súčasťou súťažného práva v USA, ale zároveň, že ťažisko vymáhania súťažného práva spočíva práve na tejto súkromnej iniciatíve. Svedčí o tom aj fakt, že súkromné spory založené na porušení súťažného práva predstavujú v súčasnosti zhruba 90 percent všetkých federálnych antitrustových prípadov.¹⁹⁶

R. Neruda zároveň zhrnul dôvody podstatne širšieho uplatňovania inštitútu súkromnoprávneho vymáhania súťažného práva v USA v porovnaní s jeho využitím v Európe:

- nárok poškodeného na trojnásobok hodnoty utrpenej škody;
- systém jednosmerného prenášania nákladov sporu;
- nárok advokáta na odmenu v závislosti od výsledku sporu vo výške podielu z vysúdenej sumy;
- prípustnosť skupinových žalôb;
- prístup žalobcu k relevantným dokumentom už pre začatím súdneho konania;
- solidárna zodpovednosť žalovaných;
- porotný systém;
- rezignácia na presné vyčíslenie utrpenej škody v súdnom konaní.¹⁹⁷

3. 2. EÚ

---

¹⁹⁵ NERUDA, R. Soukromé či veřejné vymáhání soutěžního práva. In TICHÝ, L. et al. *Sokromé vymáhání kartelového práva*. Praha, UK 2009, s. 217 a nasl.

¹⁹⁶ NERUDA, R. dielo cit. v pozn. č. 3, s. 437.

¹⁹⁷ Tamže, s. 437-438.

3. 2. 1. Vývoj pred prijatím smernice

Positívna skúsenosť so súkromnoprávnym vymáhaním súťažného práva v USA nepochybne podnietila záujem o tento inštitút a možnosti jeho využitia v Európe.

Za dôležitý impulz na poli využitia súkromnoprávneho vymáhania súťažného práva v EÚ možno považovať najmä judikatúru Európskeho súdneho dvora (ďalej „ESD“). K významu žalôb na náhradu škody z porušenia súťažného práva sa ESD vyjadril už v známom rozsudku vo veci Courage¹⁹⁸, v ktorom konštatoval, že „plná účinnosť článku [101 ZFEÚ] a osobitne užitočný účinok zákazu stanoveného v jeho odst.1 by boli spochybnené, ak by sa nemohol každý domáhať náhrady škody, ktorá mu mala byť spôsobená zmluvou alebo konaním, ktoré sú spôsobilé obmedzovať alebo narúšať pôsobenie hospodárskej súťaže. Takéto právo totiž posilňuje operatívnu povahu súťažných pravidiel Spoločenstva a je schopné odrádzať od často skrytých dohôd alebo konaní, ktoré sú spôsobilé obmedzovať alebo narúšať pôsobenie hospodárskej súťaže. Z tohto pohľadu môžu žaloby na náhradu škody pred vnútroštátnymi súdmi podstatne prispievať k zachovaniu účinnej hospodárskej súťaže v Spoločenstve.“¹⁹⁹

Tento rozsudok je zaujímavý aj tým, že priznáva právo na náhradu škody každému jednotlivcovi, teda aj „ten, kto sa podieľal na protisúťažnom konaní, má možnosť domáhať sa náhrady škody, pokiaľ mu protisúťažným správaním vznikla ujma a on sám nenesie značnú zodpovednosť na narušení súťaže.“²⁰⁰ ESD judikoval, že nárok poškodeného na náhradu škody je zakotvený priamo v právnom poriadku EÚ, teda zodpovednosť za škodu „je odvodená priamo zo zákazového ustanovenia článku 101 ods. 1 ZFEÚ.“²⁰¹

ESD ďalej rozvinul svoju argumentáciu v prospech uplatňovania náhrady škody z porušenia súťažného práva v rozsudku Manfredi²⁰², v ktorom žiadal, aby základné kritériá rozsahu náhrady škody spôsobenej kartelovou dohodou alebo konaním zakázaným čl. 101 ZFEÚ upravil vnútroštátny právny poriadok tak, aby osoby ktoré utrpeli ujmu mali možnosť žiadať náhradu nielen skutočnej škody, ale aj ušlého zisku.²⁰³

ESD týmto rozhodnutím vymedzil tri základné podmienky nároku na náhradu škody – porušenie súťažno-právnej normy, vznik škody a existenciu príčinnej súvislosti bez zreteľa na subjektívnu stránku. Tým jednoznačne chápal túto zodpovednosť ako zodpovednosť objektívnu.²⁰⁴

---

¹⁹⁸ Rozsudok ESD C- 453/99 Courage.

¹⁹⁹ Tamže, ods. 26 a 27.

²⁰⁰ KRÁLIK, A.: *Náhrada škody spôsobenej porušením súťažného práva*. Bratislava: C. H. Beck, 2014, s. 33.

²⁰¹ Tamže, s. 35.

²⁰² Rozsudok ESD C- 295 až 298/04 Manfredi.

²⁰³ Tamže, odst. 98 a 100.

²⁰⁴ KRÁLIK, A.: *Náhrada škody spôsobenej porušením súťažného práva*. Bratislava : C. H. Beck, 2014, s. 36.

Komisia nadviazala na iniciatívu ESD v oblasti súkromnoprávneho vymáhania súťažného práva spracovaním tzv. Zelenej knihy o náhrade škody (2005) a neskôr Bielej knihy o náhrade škody (2008). I napriek zrejmej inšpirácii tradíciou súkromnoprávneho vymáhania súťažného práva v USA Biela kniha jednoznačne prezentovala základné princípy, o ktoré sa má opierať uplatnenie tohto inštitútu v EÚ a ktoré sú očividne odchylné od pôvodnej inšpirácie. Predovšetkým ide o princíp plnej kompenzácie utrpanej ujmy a zrieknutia sa sankčnej náhrady škody, o rešpektovanie európskej právnej kultúry a zachovanie prioritného významu verejnoprávneho vymáhania, voči ktorému má súkromné vymáhanie doplnkovú funkciu.²⁰⁵

3. 2. 2. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/104/EÚ o určitých pravidlách upravujúcich žaloby podľa vnútroštátneho práva o náhradu škody utrpanej v dôsledku porušenia ustanovení práva hospodárskej súťaže členských štátov a EÚ

Prijatie smernice č.2014/104/EÚ o žalobách o náhradu škody z porušenia súťažného práva treba chápať v kontexte doterajšieho vývoja inštitútu „*private enforcement*“ v podmienkach EÚ predovšetkým v tom slova zmysle, že buduje právnu úpravu na tých základoch, ktoré sú vlastné európskej právnej kultúre. Európsky zákonodarca sa zároveň snaží vyhnúť tým negatívnym aspektom, ktoré sprevádzajú uplatňovanie tohto inštitútu v USA.

Cieľom smernice je ustanoviť pravidlá v oblasti konania o žalobách na náhradu škody utrpanej v dôsledku porušenia práva hospodárskej súťaže Únie a členských štátov v určitom minimálnom štandarde spoločnom pre všetky členské štáty. Harmonizácia práva súkromnoprávneho vynucovania súťažného práva by mala viesť k zabezpečeniu plnej účinnosti článkov 101 a 102 ZFEÚ a tiež riadneho fungovania vnútorného trhu.²⁰⁶ Európsky zákonodarca si je totiž plne vedomý toho, že divergentnosť procesnoprávnych pravidiel v rôznych členských štátoch môže mať za následok nielen rôzny rozsah, v akom môžu podniky usadené v členských štátoch zodpovedať za škodu spôsobenú porušením súťažného práva, ale viesť aj k neželaným deformáciám vnútorného trhu, jednak pokiaľ ide o možné konkurenčné výhody vyplývajúce z rôznosti právnych úprav, jednak pokiaľ ide o slobodu usadzovania sa v inom členskom štáte a v konečnom dôsledku aj pokiaľ ide o realizáciu voľného pohybu tovaru a služieb.²⁰⁷

Právna úprava rešpektuje postavenie verejnoprávneho vymáhania súťažného práva, ktoré tradične dominuje v Európe a snaží sa využiť synergický efekt jeho spolupôsobenia s doplnkovým súkromnoprávnym vymáhaním tak, aby výsledkom bola čo najvyššia účinnosť pravidiel hospodárskej súťaže. Zároveň sa usiluje o vyváženie rôznych záujmov v oblasti verejného a súkromného vymáhania súťažného práva, aby sa dosiahla, podľa možnosti, optimálna koordinácia oboch foriem jeho presadzovania, osobitne v súvislosti so zabezpečením prístupu k dokumentom.²⁰⁸

Smernica vytvára nevyhnutný procesný rámec na to, aby si každá osoba, ktorá utrpela škodu porušením práva hospodárskej súťaže mohla uplatniť nárok na úplnú náhradu tejto škody bez zreteľa na

---

²⁰⁵ PETR, M.: *Zakázané dohody a zneužívání dominantního postavení v ČR*. 1.vyd. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 563.

²⁰⁶ Bod č. 54 preambuly smernice.

²⁰⁷ Tamže, bod č. 8.

²⁰⁸ Tamže, bod č. 6.

to, či sa porušenia dopustil súkromný podnik alebo podnik verejnoprávny.²⁰⁹ Právo na náhradu škody sa v tomto zmysle priznáva všetkým fyzickým a právnickým osobám (najmä spotrebiteľom a podnikom) nezávisle od existencie zmluvného vzťahu s porušiteľom.²¹⁰ V záujme konzistentného pôsobenia celej právnej úpravy rozsah pôsobnosti smernice zahŕňa aj žaloby na náhradu škody utrpenej v dôsledku porušenia vnútroštátneho porušenia práva hospodárskej súťaže, keď sa toto právo uplatňuje na základe čl. 3 ods. 1 nariadenia č. 1/2003.²¹¹ Smernicou však nie sú dotknuté žaloby o náhradu škody v dôsledku čistého porušenia vnútroštátneho práva bez vplyvu na intraúnijský obchod.²¹²

Prirodzeným východiskom smernice rozhodujúcim aj pre koncipovanie záberu jej právnej úpravy je záver vyplývajúci z judikatúry Súdneho dvora, ktorý existenciu práva na náhradu škody ako aj jej pojmové znaky považoval za imanentné právu EÚ, kým spôsob uplatnenia tohto práva, teda jeho výkon, prenechával právnym poriadkom členských štátov.²¹³

Hoci smernica nepodmieňuje právo na náhradu škody predchádzajúcim zistením porušenia súťažného práva orgánom ochrany hospodárskej súťaže²¹⁴ považuje tzv. následné žaloby (*follow on actions*) za prakticky schodnejší spôsob uplatnenia náhrady škody, a preto považuje zistenie o porušení čl. 101 a 102 ZFEÚ v konečnom rozhodnutí vnútroštátneho súťažného orgánu/súdu za nevyvrátiteľne preukázané v konaniach o náhrade škody.

Smernica ponúka riešenie celého radu problémov, ktoré doposiaľ stáli v ceste hladkému uplatňovaniu individuálnych nárokov na náhradu škody z porušenia súťažného práva. Zabezpečením prístupu žalobcov k dôkazom sa snaží preklenúť informačnú asymetriu typickú pre oblasť práva hospodárskej súťaže. Ide o široké právo prístupu k dôkazom zahŕňajúce aj možnosť vnútroštátnych súdov nariadiť sprístupnenie dôkazov zo strany tretích osôb.²¹⁵ Vzhľadom na význam programov zhovievavosti a konania o urovnaní pri verejnom presadzovaní súťažného práva, sú však tieto dokumenty podľa čl. 6 ods. 6 vylúčené tak, aby možnosť využitia týchto dôkazov v sporoch o náhradu škody neodrádzala podniky od spolupráce so súťažnými orgánmi. Rovnako by tieto podniky mali byť chránené pred neprimeranými nárokmi na náhradu škody.²¹⁶ Výkon práva na úplnú náhradu škody má zabezpečiť aj zodpovedajúca úprava premlčacích lehôt, ktoré by podľa čl. 10 ods. 2 smernice nemali začať plynúť skôr, ako sa skončí porušenie, ani skôr, ako sa žalobca o porušení dozvedel.

Osobitný význam v režime žalôb o náhradu škody z porušenia súťažného práva má aj inštitút prenesenia škody podľa čl. 12 smernice. Škoda, ktorá bola prenesená úplne alebo čiastočne na vlastných odberateľov, už nepredstavuje škodu, za ktorú by poškodená osoba mala dostať náhradu. Dôkazné bremeno v súvislosti s prenesením zvýšenia ceny na iné osoby znáša žalovaný.

---

²⁰⁹ Tamže, bod č. 3.

²¹⁰ Tamže, bod č. 13.

²¹¹ Nariadenie Rady (ES) č. 1/2003 zo 16. decembra 2002 o vykonávaní pravidiel hospodárskej súťaže stanovených v článkoch 81 a 82 Zmluvy (teraz čl. 101 a 102 ZFEÚ).

²¹² Bod č. 10 preambuly smernice.

²¹³ KRÁLIK, A. dielo cit. v pozn. č. 9, s. 34.

²¹⁴ Bod č. 13 preambuly smernice.

²¹⁵ Čl. 5 smernice.

²¹⁶ Bod č. 38 preambuly smernice.

Otázku kvantifikácie spôsobenej škody, ktorá môže byť v súťažnom práve osobitne náročná a komplikovaná, čo môže sťažiť či dokonca zmarit' uplatnenie nároku na náhradu škody, rieši čl. 17 smernice tak, že umožňuje vnútroštátnym súdom stanoviť výšku škody odhadom; právna úprava pritom vychádza z vyvrátiteľnej domnienky, že kartel spôsobuje škodu vždy.

Právo na náhradu škody má viesť k úplnej kompenzácii utrpenej škody; právna úprava v čl. 3 ods. 3 smernice však v súlade s európskou tradíciou vylučuje, aby úplná náhrada škody viedla k nadmernej náhrade škody, napr. prostredníctvom represívnej, viacnásobnej či exemplárnej náhrady škody.

3. 4. Kolektívne žaloby

Smernica o náhrade škody z porušenia súťažného práva členským štátom neukladá povinnosť zaviesť mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na nápravu.²¹⁷ To však v nijakom prípade neznamená, že by európsky zákonodarca úplne rezignoval na úpravu tohto inštitútu, ktorý môže byť rozhodujúcim motivačným činiteľom pre uplatnenie individuálnych nárokov napr. jednotlivých spotrebiteľov. Tieto nároky môžu totiž byť natoľko nízke, že je pre individuálneho žalobcu najmä vzhľadom na náklady konania často nerentabilné takýto nárok uplatniť. Z porovnania s právnou úpravou v USA pritom jednoznačne vyplýva, že práve existencia kolektívnych mechanizmov nápravy je/môže byť jedným z podstatných atribútov atraktívnosti súkromnoprávneho vymáhania súťažného práva aj pre individuálneho potenciálneho žalobcu.

Ako sme už uviedli, smernica č. 2014/104/EÚ otázku kolektívnych žalôb nerieši. Táto otázka však tým rozhodne nezostala mimo záujmu európskej právnej úpravy. Európsky zákonodarca totiž smeroval svoje legislatívne úsilie k vytvoreniu európskeho horizontálneho rámca pre kolektívne uplatňovanie nárokov na nápravu²¹⁸, ktorý by vytvoril všeobecný základ

na riešenie vzniku tzv. hromadných škôd, teda situácií , „keď veľké množstvo osôb môže utrpieť škodu v dôsledku rovnakých protiprávnych konaní súvisiacich s porušením práv vyplývajúcich z práva Únie, ktorého sa dopusti jeden alebo viacero obchodníkov alebo iných osôb.“²¹⁹

Vzhľadom na potrebu riešenia situácií vzniku tzv. hromadných škôd bolo prijaté už spomenuté odporúčanie Komisie č. 2013/396/EÚ, ktorého cieľom je zaviesť vo všetkých členských štátoch na vnútroštátnej úrovni mechanizmus kolektívneho uplatňovania nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody podľa zásad uvedených v tomto odporúčaní, ktoré by mali byť spoločné pre celú Úniu.²²⁰

---

²¹⁷ Bod č. 13 preambuly smernice.

²¹⁸ Oznámenie Komisie „O problematike európskeho horizontálneho rámca pre kolektívne uplatňovanie nárokov na nápravu“ z 11. júna 2013.

²¹⁹ Bod č. 2 Odporúčania Komisie č. 2013/396/EÚ z 11. júna 2013 o spoločných zásadách pre mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody v členských štátoch v súvislosti s porušením práv vyplývajúcich z práva Únie.

²²⁰ Čl. I, bod č. 2 odporúčania č. 2013/396/EÚ.

Citované odporúčanie jednoznačne vychádza z prioritného postavenia verejnoprávnych prostriedkov pri postihovaní porušení práv vyplývajúcich z práva Únie a dôsledne vníma uplatňovanie nárokov súkromných osôb vyplývajúce z porušenia ich opráv vo vzťahu k verejnoprávnenému presadzovaniu ako doplnkové.²²¹ Európsky zákonodarca si pritom jednoznačne uvedomuje, že doplnkové presadzovanie práv súkromnoprávnymi prostriedkami sa nedotýka len súťažného práva, ale aj ďalších oblastí, ako je ochrana spotrebiteľa, ochrana životného prostredia, ochrana osobných údajov a pod.²²² Zároveň predpokladá, že zásady stanovené v tomto odporúčaní by sa mali vzťahovať rovnocenne na všetky relevantné oblasti.²²³

Odporúčanie v rámci spoločných zásad rieši otázku aktívnej legitímácie v závislosti od druhu mechanizmu kolektívneho uplatňovania nárokov na nápravu (skupinové žaloby, žaloby v zastúpení) a vykladá aj jednotlivé relevantné pojmy (bod č.3 odporúčania). Právna úprava jednoznačne favorizuje kolektívne nadväzné žaloby, ktoré sa podávajú až po konečnom rozhodnutí orgánu verejnej moci o tom, že došlo k porušeniu práva Únie, a to za použitia princípu *opt-in* (bod č. 21 odporúčania). V súlade s európskou právnou tradíciou sa aj toto odporúčanie definitívne zrieka náhrady škody s represívnou funkciou a podčiarkuje tak jednoznačne kompenzačnú funkciu náhrady škody (bod č. 31 odporúčania).

Hoci odporúčanie predpokladá zavedenie kolektívnych mechanizmov nápravy v členských štátoch najneskôr do 26. júla 2015, zdá sa, že proces implementácie bude zdĺhavejší. Svedčí o tom aj príklad SR, v ktorej sa práce na zakotvení kolektívnych žalôb doposiaľ najviac rozvinuli len v oblasti spotrebiteľského práva.²²⁴ To zároveň naznačuje, že slovenský zákonodarca zrejme zvolil spôsob odchylný od spoločného horizontálneho rámca predpokladaného relevantnými úpravami európskeho práva.²²⁵

4. Súkromnoprávne vymáhanie súťažného práva v SR

Slovenský zákonodarca v transpozičnej lehote implementoval smernicu č. 2014/104/EÚ o určitých pravidlách upravujúcich žaloby podľa vnútroštátneho práva o náhradu škody utrpenej v dôsledku porušenia ustanovení práva hospodárskej súťaže členských štátov a EÚ zákonom č. 350/2016 Z. z. o niektorých pravidlách uplatňovania nárokov na náhradu škody spôsobenej porušením práva hospodárskej súťaže a ktorým sa dopĺňa zákon č. 136/2001 o ochrane hospodárskej súťaže. Do slovenského právneho poriadku sa tým zakotvila základná procesno-právna úprava súkromnoprávneho vymáhania súťažného práva, ktorou zákonodarca premietol všetky rozhodujúce princípy vyplývajúce

---

²²¹ Bod č. 6 preambuly cit. odporúčania.

²²² Tamže, bod č.7.

²²³ Tamže.

²²⁴ MASLÁK, M.: Kolektívne žaloby v spotrebiteľských veciach-terra incognita v Slovenskej republike- 1.časť. *Právny obzor*, roč. 100, 2017, č. 2, s. 162-182. MASLÁK, M.: Kolektívne žaloby v spotrebiteľských veciach-terra incognita v Slovenskej republike? 2.časť. *Právny obzor*, roč. 100, 2017, č.3, s. 268-288.

²²⁵ Bližšie KALESNÁ, K.: Bude fungovať súkromnoprávne vymáhanie súťažného práva? *Právny obzor*, roč.101, 2018, č. 1.

zo smernice č. 2014/104/EÚ. Napriek splneniu harmonizačného záväzku však v odbornej verejnosti doposiaľ panujú pochybnosti o tom, ako sa bude táto úprava naplňovať v praxi.

Komplikujúcou okolnosťou pri uplatnení inštitútu súkromnoprávneho vymáhania súťažného práva je v prvom rade nepochybne absentujúce legislatívne stvárnenie všeobecného horizontálneho rámca pre kolektívne uplatňovanie nárokov z porušenia práva. Ako sme už uviedli, v SR sa doposiaľ rozvíja legislatívne úsilie len v rámci spotrebiteľského práva. Tento prístup tendujúci skôr k špecializovanej úprave kolektívnych žalôb pre jednotlivé dotknuté oblasti bude však časovo náročnejší ako prijatie všeobecného legislatívneho rámca pre všetky dotknuté oblasti, ako to vo svojom odporúčaní navrhoval európsky zákonodarca.²²⁶

Hoci právna úprava preferuje tzv. následné žaloby a pre tento prípad stanovuje viazanosť súdu právoplatným rozhodnutím Protimopolného úradu SR alebo konečným rozhodnutím súdu preskúmavajúcim toto rozhodnutie (§ 4 ods.1 zák. č. 350/2016 Z.z.), nedá sa vylúčiť, že súdy budú rozhodovať o náhrade škody aj na samostatnom základe (*stand alone actions*). Môže pritom ísť o rôznorodé prípady uplatňovania náhrady škody z porušenia súťažného práva. Predovšetkým treba spomenúť, že úprava v zák. č. 350/2016 Z.z. má všeobecný charakter, takže sa môže stať, že vnútroštátny súťažný orgán sa z dôvodu bezvýznamnosti prípadu pre fungovanie mechanizmu hospodárskej súťaže, porušením v konkrétnom prípade vôbec nebude zaoberať a bude venovať pozornosť tým prípadom, ktoré v rámci prioritizácie svojej činnosti považuje za závažnejšie. To však vonkoncom neznamená, že individuálnym potenciálnym žalobcom nevznikne škoda, ktorej náhradu budú chcieť uplatniť v súkromnoprávnom konaní. Budú tak znášať dôkazné bremeno z hľadiska preukázania všetkých podmienok zodpovednosti – protiprávneho konania (porušenia pravidiel hospodárskej súťaže), vzniku škody i príčinnej súvislosti.

Ďalší prípad absencie autoritatívneho výroku o tom, že došlo k porušeniu súťažného práva môže nastať pri využití alternatív ku klasickému sankčnému konaniu napr. vo forme rozhodnutia o záväzkoch. Tento typ rozhodnutia sa pritom v praxi súťažných orgánov využíva čoraz častejšie, napr. pre Komisiu sa stal „prevažujúcim spôsobom nápravy súťaže vo všetkých prípadoch narušenia s výnimkou tvrdých horizontálnych kartelov.“²²⁷ V. Šmejkal zároveň zdôrazňuje, že potenciálni žalobcovia sa nedostanú ani k tej časti spisu, ktorá „obsahuje dobrovoľne poskytnuté informácie a priznania úspešných uchádzačov o leniency a narovnanie.“²²⁸

V takýchto prípadoch môže byť pre potenciálneho žalobcu situácia komplikovaná z viacerých dôvodov. Primárne ide o to, že vnútroštátne súdy nie sú príliš aktívne pri rozhodovaní sporov o náhradu škody na samostatnom základe; z minulosti sú dokonca známe aj prípady, keď svoju kompetenciu rozhodovať o porušení súťažného práva popierali.²²⁹ V druhom poradí treba hovoriť o dôkaznom bremene, ktoré môže byť pre súkromného žalobcu ťažké uniesť pri absentujúcom predchádzajúcom výroku súťažného orgánu o porušení súťažného práva.

---

²²⁶ Bližšie tamže.

²²⁷ ŠMEJKAL, V.: *Soutěžní politika a právo Evropské unie 1950-2015. Vývoj, mezníky, tendence a komentované dokumenty*. Praha: Leges, 2015, s. 289.

²²⁸ Tamže, s. 290.

²²⁹ PETR, M. – ZORKOVÁ, E. Soukromé prosazování v České republice. *Antitrust*, 2/2016, s. IV.

Komplikujúcou okolnosťou však môže byť aj osoba žalovaného v konaní o náhradu škody, ktorým je ten subjekt, ktorý sa protisúťažného konania dopustil. V tejto súvislosti totiž môže dôjsť k tomu, že porušiteľom súťažného práva bude podnik tak, ako ho chápe európske právo na rozdiel od podnikateľa v zmysle vnútroštátneho práva. Ako je známe, pod podnikom v zmysle európskeho práva sa môže rozumieť aj jedna ekonomická skupina, pozostávajúca najčastejšie z materskej spoločnosti a jej dcérskych spoločností, ekonomická jednotka ako celok však spravidla nebude nositeľom právnej subjektivity.²³⁰

Poslednou komplikujúcou okolnosťou, ktorej treba venovať pozornosť v súkromnoprávných sporoch o náhradu škody, je zistenie výšky spôsobenej škody. Vzhľadom na to, že výpočet spôsobenej škody môže byť v praxi veľmi náročný, predpokladá § 3 zák. č. 350/2016 Z. z., že súd určí výšku škody odhadom. To je v súlade so smernicou č. 2014/104/EÚ, ktorá tiež predpokladá pre prípad škody, ktorú je nemožné alebo nadmerne ťažké presne kvantifikovať, stanovenie jej výšky odhadom. Na to však bude zrejme potrebné využitie rôznych metód, ktoré kvantifikáciu umožnia. Môže ísť o posúdenie „rozdielu medzi reálnou ekonomickou situáciou, v ktorej sa žalobca nachádza po realizácii protisúťažného konania...a hypotetickou ekonomickou situáciou žalobcu za predpokladu, že by k protisúťažnému konaniu nedošlo.“²³¹ Súťažná teória pozná niekoľko rôznych postupov, ktoré možno na určenie takéhoto rozdielu použiť, napr. časové porovnávanie, porovnanie cien na trhu postihnutom kartelovým konaním s cenami na iných trhoch neovplyvnených protiprávnym konaním, nákladový postup, modelovanie predpokladanej ceny a pod.²³²

4. Záver

Prijatie zákona č. 350/2016 Z. z. o náhrade škody spôsobenej porušením súťažného práva transponujúceho smernicu č. 2014/104/EÚ treba rozhodne privítať. Krátky náčrt problémov, ktoré môžu novoprijatú úpravu pri jej aplikácii v praxi sprevádzať však nasvedčuje tomu, že ide len o prvý krok na ceste k efektívnemu uplatneniu tohto inštitútu. V prvom rade bude potrebné dobudovať právnu úpravu o legislatívne zakotvenie kolektívnych žalôb, ktorých dostupnosť možno považovať za jeden z rozhodujúcich podnetov pri tvorbe motivácie individuálnych žalobcov na uplatnení súkromnoprávných nárokov z porušenia súťažného práva. Vzhľadom na uvedené možné komplikácie v samotnom konaní, ktoré môžu problematizovať uplatnenie nárokov na náhradu škody, bude zrejme nevyhnutná aj príprava vnútroštátnych súdov, ktorá je potrebná na úspešné zvládnutie tejto agendy. Len tak sa môže súkromnoprávne vymáhanie súťažného práva stať efektívnym doplnkom tradičného verejnoprávneho vymáhania a v rámci svojho preventívneho pôsobenia prispieť k zvýšenému dodržiavaniu súťažných pravidiel.

Literatúra:

---

²³⁰ PETR, M. Přičítání odpovědnosti za porušení soutěžního práva, *Antitrust* 2/2013, s. 78.

²³¹ RAUS, D., ORŠULOVÁ, A. *Kartelové dohody*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, s. 310.

²³² Tamže, s. 310-311.

1. KALESNÁ, K.: Bude fungovať súkromnoprávne vymáhanie súťažného práva? *Právny obzor*, roč. 101, 2018, č. 1.
2. KRÁLIK, A.: *Náhrada škody spôsobenej porušením súťažného práva*. Bratislava : C. H. Beck, 2014.
3. NERUDA, R.: Náhrada škody spôsobené protisoutěžním jednáním jako způsob soukromého vymáhání antimonopolního práva. *Právní rozhledy* , 2005, č. 12.
4. NERUDA, R.: *Soukromé či veřejné vymáhání soutěžního práva*. In TICHÝ, L et al. Soukromé vymáhání kartelového práva. Praha. Právnická fakulta UK. Praha : Centrum právní komparatistiky, 2009, s. 216-235.
5. ORŠULOVÁ, A. – RAUS, D.: *Kartelové dohody*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2009.
6. PETR, M. a kol.: *Zakázané dohody a zneužívání dominantního postavení v ČR*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010.
7. PETR, M.: Přičítání odpovědnosti za porušení soutěžního práva. *Antitrust*, 2013, č. 2.
8. ŠMEJKAL, V.: *Soutěžní politika a právo Evropské unie 1950-2015. Vývoj, mezníky, tendence a komentované dokumenty*. Praha : Leges, 2015.

PRÁVNA KLINIKA - TEORETICKY I PRAKTICKY

doc. JUDr. Rudolf Kasinec, PhD.
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra teórie práva a sociálnych vied
rudolf.kasinec@flaw.uniba.sk

Právna klinika- teoreticky i prakticky

V Slovenskej republike prebieha rozsiahla reforma právnického vzdelávania, ktorá súvisí najmä so zavádzaním nových klinických predmetov ako je Street law, simulované súdne spory, študentské právne poradne, e-learning a pod. Na Právnickej fakulte UK v Bratislave sme otvorili predmet s názvom Právna klinika Teórie práva, ktorý bol určený výhradne pre študentov prvého ročníka v bakalárskom študijnom programe. Stručne sa pokúsime tento predmet zasadiť do procesu reformy prostredníctvom právnického klinického vzdelávania.

Rechtliche Klinik- theoretisch und praktisch

In der Slowakischen Republik läuft eine umfassende Reform der juristischen Ausbildung, die hauptsächlich mit der Einführung neuer klinischer Studienfächer wie Street Law, simulierter Rechtsstreit, studentische Rechtsberatung, E-Learning, usw. zusammenhängt. An der Juristischen Fakultät der Comenius Universität in Bratislava haben wir einen Studienfach mit dem Titel „Rechtliche Klinik der Rechtstheorie“ eingeführt, das ausschließlich für Studierende des ersten Studienjahres des Bachelorstudiums konzipiert wurde. Wir werden versuchen, dieser Kurs durch eine klinische Ausbildung in den Reformprozess einzubauen.

Legal clinic- theoretically and practically

We are part of an extensive reform of legal education in Slovak Republic, which is mainly related to the introduction of new clinical subjects such as Street law, Moot Court, student legal counselling, e-learning, etc. We opened a subject called Legal Clinic of Theory of Law at Faculty of Law of the Comenius University in Bratislava, which was intended exclusively for students of the first year of the bachelor study program. We will briefly try to put this subject into the process of reform through legal clinical education.

Kľúčové slová: právna klinika, vzdelávanie, praktické zručnosti, inovácie, Teória práva

Schlüsselbegriffe: Rechtliche Klinik, praktische Können, die Ausbildung, die Innovationen, der Rechtstheorie

Keywords: legal clinic, education, practical skills, inovations, Legal Theory

Úvod

Ešte stále prevažuje predstava, že „*právnické vzdelávanie je momentálne zamerané na dosiahnutie jediného cieľa a to výchovu absolventa, ktorý je využiteľný v slovenskom právnom*

prostredí.²³³ S narastajúcou globalizáciou a technologickým pokrokom sa však spájajú i čoraz väčšie požiadavky na poskytovanie vysokoškolského vzdelávania. Už nestačí len vychovávať „domácich“ právnikov, ale je nutné prispôbiť sa potrebám trhu. Nikdy v minulosti neboli informácie o rozličných formách vzdelávania a hlavne o jeho inováciách, tak dostupné ako je tomu dnes. Mnohé z týchto inovácií sa nachádzajú len v testovacích štádiách a musí uplynúť dostatočne dlhé obdobie, aby sme dokázali zhodnotiť ich klady, poprípade zápory. Jednou už z osvedčených foriem poskytovania právnického vzdelávania sa stalo klinické vzdelávanie, ktoré sa v posledných rokoch vzrastá na popularite aj na Slovensku.

Tradičná forma právnického vzdelávania spočíva v nekonečnom memorovaní rozsiahlych právnych kódexov, ktoré sa často nedožili konca štúdia, s ktorým sa nevyhnutne spája štátna skúška z viacerých predmetov. Študenti sa potom často pýtajú, k čomu boli kvantá hodín venovaných učeniu sa nespočtu paragrafov, ktoré o pár mesiacov či rokov nemusia platiť. Je ďaleko efektívnejšie študentov naučiť so zákonmi pracovať, rozumieť ich obsahu a správne ich aplikovať na konkrétne kauzy. Je pravdou, že v minulosti nebolo veľmi efektívne nosiť so sebou kilogramy tlačených zákonov. Technologický pokrok posunul vývoj výrazne dopredu a v súčasnosti nám stačí k vyhľadaniu potrebných informácií mobilný telefón, tablet alebo notebook s prístupom na internet. Netvrdíme však, že študent by nemal ovládať žiadne informácie zo zákonov, ale len v rozumnej a dostatočnej miere. Študent by mal byť schopný pri riešení právnych káuz vyhľadať príslušný zákon (zákony) a bez pomoci určiť správny postup ich riešenia s ohľadom na ročník štúdia.

Možností ako pristúpiť k vzdelávaniu inovatívne sa nám ponúka hneď niekoľko. V posledných rokoch sa medzi osvedčené metódy zaradili rôzne druhy klinických

---

²³³ BURDA, E. – BURDOVÁ, K.: Prečo (ne)v vyučovať právo v cudzom jazyku, In: *Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky*. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. s. 9.

predmetov²³⁴, diskusné kluby a súťaže²³⁵, simulované súdne spory²³⁶, študentské právne poradne²³⁷, letné školy²³⁸, aplikácia elektronického vzdelávania²³⁹ a pod.

2. Problémy právnického vzdelávania na Slovensku

S postupnými zmenami spoločnosti, ktoré úzko súvisia s globalizáciou, dochádza i k prehodnocovaniu zažitých prístupov k poskytovaniu a význame vzdelania. „Životný štýl súčasného Európana je zameraný predovšetkým na dosahovanie výsledkov. To sa odráža aj v jeho prístupe k vzdelávaniu. Doba nás učí, že prakticky všetko sa dá kúpiť. Stačí len poznať účinný prostriedok a cieľ je dosiahnutý. Netreba hovoriť o nekalých praktikách, veď snaha, čo najrýchlejšie a najľahšie dosiahnuť cieľ, sa premieta do myslenia aj v iných rovinách, než len v morálnej. Je tomu tak aj v rovine intelektuálnej.“²⁴⁰

Právny pozitivismus a formalizmus ovládajúci slovenskú právnu vedu a prax sa vytráca len veľmi pomaly. Tieto tieň minulosti je potrebné konečne prekonať a nastaviť kurz ku komplexnej reforme právnického vzdelávania, ale i k prístupu k právu ako celku. Ďalším

---

²³⁴ O praktických z skúsenostiach s klinickým vzdelávaním na Právnickej fakulte UK v Bratislave pozri:

- LENHARTOVÁ, K.: Právna klinika pre komunity - výučba základov práva na vybraných gymnáziách realizovaná študentmi Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, In: *Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky*. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. s. 193-208.
- PATAKYOVÁ, M. – MIČÁTEK, V.: Súčasnosc' a budúcnosť právnických kliník v štúdiom programe a ich rozvoj na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, In: *Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky*. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. s. 151-173.
- KAČALIAK, M. – KISELYOVÁ, Z.: Vyvázenie teórie a mäkkých zručností – skúsenosť z výučby právnych kliník, In: *Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky*. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. s. 224-231.

²³⁵ O výučbe študentov prostredníctvom argumentačných metód na Právnickej fakulte UK v Bratislave pozri: TURČAN, M.: Argumentácia ako prostriedok výučby na právnickej fakulte, In: *Den právní teorie*, Brno : Masarykova univerzita, 2014. s. 39-47 (Acta Universitatis Brunensis Iuridica; no 485).

²³⁶ O simulovaných súdnych sporoch pozri: ILLÝOVÁ, Z – MÉSZÁROS, T.: *Rozvoj klinického právneho vzdelávania na Právnickej fakulte UK v Bratislave* In: <https://comenius.flaw.uniba.sk/index.php/kategorie/politika-a-pravo/9-rozvoj-klinickeho-pravneho-vzdelavania-na-pravnickej-fakulte-uk-v-bratislave>, [1.3.2018].

²³⁷ O fungovaní študentskej právnej poradne na Právnickej fakulty Univerzity Palackého v Olomouci pozri: VALENTOVÁ, L. – POCHYLÁ, V.: Úskalia práce v life client na príklade Študentskej právnej poradne PF UP v Olomouci, In: *Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. s. 209-223.

²³⁸ O možnostiach využitia Letnej školy pri právnickom vzdelávaní bližšie pozri: BURDOVÁ, K. – BURDA, E.: Letná škola a možnosti jej využitia v štúdiom odbore právo, In: *Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. s. 90-106.

²³⁹ O možnostiach a výhodách elektronického vzdelávania na právnických fakultách pozri: STRÉMY, T. – STRÉMY, J.: Aplikácia e-learningu na právnických fakultách, In: *Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. s. 236-246.

²⁴⁰ TURČAN, M.: Hodnota teoretických predmetov v právnickom vzdelávaní, In: *Budúcnosť výučby teórie práva*, Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2014. s. 57.

problémom sú neustále legislatívne zmeny, ktoré sťažujú samotný výučbový proces. Študent získa teoretický i pozitívnoprávny základ, ale jeho ďalšie využitie je diskutabilné. Študenti sú nútení memorovať veľké množstvo právnych predpisov, ktoré sú už v čase ich záverečnej skúšky často obsolentné. Tu nechceme naznačiť, že by študenti nemali mať žiadne teoretické vedomosti, ale určite nie v takých kvantách, v akých sa im dostávajú v súčasnosti. Tu vidíme prínos zavádzania prostredníctvom nekomentovaných právnych predpisov.

Hlavným problémom právnického vzdelania na Slovensku je jeho masovosť a účelnosť. V našom školstve sú zažitú isté tradície, ktoré by sa podľa niektorých názorov nemali meniť. Prečo modifikovať vzdelávací systém, ktorý efektívne funguje od osamostatnenia Slovenskej republiky? Základy, na ktorých je vybudovaný systém vzdelávania u nás, sú stabilné, to však v súčasnosti nepostačuje. Navrhujeme preto, aby tieto základy poslúžili na vybudovanie nového, moderného vzdelávacieho systému. Musíme však konštatovať, že takéto návrhy sa často stretnú s odporcami zo strany pedagógov, študentov, verejnosti a najmä zo strany skončených právnikov, ktorí nestoja o kvalitnú konkurenciu. Právnické fakulty tak vychovávajú absolventov, ktorí sa čoraz ťažšie uplatňujú na trhu práce. Časť tejto reformy už v súčasnosti prebieha.

Situácia pre absolventov je komplikovaná najmä z dôvodu existencie zbytočne vysokého počtu právnických fakúlt, ktoré si vzájomne konkurujú a zahlcujú trh práce. Problémom je i nekvalita absolventov, ktorí sa stali obeťami neplnohodnotného a zastaraného vzdelávacieho systému. Prioritným cieľom právnickej fakulty by mala byť výchova absolventov, o ktorých bude záujem na trhu práce. Absolventi, ktorí budú reprezentovať svoju alma mater a možno sa stanú významnými osobnosťami na poli politickom, kultúrnom i spoločenskom. Zásadné je položiť si otázku, ako vychovať takéhoto absolventa. *„Právnik – profesionál by nemal zabúdať na to, že jeho úlohou vo vzťahu ku klientovi je navrhnúť najvhodnejší spôsob, ako klient znovu získa kontrolu nad situáciou, do ktorej sa dostal. K naplneniu tejto úlohy je potrebná schopnosť plánovať dopredu, vo vypätých situáciách konať rozhodne, zachovať tzv. chladnú hlavu a vôbec, schopnosť riešiť problémy.“*²⁴¹

Súčasná situácia nie je vôbec uspokojivá. Advokátske kancelárie, exekútorské úrady a ďalšie kancelárie nahrádzajú úlohu vysokoškolských pedagógov. Študenti sú súčasťou situáciou na trhu práce nútení takouto cestou nadobúdať skúsenosti. Bez „práce“ počas štúdia v právnickej kancelárii sa šance na zamestnanie absolventov výrazne znižujú. Často však ide o podradnú prácu kancelárskeho typu, ktorá len vzdialene pripomína skutočné právnické

---

²⁴¹ TOMOSZEK, M. – VLČKOVÁ, V. *Právnické a jiné dovednosti*, s. 5

povolanie. Výkon takejto práce často prebieha na úkor štúdia, kedy študent absentuje na prednáškach, niekedy dokonca na seminárnych cvičeniach. Čas, ktorý by mal tráviť svojim vedomostným rastom, venuje svojej „práci“.

3. Cieľ právnického vzdelávania

Ako postupovať pri výchove elitných absolventov, o ktorých bude záujem na trhu práce, a to nie na základe ich pracovných skúseností, ale na základe dobrého mena vysokej školy, ktorej sú absolventmi? Prvým krokom je zmena v systéme výučby na právnických fakultách. K tejto zmene už viaceré právnické fakulty pristúpili. Došlo tak k skĺbeniu tradičnej formy právnického vzdelávania s jej praktickou formou, kde sú študenti aktívne zapájaní počas seminárnych cvičení i mimo nich do riešenia reálnych káuz. Veľkej obľube sa tešia právne kliniky pre komunity (medzi seniormi, väzňami, žiakmi základných a stredných škôl), simulované súdne spory i nadstavbové letné školy. Zaujímavé by bolo zaviesť do vyučovacieho procesu elektronické vzdelávanie, ktoré by bolo poskytované na diaľku prostredníctvom elektronických zariadení. Táto forma by bola určite atraktívna pre externých študentov.

Ako si predstavujeme podobu moderného vzdelania a čo by malo poskytnúť pre samotného študenta? Na vykonanie dôležitých rozhodnutí je potrebná komplexná reforma, ktorá naštartuje vlnu zmien. K takejto reforme postupne dochádza. Pôvodné vzdelávanie na právnických fakultách, ktoré bolo zamerané na zbytočné memorovanie teoretických informácií spolu s nikdy nekončiacim prílevom normatívnych právnych textov, sa stalo vývojom prekonaným. Cieľom výučby v súčasnosti musí byť príprava na situácie, ktorým bude študent po príchode do praxe vystavený. *„Cieľom právnickej fakulty by mala byť čo najlepšia príprava študenta k efektívnemu výkonu právnej praxe. K tomu, aby bol systém právneho vzdelávania úspešný a produkoval kompetentných a profesionálnych právnikov, by malo štúdium vybaviť študentov vedľa znalostí právneho systému a právnej teórie i určitými základnými praktickými právnickými znalosťami a hodnotami, ktoré sú nutné pre efektívnu aplikáciu právnych znalostí a výkon akejkoľvek právnickej profesie.“*²⁴²

Jednou z možností ako reformovať súčasné právnické vzdelávanie je zavedenie klinických predmetov. *„Právna klinika je zážitkovým učením alebo učením založeným na praktickej skúsenosti. V priebehu vzdelávacieho procesu sú študenti konfrontovaní so skutočnými životnými situáciami, napríklad prostredníctvom interakcie s klientmi, riešia právne*

---

²⁴² KOL. AUTORŮ. *Dovednosti ve výuce práva: Formy a metodika výuky předmětů rozvíjejících právnické dovednosti*, Brno : Muni Press, 2012, s. 73.

*problémy a sú kriticky hodnotení svojimi kolegami a supervízormi. Študenti hrajú pri klinickom právnom vzdelávaní aktívnu úlohu a učia sa, ako právo funguje v reálnych životných situáciách.*²⁴³ Nepopierame, že každý študent musí mať bohatý teoretický základ, aby mohol analyzovať daný prípad. Za dôležitejšie ale pokladáme, aby dokázal so získanými informáciami ďalej pracovať, vyhľadávať potrebné právne normy a vytvoriť tak dokument bez formálnych a obsahových nedostatkov, ktorý bude spĺňať tie najvyššie kritéria kvality. Na takúto formu výučby sú ideálne právne kliniky začlenené do študijného programu spolu s teoretickou výučbou v rozumnom pomere.

4. Právnické klinické vzdelávanie v zahraničí

Právnické klinické vzdelávania sa aplikuje v USA a ďalších západných štátoch už pomerne dlhé obdobie. V počiatočných rokoch klinického právnického vzdelávania, keď jeho ďalšie prežitie bolo neisté, existovali snahy o popis výučbových cieľov klinických predmetov a oprávnenosť ich existencie na právnických fakultách. Tieto návrhy boli rozmanité a rozsiahle. Jedno z najprehľadnejších stanovísk o všeobecných cieľoch klinického vzdelávania vytvoril Tony Amsterdam v roku 1982. Amsterdam predstavil nasledujúci zoznam zámerov a možností využitia pre klinické techniky:

- a) odhaliť študentom požiadavky (nároky), obmedzenia a metódy myslenia v konkrétnej situácii a preskúmať vplyv tejto situácie na ich myšlienkové pochody,
- b) odhaliť študentom nároky, obmedzenia a metódy analýzy a spôsoby ako sa vyrovnáť s neštruktúrovanými situáciami, v ktorých "problémy" neboli vopred dané,
- c) dať študentom základ pre skúmanie interakcie právnej analýzy a ľudského správania, vrátane spoločenskej dynamiky a komunikácie,
- d) umožniť študentom učiť sa prostredníctvom vlastných skúseností,
- e) zamerať sa na zlepšenie ich odborných zručností (rozhovor s klientom, vyhľadávanie judikátov, práca s dôkaznými prostriedkami a pod.).
- f) umožniť im nahliadnuť do fungovania právneho systému, klásť otázky týkajúce sa jeho kapacít a obmedzení,
- g) vo všeobecnosti, poskytnúť študentom príležitosť k personálnemu rastu, pomáhať im vo vývoji, tým, že im rozšírime obzory a prehĺbime možnosti poznávania. Dosiahneme

---

²⁴³ Tamtiež.

to postupným osvojením systematického súboru analytických a behaviorálnych techník, ktoré môžu trénovať na rôznych problémoch, ktoré konfrontujú právnikov a právo.²⁴⁴

Zatiaľ čo v Slovenskej republike je právnické vzdelanie klinickými metódami takpovediac v plienkach, v USA a vo Veľkej Británii je to zažitý a osvedčený spôsob výučby práva, ktorý slávi nemalé úspechy. Ako pri každom novom jave i pri zavádzaní klinického právnického vzdelania sa môžu vyskytnúť rôzne problémy, výhody i nevýhody. Na tieto poukázal Richard Lewis vo svojom článku *Clinical Legal Education Revisited* (Revízia klinického právnického vzdelávania). Za hlavné výhody považuje:

- a) učenie prostredníctvom skúseností – študenti sú oveľa aktívnejšími účastníkmi vyučovacieho procesu. Študenti aktívne aplikujú získané vedomosti. Klinické vzdelávanie poskytuje príležitosť vyniknúť vedomostiam pri ich aplikácii, ale posúva sa ešte ďalej a vyzýva k reflexii a sebakontrolu,
- b) získavanie potrebných zručností – študenti prostredníctvom klinických predmetov postupne získavajú potrebné zručnosti – komunikačné, vyhľadávacie, poradenské, kladenia otázok, navrhovanie, vyjednávacie, riešenie problémov, medziľudské a organizačné,
- c) motivácia študentov a ich zdokonaľovanie – študenti sú motivovaní získavaním nových poznatkov. Nesú zodpovednosť za svoje konanie a sú si toho i patrične vedomí,
- d) profesijná etika a zodpovednosť – ich spávanie musí byť v súlade s etickými a morálnymi hodnotami,
- e) napojenie sa na miestnu komunitu – právnické vzdelanie sa približuje k bežným občanom, ktorí sa môžu stať súčasťou pedagogického procesu.²⁴⁵

Ako každý druh vzdelania i klinické vzdelávanie má i svoje plusy a mínusy. Ak chcete prispieť niečím novým, je potrebné sa pripraviť na počiatkové negatívne ohlasy, či možný nezáujem zo strany študentov. Za najvýznamnejšie nevýhody R. Lewis považuje:

- a) odpútanie sa od právnickej fakulty – existuje nebezpečenstvo, že klinika sa stane izolovanou pobočkou,
- b) personálne problémy – prevažná časť vyučujúcich nevykonáva aktívne advokátsku prax, čo môže mať za následok nedostatok kvalifikovaného personálu,

---

²⁴⁴ STUCKEY, R. AND OTHERS: *Best Practices for legal education*, Columbia: Clinical Legal Education Association, 2007, s. 123 – 124.

²⁴⁵ LEWIS, R. *Clinical Legal Education Revisited*, Dostupné na: <http://orca.cf.ac.uk/27655/1/CLINICED.pdf> [prezreté dňa 12.3.2018].

- c) zdroje – na rozbehnutie niektorých klinických predmetov je potrebné vynaložiť i značné finančné prostriedky,
- d) ťažkosti pri dohľade a hodnotení – je potrebné nájsť správny pomer medzi dohľadom a samostatnou prácou študenta,
- e) nebezpečenstvo verejných zásahov – práca s reálnymi klientmi môže vystaviť právnickú fakultu možným stretom s verejnosťou (jednotlivcom),
- f) vzťahy s miestnymi advokátmi – poskytovanie právnej pomoci sa nemusí stretnúť s pochopením zo strany niektorých právnických profesií.²⁴⁶

Pri aplikovaní právnych kliník do vzdelávacieho procesu je nevyhnutné porovnať výhody a nevýhody. Podľa nášho názoru výhody jednoznačne prevažujú nad nevýhodami. Každá vysoká škola musí urobiť maximum, aby študentom zatriktívnila a modernizovala štúdium. Pri riešení reálnych či vymodelovaných prípadov pod vedením osvedčeného pedagóga (so skúsenosťami z praxe) sa dokázu študenti rýchlo posúvať dopredu. Práca v advokátskej kancelárii nedokáže suplovať vyučovací proces. Len erudovaný vyučujúci dokáže študenta motivovať, ale vysvetlí mu i chyby, ktorých sa dopustil a ukáže študentovi cestu k postupnej samostatnosti.

5. Právna klinika Teórie práva

Zo samotnej podstaty klinického vzdelávania vyplýva, že kliniku je vhodné poskytovať študentom, ktorý už absolvovali dostatok predmetov počas svojho štúdia. Na klinických predmetoch dokázu následne tieto vedomosti zúročiť a využiť ich pri riešení reálnych alebo umelo vytvorených káuz. My sme sa rozhodli nerešpektovať tieto zažitú predstavy a vytvorili sme predmet Právna klinika Teórie práva. Od počiatku sme narážali na odpor zo strany kolegov, najmä zástupcov pozitívnoprávnych odvetví, že teoretické predmety nemožno vyučovať klinickými metódami. Musím konštatovať, že pozitívnoprávne odbory si neustále uzurpujú nové metódy, prístupy a stáli i za zásadnou zmenou výučby na Právnickej fakulte UK v Bratislave, prostredníctvom nového študijného programu. Ďalšou výhradou bolo zaradenie predmetu do prvého ročníka v bakalárskej forme štúdia. Podľa väčšiny pedagógov patria klinické predmety do vyšších ročníkov.

Predmet Právna klinika Teórie práva však nekopíruje tradičnú štruktúru klinického vzdelávania. Predmet samotný sme prispôbili potrebám a možnostiam študentov prvého ročníka v letnom semestri. Vďaka predmetu študenti lepšie pochopia ako využívať teoretické

---

²⁴⁶ Tamtiež.

vedomosti, ktorí si doposiaľ osvojili. Predmet začína jednoduchými úlohami, ktoré sú zamerané na hľadanie práva v umení (študenti mali za úlohu stručne popísať ich obľúbené umelecké dielo, ktoré súvisí s právom). Ďalej sme so študentmi riešili etické dilemy, ktoré boli súčasťou prípadu. Študenti tu prezentovali svoje osobné etické a morálne preferencie, ktoré ich viedli k argumentácii v prospech alebo neprospech niektorej zo strán. Študenti sa tak pokúšali pochopiť rozpor, ktorý má každý právnik pri výkone svojho povolania. Ďalšou úlohou bola analýza právneho a spoločenského problému, ktorý je súčasťou filmového diela. Študenti museli argumentovať za alebo proti eutanázii resp. trestu smrti, po tom čo si za domácu úlohu pozreli filmy venujúce sa danej problematike (eutanázia- Hlas mora, Doktor smrť; trest smrti- Mŕtvy muž prichádza, Život Davida Galea). To všetko boli teoretické úlohy, ktoré študenti riešili netradičnou formou.

Následná úloha spočívala z viacerých fáz, ktoré bolo potrebné riadne rozvrhnúť. Na prvej hodine sa stanovil problém: Globálne plytvanie potravinami a možnosti jeho riešenia právnymi a neprávnymi prostriedkami. O tom probléme boli študenti informovaný prostredníctvom dokumentárneho filmu Čerstvé ale v kontajneri (Frisch auf den Müll - Die globale Lebensmittelverschwendung, 2010), ktorý im bol v kratšej verzii (55 minút) prehraný na seminárnom cvičení. Nasledovala diskusia, zadelenie úloh a rozdelenie študentov do skupín. Študenti mali v prvej fáze analyzovať situáciu na Slovensku. Boli rozdelení do troch alebo štyroch skupín (4 až 6 členov). Prácu si následne v skupinách rozdeľovali sami. Zistené fakty mali zahrnúť do ppt prezentácie. Za úlohy mali:

- 1) Zistiť stav slovenskej i európskej legislatívy, ktorá má brániť plytvaniu s potravinami. Následne bolo nutné zhodnotiť dané právne predpisy a nájsť dôvody, prečo sa stále nedarí efektívne zakročiť proti plytvaniu potravinami u nás i v ďalších európskych štátoch.
- 2) Overiť reálny stav u veľkých producentov odpadu, ktorými sú potravinové koncerny u nás. Študenti si sami zvolili, ktorý obchodný reťazec budú konfrontovať. Každá skupina si zvolila jeden z nasledujúcich reťazcov- Tesco, Lidl, Billa a Kaufland (výber sa líšil od jednotlivých skupín). Študenti následne tieto reťazce vyzvali prostredníctvom mailovej komunikácie, aby im poskytl oficiálne štatistiky o množstve odpadu, ktoré za určité časové obdobie vyprodukuje. Žiadnej skupine sa tento údaj nepodarilo získať oficiálnou cestou, no viaceré skupiny sa dostali k požadovaným informáciám rozličnými spôsobmi (brigáda priamo v predajni, tajné „neoficiálne“ štatistiky od zamestnanca). Študenti ukázali seminárnej skupine odmietavé maily, prípadne zistené informácie a následne tieto informácie analyzovali.

- 3) Kontrola priamo na mieste- študenti navštívili predajne zvoleného obchodného reťazca a zisťovali situáciu na mieste. Všetky zistené skutočnosti fotograficky zdokumentovali- zľavy na produkty s končiacim dátumom spotreby, zľava na pečivo, ovocie a zeleninu v podvečerných hodinách (vo viacerých prevádzkach bolo pečivo v podvečerných hodinách vo výpredajových cenách za 1 cent). K fotodokumentácii sa vyjadrili a analyzovali takýto postup.
- 4) Na záver študenti vyslovili názory de lege ferenda pre spoločnosť, jednotlivcov i zákonodarcov. Niektorí študenti vyslovili i vlastnú skúsenosť a navrhli možné riešenia, ktoré sa ich osobne dotýkali.

Študenti pristúpili k tejto úlohe veľmi zodpovedne. Výsledkom boli veľmi zaujímavé prezentácie, ktoré v mnohých prípadoch prevyšovali vedomosti nadobudnuté doposiaľ v prvom ročníku bakalárskeho stupňa štúdia. Študenti preukázali schopnosť konštruktívne myslieť, analyzovať konkrétny problém a navrhnúť i podnetné riešenia. Verím, že podobné úlohy dokážu u študentov vyvolať záujem o praktickú formu vzdelávania, čo sa v budúcnosti prejaví výberom klinicky zameraných predmetov. Viacerí študenti si vo vyšších ročníkoch zvolili klinické predmety, na ktorých výučbe sme sa podieľali (Právna klinika pre komunity (väznice), Eristika, Právo vo filmovom umení a pod.). Veľmi pozitívne hodnotíme i samotný prístup študentov, ktorí dôsledne vypracovali prezentácie a dospeli k zaujímavým zisteniam.

Záver

Právnické fakulty vykonávajú mnoho dôležitých funkcií, ale mali by sa zamerať hlavne na jednu, a tou je príprava (výchova) nových právnikov pre prax. Klinické predmety rozvíjajú právne myslenie študenta a nútia ho venovať sa študentským povinnostiam i v rámci voľného času, ktorý tak venuje príprave na seminárne cvičenia. Týmto postupom sa vytvorí určitá nadhodnota, prídavok k dnešnej forme štúdia. Študent získa počas štúdia pridanú hodnotu v podobe praktických znalostí, ktoré mu v odbornej podobe sprostredkujú pedagógovia pracujúci na našej fakulte i odborníci vykonávajúci právnickú profesiu, ktorí budú taktiež súčasťou právnického vzdelávania. Študent získavajúci praktické znalosti mimo pôdy fakulty je postavený do zložitej situácie, kedy sú mu potrebné postupy vysvetľované často neodborným postupom. Cielené a postupné zdokonaľovanie praktických vedomostí je vhodné a obohacujúce pre študenta, ale i vyučujúceho. Ten je nútený vytvárať vhodné prípady, alebo vyberať reálne spory a tým sa sám neustále zdokonaľuje.

Predmet Právna klinika Teórie práva, nám dokázal, že študenti majú záujem o praktickú formu vzdelávania už v prvom roku na právnickej fakulte. Je však nutné zvoliť vhodne koncipované úlohy, ktoré budú zohľadňovať doterajšie znalosti študentov nadobudnuté za krátku dobu na fakulte. Obmieňanie úloh a ich postupné stupňovanie je taktiež vítané. Praktická výučba je cestou k spokojnosti medzi študentmi, pedagógmi i subjektmi na trhu práce. Ich vzájomná symbióza je dôležitá pre hľadanie smeru, ktorým sa má vzdelanie na právnických fakultách uberať.

Použitá literatúra

1. BURDA, E. – BURDOVÁ, K.: Prečo (ne)v vyučovať právo v cudzom jazyku, In: Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015, s. 9-18, ISBN 978-80-7160-400-6.
2. BURDOVÁ, K. – BURDA, E.: Letná škola a možnosti jej využitia v študijnom odbore právo, In: Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015, s. 90-106, ISBN 978-80-7160-400-6.
3. DAVID, I.: Právni poradna pro využití filmů ke vzdělávacím účelům, Dostupné na: <http://filmvychova.cz/cz/metodika/pravni-poradna/> [3.3.2018].
4. ILLÝOVÁ, Z – MÉSZÁROS, T.: Rozvoj klinického právneho vzdelávania na Právnickej fakulte UK v Bratislave. In: <https://comenius.flaw.uniba.sk/index.php/kategorie/politika-a-pravo/9-rozvoj-klinickeho-pravneho-vzdelavania-na-pravnickej-fakulte-uk-v-bratislave>, [1.3.2018].
5. LENHARTOVÁ, K.: Právna klinika pre komunity - výučba základov práva na vybraných gymnáziách realizovaná študentmi Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, In: Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015, s. 193-208, ISBN 978-80-7160-400-6.
6. LEWIS, R. Clinical Legal Education Revisited, Dostupné na: <http://orca.cf.ac.uk/27655/1/CLINICED.pdf> [prezreté dňa 12.3.2018].
7. KAČALIAK, M. – KISELYOVÁ, Z.: Vyváženie teórie a mäkkých zručností – skúsenosť z výučby právnych kliník, In: Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie -

- cudzojazyčný študijný program a právne kliniky. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015, s. 224-231. ISBN 978-80-7160-400-6.
8. KOL. AUTORŮ: Dovednosti ve výuce práva: Formy a metodika výuky předmětů rozvíjejících právnické dovednosti. Brno : Muni Press, 2012. 187 s. ISBN 978-80-210-5949-8.
  9. PATAKYOVÁ, M. – MIČÁTEK, V.: Súčasnosc' a budúcnosc' právnických kliník v štúdiom programe a ich rozvoj na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, In: *Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky*. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015, s. 151-173. ISBN 978-80-7160-400-6.
  10. STRÉMY, T. – STRÉMY, J.: Aplikácia e-learningu na právnických fakultách. In: *Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky*. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015, s. 236-246. ISBN 978-80-7160-400-6.
  11. STUCKEY, R. and others: *Best Practices for legal education*. Columbia: Clinical Legal Education Association, 2007. 213 s. ISBN 978-0-9792955-0-8.
  12. TOMOSZEK, M. – VLČKOVÁ, V.: *Právnické a jiné dovednosti*. Olomouc : Univerzita Paleckeho v Olomouci, 2006. 35 s. ISBN 80-244-1550-X.
  13. TURČAN, M.: Argumentácia ako prostriedok výučby na právnickej fakulte, In: *Den právni teorie*. Brno : Masarykova univerzita, 2014, s. 39-47. (Acta Universitatis Brunensis Iuridica ; no 485).
  14. TURČAN, M.: Hodnota teoretických predmetov v právnickom vzdelávaní. In: *Budúcnosc' výučby teórie práva*, Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2014, s. 57-61, ISBN 978-80-7160-367-2.
  15. VALENTOVÁ, L. – POCHYLÁ, V.: Úskalia práce v life client na príklade Študentskej právnej poradne PF UP v Olomouci. In: *Inovácie pre moderné právnické vzdelávanie - cudzojazyčný študijný program a právne kliniky*. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015, s. 209-223. ISBN 978-80-7160-400-6.

**MÝTUS O NEMOŽNOSTI ZAPÍSAŤ PRÁVNICKÉ OSOBY DO
ZOZNAMU VLASTNÍKOV S NEDOPLATKAMI V RÁMCI SPRÁVY
BYTOVÝCH DOMOV**

Mgr. Michal Krajčovič

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra teórie práva a sociálnych vied
Michal.krajcovic@flaw.uniba.sk

**Mýtus o nemožnosti zapísať právnické osoby do zoznamu vlastníkov s nedoplatkami v rámci správy
bytových domov**

Autor sa zaoberá aktuálnym problémom v oblasti interpretácie práva - interpretáciou § 9 ods. 3 zákona č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov, ktorý upravuje zápis údajov do zoznamu vlastníkov s nedoplatkami v rámci správy bytového domu. Výlučne jazykovým výkladom tejto právnej normy možno dospieť k záveru o nemožnosti zápisu právnickej osoby do tohto zoznamu. Na základe teleologických argumentov autor dospieva k nutnosti nezotrvania pri jazykovom výklade tejto právnej normy a k nutnosti zápisu aj právnických osôb do tohto zoznamu. Autorovi je známe, že sa jedná často o účelovo (dez)interpretované ustanovenie.

**Myth of impossibility to register legal persons in the list of owners with arrears in the management of
residential buildings**

The author addresses a recent problem in the field of legal interpretation - the interpretation of paragraph 9 (3) Act no. 182/1993 Coll. on Ownership of *residential* and non-*residential* premises, which regulates the entry of data to the list of owners with arrears in the management (administration) of residential buildings. Solely by the usage of language interpretation of the mentioned legal norm, it may be concluded that a legal person cannot be registered in that list. On the basis of teleological arguments the author comes to the conclusion that legal persons must also be registered in this list. It is known to the author, that this provision is frequently (mis)interpreted.

abstrakt

Kľúčové slová: interpretácia, teleologická interpretácia, vlastníctvo, správa bytových domov

Keywords: interpretation, teleological interpretation, ownership, management of apartment buildings

Úvod

Správou bytového domu²⁴⁷ (ďalej tiež len „dom“) sa podľa § 6 ods. 2 písm. a) - e) zákona č. 182/1993 Z. z. *o vlastníctve bytov a nebytových priestorov* (ďalej tiež len „zákon o vlastníctve bytov“) rozumie obstarávanie služieb a tovarov, ktorými správca alebo spoločenstvo zabezpečuje pre vlastníkov bytov a nebytových priestorov v dome:

- a) prevádzku, údržbu, opravy a udržiavanie spoločných častí domu, spoločných zariadení domu, príslušeného pozemku a príslušenstva,
- b) služby spojené s užívaním bytu alebo nebytového priestoru,
- c) vedenie účtu domu v banke,
- d) vymáhanie škody, nedoplatkov vo fonde prevádzky, údržby a opráv a iných nedoplatkov,
- e) iné činnosti, ktoré bezprostredne súvisia s užívaním domu ako celku jednotlivými vlastníkami bytov a nebytových priestorov v dome.

Tento článok je venovaný správe bytového domu realizovanej správcami bytových domov ako alternatíve spoločenstva vlastníkov, ktoré predstavuje samostatnú právnickú osobu disponujúcu právnou subjektivitou.

Podľa § 8 zákona o vlastníctve bytov môže byť správcom právnická osoba alebo fyzická osoba podnikateľ, ktorá má v predmete podnikania alebo v predmete činnosti správu a údržbu bytového fondu. Na činnosť, postavenie a povinnosti správcu sa (popri zákone o vlastníctve bytov) vzťahuje predovšetkým zákon č. 246/2015 Z. z. *o správcoch bytových domov a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov v znení neskorších predpisov* a vykonávací predpis, vyhláška Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR č. 328/2015 Z. z. *o minimálnom obsahu ďalšieho odborného vzdelávania správcov bytových domov a vzoroch žiadostí o zápis do zoznamu správcov bytových domov*.

Povinnosti správcu pri správe bytového domu sú vymedzené v § 8b ods. 2 písm. a) - l) zákona o vlastníctve bytov. Na účely článku sa bližšie zameriame na povinnosť správcu podľa písm. e) predmetného ustanovenia. Podľa tohto je správca povinný pri správe bytového domu

---

²⁴⁷ Ako zavedená legislatívna skratka pre bytový dom.

sledovať úhrady za plnenia a úhrady preddavkov do fondu prevádzky údržby a opráv od vlastníkov bytov a nebytových priestorov v dome **a vymáhať vzniknuté nedoplatky**.

Uvedené ustanovenie bezprostredne súvisí so zákonnou povinnosťou vlastníkov bytov a nebytových priestorov v bytovom dome podľa § 10 zákona o vlastníctve bytov. Popri **úhradách za plnenia** a za **výkon správy bytového domu správcom** sú vlastníci, v súlade s uzatvorenou zmluvou o výkone správy, povinní poukazovať **preddavky do fondu prevádzky, údržby a opráv**, a to mesačne vopred. Prostriedky z tohto fondu slúžia na úhradu nákladov na prevádzku, údržbu a opravy spoločných častí domu, spoločných zariadení domu, spoločných nebytových priestorov, príslušenstva a príľahlého pozemku, ako aj náklady spojené s obnovou, modernizáciou a rekonštrukciou domu.

Daný záväzok vlastníka je spravidla spresňovaný v zmluve o výkone správy (napr. s ohľadom na lehotu splatnosti jednotlivých plnení, sankcie za omeškanie a pod.) a uzneseniami prijatými na schôdzach vlastníkov bytov a nebytových priestorov v bytovom dome (napr. o výške preddavku v závislosti od výmery bytu). Splnenie záväzku sa spravuje princípom *pacta sunt servanda*. Solúcia (splnenie záväzku) tak predstavuje nie len právo veriteľa ale aj ideálne vyústenie samotnej existencie predmetného záväzku vlastníka. Rovnako je tomu tak pri výkone správy bytového domu. Je však bežným javom, že vlastníci (či už z objektívnych alebo subjektívnych dôvodov) tieto svoje povinnosti neplnia a predmetné peňažné plnenia neposkytnú riadne a včas, čím im vznikajú nedoplatky na spomínaných úhradách.

1. Vymožitelnosť práva a nedoplatky v intenciách zákona o vlastníctve bytov

Nedoplatkami v intenciách zákona o vlastníctve bytov možno z teoretického hľadiska rozumieť dlh právneho subjektu, ktorý bol povinný poskytnúť vyššie vymedzené plnenie riadne a včas, avšak tak neučinil. **Dlh** je subjektívnou povinnosťou dlžníka poskytnúť predmetné peňažné plnenie a tejto subjektívnej povinnosti zodpovedá (koreluje) **pohľadávka** veriteľa - subjektívne právo veriteľa na poskytnutie tohto plnenia. Riadnym a včasným neposkytnutím predmetného plnenia (napriek existencii primárnej zákonnej alebo zmluvnej povinnosti) vznikajú dlžníkovi popri primárnej povinnosti tiež povinnosti sekundárne, napr. povinnosť uhradiť popri istine aj príslušenstvo pohľadávky.

Príslušenstvom pohľadávky sa podľa § 121 ods. 3 zákona č. 40/1964 Zb. *Občiansky zákonník* rozumejú úroky, úroky z omeškania, poplatok z omeškania a náklady spojené s uplatnením pohľadávky. V prípade správy bytového domu príslušenstvo takto vzniknutých pohľadávok pozostáva primárne z úrokov z omeškania a iných prípadných zmluvných

poplatkov upravených v uzatvorenej zmluve o výkone správy (poplatku za vyhotovenie a zaslanie upomienky a pod.). V závislosti od dĺžky omeškania dlžníka sú príslušenstvom tiež aj náklady spojené s vymáhaním pohľadávky na súde, prípadne v exekučnom konaní.

Pri správe bytového domu vystupuje na veriteľskej strane právneho vzťahu spravidla viacero subjektov - hovoríme o pluralite subjektov na veriteľskej strane. Veriteľmi sú spoločne vlastníci bytov a nebytových priestorov v spravovanom bytovom dome, ktorých majetková integrita je omeškaním dlžníka, jedného z vlastníkov, negatívne dotknutá.

K vymedzeniu pojmu **vymáhanie práva** pristúpime v zhode s prof. Tóthovou²⁴⁸ v kontexte s pojmami **vymožitelnosť práva** a **vynútiteľnosť práva**. Obsahovo najužším pojmom je vynútiteľnosť práva, ktorá predstavuje aplikáciu práva na konkrétny prípad za pomoci dovoleného (regulovaného) priameho alebo nepriameho donútenia (napr. v exekučnom konaní).²⁴⁹ Menšia názorová zhoda právnej doktríny panuje vo vymedzení pojmov vymožitelnosť a vymáhateľnosť. **Vymáhateľnosť práva** (nedokonavý vid) zodpovedá možnosti a procesu (často dlhodobému a neúspešnému v dôsledku podmienok, ktoré jeho realizáciu sťažujú alebo znemožňujú²⁵⁰) smerujúcemu **k reálnemu vymoženiu práva** subjektu, ktorý má na určité plnenie právny nárok. Vymoženie práva môže byť realizované presvedčovacími²⁵¹ alebo donucovacími²⁵² metódami činnosti. Vymožitelnosť práva (dokonavý vid) preto vyjadruje stav, keď sa oprávnený subjekt svojich práv aj reálne domôže, jedná sa teda o úspešné dosiahnutie cieľa procesu vymáhateľnosti práva.

Vymožitelnosť práva „vo svojich pojmových znakoch zahŕňa nielen proces aktivít vedúcich k dôslednej realizácii platného práva, ale aj uskutočnenú realizáciu práva do právnych pomerov (...), neraz s uplatnením aj donucovacej moci štátu“.²⁵³ **Vymoženie práva**

---

²⁴⁸ TÓTHOVÁ, K. In Vrabko, M. a kol.: *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava : C.H. Beck, 2012, s. 354-356.

²⁴⁹ Tamtiež, s. 355.

²⁵⁰ Obdobne uvádza prof. Čič vo vzťahu k výkladu pojmu *domáhať sa* v kontexte čl. 46 Ústavy SR: „... treba brať do úvahy zmysel a ratio legis citovaného článku. Tým je právo sa skutočne domôcť svojho subjektívneho práva, „ujasť“ sa svojho práva.“ ČIČ, M.: Vymožitelnosť práva vo svetle Ústavy Slovenskej republiky. In *Vymožitelnosť práva v podmienkach Slovenskej republiky*. Bratislava: Nadácia profesora Karola Planka, s. 18-19.

²⁵¹ „Presvedčovacie metódy vyžadujú systematické pôsobenie z hľadiska organizačného náročného pôsobenie a z pohľadu časového dlhodobé pôsobenie, pričom výsledok môže byť neistý. V prípade dosiahnutia žiadaného výsledku je viac cenený a hodnotený.“ VRABKO, M. a kol.: *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava : C.H. Beck, 2012, s. 188. Hoci sa jedná o výklad na účely správneho práva (verejnoprávneho odvetvia), možno z tohto výkladu vychádzať aj na účely tohto článku pojednávajúceho o správe bytových domov.

²⁵² Ktoré možno použiť len proti subjektom, ktoré aktívnym alebo pasívnym konaním porušili zákon a možno použiť len prostriedky, ktoré sú taxatívne na to stanovené v právnych predpisoch. Donucovanie môže byť realizované len subjektmi na to oprávnenými (dotovanými právomocou) *ex lege* a v súlade s princípom proporcionality a z neho vyplývajúcej zásady subsidiarity donucovacích metód činnosti. M. m. Tamtiež, s. 189

²⁵³ TÓTHOVÁ, K. In VRABKO, M. a kol.: *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava : C.H. Beck, 2012, s. 356.

(úspešné) je preto podmienkou materiálneho naplnenia ochranej funkcie štátu v spoločnosti a podmieňuje dôveru v štát a v právny poriadok a naplňuje účel práva ako inštrumentu neutralizácie konfliktov v spoločnosti. Vymožitelnosť tak pozostáva z možnosti vymáhania (vymáhateľnosti) dospelého subjektívneho práva a súčasne aj jeho vynútenia, teda stavu, že oprávnená osoba (veriteľ) sa svojho práva na poskytnutie plnenia úspešne domôže.²⁵⁴

Finálne tak pod pojmom vymáhanie pohľadávky na účely zákona o vlastníctve bytov rozumieme **súhrn metód a foriem činnosti správcov bytových domov (súkromnoprávneho charakteru), ktorých cieľom je dosiahnutie stavu, keď záväzok dlžníka (vlastníka) zanikne jeho dobrovoľným alebo (prevažne) núteným splnením záväzku - poskytnutím dlžnej istiny pohľadávky a jej príslušenstva.**

1.1. K spôsobom vymoženia daných plnení pri správe bytového domu

Najprirodzenejším spôsobom vymoženia plnenia (nedoplatkov) od vlastníka je podanie žaloby na plnenie na miestne príslušný všeobecný súd žalobcu. Ideálnym sa javí podanie žaloby spolu s návrhom na vydanie platobného rozkazu. Žalobou sa bude správca v pozícii zákonného zástupcu vlastníkov v bytovom dome²⁵⁵ domáhať, aby súd individuálnym právnym aktom dlžníkovi uložil (*ex tunc*) povinnosť zaplatiť svoj dlh, poskytnúť dlžné plnenie spolu s príslušenstvom tejto pohľadávky v paričnej lehote. Pokiaľ bude mať správca v danom konaní procesný úspech, tak takého vykonateľné rozhodnutie je spôsobilým exekučným titulom. Vo vykonávacom (exekučnom) konaní sa môže následne táto povinnosť vymôcť niektorým zo spôsobov exekúcie na peňažné plnenie (najčastejšie prikázaním pohľadávky z účtu povinného vedeného v peňažnom ústave alebo zrážkami zo mzdy alebo iných príjmov povinného).

Uvedeným nie je dotknutá druhá alternatíva v podobe práva na vymoženie pohľadávky cestou dobrovoľnej dražby bytu dlžníka. V súlade s § 15 zákona o vlastníctve bytov vzniká *ex lege* záložné právo v prospech ostatných vlastníkov bytov a nebytových priestorov v bytovom dome. Účelom tohto zákonného záložného práva je zabezpečenie pohľadávok vzniknutých z právnych úkonov týkajúcich sa domu, jeho spoločných častí, spoločných zariadení a príslušenstva a zabezpečenie pohľadávok vzniknutých z právnych úkonov týkajúcich sa bytu alebo nebytového priestoru v dome, ktoré urobil vlastník bytu alebo nebytového priestoru.

---

²⁵⁴ Obdobne môžeme poukázať aj na ponímanie vymáhateľnosti podľa profesora Mamojku, ako schopnosti štátnych a iných k tomu príslušných orgánov realizovať vymáhanie splnenia právnej povinnosti prostredníctvom vynútenia práva. MAMOJKA, M.: Vymáhateľnosť práva - pojem a obsah. In *Vymožitelnosť práva v podmienkach Slovenskej republiky*. Bratislava: Nadácia profesora Karola Planka, s. 13.

²⁵⁵ Podľa § 8b ods. 1 prvá veta zákona o vlastníctve bytov: „Správca je povinný vykonávať správu domu samostatne v mene vlastníkov bytov a nebytových priestorov v dome a na ich účet a je oprávnený konať pri správe domu za vlastníkov bytov a nebytových priestorov v dome pred súdom“.

Úhradu uvedeného dlhu dlžníkom však možno dosiahnuť aj inou metódou presvedčovacieho charakteru. Touto metódou je zverejnenie dlžníka v zozname vlastníkov bytov a nebytových priestorov v dome, ktorí majú úhrnnú výšku nedoplatkov na preddavkoch do fondu prevádzky, údržby a opráv domu a na úhradách za plnenie aspoň 500 eur. Tento zoznam je formou zvolenej metódy vymoženía dlžného plnenia.

Podľa § 9 ods. 3 zákona o vlastníctve bytov sa v tomto zozname uvádza **meno a priezvisko vlastníka bytu alebo nebytového priestoru v dome a suma nedoplatku** na preddavkoch do fondu prevádzky, údržby a opráv domu alebo na úhradách za plnenie. Zoznam sa zverejňuje na mieste obvyklom na oznamovanie informácií v bytovom dome - spravidla informačných tabuliach, z ktorých sa vlastníci bytov môžu dozvedieť najaktuálnejšie informácie týkajúce sa správy bytového domu.

Zverejnenie predmetných informácií o dlžníkovi má **defamačný charakter**. Pôsobí sa na česť jednotlivca v kolektíve ostatných vlastníkov. Efektívnym sa tento inštrument stáva v prípade dobrých susedských vzťahov a silnej morálnej integrity vlastníkov bytov alebo nebytových priestorov v bytovom dome. Zverejnením skutočností súvisiacich s dlhom konkrétneho vlastníka sa sleduje dosiahnutie (morálneho) tlaku na vlastníka bytu, aby dlžné peňažné plnenie dobrovoľne poskytol pred jeho núteným vymožením. Úspešnosť dosiahnutia cieľa je závislá od postavenia a dôležitosti cti v hodnotovej hierarchii (hodnotovom systéme) vlastníka. Jej negatívne ovplyvnenie cestou zverejnenia predmetných informácií má aktivizovať vlastníka k úhrade svojho dlhu (nedoplatku).

Z právno-psychologického hľadiska existujú pre každé správanie sa sociálneho subjektu určité príčiny. Východiskovým okamihom pre ovplyvnenie správania sa sociálnych subjektov je pocit určitého nedostatku a následné uvedomenie si potreby získania nedostatkového predmetu, nedostatkovej hodnoty. Východiskovou príčinou konkrétneho správania sa v konkrétnej situácii je teda potreba a cieľom je jej uspokojenie. Aktivizáciou potreby vo vedomí (uvedomením si potreby) sa z potreby stáva záujem, ktorý je na rozdiel od potreby už smerovo orientovaný. Významnú a nezastupiteľnú úlohu v tomto procese zohrávajú hodnoty, resp. hodnotová orientácia osobnosti, nakoľko hodnoty plnia úlohu akejsi vôdzky alebo sprostredkujúceho článku medzi smerovou a cieľovou zložkou motivácie, motivačného procesu.²⁵⁶

„Cieľ predstavuje záverečnú a v lineárnej postupnosti poslednú významnú motivačnú premennú. Završuje a naplňuje zmysel celého procesu, predstavuje ideálny výsledok

---

²⁵⁶ M. m. HOUBOVÁ, D. a kol.: *Psychologie pro právníky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 141-152.

anticipácie činnosti (...) Dosiahnutím cieľa je potreba uspokojená (...) nastáva relatívne rovnovážny stav organizmu,“.²⁵⁷ Potreby, záujmy jednotlivca a ciele jeho správania sa v spoločnosti (ako aj spôsoby ich dosiahnutia) sú tak ovplyvnené hodnotami jednotlivca a úrovňou jeho socializácie v spoločnosti.

V prípade zverejňovaného zoznamu vlastníkov v nedoplatkom na predpísaných plneniach sa má negatívne ovplyvniť česť vlastníka a následkom tejto skutočnosti má byť uvedomenie si potreby napraviť svoju *reputáciu* v bytovom dome. Vzniknutý záujem na dosiahnutí tohto cieľa (uspokojení potreby) má následne motivovať vlastníka k dobrovoľnému poskytnutiu dlžného plnenia, nakoľko sa jedná o jediný spôsob uspokojenia takto vzniknutej potreby vlastníka.

V súčasnej dobe krízy morálky v spoločnosti a transformácie ekonomických vzťahov však nemusí očakávaný účinok zverejnenia týchto informácií nastať. Množstvo bytov je v súčasnosti investičných, t. j. sa kupujú za účelom investičného prenájmu. Pokiaľ vlastník v danom bytovom dome (v určitom vchode bytového domu) nebýva, nemusí zverejnenie jeho mena a sumy nedoplatku pôsobiť subjektívne defamujúco, nakoľko sa často s kolektívom susedov vôbec nepozná. Obdobné platí aj v prípade, ak sú vlastníkami týchto bytov alebo nebytových priestorov rozličné asociálne živly.

V tomto článku by sme sa však radi zamysleli nad správnosťou interpretácie tretej vety § 9 ods. 3 zákona o vlastníctve bytov, teda nad skutočnosťou identifikácie dlžníka v tomto zozname, ktorého veriteľmi sú spoločne všetci vlastníci bytov a nebytových priestorov v bytovom dome. Zákonodarca sa výslovne zmieňuje o zápise mena a priezviska vlastníka bytu, čo môže prvotne implikovať záver, že vlastníkami bytov a nebytových priestorov v bytovom dome môžu byť len fyzické osoby. Hoci je spôsobilosť vlastníť niektoré nehnuteľnosti²⁵⁸ zákonom obmedzená, v prípade bytov a nebytových priestorov v bytovom dome sa o uvedené obmedzenie prirodzene nejedná. Vlastníkom týchto nehnuteľnosti tak môže byť aj právnická osoba.

Ako má teda správca postupovať pri tvorbe obsahu tohto zoznamu (zápisu údajov) v prípade dlžníka - právnickej osoby? Nutne zotrvať striktnie pri jazykovom výklade tretej vety § 9 ods. 3 zákona o vlastníctve bytov a zapisovať do tohto zoznamu nevyhnutne len fyzické

---

²⁵⁷ Tamtiež, s. 142.

²⁵⁸ Príkladom môžu byť verejné vodovody alebo verejné kanalizácie, ktorých vlastníkom s ohľadom na verejný záujem môžu byť len bezúhonné právnické osoby so sídlom na území SR. Pozri bližšie § 3 ods. 2 zákona č. 442/2002 Z. z. o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách a o zmene a doplnení zákona č. 276/2001 Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach.

osoby, alebo nutne jazykový výklad nahradiť inými druhmi výkladu (z hľadiska metód)? Jedná sa o medzeru v zákone *de lege lata*²⁵⁹?

2. O jazykovom výklade právnych noriem

V právno-teoretickej oblasti je azda notoriétou, že **právnu normu nutne v každom prípade odlišovať od jej gramatického vyjadrenia** (historickým zákonodarcom). Normatívny text predstavuje vyjadrenie pravidla²⁶⁰ vo forme, ktorá je poznateľná pre jeho adresátov, v dôsledku ktorej sa s pravidlom môžu oboznámiť. Normatívny text ale nemožno s právnou normou voľne zamieňať. Reálne oboznámenie sa s komunikovaným pravidlom správania sa vedie k zvyšovaniu právneho vedomia a právnej informovanosti členov občianskej spoločnosti. Výstižne k danému uvádza Melzer, keď poníma právnú normu ako myšlienku obsiahnutú v tomto prejave, ktorá však nemusí zrkadlovo zodpovedať zákonodarcovmu pokusu o jej jazykové vyjadrenie.²⁶¹

Jazykový výklad právnej normy **predstavuje výlučne prvotné priblíženie** sa k jej obsahu²⁶² a v záujme spoľahlivého dekodovania obsahu právnej normy nutne túto metódu doplniť aj inými druhmi výkladu. V tejto súvislosti Ústavný súd Českej republiky vo svojom náleze zo dňa 17. decembra 1997, sp. zn.: Pl. ÚS 33/97 uvádza, že „*Naprosto neudržitelným momentem používání práva je jeho aplikace, vycházející pouze z jeho jazykového výkladu. Jazykový výklad představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě. Je pouze východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad e ratione legis atd.). Mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně, nebo v důsledku nevdělanosti, smysl a účel právní normy, činí z práva nástroj odcizení a absurdity.*“

Jazykový výklad nutne z toho dôvodu ponímať za východiskové a nevyhnutné štádium interpretácie právnych noriem a uznávame, že „*žadany výklad právneho textu či iného objektu interpretácie nie je možné začať alebo uskutočniť bez analýzy jeho jazykovej stránky.*“²⁶³ Len

²⁵⁹Zhodne s V. Knappom rozlišujeme medzery *de lege lata* a medzery *de lege ferenda*, pričom ťažiskovou je prvá kategória. M. m. KNAPP, V.: *Teórie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 247 a nasl.

²⁶⁰ Pojem právne pravidlo chápeme ako strešný pojem, zahŕňajúci tak právne normy ako aj právne princípy (zásady), ktorú vystupujú ako jeho podmnožiny (subkategórie).

²⁶¹ MELZER, F.: *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydanie. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 88.

²⁶² Nález Ústavného súdu ČR zo dňa 17. decembra 1997, sp. zn.: Pl. ÚS 33/97. Možno poukázať na výstižné tvrdenie Dworkina, že vláda práva je vznešenejší ideál než vláda právnych textov. DWORKIN, R.: *Taking Rights Seriously*. Cambridge/ Massachusetts: Harvard University Press, 1999, s. 338.

²⁶³ MRVA, M, HENČEKOVÁ, S.: Legálne definície a legislatívne skratky alebo nenechajme sa pomýliť platnou právnou úpravou. In *Naděje právní vědy 2017 - "Právní věda v praxi"*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Právnická fakulta, 2017, s. 237.

doplnením tejto výkladovej metódy inými druhmi výkladu môže interpret spoznať pravidlo, ktoré nachádza v texte právnej normy svoje vyjadrenie. Tým sa dekoduje myšlienka historického zákonodarcu, ktorá z časového hľadiska sformulovaný text normy predchádza.

Jazykový výklad právnej normy však musí ustúpiť iným druhom výkladu o. i. v prípadoch, ak to požaduje zachovanie systematických väzieb naprieč právnym poriadkom, účelu právnej normy alebo ochrana ústavných hodnôt. Obstojí jazykový výklad tretej vety § 9 ods. 3 zákona o vlastníctve bytov (v časti sa „...*uvádza meno a priezvisko vlastníka bytu alebo nebytového priestoru v dome a suma nedoplatku na preddavkoch do fondu prevádzky...*“) v konfrontácii s inými druhmi výkladu?

3. *Telos § 9 ods. 3 zákona o vlastníctve bytov*

Predmetné ustanovenie bolo do zákona o vlastníctve bytov zavedené jeho novelizáciou zákonom č. 205/2014 Z. z. *ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov v znení neskorších predpisov*. V dôvodovej správe sa k materiálnym podmienkam stojacich za jeho prijatím a účelu vyjadruje zákonodarca nasledovne: „*Platná právna úprava neumožňuje zverejňovať vlastníkov, ktorí majú veľké nedoplatky na príspevkoch do fondu prevádzky, údržby a opráv. Vlastníci bytov oprávnené poukazujú na skutočnosť, že riešenie sporov len súdnou cestou je zdĺhavé. Ako nástroj na riešenie tohto dlhodobého problému sa navrhuje možnosť zverejňovania neplatičov spôsobom v dome obvyklým. (...) Týmto opatrením by malo dôjsť k zníženiu počtu neplatičov, resp. súdnych sporov z tohto titulu. Zároveň sa upravuje spôsob zverejňovania neplatičov, obsah zoznamu neplatičov a miesto jeho zverejňovania.*“

Potvrdil sa tak náš výklad k účelu tohto ustanovenia v podkap. 1.1 tohto článku. Zákonodarca týmto spôsobom uznáva, že splnenie majetkovej povinnosti dlžníkom môže byť efektívne docielené pôsobením na jeho inú, než majetkovú integritu. V tomto prípade sa zvolila metóda, ktorej pôsobenie je defamujúce.²⁶⁴

---

²⁶⁴ Zhodujeme sa s tvrdením, že „*Existuje mnoho príkladov, kde pôsobia morálne a náboženské normy oveľa efektívnejšie ako právne normy. Preto netreba podceňovať ani psychologické pôsobenie pri presadzovaní povinností subjektov v spoločenských vzťahoch*“ FÁBRY, B., KASINEC, R., TURČAN, M.: *Teória práva*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 37. Skúmaný príklad je exemplárnym príkladom z hľadiska spolupôsobenia morálnych a právnych noriem pri dosahovaní sledovaného účelu, resp. o pomocnom vplyve morálnych noriem (spoločenskej morálky) na dosahovanie účelov konkrétnej právnej regulácie.

3.1. Ako teda postupovať v prípade vlastníka - právnickej osoby?

V dôvodovej správe sa zákonodarca bližšie nezmieňuje o dôvodoch, pre ktoré sa v § 9 ods. 3 zákona o vlastníctve bytov výslovne uvádza len uvedenie mena a priezviska vlastníka bytu. Z jazykového výkladu tohto ustanovenia vyplýva, že zákonodarca nenormoval prípad zápisov právnických osôb do tohto zoznamu. K iným druhom výkladu nutne pristúpiť len vtedy, ak nemožno zotrvať na výkladových zásadách *clara non sunt interpretanda* (jasné netreba interpretovať) alebo *interpretatio cessat in claris* (interpretácia končí tam, kde je jasno). Ani po využití autentického výkladu nie je známe (jasné), či sa jedná o prípad úmyselného mlčania zákona alebo o medzeru v zákone, ktorú nutne v procese interpretácie práva odstrániť.

„Mlčanie zákona môže, ale nemusí byť úmyslom zákonodarcu, alebo môže byť dôsledkom nedostatkov a chýb v procese tvorby práva.“²⁶⁵ Ak sa by sa jednalo o úmyselné mlčanie zákona v tejto právnej otázke, tak je potrebné použiť argument *e silentio legis* a rešpektovať vôľu zákonodarcu neupraviť (nenormovať) zápis právnických osôb do tohto zoznamu. Zákonodarca by sa v danom prípade úmyselne touto otázkou nezaoberal a právne ju neupravil, nakoľko tak urobiť nechcel.

Pomocou dôvodovej správy sme identifikovali účel skúmaného ustanovenia. Týmto je zníženie počtu neplatičov v bytovom dome, čo má byť následkom zverejnenia informácií o pohľadávkach na vymedzených plneniach a o subjekte dlžníka. Vychádzajúc z ústavného princípu rovnosti v otázke vlastníckeho práva (presahujúceho aj do oblasti vlastníctva k bytom a nebytovým priestorom v bytovom dome a možnosti jeho nadobudnutia) možno konštatovať, že aj v otázke zápisu do predmetného zoznamu by sa mali tieto osoby nachádzať v rovnakom postavení, iba ak by existovali legitimizačné faktory pre zásah do princípu rovnosti. Možno tieto faktory identifikovať?

Argument rozdielnosti defamačného charakteru neobstojí. Defamačný charakter (pôsobenie) má zverejnenie predmetných informácií rovnako pri fyzickej osobe, ako aj právnickej osobe. Hoci právnická osoba nemá česť²⁶⁶, možno touto cestou zasiahnuť do jej dobrej povesti (*good will*), ktorá je nerozlučne spojená s výkonom podnikania týmito osobami. Oslabenie dobrej povesti obchodnej spoločnosti môže mať nepriaznivý následok pre výkon jej podnikateľských aktivít v budúcnosti (napr. zmenšenie počtu zákazníkov, zníženie zisku a pod.). Možno hovoriť aj o defamačnom účinku na členov orgánov takejto právnickej osoby

---

²⁶⁵ Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 25. apríla 2012, sp. zn.: 6 Sžo 7/2012.

²⁶⁶ Čťou rozumieme potenciál k získaniu dôvery alebo prejavu úcty od ostatných členov spoločnosti alebo jej časti, s ktorými v tejto spoločnosti žije. Menšinová časť spoločnosti v našom prípade predstavuje kolektív vlastníkov bytov a nebytových priestorov v danom bytovom dome a iných osôb v tomto dome bývajúcich.

(hlavne štatutárov) a predovšetkým v prípade, ak tieto osoby v danom byte bývajú. Rovnako možno spomenúť prípady dlžníkov - právnických osôb, ktoré v nebytových priestoroch vo svojom vlastníctve majú svoje prevádzky. **Účel sledovaný tret'ou vetou § 9 ods. 3 zákona o vlastníctve bytov tak možno naplniť rovnako pri právnických osobách, ako aj fyzických osobách.**

Keďže ani argumenty teleologického výkladu a ani iné argumenty nelegitimizujú zapisovanie len fyzických osôb do tohto zoznamu, nemožno zotrvať pri jazykovom výklade predmetnej právnej normy. Nemožno preto využiť argument *e silentio legis* a nutne uznať existenciu medzery v zákone. Túto nutne prirodzene v procese interpretácie práva odstrániť. Ideálnym sa javí práve teleologický výklad a v rámci tejto výkladovej metódy využitie *zásady výkladu v súlade s ústavnými princípmi a hodnotami*.²⁶⁷

Nakoľko nemožno podľa nášho názoru nájsť racionálny argument, ktorý by činil neprípustným, aby sa do tohto zoznamu zapisovala aj právnická osoba (vlastník), je podľa nás nutné interpretovať predmetné ustanovenie zákona o vlastníctve bytov vo svetle ústavného princípu rovnosti. Máme za to, že jazykový výklad tak neobstojí v konfrontácii s teleologickým výkladom, nakoľko bezdôvodne (bez toho, aby sledoval naplnenie iného princípu) zasahuje do princípu rovnosti v otázke správy bytov a nebytových priestorov v bytovom dome. Optimalizáciou pravidla vyplývajúceho zo skúmanej právnej normy princípom rovnosti by sa sledovala ochrana tejto ústavnej hodnoty, čo by činilo tento postup pri výklade právnej normy legitímnym a súladným s koncepciou materiálneho právneho štátu.

Akceptáciou uvedeného záveru nutne následne vyvodíť, že do tohto zoznamu sa v prípade, že vlastníkom - dlžníkom je právnická osoba, uvádza jej **obchodné meno alebo iný názov** a v prípade vlastníctva bytu alebo nebytového priestoru štátom (napr. z titulu odúmrtie) nutne do tohto zoznamu zapísať **Slovenská republika**. Len uvedeným záverom sa naplní pravá vôľa racionálneho zákonodarcu a jeho myšlienka, ktorá z časového hľadiska sformulovaný text predchádza. Jazykový výklad tejto normy nutne nahradíť jej teleologickým výkladom.

4. Mýtus o nemožnosti zápisu právnickej osoby do tohto zoznamu (na príklade osobnej skúsenosti)

---

²⁶⁷ Z dôvodu, že „hodnotový obsah ústavy materiálneho právneho štátu musí byť zohľadnený pri výklade akejkoľvek normy právneho poriadku“. WINTR, J.: *Metody a zásady interpretace práva*. Praha: Auditorium, 2013, s. 136. Iní autori tento výklad vnímajú osobitne - ako materiálno-systematický výklad, ktorým sa má „vyložiť určité ustanovenie v kontexte s ďalšími ustanoveniami, aby nedošlo k rozpadu hodnotového systému v rámci právneho predpisu, skupiny právnych predpisov alebo v rámci celého právneho poriadku či vo vzťahu k právnym záväzkom štátu navonok.“ MRVA, M., TURČAN, M.: *Interpretácia a argumentácia v práve*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 80-81.

Autor od decembra 2016 vykonáva funkciu zástupcu vlastníkov v bytovom dome so súp. č. 3082, zapísaný na liste vlastníctva č. 3170, Okres: Bratislava IV, Obec: BA - m.č. KARLOVA VES, k. ú.: Karlova Ves. Správca v spravovanom bytovom dome vlastní minoritný počet bytov. V dôsledku zlej platobnej disciplíny svojich nájomcov eviduje voči týmto dlh na nájomnom. Jedná sa však o dlh v rámci samostatného vzťahu medzi správcom (ako samostatným právny subjektom konajúcim vo svojom mene) a jeho nájomcami. Daný vzťah je pre správu bytového domu irelevantný, správca nekoná v rámci zákonného zastúpenia. Pokiaľ by správca chcel konať v súlade s odbornou starostlivosťou, tak by napriek tejto zlej platobnej disciplíne riadne plnil svoje povinnosti vlastníka a riadne hradil dané plnenia spojené s vlastníctvom bytu v bytovom dome. Dlh voči svojim nájomcom by riešil (vymáhal) mimo správy bytového domu a nezamieňal ho s dlhmi na úhradách a preddavkoch pri správe bytového domu. To však nie je v uvádzanom prípade realita.

Takto správca nepostupuje a následky zlej platobnej disciplíny svojich nájomcov prenáša na ostatných vlastníkov v spravovanom bytovom dome. Nakoľko správcovi nájomca neuhrádza nájomne, neuhrádza ani správca predmetné plnenia spojené s jeho vlastníckym právom k danému bytu. Koná tak nepochybne s vedomím, že práve on sám zastupuje vlastníkov bytov aj pri vymáhaní pohľadávok. Aby na toto svoje protiprávne konanie neupozorňoval a toto skrýval pred ostatnými vlastníkmi, tendenčne a účelovo zneužíva svoje oprávnenie zapisovať dlžníkov do zoznamu vlastníkov bytov a nebytových priestorov v dome, ktorí majú úhrnnú výšku nedoplatkov na preddavkoch do fondu prevádzky, údržby a opráv domu a na úhradách za plnenie aspoň 500 eur. **Do tohto zoznamu zapisuje svojich nájomcov, čím zneužíva svoju pozíciu správcu** a uvedeného konania sa môže dopúšťať iba po dobu účinnosti uzatvorenej zmluvy o výkone správy.

Dlhodobu a na pravidelnej mesačnej báze tak vedome uvádza do omylu všetkých vlastníkov bytov a nebytových priestorov v spravovanom bytovom dome v otázke identifikácie dlžníka, ktorý má na predmetných plneniach dlh. Dochádza k porušovaniu povinnosti konať v súlade s odbornou spôsobilosťou podľa § 8b ods. 2 písm. a) zákona o vlastníctve bytov. Toto konanie umožňuje aj skutočnosť, že prevažná časť vlastníkov sú osoby v dôchodkovom veku, ktoré majú nízku úroveň právneho vedomia a nevedia alebo nemôžu si vlastnícke právo k danému bytu overiť prostredníctvom katasterportálu.

Na žiadosti autora (zástupcu vlastníkov) správca neodpovedá, neopravuje nesprávne vyhotovené zoznamy a ani neposkytuje informácie ohľadom spôsobu vymáhania dlhov na predmetných úhradách. Svoj postup odôvodňuje jazykovým výkladom § 9 ods. 3 zákona o

vlastníctve bytov a stanoviskom o bezvýhradnej nutnosti zapisovania len fyzických osôb do tohto zoznamu. Zotrváva bezvýhradne na litere právneho predpisu a iné argumenty nepripúšťa s odôvodnením, že sa jedná o správcami všeobecne ustálenú interpretáciu v praxi správy bytových domov. Jedná sa teda vraj o *mýtus* v tejto oblasti.

S týmto tvrdením kategoricky nesúhlasíme a z vyššie uvedených dôvodov sme jednoznačne toho názoru, že do predmetného zoznamu možno a nutne zapisovať aj právnické osoby bez ohľadu na literu zákona. Pokiaľ by však správca na bezvýhradnej nemožnosti zápisu právnickej osoby do tohto zoznamu trval bez toho, aby sa nejednalo o účelovú (dez)interpretáciu predmetného ustanovenia vo svoj prospech, tak by do tohto zoznamu zapísal členov svojho štatutárneho orgánu (predstavenstva) a nie svojich nájomcov. Aj táto skutočnosť teda narúša argumentáciu správcu týmto (vraj ustáleným a všeobecne známym) mýtom. Tento mýtus vyvraciamе teleologickým výkladom, resp. výkladom zameraným na hodnoty.

Záver

Jazykovým výkladom tretej vety § 9 ods. 3 zákona o vlastníctve bytov možno dospieť k záveru, že je nevyhnutné do zoznamu vlastníkov bytov a nebytových priestorov v dome, ktorí majú úhrnnú výšku nedoplatkov na preddavkoch do fondu prevádzky, údržby a opráv domu a na úhradách za plnenie aspoň 500 eur zapisovať len fyzické osoby, resp. dospievame k nemožnosti zápisu právnickej osoby do tohto zoznamu bez ohľadu na rovnosť ich vlastníckeho práva. Právna doktrína aj aplikačná (predovšetkým súdna) prax poníma jazykový výklad právnych noriem len za prvotné priblíženie sa k interpretovanej právnej norme. Túto výkladovú metódu nemožno uprednostniť v prípadoch, pokiaľ je interpretačný záver v rozpore s hodnotovým zázemím právneho poriadku, pričom hodnoty sú v právnom poriadku fixované v podobe právnych princípov.

Elementárnym pilierom právneho štátu je tiež princíp rovnosti, ktorý si zachováva úzku reláciu na princíp spravodlivosti, niekedy býva označovaný za jeho podprincíp. Jazykovým výkladom tretej vety § 9 ods. 3 zákona o vlastníctve bytov dospievame k záveru nesúladnému s týmto princípom bez toho, aby na tento zásah do rovnosti v postavení právnych subjektov existoval akýkoľvek legitimačný faktor.

Účel sledovaný predmetnou právnou normou bude naplnený len pokiaľ sa ustáli interpretácia *contra verba legis*, avšak *intra legem* a uzná sa možnosť a potreba zápisu aj právnických osôb do tohto zoznamu. Vlastníci bytov a nebytových priestorov v bytovom dome majú právo na pravdivé informovanie o subjekte dlžníka a tiež o spôsobe vymáhania týchto

pohľadávok. Účelovou interpretáciou predmetného ustanovenia a následným konaním dochádza k zneužitiu postavenia správcu pri výkone správy bytového domu.

Pokiaľ by sa teda aj jednalo o mýtus v oblasti správy bytových domov, že do predmetného zoznamu možno uvádzať len fyzické osoby a táto prax by bola všeobecne akceptovaná správcami bytových domov, na základe teleologických a axiologických argumentov uvedených v tomto príspevku možno vyvrátiť pravdivosť tohto mýtu. Na základe uvádzaných argumentov je zrejmé, že daná interpretácia v konfrontácii s inými argumentmi neobstojí a v osobne uvádzanom prípade sa pri zohľadnení ev. motívu, spôsobu a trvania konania správcu jedná nepochybne o úmyselné protiprávne konanie.

Použitá literatúra

Odborné publikácie

1. ČIČ, M.: Vymožitelnost' práva vo svetle Ústavy Slovenskej republiky. In *Vymožitelnost' práva v podmienkach Slovenskej republiky*. Bratislava : Nadácia profesora Karola Planka.
2. FÁBRY, B. –KASINEC, R. –TURČAN, M.: *Teória práva*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017.
3. HOUBOVÁ, D. a kol.: *Psychologie pro právníky*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008.
4. KNAPP, V.: *Teorie práva*. Praha : C. H. Beck, 1995.
5. MAMOJKA, M.: Vymáhateľnosť práva - pojem a obsah. In *Vymožitelnost' práva v podmienkach Slovenskej republiky*. Bratislava : Nadácia profesora Karola Planka.
6. MELZER, F.: *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vyd. Praha : C.H.Beck, 2011.
7. MRVA, M. – HENČEKOVÁ, S.: Legálne definície a legislatívne skratky alebo nenechajme sa pomýliť platnou právnou úpravou. In *Naděje právní vědy 2017 - "Právní věda v praxi"*. Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni, Právnická fakulta, 2017.
8. MRVA, M. – TURČAN, M.: *Interpretácia a argumentácia v práve*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016.
9. VRABKO, M. a kol.: *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava : C.H. Beck, 2012.
10. WINTR, J.: *Metody a zásady interpretace práva*. Praha : Auditorium, 2013.

Právne predpisy

11. Zákon č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov

12. Zákon č. 246/2015 Z. z. o správcoch bytových domov a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov v znení neskorších predpisov.

Judikatúra

13. Nález Ústavného súdu ČR zo dňa 17. decembra 1997, sp. zn.: Pl. ÚS 33/97.

14. Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 25. apríla 2012, sp. zn.: 6 Sžo 7/2012.

PRÁVNÁ ÚPRAVA INŠTITÚTU LAESIO ENORMIS V 16. AŽ 19. STOROČÍ

Mgr. Viktória Marková

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky

viktoria.markova@flaw.unibas.sk

Právna úprava inštitútu laesio enormis v 16. až 19. storočí

Autorka sa v predkladanom článku zaoberá analýzou vývoja právnej úpravy inštitútu laesio enormis od 16. do 19. storočia. Predmetom prvej časti príspevku je komparácia inštitútu neúmerneho skrátenia v jednotlivých kodifikáciách krajinského práva 16. a 17. storočia, ktorých cieľom bolo odstránenie právneho partikularizmu a recepcia rímskeho práva. Vplyv rímskeho práva v tomto období sa prejavil aj v chápaní inštitútu laesio enormis. V druhej časti je podrobená analýze právna úprava obsiahnutá v kódexoch 18. storočia - Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis a vo Všeobecnom krajinskom práve pre pruské štáty. Posledná časť príspevku obsahuje komparáciu právnej úpravy týkajúcej sa predmetného inštitútu v najväčších kodifikačných prácach 19. storočia.

Die Regelung des Rechtsinstituts laesio enormis vom dem 16. bis dem 19. Jahrhundert

Die Autorin beschäftigt sich in dem vorgelegten Artikel mit einer Analyse der Regelungsentwicklung des Instituts *laesio enormis* vom 16. bis zum 19. Jahrhundert. Der erste Teil des Beitrags ist die Regelungsvergleichung von *laesio enormis* in den Kodifikationen des Landesrechts während des 16. und 17. Jahrhunderts mit dem Ziel, den Partikularismus zu beseitigen und die Rezeption des römischen Rechts zu bringen. Der Einfluss des römischen Rechts in dieser Zeit spiegelte sich auch auf dem Beispiel *laesio enormis*. Der zweite Teil analysiert die Gesetzgebung in den Kodifikationen des 18. Jahrhunderts - Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis und im Allgemeinen Gesetzbuch der Preußischen Staaten. Der letzte Teil des Beitrags vergleicht die Regelung dieses Rechtsinstituts in den größten Kodifikationsarbeiten des 19. Jahrhunderts.

The legal regulation of laesio enormis from the 16th to 19th century.

The author deals in the submitted article with an analysis of the development of *laesio enormis* from the 16th to 19th century. The first part of the article is the comparison of *laesio enormis* in codification works

during the 16th and 17th centuries. Their main aim was the elimination of legal particularism and the reception of Roman law. The influence of Roman law in this period was reflected also in the meaning of *laesio enormis*. The second part analyzes the regulation of this institute in two Codes of the 18th century - Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis and in the General Law of the Prussian States. The last part of the article compares the regulations of this institute in the largest codification works of the 19th century.

Klíčové slová: *laesio enormis*, právnny vývoj, kodifikácia práva, kúpna zmluva.

Schlüsselbegriffe: *laesio enormis*, Rechtsentwicklung, Rechtskodifikation, Kaufvertrag.

Keywords: *laesio enormis*, development of law, codification of law, contract of sale.

Úvod

Význam problematiky ekvivalencie protiplnení vo výmenných vzťahoch je možné datovať už do obdobia ich vzniku. Prvé náznaky potreby úpravy vzájomného vzťahu medzi protiplneniami je možné nájsť v prameňoch práva z obdobia Mezopotámie, konkrétne v právnom inštitúte vykúpenia sa. Pri bližšej analýze tejto právnej úpravy je však potrebné dodať, že v tomto období ešte nešlo o situácie, ktoré možno v súčasnosti subsumovať pod *laesio enormis*. Vtedajší právny poriadok sa venoval výhradne iba spomínanému vzťahu hodnôt protiplnení v prípadoch, kedy bolo umožnené osobám pozbaveným osobnej slobody po splnení určitých podmienok vykúpiť sa.

Právnu úpravu, ktorá sa približovala svojou podstatou k dnešnému chápaniu inštitútu *laesio enormis* možno nájsť až v období židovského práva, konkrétne v doktríne *ona'ah*, ktorej aplikácia však bola značne obmedzená, nakoľko bola vylúčená v celom rade kúpnych zmlúv²⁶⁸ a v porovnaní s dnešným nazeraním na *laesio enormis* bola potrebná nevyváženosť protiplnení vo výške jednej šestiny.

K aplikácii predmetnej doktríny dochádzalo aj v rímskom práve – predovšetkým prostredníctvom reskriptov²⁶⁹, ktorých autorstvo je pripisované cisárovi Diokleciánovi. Uvedené reskripty boli neskôr prebrané do Justiniánskeho kódexu.

---

²⁶⁸ Išlo predovšetkým o kúpne zmluvy, ktorých predmetom boli nehnuteľnosti, majetok patriaci židovskej obci, zadlžené osoby.

²⁶⁹ Reskripty Const. C.4.44.2. a C. 4. 44. 8.

Renesanciu v úprave a aplikácii inštitútu *laesio enormis* je možné datovať do stredoveku, kedy došlo k zreteľnému rozšíreniu jeho aplikácie nielen na kúpne zmluvy v širšom zmysle slova, ale aj na prípady bezodplatných zmlúv, vrátane darovania. V poslednom prípade bolo protiplnenie chápané nie v materiálnom zmysle, ale obdarovaný mal pociťovať voči darcovi morálny dlh, ktorý bol *de facto* chápaný ako protiplnenie.

Vo všeobecnosti je možné aplikovať právny inštitút *laesio enormis* v situáciách, kedy dochádza k výraznému nepomeru medzi plneniami, v dôsledku čoho je jedna zo zmluvných strán ukrátená. V tomto prípade je možné predmetnú zmluvu zrušiť a požadovať navrátenie do pôvodného stavu, alebo, ak strany trvajú na zachovaní zmluvy, požadovať vyrovnanie rozdielu medzi plneniami aspoň do výšky polovice skutočnej hodnoty predmetu zmluvy.

Úpravu tohto inštitútu možno v súčasnosti nájsť hneď v niekoľkých občianskych zákonníkoch európskych štátov, menovite v rakúskom ABGB²⁷⁰, vo francúzskom Code civil²⁷¹, alebo v švajčiarskom Zivilgesetzbuch²⁷². V prípade Nemecka nie je možné nájsť tento inštitút explicitne upravený v zákone, avšak Bundesgerichtshof sa s touto problematikou zaoberal vo svojej judikatúre.²⁷³

V nasledujúcom texte sme sa venovali vývoju úpravy inštitútu neúmerneho skrátenia v období 18. a na začiatku 19. storočia so zameraním sa na kodifikácie krajinského práva a komparáciu relevantnej právnej úpravy obsiahnutej v neskorších kodifikačných dielach občianskeho práva.

Právna úprava inštitútu *laesio enormis* v kodifikáciách krajinských práv počas 16. a 17.storočia

Odišne vnímala v 16. storočí inštitút *laesio enormis* kodifikácia Wurttemberského krajinského práva, podľa ktorej na jeho uplatnenie postačoval rozdiel medzi hodnotou plnenia a skutočnou hodnotou predmetu kúpy vo výške jednej tretiny. Tento odklon bol podmienený silným vplyvom Rady duchovných, ktorá hrala pri prijímaní uvedenej kodifikácie významnú rolu. Za skutočnú hodnotu veci sa považovala jej všeobecná hodnota, pre určenie ktorej bol rozhodujúci okamih a miesto uzatvorenia zmluvy.²⁷⁴

---

270 § 934 ABGB a nasl.

271 Čl. 1674 Code Civil.

272 Čl. 21 Obligationsrecht.

273 WELSER, R., ZÖCHLING-JUD, B.: *Bürgerliches Recht II*. 14.vydanie, Viedeň: Manz, 2015, s. 215.

274 SCHULZE, Wolfgang. *Die Laesio enormis in der deutschen Privatrechtsgeschichte*. Münster : 1973, s. 50.

Nedostatkom právnej úpravy inštitútu *laesio enormis* v tomto období sa javí predovšetkým skutočnosť, že žiadna z uvedených kodifikácií neupravovala právne následky situácie, pri ktorej došlo k zániku predmetu zmluvy.²⁷⁵

Kodifikácia krajinského práva zo Solmseru²⁷⁶ umožňovala aplikáciu inštitútu neúmerného skrátania aj v prípadoch zámenných zmlúv. Vo všeobecnosti bolo možné pri použití *laesio enormis* v tomto období diferencovať dve možné situácie: Buď kupujúci zaplatil viac ako dvojnásobok skutočnej ceny, alebo predávajúci dostal menej ako polovicu skutočnej hodnoty veci ako protihodnotu.²⁷⁷

Odlíšná úprava bola obsiahnutá vo Wiedenburskom krajinskom práve z roku 1607, podľa ktorého bolo na uplatnenie inštitútu postačujúce, ak došlo ku konkrétnemu, v tomto zákonníku uvedenému, nepomeru protiplnení, pričom nebolo potrebné tento nepomer prekračovať. V praxi to znamenalo, že inštitút *laesio enormis* mohol byť v zmysle uvedenej kodifikácie krajinského práva uplatnený už v prípade ak kupujúci zaplatil kúpnu cenu vo výške 200% skutočnej hodnoty predmetu kúpnej zmluvy, a nie 201 %. Predávajúci sa mohol domáhať ochrany *laesio enormis* v prípade, ak dostal za predmet kúpnej zmluvy 50% jeho skutočnej hodnoty.²⁷⁸

Význam Württemberského a Wiedenburského krajinského práva v súvislosti s aplikáciou inštitútu *laesio enormis* je možné vidieť aj v tom, že tieto kodifikácie rozšírili použitie na všetky zmluvy, pre ktoré nebolo výslovne zákonom zakázané.

V Pruskom práve z roku 1620 bolo zakotvené, že napadnutie zmluvy inštitútom *laesio enormis*, s výnimkou uzatvárania zmlúv v núdzi, v prípadoch, keď poškodený poznal skutočnú hodnotu predmetu kúpnej zmluvy, je vylúčené. Vo Frankfurtskom krajinskom práve bolo zabezpečené právo na napadnutie zmluvy v prípade neúmerného skrátania aj tomu, kto sa vzdal tohto práva.²⁷⁹

Hohenzollernské krajinské právo z roku 1698 umožňovalo napadnutie zmluvy inštitútom *laesio enormis* v prípadoch, keď sa poškodený nachádzal v stave núdze a z tohto dôvodu bol prinútený predmetnú zmluvu uzavrieť. V zmysle právnej úpravy iných kodifikácií krajinských práv, napr. v zmysle ustanovení Württemberského krajinského práva bolo pre uplatnenie inštitútu *laesio enormis* potrebné, aby jedna zo zmluvných strán bola v omyle vzťahujúcom sa na predmet kúpnej zmluvy.

---

²⁷⁵ Tamže, s. 60.

²⁷⁶ Solmské krajinské právo predstavovalo kodifikáciu, ktorá bola prijatá v roku 1571 a zahŕňala vtedajšie právo platné v Solmskom grófstve a okolitých obciach. Zdroj: FUCHS, C. J.: Über die Quellen des Solms Landrechts : von C. Fuchs zu Marburg. In: *Zeitschrift für deutsches Recht und deutsche Rechtswissenschaft*. Band 17 (1857) S. 292-319.

²⁷⁷ Z uvedeného vyplýva, že k neúmernému skrátaniu došlo už v prípade, ak kupujúci zaplatil viac ako 200% skutočnej hodnoty veci. Predávajúci bol poškodený na svojich právach keď dostal ako protihodnotu za predmet kúpnej zmluvy menej ako 50% jeho skutočnej hodnoty.

²⁷⁸ WESENER, G.: *Einflüsse und Geltung des römisch-gemeinen Rechts in den altösterreichischen Ländern in der Neuzeit (16.-18 Jahrhundert)*. Leipzig : Böhlau Verlag, 1989, s.123-130.

²⁷⁹ Tamže, s. 156.

Vo všeobecnosti je možné skonštatovať, že v priebehu 16. a 17. storočia dochádzalo v súvislosti s aplikáciou inštitútu *laesio enormis* k nadviazaniu na trend, ktorý bol zavedený v predchádzajúcich storočiach - t.j. k postupnému rozširovaniu počtu zmlúv, na ktoré bolo neúmerne skrátenie aplikovateľné. Význam uvedených kodifikácií krajinských práv možno vidieť v odstránení dovtedy platiaceho právneho partikularizmu a vo výraznej recepcii rímskeho práva, čo sa prejavilo aj na vývoji *laesio enormis* v tomto období.

Aplikácia inštitútu *laesio enormis* v 18. storočí

Vyššie uvedený trend sa ešte výraznejšie prejavil v 18. storočí, kedy bolo penzum zmlúv, pri ktorých bola umožnená aplikácia inštitútu *laesio enormis*, ešte početnejšie. Túto situáciu možno odôvodniť aj mnohými kodifikáciami, ktoré tento právny inštitút upravovali.

V prípadoch konfliktov týkajúcich jeho správnej aplikácie dochádzalo čoraz častejšie k predloženiu prípadu súdom, čoho dôsledkom sa zvyšovalo právne povedomie o tomto právnom inštitúte. Z uvedeného možno zároveň konštatovať, že právna úprava inštitútu neúmerneho skrátenia vykazovala v porovnaní s predchádzajúcimi obdobiami vyššiu mieru precíznosti. Vo všetkých nižšie uvedených kodifikáciách 18. storočia bola obsiahnutá aj problematika inštitútu *laesio enormissima*, ktorý však, na rozdiel od právnej úpravy počas stredoveku, poskytoval rovnakú možnosť výberu medzi nápravnými prostriedkami, t.j. vyrovnanie rozdielu medzi plneniami alebo odstúpenie od zmluvy a následné navrátenie do pôvodného stavu.²⁸⁰

Podľa ustanovení Pruského krajinského práva z roku 1721 sa vzťahovala aplikácia predmetného inštitútu aj na prípady nájomných zmlúv, zmlúv o dielo a pracovných zmlúv. V zmysle ustanovení uvedenej kodifikácie bolo *laesio enormis* chápané ako jeden z druhov právne relevantného omylu. Napadnutie zmluvy inštitútom *laesio enormis* bolo možné aj v prípadoch súkromnoprávneho vyrovnania. *A contrario*, v prípadoch súdnych vyrovnaní nebolo možné tento právny inštitút použiť.

Aplikáciu tohto inštitútu aj na prípady súdnych vyrovnaní však explicitne zakotvoval napríklad *Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis* z roku 1756.²⁸¹ *Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis* zakotvoval rovnako ako dnešné právne kódexy v prípade aplikácie inštitútu *laesio enormis* výber medzi zrušením zmluvy a následným prinavrátaním do pôvodného stavu a vyrovnaním rozdielu.

---

²⁸⁰ Počas stredoveku dochádzalo pri rozdiel medzi plneniami a skutočnou hodnotou predmetu zmluvy vo výške 200% k možnosti aplikácie inštitútu *laesio enormissima*. Tento inštitút však umožňoval len zrušenie zmluvy a následné navrátenie do pôvodného stavu.

²⁸¹ *Codex Maximilianeus Civilis* predstavoval zbierku občianskeho hmotného práva, ktorá bola v tomto období platná na území Bavorského knížatstva.

V tomto zákonníku bolo zakotvené použitie inštitútu *laesio enormis* aj na prípady kúpnych zmlúv, ktorých predmetom boli hnutelnosti, na druhej strane bola jeho aplikácia vylúčená napríklad v prípadoch práva spätnéj kúpy. V prípade napadnutia zmluvy, ktorej predmetom bola plodonosná vec sa vydávala len samotná vec, nie jej plody.²⁸²

Z procesnoprávneho hľadiska bolo možné napadnúť zmluvu inštitútom neúmerného skrátenia prostredníctvom žaloby alebo námietky. Zmluvným stranám bolo umožnené sa konkludentne vzdať práva na uplatnenie tohto inštitútu.

V 18. storočí pokračoval spor medzi reprezentantmi, ktorí hájili rímsko-právne vnímanie inštitútu *laesio enormis* a zástupcami prirodzeno-právneho smeru. Druhá z týchto skupín sa prikláňala k názoru, že celý koncept inštitútu neúmerného skrátenia bol omylom prebratý z rímskeho práva a nesprávne pochopený. V zmysle tejto názorovej línie bola akákoľvek nerovnosť hodnôt protiplnení v dispozícii zmluvných strán, ktoré si mohli podľa svojej vôle voľne určiť obsah tej-ktorej zmluvy.²⁸³

Prioritou bolo v tomto období vyriešiť otázku aplikačného rozsahu doktríny *laesio enormis*, konkretizovať ho a zdôrazniť, že skutočnosť, že jedna zo strán konala v dôsledku omylu, neodôvodňuje aplikáciu inštitútu neúmerného skrátenia na tento právny vzťah. V tomto období bola už problematika strany oprávnenej na aplikáciu neúmerného skrátenia viac-menej vyriešená. Keďže zmluvné strany vystupovali ako rovnocenní partneri, mohol sa ochrana *laesio enormis* dovolávať kupujúci aj predávajúci.²⁸⁴

Explicitne vylúčená bola aplikácia *laesio enormis* na tzv. odvážne zmluvy, pretože v týchto prípadoch nebolo možné zistiť objektívnu hodnotu predmetu takejto zmluvy. Rovnako prevažoval názor, že inštitút neúmerného skrátenia nie je možné použiť na situácie, kedy došlo k nadobudnutiu veci z verejnej dražby, čo bolo odôvodnené predovšetkým tým, že k určeniu skutočnej hodnoty veci došlo až samotnou dražbou.²⁸⁵

Právo výberu medzi zrušením zmluvy a doplatením rozdielu prislúchalo v tomto období zvýhodnenej osobe. Otázka, či zrušenie zmluvy spôsobuje právne účinky *ex tunc* alebo *ex nunc* bola vyriešená v prospech druhej možnosti, čo malo vplyv aj na posudzovanie vlastníctva k plodom, ktoré

---

²⁸² BECKER, C. : Die Lehre von der *laesio enormis* in der Sicht der heutigen Wucherproblematik. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte*. Viedeň: Böhlau Verlag, roč. 113, 2013, č. 1, s. 632-625.

²⁸³ SCHULZE, W.: *Die Laesio enormis in der deutschen Privatrechtsgeschichte*. Münster : Münsterverlag, 1973, s. 63 - 67.

²⁸⁴ LANGER, V. I. : *Laesio enormis: Ein Korrektiv im Römischen Recht*. Hamburg: Tectum Verlag, 2009, s. 80.

²⁸⁵ Tamže, s. 87.

boli oddelené od plodonosnej veci, ktorá bola predmetom zmluvy v čase medzi jej uzatvorením a jej napadnutím.²⁸⁶

V prípadoch, kedy došlo k zániku predmetu zmluvy v čase medzi jej uzavretím a napadnutím, mal poškodený právo na vyrovnanie rozdielu medzi hodnotami plnení.

Všeobecné krajinské právo pre pruské štáty

Inštitút *laesio enormis* bol obsiahnutý už vo výtlačku Všeobecného krajinského práva pre pruské štáty z roku 1787 ako výnimka, ktorá pripúšťala jeho aplikáciu v prípadoch, kedy by mal byť použitý na ochranu kupujúceho. Kritici tohto ustanovenia požadovali garanciu rovnakej právnej úpravy aj pre predávajúceho. Druhá skupina právnikov z tohto obdobia obhajovala absenciu ochrany predávajúceho skutočnosťou, že omyl, ktorý je spôsobený neúmerným skrátením, nie je na strane predávajúceho vôbec možný.²⁸⁷ V tomto výtlačku bol inštitút neúmerného skrátenia chápaný ako osobitný druh podvodu.

V zmysle ustanovení Všeobecného krajinského práva pre pruské štáty z roku 1794 (ďalej ako „ALR“) sa chápal inštitút *laesio enormis* novým spôsobom, čo je zjavné aj z jeho textu § 58 : „*Námietka, že kúpna cena veci nie je v žiadnom vzťahu s jej reálnou hodnotou, nie je dostačujúca na napadnutie zmluvy.*“²⁸⁸

V nasledujúcom paragrafe bolo však zakotvené, že ak je nepomer medzi plnením a protiplnením taký výrazný, že kúpna cena presiahne dvojnásobok skutočnej hodnoty veci, spôsobuje táto skutočnosť v prospech kupujúceho právnu domnienku omylu, ktorý kupujúceho oprávňuje napadnúť takúto zmluvu.²⁸⁹

Z komentárov k predmetnému kódexu vyplýva, že *laesio enormis* nie je možné chápať ako nápravný prostriedok, ktorého existencia by vyplývala zo osobitostí jednotlivých zmluvných typov. Naopak, *laesio enormis* predstavoval príklad právneho inštitútu zavedeného pozitívnym právom. Z dikcie ustanovení tohto zákonníka je zjavné, že *laesio enormis* bol v tomto období chápaný ako jeden z druhov podvodu.

---

²⁸⁶ SCHULZE, W.: *Die Laesio enormis in der deutschen Privatrechtsgeschichte*. Münster : Münsterverlag, 1973, s. 75 - 77.

²⁸⁷ WESENER, G.: *Einflüsse und Geltung des römisch-gemeinen Rechts in den altösterreichischen Ländern in der Neuzeit (16. bis 18. Jahrhundert)*. Leipzig : Böhlau Verlag, 1998, s. 76.

²⁸⁸ Tamže, s. 80.

²⁸⁹ SCHULZE, Wolfgang. *Die laesio enormis in der deutschen Privatrechtsgeschichte*. Münster: Münsterverlag, 1973, s. 83.

Právna úprava inštitútu *laesio enormis* vo bola nasledujúca: V prípadoch aplikácie inštitútu *laesio enormis* ide o vyvrátiteľnú domnienku omylu kupujúceho. Predávajúci nemá v tomto prípade právo voľby, t.j. neprichádza do úvahy možnosť vrátenia kúpnej ceny, ktorá už bola zaplatená kupujúcim. Jediným prostriedkom nápravy, ktorý prichádza do úvahy, bolo v tomto prípade zrušenie zmluvy s právnymi účinkami *ex tunc*.²⁹⁰

Z pohľadu jednotlivých druhov omylu išlo v zmysle predmetnej právnej úpravy v prípade neúmerneho skrátenia o omyl v predmete zmluvy alebo o omyl vo vlastnosti veci a nie o omyl v hodnote veci. Aplikácia predmetného inštitútu prichádzala podľa ustanovení Pruského občianskeho zákonníka do úvahy okrem kúpnych zmlúv aj v prípadoch zmlúv o dodávke.

Pri uzatvorení týchto zmlúv bolo kupujúcemu umožnené sa práva na napadnutie zmluvy inštitútom *laesio enormis* výslovne zrieknuť. Určenie skutočnej hodnoty predmetu zmluvy bolo zverené výlučne do rúk znalca pod prisahou. Rozhodujúcim časovým okamihom pre určenie objektívnej hodnoty predmetu zmluvy bol v tomto prípade čas, kedy došlo k uzavretiu zmluvy.²⁹¹

Inštitút *laesio enormis* v 19. storočí

Code Civil z roku 1804

Tradícia zakotvenia inštitútu *laesio enormis* vo francúzskom právnom systéme siaha až do 12. storočia. Na rozdiel od vyššie spomenutých kodifikácií obsahujúcich inštitút *laesio enormis* umožňovala dikcia neúmerneho skrátenia obsiahnutá vo francúzskom občianskom zákonníku osobe, ktorá bola ukrátená na svojich právach, domáhať sa vydania predmetu zmluvy aj od tretej osoby.

V priebehu francúzskej revolúcie bola koncepcia tohto inštitútu zatlačená do úzadia, dokonca na určitý čas celkom zrušená. Po približne 2 rokoch však bol tento inštitút znova zavedený do právneho poriadku, pretože bolo zjavné, že samotné určenie pevných cien nie je dostačujúcim nástrojom na potlačenie neúmerneho zdražovania.²⁹²

Samotný proces inkorporácie tohto právneho inštitútu do francúzskeho občianskeho zákonníka však nebol vôbec bezproblémový – medzi právnikmi sa rozpútala dišputa o potrebe jeho zakotvenia v Code civil, nakoľko podľa časti z nich bol inštitút *laesio enormis* pre osoby, ktoré sú plne

---

²⁹⁰ Tamže., s. 88-90.

²⁹¹ SCHULZE, W.: *Die Laesio enormis in der deutschen Privatrechtsgeschichte*. Münster: Münsterverlag, 1973, s. 88.

²⁹² Tamže. s 90.

spôsobilé na právne úkony, zbytočný. Tento smer razili predovšetkým právnici chápujúci osobnú autonómiu ako základný princíp celého súkromného práva, od ktorého sa nemožno odchyliť.²⁹³

Svoje trvalé miesto vo francúzskom právnom poriadku si tento právny inštitút obhájil až po intervencii Napoleona, ktorý ho chápal ako „*postulát morálky a dobrých mravov*.“²⁹⁴

Čo však v tomto období stále spôsobovalo diskusie v odborných kruhoch bola samotná formulácia tohto právneho inštitútu v právnom poriadku. Nejednotnosť názorov pretrvávala predovšetkým v otázke skupiny osôb, ktoré sa ochrany inštitútu *laesio enormis* mohli dovoľávať – či išlo výlučne o právny nástroj ochrany predávajúceho, kupujúceho, alebo je možné aplikovať inštitút neúmerného skrátenia na ochranu oprávnených záujmov oboch strán. Napoleon bol tohto názoru, že *laesio enormis* by malo prioritne chrániť predávajúceho, pretože je často prinútený predávať svoj majetok. *A contrario*, kupujúci teda vstupuje do kúpnej zmluvy výlučne z vlastnej vôle a je oprávnený *de facto* k kúpnej zmluve požívať všetky výhody.²⁹⁵

Úpravu *laesio enormis* je možné v Code civil nájsť v článkoch 1674 – 1685. Aplikácia tohto inštitútu bola obmedzená len na kúpne zmluvy, ktorých predmetom boli nehnuteľnosti, pričom ochrany inštitútom *laesio enormis* sa mohol domáhať len predávajúci.

Ďalšími podmienkami aplikácie tohto inštitútu bol nepomer medzi kúpnu cenou a skutočnou hodnotou nehnuteľnosti vo výške 7/12 v čase uzatvorenia kúpnej zmluvy. Dôvod tejto úpravy bolo vylúčenie závislosti uplatnenia tohto inštitútu od prekročenia hranice 50% , ktorá sa zdala na vtedajšie pomery príliš nízka.²⁹⁶

Aplikácia tohto inštitútu nebola vylúčená ani v prípadoch, keď sa predávajúci pri uzavretí zmluvy tohto svojho práva výslovne vzdal. Za predpokladu, že predávajúci nepoznal skutočnú hodnotu predmetu kúpnej ceny, bol bez ohľadu na vzdanie sa práva, oprávnený uplatniť inštitút neúmerného skrátenia. Napadnutie kúpnej zmluvy inštitútom *laesio enormis* bolo výslovne vylúčené v prípadoch, kedy predávajúci poznal skutočnú hodnotu predmetu kúpnej zmluvy, ktorú následne aj výslovne uznal.²⁹⁷

---

293 BECKER C. Das Problem der Austauschgerechtigkeit. In: *Das römisch- holländische Recht – Fortschritte des Zivilrechts im 17. und 18. Jahrhundert*. Robert Feenstra, Berlin : **Druncker und Humblot**, 1992, s. 44.

294 Tamže, s. 50.

295 Tamže, s. 55.

296 SCHULZE, W. . *Die Laesio enormis in der deutschen Privatrechtsgeschichte*. Münster: **Münsterverlag**, 1973, s. 89.

297 LANGER, V.I. : *Laesio enormis: Ein Korrektiv im Römischen Recht*. Hamburg: Tectum Verlag, 2009, s. 80.

Kupujúcemu bola v prípade uplatnenia inštitútu neúmerneho skrátania zabezpečená možnosť voľby – ak sa rozhodol ostať viazaný kúpnu zmluvou, tak kupujúci musel vyrovnáť rozdiel medzi kúpnu cenou a skutočnou cenou do výšky 90% zo skutočnej hodnoty predmetu kúpy.

V porovnaní s nemeckým právnym poriadkom, v súlade s francúzskym Code civil mohol byť inštitút neúmerneho skrátania aplikovaný len v prípadoch kúpnych zmlúv, s výnimkou riskantných zmlúv.²⁹⁸

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch

Prvé pokusy o vytvorenie občianskeho zákonníka v Rakúsku siahajú už do roku 1776 – v tomto období bol prijatý Codex Theresianus.

Už v Codex Theresianus bolo napadnutie zmluvy inštitútom *laesio enormis* umožnené v prípade všetkých dvojstranných odplatných právnych úkonov s obmedzením na kúpnu zmluvu a zámennú zmluvu. V zmysle ustanovení predmetného zákonníka sa tohto inštitútu mohli dovolávať obe strany – kupujúci aj predávajúci.²⁹⁹

Zmena v úprave inštitútu neúmerneho skrátania, ktorú priniesol Ján Bernard Horten spočívala v tom, že kupujúci mohol kúpnu cenu napadnúť len za predpokladu, že kúpna cena, ktorú zaplatil, presahovala skutočnú hodnotu predmetu kúpnej zmluvy o 100 rýnskych zlatých.

V ďalších výtlačkoch Codexu Theresianus bola venovaná inštitútu *laesio enormis* iba minimálna pozornosť – tento inštitút bol na jednej strane akceptovaný, na druhej strane bola jeho aplikácia obmedzená len na prípady kúpnych a zámenných zmlúv.

Podmienkou jeho uplatnenia bol rozdiel medzi skutočnou cenou a kúpnu cenou vo výške 50 strieborných. Účelom tejto úpravy bol pokus o zníženie počtu prípadov, v ktorých by bolo možné dovolávať sa inštitútu *laesio enormis*. Zásadná zmena v porovnaní s predchádzajúcimi kodifikáciami spočívala aj v práve voľby prostriedku, ktorým sa mal odstrániť nepomer medzi skutočnou hodnotou a cenou. Toto právo prislúchalo poškodenej strane a nie strane, ktorá spôsobila škodu, ako to bolo v predchádzajúcich prípadoch.³⁰⁰

---

²⁹⁸ Tamže, s. 83.

²⁹⁹ Tamže, s. 87.

³⁰⁰ BECKER C. Das Problem der Austauschgerechtigkeit. In: *Das römisch- holländische Recht – Fortschritte des Zivilrechts im 17. und 18. Jahrhundert*. Robert Feenstra, Berlin : Druncker und Humblot 1992, s. 50.

Zmena v chápaní inštitútu *laesio enormis* v zmysle jeho návratu k pôvodnému významu a obsahu bola výsledkom predovšetkým práce Franza von Zeillera, rakúskeho právnika a v rokoch 1803-1807 rektora Univerzity vo Viedni.³⁰¹

V prijatom ABGB z roku 1811 bolo zakotvené, že inštitút *laesio enormis* je možné aplikovať na všetky dvojstranné právne úkony v prospech oboch kontrahentov. Právo voľby prostriedku slúžiaceho k odstráneniu nepomeru medzi protiplneniami prislúchalo, ako bolo zvyčajné, poškodenej strane.

V chápaní Zeillera išlo v prípade *laesio enormis* o osobitný prípad omylu, ktorý bol právne napadnuteľný. Zo samostatnej podstaty tohto inštitútu bolo pre Zeillera samozrejmosťou, že ochrany inštitútu *laesio enormis* sa mohli dožadovať obe strany. Zmenou oproti právnej úprave obsiahnutej v Code civil a v Pruskom občianskom zákonníku bolo predovšetkým nazeranie na predávajúceho a kupujúceho ako na rovnocenných partnerov, ktorí sú oprávnení požívať rovnaký rozsah právnej ochrany, pretože každý z nich môže byť za určitých okolností donútený k uzatvoreniu nevýhodnej zmluvy. Aplikácia *laesio enormis* bola vylúčená v nasledujúcich prípadoch:

- vzdanie sa poškodeného práva na napadnutie zmluvy týmto inštitútom,
- ak poškodený poznal v čase uzatvorenia zmluvy skutočnú hodnotu
- ak bolo možné pri uzatvorení zmluvy túto skutočnú hodnotu veci určiť
- ak mal predmet zmluvy pre poškodeného citovú hodnotu
- v prípadoch odvážnych zmlúv
- v prípadoch vyrovnania.³⁰²

Saský občiansky zákonník

Počnúc saskými konštitúciami z roku 1572 bol inštitút *laesio enormis* používaný a zakotvený v občianskych zákonníkoch platných na území Saska až do 19. storočia. O to prekvapujúcejšou je skutočnosť, že v Saskom občianskom zákonníku z roku 1863 tento inštitút absentuje. Paragraf 864

---

³⁰¹ Franz von Zeiller uviedol: „V tejto dobe, keď je nenásytnosť po zisku nevyčerpatel'ná a prejavujúca sa v rôznych zavádzajúcich intrigách. Keď zákon je skúšaný vykorisťovaním, je potrebné zachovať inštitút, ktorý by mohol priniesť varovanie nerozvážneho občana pred nespravodlivou nerovnováhou, ktorá je priam blízka nespravodlivosti. Význam tohto inštitútu je potrebné hľadať predovšetkým v skutočnosti, že zbavuje najhlbšej chamtivosti.“

³⁰² SCHULZE, W.: *Die Laesio enormis in der deutschen Privatrechtsgeschichte*. Münster : Münsterverlag, 1973, s. 90.

zaznel nasledovne: „Nie je možné sa dovolávať jednostranného odstúpenia od zmluvy a požadovať plnenie z nej len z dôvodu, že plnenie a protiplnenie sú vo vzájomnom nepomere.“³⁰³

Hlavným dôvodom vylúčenia aplikácie tohto inštitútu v prípadoch výrazného nepomeru medzi plnením a protiplnením bola jeho problematická aplikácia v praxi, ktorá bola často sprevádzaná mnohými ťažkosťami súvisiacimi s určením objektívnej ceny predmetu zmluvy.

Ďalej bolo uvedené, že inštitút *laesio enormis* bol často zneužívaný v prípadoch, kedy nedošlo k naplneniu subjektívnych očakávaní, ktoré mala jedna zo zmluvných strán pri uzatváraní zmluvy. K takýmto situáciám dochádzalo pri špekulatívnych právnych úkonoch, alebo právnych úkonoch, ktoré boli uzatvorené len v dôsledku afektu.

Zaujímavou je skutočnosť, že dôvody, pre ktoré *laesio enormis* absentovalo v tomto občianskom zákonníku, sa opierali predovšetkým o právno-politické argumenty a snahu o zvýšenie praktickosti celej právnej úpravy.

Nemecký občiansky zákonník

Nemecký občiansky zákonník bol prijatý v roku 1896, nadobudol účinnosť dňa 01.01.1900 a s početnými novelizáciami je v platnosti dodnes. Jeho text bol inšpiráciou pri formovaní občianskych kódexov aj mimoeurópskych štátov, čo je možné demonštrovať na príklade občianskeho zákonníka Japonska.

Vo vzťahu k inštitútu *laesio enormis* však zaujal už od počiatku nemecký zákonodarca negatívny postoj. Neúmerné skrátenie nebolo nikdy prijaté do textu nemeckého občianskeho zákonníka. Dôvody pre jeho nezahrnutie do tohto zákonníka boli rôzne.

Za spomenutie stojí napríklad neodôvodnenosť tohto inštitútu vzhľadom na skutočnosť, že vo svojej podstate predstavuje nebezpečenstvo pre právnu istotu. Ďalším argumentom bolo, že v tomto období dochádzalo medzi zmluvnými stranami k častému predbežnému vzdaniu sa práva na uplatnenie tohto inštitútu. V neposlednom rade sa v tomto období na účely ochrany zmluvných strán chápala ako dostačujúca právna ochrana, ktorú poskytoval, v tomto kódexe podrobne upravený, podvod.

---

³⁰³ Das bürgerliche Gesetzbuch für das Königreich Sachsen. Dostupné na: < <http://dlib-pr.mpiet.mpg.de/m/kleioc/0010/exec/books/%22110609%22> > (citované dňa : 18.04.2018).

Je potrebné si však uvedomiť aj kontext myšlienkových smerov, ktoré prevládali v dobe, kedy došlo k prijatiu tohto občianskeho zákonníka. Išlo predovšetkým o vplyv právnych myšlienok hospodárskeho liberalizmu, ktorý vychádzal z idey individuálnej slobody a slobody uzatvárania zmlúv. Inštitút neúmerného skrátenia týmto zásadám už zo svojej podstaty protirečil. Podľa hlavných ideí uvedeného myšlienkového smeru mala byť otázka vzájomného vzťahu protiplnení čisto v súkromnej dispozícii zmluvných strán a zákon nemal vytvárať zmluvnej slobode žiadne mantinely.

Záver

Právna úprava inštitútu *laesio enormis* prešla od obdobia rímskeho práva dlhým vývojom. Ako sme mohli vidieť, zakotvenie tohto inštitútu je možné nájsť v celom rade kodifikačných prác počnúc 16. a končiac 19. storočím.

Hoci význam samotného inštitútu bol v tomto období už relatívne ustálený, rôznili sa názory na jeho rozsah aplikácie. Vo viacerých praktických otázkach týkajúcich sa inštitútu neúmerného skrátenia dochádzalo k názorovej nekonzistentnosti predovšetkým medzi predstaviteľmi prirodzenoprávnych smerov a reprezentantmi línie, ktorú v súvislosti s *laesio enormis* zaviedlo ešte rímske právo. Zatiaľ čo prvá z uvedených skupín chápala tento právny inštitút ako prežitok a nedokonalé pochopenie reskriptov cisára Diokleciána, predstavitelia druhej skupiny sa snažili presadiť jeho čo najširšiu možnú aplikáciu v praxi.

Na príkladoch jednotlivých kodifikácii práva je možné badať rozdielnosť prístupov k chápaniu tohto právneho inštitútu. Problematika inštitútu neúmerného skrátenia je však aj v súčasnosti veľmi aktuálna, nakoľko predmetný inštitút vo svojej podstate prelamuje zásadu zmluvnej slobody, ktorá je pre záväzkové vzťahy charakteristická.

Vzhľadom na skutočnosť, že *laesio enormis* tvorí už celé storočia súčasť občianskych zákonníkov viacerých európskych štátov, je na mieste otázka zamyslenia sa nad vhodnosťou a potrebnosťou jeho zakotvenia v budúcnosti aj do slovenského právneho poriadku.

Použitá literatúra

1. BECKER, C. : Das Problem der Austauschgerechtigkeit. In *Das römisch- holländische Recht – Fortschritte des Zivilrechts im 17. und 18. Jahrhundert*. Robert Feenstra, Berlin : Druncker und Humblot , 1992, s. 50-65.

2. Das bürgerliche Gesetzbuch für das Königreich Sachsen. Dostupné na: < <http://dlib-pr.mpiet.mpg.de/m/kleioc/0010/exec/books/%22110609%22> > (citované dňa : 18.04.2018.).
3. KASER, M.: *Das römische Privatrecht, das altrömische, das vorklassische und klassische Recht I.* 2.vydanie. Mníchov : Beck, 1983, 1971, 833 s.
4. LANGER, V.I. : *Laesio enormis: Ein Korrektiv im Römischen Recht.* Münster : Tectum Verlag, 2009. 110 s.
5. MAYER-MALY, T.: Renaissance der laesio enormis? In *Festschrift für Karl Larenz zum 80. Geburtstag.* Mníchov : Beck, 1983, s. 395-409.
6. MAYER-MALY, T.: *Der gerechte Preis in Festschrift Heinrich Demelius zum 80. Geburtstag, Erlebtes Recht in Geschichte und Gegenwart.* Viedeň : Manz, 1973, s. 139-150.
7. SCHULZE, W.: *Die Laesio enormis in der deutschen Privatrechtsgeschichte.* Münster: Münsterverlag, 1973. 144 s.
8. WELSER, R. – ZÖCHLING-JUD, B.: *Grundniss des bürgerliches Rechts : Band II.* 14. vyd. Viedeň : Manz, 2015. 685 s.
9. WESENER, G.: *Einflüsse und Geltung des römisch-gemeinen Rechts in den altösterreichischen Ländern in der Neuzeit (16. bis 18. Jahrhundert).* Leipzig : Böhlau Verlag, 1998. 110 s.

**DVOJITÉ ŠTÁTNE OBČIANSTVO V NÁRODNOM A MEDZINÁRODNOM PRÁVE –
APLIKAČNÉ OTÁZKY**

(zásada efektivity v európskej praxi)³⁰⁴

Doc. JUDr. PhDr. Lucia Mokrá, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

lucia.mokra@uniba.sk

Dvojité štátne občianstvo v národnom a medzinárodnom práve – aplikačné otázky (zásada efektivity v európskej praxi)

Príspevok sa zameriava na analýzu inštitútu dvojitého štátneho občianstva v medzinárodnom práve a na aplikačnú prax v európskom priestore ako aj v Slovenskej republike, najmä na základe Dohovoru o znižovaní počtu prípadov viacnásobnej štátnej príslušnosti a vojenskej povinnosti v prípade viacnásobnej štátnej príslušnosti a Európskeho dohovoru o občianstve. Osobitný zreteľ je daný na princíp efektívneho zväzku definovanom v judikatúre ako základného metodologického rámca pri uplatňovaní práv a najmä povinností vyplývajúcich zo štátneho občianstva.

**Doppelstaatsbürgerschaft im nationalen und internationalen Recht - Applikationsfragen
(Effektivitätsgrundsatz in europäischer Praxis)**

Der Beitrag widmet sich der Analyse des Instituts der Doppelstaatsbürgerschaft im Völkerrecht und der Applikationspraxis im europäischen Raum sowie in der Slowakischen Republik, insbesondere auf Grundlage der Europäischen Konvention über die Nationalität und der Konvention über die

---

³⁰⁴ Príspevok spracovaný v rámci projektu APVV-16-0540 Ľudské práva a udržateľný rozvoj vo vonkajších vzťahoch EÚ

Verminderung von Fällen mehrfacher Staatsangehörigkeit und über die Wehrpflicht in Fällen der Mehrstaatlichkeit. Besonderes Augenmerk wird auf das in der Judikatur definierte Prinzip der effektiven Bindung gelegt als grundlegenden methodologischen Rahmen bei der Geltendmachung von den aus der Staatsbürgerschaft sich ergebenden Rechten und insbesondere Pflichten.

Double citizenship in national and international law – application questions (principle of effective nationality in European practice)

The article is focused on analysis of the institute of double citizenship in international law and the application practice in the European surrounding as well as in the Slovak Republic, mainly based on the Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality and European Convention on Nationality. Particular focus is given on the principle of effective nationality as defined in the case law and considered as basic methodological framework for proper exercising of rights and obligations connected to citizenship.

Kľúčové slová: štátne občianstvo, zásada efektivity, Európsky súd pre ľudské práva, zákon o občianstve

Schlüsselbegriffe: Staatsbürgerschaft, Effektivitätsgrundsatz, Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte, der Recht über Nationalität

Keywords: citizenship, principlly of effective nationality, European Court for Human Rights, Act on citizenship

Úvod

Zo zásady zvrchovanosti štátu (alebo aj zásady suverenity) vyplýva, že štátna moc štátu sa vzťahuje na všetky kategórie obyvateľstva a že všetky osoby podliehajú moci teritoriálneho zvrchovaného suveréna. „Štátnou suverenitou sa tak rozumie nezávislosť štátnej moci na akejkoľvek inej moci, a to tak v oblasti medzištátnych vzťahov, ako aj vo vnútorných záležitostiach. Vnútorná suverenita sa vyznačuje tým, že štátu prináleží výlučná právomoc na jeho území voči všetkým osobám a veciam (tzv. územná výsosť).“³⁰⁵ Suverenita štátu sa prejavuje však aj tým, že štátni občania zostávajú podriadení jurisdikcii svojho štátu i počas svojej fyzickej neprítomnosti v štáte (tzv. extrateritoriálny účinok). Osobná jurisdikcia štátu je obmedzená právnym poriadkom štátu pobytu a povinnosťou občana – cudzinca, rešpektovať právny poriadok štátu pobytu.

Výkon štátnej moci nad obyvateľmi na danom teritóriu štátu sa tak v nadväznosti na vyššie uvedené považuje za výkon vnútornej právomoci štátu a preto by v zásade nemal podliehať regulácii medzinárodnoprávnych noriem. Štát sa skladá z vecného substrátu, ktorý tvorí jeho štátne územie a

---

³⁰⁵ POTOČNÝ, M. – ONDŘEJ, J.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 14

personálneho substrátu, ktorý predstavuje jeho obyvateľstvo. Existencia obyvateľstva spolu s územím, ktoré obýva, vytvárajú pre štát prostredie, na ktorom a voči ktorému môže vykonávať svoju marginálnu právomoc – suverenitu. Suverenita štátu okrem iného zabezpečuje každému štátu možnosť určiť si podmienky určovania štátneho občianstva, a teda spadá pod výsostné vnútroštátne právo každého štátu. Na druhej strane je však potrebné brať do úvahy fakt, že zvrchovaný a suverénny štát môže dobrovoľne vstupovať do medzinárodnoprávných záväzkov, napríklad uzatváraním medzinárodných zmlúv, čo sa nepovažuje za obmedzenie jeho suverenity. Ak sa medzinárodná zmluva týka inštitútu občianstva, dochádza tak k situácii, keď štát musí svoju diskrečnú právomoc realizovať v súlade s plnením medzinárodnoprávného záväzku alebo viacerých záväzkov, vyplývajúcich z bilaterálnych alebo multilaterálnych zmlúv či osobitných dohôd alebo dohovorov, ktoré dobrovoľne uzavrel so zmluvnými stranami (štátmi alebo medzinárodnými organizáciami). Existujúci systém medzinárodných zmlúv orientovaných na partikulárne otázky súvisiace s občianstvom (napr. strata občianstva, občianstvo vydatých žien, viacnásobné občianstvo a pod.) v rámci rôznych medzinárodných organizácií tak vytvárajú pre jednotlivé štáty sieť záväzkov, ktoré musia štáty dodržiavať a ktoré nie sú v subsidiárnom vzťahu. Tu vzniká problematický priestor, ak štát musí plniť svoje záväzky vyplývajúce z rôznych medzinárodných dohovorov, ktoré môžu byť v kontradikcii. Z tohto pohľadu „všetky otázky, týkajúce sa obyvateľstva, ktoré upravujú pravidlá všeobecného alebo partikulárneho medzinárodného práva prestávajú byť výlučnou vnútornou záležitosťou štátu“.³⁰⁶

Štátne občianstvo predstavuje záväzkový vzťah, ktorý v sebe zahŕňa práva a povinnosti, ktoré sú vyhradené len občanom daného štátu. Aj napriek tomu, že občianstvo možno získať niekoľkými spôsobmi, jeho hodnota je vždy rovnaká. Rovnosť občanov preto patrí medzi základné princípy štátoobčianskeho vzťahu. Napĺňa sa tak „základný predpoklad kooperácie občanov, ktorým je vzájomné hodnotenie sa ako rovnocenných a morálne integrovaných, čo tvorí základ ich vzájomného rešpektu a uznania.“³⁰⁷

K pojmu štátneho občianstva sa vyjadril aj ústavný súd, keď uviedol, že „Štátne občianstvo je vo všeobecnosti definované ako trvalý (relatívne trvalý) právny vzťah fyzickej osoby k určitému štátu. Subjektom štátoobčianskeho vzťahu sú fyzická osoba a konkrétny štát. Práve subjekt tohto právneho vzťahu (fyzická osoba) je rozlišovacím kritériom medzi štátnym občianstvom a štátnou príslušnosťou ako v podstate širším pojmom, ktorý zahŕňa ako fyzické osoby, tak aj osoby právnické. Obsahom štátoobčianskeho právneho vzťahu sú vzájomné práva a povinnosti ustanovené vnútroštátnymi predpismi každého štátu. Vyplýva to zo suverenity každého štátu. V tomto zmysle je štátne občianstvo inštitútom vnútroštátneho práva. Aj keď je štátne občianstvo inštitútom vnútroštátneho práva, má pre jednotlivca – štátneho občana konkrétneho štátu právny význam, resp. dôsledky v oblasti práva medzinárodného. Zákonodarstvo konkrétneho štátu preto musí (rovnako ako v iných oblastiach) v právnej úprave štátneho občianstva zachovávať princípy medzinárodného práva a záväzky vyplývajúce pre štát z medzinárodných zmlúv. Zo zásady medzinárodného práva, že určenie osôb, ktoré štát považuje za svojich štátnych občanov patrí do jeho výlučnej právomoci, vyplýva aj určenie podmienok vzniku a zániku štátneho občianstva, a to bez ohľadu na to, či konkrétna osoba je štátnym občanom aj iného štátu. Rôznosť vnútroštátnych právnych úprav jednotlivých suverénnych štátov spôsobuje, že

---

³⁰⁶ AZUD, J.: *Medzinárodné právo*. Bratislava: VEDA, 2003, s. 210

³⁰⁷ PLICHTOVÁ, J. (ed.): *Občianstvo, participácia a deliberácia na Slovensku: teória a realita*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 2010, s. 30

niektoré osoby majú (nadobudnú) štátne občianstvo dvoch, prípadne aj viacerých štátov.“ (uznesenie sp. zn. II. ÚS 23/96, Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 1997, s. 89 a nasl.).

Napriek existencii teoretického vymedzenia občianstva, obsahu štátoobčianskeho zväzku tak z hľadiska princípov medzinárodného práva, ako aj realizácie vnútornej suverenity štátov, v súčasnosti výrazným problémami súvisiacimi s inštitútom občianstvom sú najmä:

- a) existencia občanov bez štátnej príslušnosti a tým chýbajúca právna ochrana ich postavenia a identifikácie v spoločnosti;
- b) existencia občanov s dvojitým alebo viacnásobným občianstvom, čo vytvára priestor pre konflikt právnych poriadkov krajín, resp. konflikt s medzinárodným právom;
- c) existencia nových typov občianstiev, tzv. nadnárodného a subnárodného občianstva, ktorých obsah a implementácia môže vytvárať priestor pre diskrimináciu a aj implementačné problémy;
- d) existencia druhej a neskoršej generácie občanov tretích krajín, ktoré vytvára súčasná aplikačná prax napr. v priestore EÚ (viď rozsudok v prípade Zambrano³⁰⁸).

V tomto príspevku sa zaoberáme analýzou problematických otázok súvisiacich s bipolizmom z hľadiska národného a medzinárodného práva, a to špecificky v geografickom priestore európskych krajín. Primárnym dokumentom pre analýzu existencie bipolizmu je Európsky dohovor o občianstve, ktorý prijala Rada Európy ako aj existencia právnej možnosti dvojitého resp. viacnásobného štátneho občianstva v krajinách Európskej únie. Takéto prepojenie má za účel poukázať na odlišné postavenie suverénnych štátov v otázke občianstva, pričom práve aplikačná prax je rozdielna a viedla k viacerým konaniam pred Európskym súdom pre ľudské práva, a to najmä vo vzťahu ku krajinám EÚ, ktoré podľa čl. 6 ods. 3 Zmluvy o Európskej únii sú povinné dodržiavať ľudské práva zaručené Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd: „Základné práva tak, ako sú zaručené Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd a ako vyplývajú z ústavných tradícií spoločných pre členské štáty, predstavujú všeobecné zásady práva Únie“³⁰⁹. Hoci samotný Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd neobsahuje explicitne ustanovenia o štátnom občianstve, práve aplikačná prax a rozhodovacia činnosť Európskeho súdu pre ľudské práva poukázala na to, že práva vyplývajúce z občianstva, najmä dvojitého občianstva alebo v prípadoch neexistencie štátneho občianstva, sú zásadným spôsobom limitované a signatárske krajiny si tak neplnia svoj pozitívny záväzok smerom k Dohovoru, de facto aj voči Európskej únii.

Pozitívny záväzok krajiny k dvojitému občianstvu, jeho existencii a aplikačnej praxi, analyzujeme následne aj na príklade legislatívy Slovenskej republiky, a to najmä ustanovení zákona o občianstve, ktorého novela v roku 2010 zaviedla zákaz dvojitého občianstva.

---

³⁰⁸ Rozsudok ESĽP (Veľká komora) zo dňa 8. 3. 2011, Gerardo Ruiz Zambrano v Office national de l'emploi (ONEm). European Court Reports 2011 I-01177. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62009CJ0034> [prístup 25. 3. 2018]

³⁰⁹ Zmluva o Európskej únii, konsolidované znenie. Úradný vestník EÚ, zväzok 55, s. 13- 47. Číslo oznamu 2012/C 326/1. Dostupné online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=OJ:C:2012:326:TOC> [prístup 1. 4. 2018]

1. Medzinárodná úprava štátneho občianstva a výkladové pravidlo medzinárodného práva

Právo na občianstvo je uvedené vo viacerých medzinárodných právnych dokumentoch, pričom je konštruované na základe princípu, že nikto nemá byť ponechaný bez štátneho občianstva. Medzinárodné právo a jeho nástroje vždy zdôrazňujú, že otázka občianstva je dôležitou otázkou, keďže je úzko spojená s otázkou ochrany ľudských práv a rule of law. Právo na občianstvo sa nazýva aj „právom mať práva“ a je obsiahnuté najmä vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv ako aj v Medzinárodnom dohovore o občianskych a politických právach prijatých v rámci OSN.

Základným rámcovým dokumentom medzinárodného práva je Všeobecná deklarácia ľudských práv z roku 1948, ktorá upravuje občianstvo v článku 15 v dvoch perspektívach, v pozitívnom a negatívnom vymedzení:

„(1) Každý má právo na štátnu príslušnosť.

(2) Nikto nesmie byť svojvoľne zbavený svojej štátnej príslušnosti ani práva svoju štátnu príslušnosť zmeniť“.³¹⁰

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach uznáva právo každého dieťaťa na občianstvo: „Každé dieťa má právo nadobudnúť občianstvo“³¹¹

Podobným spôsobom aj Dohovor o právach dieťaťa garantuje právo každého dieťaťa nadobudnúť občianstvo, a to v článku 7:

„(1) Každé dieťa je ihneď po narodení zaregistrované a má od narodenia právo na meno, štátnu príslušnosť, a podľa možností právo poznať svojich rodičov a právo na ich starostlivosť.

(2) Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, zabezpečujú uplatňovanie týchto práv v súlade so svojimi záväzkami vyplývajúcimi z príslušných medzinárodných právnych dokumentov v tejto oblasti, zvlášť v prípade, ak by dieťa inak štátnu príslušnosť nemalo.“³¹²

Ďalším dôležitým dokumentom, ktorý však má regionálnu pôsobnosť, prijatý v rámci Rady Európy uvádza, že „Každý štát vo svojom právnom poriadku ustanoví, kto sú jeho občania. (čl. 3, ods. 1 Európskeho dohovoru o občianstve)“³¹³. Toto ustanovenie je komplementárne k ďalšiemu pravidlu, ktorého cieľom je dosiahnutie vykonateľnosti obsahu občianstva zo strany konkrétneho štátu voči jednotlivcovi: „Túto právnu normu ostatné štáty akceptujú, ak je v súlade s platnými medzinárodnými dohovormi, obyčajovým medzinárodným právom a všeobecne uznávanými princípmi práva týkajúcimi sa občianstva. (čl. 3, ods. 2 Európskeho dohovoru o občianstve)“³¹⁴

³¹⁰ Všeobecná deklarácia ľudských práv, online:

http://www.ucps.sk/Vseobecna_deklaracia_ludskych_prav [prístup 1. 4. 2018]

³¹¹ Článok 24, ods. 3 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach. Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 120/1976 Zb. z 10. mája 1976 o Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach a Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Online: www.vop.gov.sk/files/File/Dokumenty/OPP.rtf [prístup 1. 4. 2018]

³¹² Článok 7, Dohovor OSN o právach dieťaťa. Online: https://www.unicef.sk/dokumenty/materialy-na-stiahnutie/advocacy/dohovor_o_pravach_dietata.pdf [prístup 1. 4. 2018]

³¹³ Oznámenie MZV SR č. 418/2000 Z.z. o podpísaní Európskeho dohovoru o občianstve. Online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2000/418/> [prístup 1. 4. 2018]

³¹⁴ ibidem

Právo na občianstvo je okrem toho upravené aj v ďalších regionálnych dokumentoch, ako napríklad v Americkom Dohovore o ľudských právach. K dôležitosti otázok súvisiacich so štátnym občianstvom boli prijaté aj dve rezolúcie na úrovni OSN, a to v júli 2012 Radou pre ľudské práva OSN – rezolúcia č. 20/5: Ľudské práva a svojvoľné pozbavenie štátneho občianstva³¹⁵ a rezolúcia č. 20/4: Právo na občianstvo: ženy a deti.³¹⁶, v ktorých OSN potvrdilo opakovane svoju pozíciu, že právo na občianstvo je ľudské právo. Okrem toho, pre prípady štátnej sukcesie, v roku 2006 bol prijatý Európsky dohovor o zabránení bezdomovectva pri sukcesii štátov³¹⁷, ktorý garantuje právo na občianstvo osobám, ktoré v čase sukcesie štátu majú štátne občianstvo predchádzajúceho štátu a ktoré by sa inak stali osobami bez štátnej príslušnosti v dôsledku sukcesie štátu (článok 2). Tento dohovor tiež upravuje povinnosť členských štátov prijať všetky vhodné opatrenia na to, aby sa zabránilo vzniku osôb bez štátnej príslušnosti (článok 3).

Hoci ako je uvedené vyššie, občianstvo je inštitútom vnútroštátneho práva, ktoré určuje právny vzťah medzi osobou, občanom a štátom. Je potrebné uviesť, že občianstvo neznamena a neindikuje etnický pôvod konkrétnej osoby. Stanovenie konkrétnych pravidiel nadobúdania štátneho občianstva narodením je tradičnou prerogatívou štátov. Existujú dve základné možnosti nadobudnutia občianstva: nadobudnutím občianstva dieťaťa podľa občianstva jedného alebo oboch rodičov (*ius sanguinis*) alebo narodením na území konkrétneho štátu (*ius soli*). Viaceré krajiny kombinujú obe tieto kritériá. Okrem toho, jednotlivci, ktorí legálne bývajú na území niektorej krajiny počas zákonom stanoveného času a ktorí si vytvorili konkrétne vzťahy na teritóriu tohto štátu, napríklad manželstvom s občanom štátu, môžu nadobudnúť občianstvo naturalizáciou.

Aj keď pravidlá o občianstve spadajú do kompetencie vnútroštátneho právneho poriadku, ako bolo uvedené, viaceré aspekty vrátane predchádzania stavu bez štátneho občianstva ale aj viacnásobné občianstvo sú upravené v medzinárodnom práve, a to najmä v rozhodnutiach medzinárodných súdov, ktoré sa otázkou občianstva zaoberali. Najdôležitejším a často citovaným je práve rozsudok v prípade **Nottebohm** (Lichtenštajnsko v. Guatemala)³¹⁸, v ktorom Medzinárodný súdny dvor interpretoval princíp efektívneho občianstva, podľa ktorého sa vyžaduje skutočné a efektívne spojenie medzi jednotlivcom, ktorý sa dovoľáva svojej možnosti na poskytnutie diplomatickej ochrany.

Pri občanoch, ktorí majú občianstvo viacerých štátov, zjavne dochádza k neudržiavaniu skutočného puta tak, ako bolo uvedené v prípade Nottebohm. Občania s dvojším občianstvom často vidia len výhody a pritom zabúdajú na povinnosti, ktoré s občianstvom súvisia. Problémy môžu nastať napríklad v čase vojnového stavu, kedy všetky štáty, ktorých je osoba s viacnásobným občianstvom v

---

³¹⁵ UN Human Rights Council, *Human rights and arbitrary deprivation of nationality : resolution / adopted by the Human Rights Council*, 15 July 2016, A/HRC/RES/32/5, dostupné online: <http://www.refworld.org/docid/57e3dc204.html> [prístup 11. 4. 2018]

³¹⁶ UN Human Rights Council, *The right to a nationality: women and children*, 16 July 2012, A/HRC/RES/20/4, dostupné online: <http://www.refworld.org/docid/503dd5422.html> [prístup 11. 4. 2018]

³¹⁷ Council of Europe Convention on the Avoidance of Statelessness in Relation to State Succession, 15. 3. 2006, CETS 200, dostupné online: <http://www.refworld.org/docid/4444c8584.html> [prístup 10. 4. 2018]

³¹⁸ Rozsudok Medzinárodného súdneho dvora, prípad Nottebohm (druhá fáza), rozsudok z 6. apríla 1955: I.C.J. Reports 1955, p. 4 Online: <http://www.icj-cij.org/files/case-related/18/018-19550406-JUD-01-00-EN.pdf> [prístup 1. 4. 2018]

štátoobčianskom vzťahu, žiadajú plnenie vojenských povinností. Obdobne môže vzniknúť problém s riadnym plnením daňových povinností alebo v prípade žiadostí o poskytovanie diplomatickej ochrany od svojho štátu. Typickým problémom vyplývajúcim z dvoj- a viacnásobného občianstva je vznik sporu medzi zainteresovanými štátmi, ktorých občianstva jednotlivec požíva, najmä v oblasti diplomatickej ochrany.

*„Podľa obyčajového práva sa osoba s niekoľkými štátnymi občianstvami nemôže odvolávať na iné štátne občianstvo voči štátu, ktorého je taktiež občanom. Pre tretí štát je osoba s niekoľkými štátnymi občianstvami považovaná spravidla za občana iba jedného štátu. Jeho voľba sa pritom riadi zásadou efektivity. To znamená, že takýto občan je považovaný za občana toho štátu, ku ktorému ho spája najužší faktický pomer, ako trvalé bydlisko, zamestnanie, výkon politických práv alebo výkon vojenskej služby“.*³¹⁹

Občan zostáva i v čase svojho pobytu na území cudzieho štátu viazaný k svojmu domovskému štátu právnym záväzkom štátneho občianstva, hlavne však záväzkom vernosti, je povinný platiť domovskému štátu dane, vrátiť sa na jeho výzvu do vlasti, zdržať sa akejkoľvek činnosti namierenej proti domovskému štátu, zachovávať štátne tajomstvo a vykonávať doma vojenskú službu. V prípade, že štát vo vzťahu k cudzincovi poruší medzinárodné právo, druhý štát, ktorého je daná osoba občanom, môže prevziať jeho nárok a uplatňovať ho voči povinnému štátu, ako svoj vlastný, t.j. vykonať diplomatickú ochranu. V takomto prípade prechádza spor medzi jednotlivcom alebo právnickou osobou a štátom z oblasti vnútroštátneho práva do oblasti medzinárodného práva. *„Subjektívny nárok na diplomatickú ochranu vyplýva osobe nie z medzinárodného práva ale z vnútroštátneho práva, z jej právneho vzťahu k vlastnému štátu.“*³²⁰ K diplomatickej ochrane dochádza až potom, keď sa poškodená osoba nemôže dovolávať svojich práv obvyklými prostriedkami, ktoré má k dispozícii vnútroštátne právo. Právny vzťah medzi poškodeným cudzincom alebo štátom príslušným na vykonanie diplomatickej ochrany je však vzťahom vyplývajúcim z vnútroštátneho práva. V dôsledku toho domovský štát nemá podľa medzinárodného práva povinnosť, ale iba právo poskytovať diplomatickú ochranu.

Postoj Medzinárodného súdneho dvora k uplatňovaniu zásady efektivity pri určovaní prednostného postavenia jedného občianstva v prípade dvoch alebo viacerých občianstiev v prípade Nottebohm potvrdzuje aj rozhodovacia činnosť národných súdov, napr. Ústavného súdu Slovenskej republiky, keď podľa jeho právneho názoru uplatňovaním *„zásady efektivity pri posudzovaní štátneho občianstva iného štátu nie je dotknutá zásada suverénnej právomoci štátu upraviť podmienky a spôsoby nadobudnutia a straty štátneho občianstva, resp. to, koho bude štát považovať za svojho štátneho občianstva, samozrejme, pri rešpektovaní princípov medzinárodného práva a záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv“.*³²¹

2. Bipolizmus v európskom priestore

---

³¹⁹ POTOČNÝ, M. – ONDŘEJ, J.: *Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část*. 5. doplněné a rozšířené vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, s. 53

³²⁰ AZUD, J.: *Medzinárodné právo*. Bratislava: VEDA, 2003, s. 218

³²¹ Nález ÚS SR z 22. apríla 1997, spis. Zn. II. ÚS 23/96

Dostupné na: <http://portal.concourt.sk/pages/viewpage.action?pagelId=1277961>; cit. online [14. 3. 2018]

Bipolizmus, alebo dvojité štátne občianstvo vzniká z obdobných dôvodov ako existujú osoby bez štátnej príslušnosti (z angl. statelessness), t.j. v dôsledku diskrečnej právomoci suverénnych štátov vznikajú situácie, na základe ktorých sa priznávajú ľuďom dve, niekedy aj viac občianstiev. Najčastejšie sa „*bipolito*m stáva dieťa narodené rodičom s rôznymi štátnymi občianstvami alebo narodené na území cudzieho štátu cudzím štátnym občanom.“³²² K vzniku dvojitého štátneho občianstva tak dochádza pri narodení dieťaťa občanom štátu uznávajúceho princíp *ius sanguinis* na území štátu, ktorý uznáva princíp *ius soli*. K vzniku dvojitého štátneho občianstva dochádza aj v prípade, keď manželstvo s cudzincom uzavrie žena, ktorej právny poriadok jej štátu ponecháva jej občianstvo aj po sobáši, a právny poriadok štátu, ktorého je jej manžel príslušníkom, jej poskytuje nové občianstvo (napr. v prípade Brazílie). Dvojité štátne občianstvo môže vzniknúť aj pri vstupe osoby do služieb cudzej armády, v dôsledku čoho nadobúda nové občianstvo, doterajšie, pôvodné však nestráca. Dvojité občianstvo môže predstavovať pre bipolitu určité výhody, ako napríklad ľahšie cestovanie, prípadne využívanie atraktívnejšej a lepšej ponuky sociálnych služieb jedného zo štátov svojich občianstiev. Je však nevyhnutné poukázať na to, že dvojité občianstvo nevytvára prirodzenú situáciu vo vzťahu občana a štátu.

V rámci hľadania odpovede na otázku, či si členské štáty EÚ plnia svoje záväzky vyplývajúce z čl. 6 ods. 3 ZEÚ vo vzťahu ku korektnej aplikačnej praxi, vychádzame z dvoch základných premís – existencii pozitívneho záväzku krajiny vo vzťahu k Európskemu dohovoru o občianstve a existencii právneho inštitútu dvojitého štátneho občianstva v národnom právnom poriadku. Ďalšou premennou je členstvo krajiny v Rade Európy (a záväzok voči Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv) a v Európskej únii. Z metodologického hľadiska pri definovaní vnútroštátnej požiadavky dĺžky trvalého pobytu na udelenie štátneho občianstva, a to najmä s ohľadom na komparáciu dát, neberieme do úvahy osobitný status osôb upravených v právnom poriadku štátu s ohľadom na historické alebo sociálne priority krajiny, ktoré môžu mať bonifikovaný prístup k dĺžke trvalého pobytu (napr. osobitný status utečencov, žiadateľov o azyl alebo historické predpoklady pre udelenie občianstva vo Fínsku alebo Chorvátsku).

Tabuľka č. 1³²³ - Krajiny Európskej únie, ktoré ratifikovali Európsky dohovor o občianstve a podmienka pobytu pre získanie štátneho občianstva

Krajina	Požiadavka trvalého pobytu na udelenie občianstva	Dvojité štátne občianstvo	Ratifikácia Európskeho dohovoru o občianstve ³²⁴
Belgicko	5 rokov	áno	
Bulharsko	5 rokov trvalého pobytu	nie	áno
Cyprus	5 rokov trvalého pobytu (v období 8 rokov spolu)	áno	
Česká republika	10 rokov trvalého pobytu	áno	áno

³²² OTTOVÁ, E: *Teória práva*. Šamorín: Heuréka, 2006, s. 116

³²³ Spracované autorkou podľa dostupných zdrojov: <https://www.quora.com/Which-EU-country-has-the-easiest-citizenship-requirements>. Online: [prístup 5. 4. 2018]

³²⁴ https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/166/signatures?p_auth=meFvQjT7, stav k 31. 3. 2018

Dánsko	9 rokov trvalého pobytu	áno	áno
Estónsko	8 rokov trvalého pobytu	nie	
Holandsko	5 rokov	nie	áno
Chorvátsko	8 rokov trvalého pobytu	nie	
Fínsko	5 rokov trvalého pobytu	áno	áno
Francúzsko	5 rokov	áno	
Grécko	10 rokov	áno	
Írsko	5 rokov trvalého pobytu (v období 9 rokov spolu)	áno	
Litva	10 rokov	nie	
Lotyšsko	5 rokov	áno	
Luxembursko	10 rokov	áno	áno
Maďarsko	8 rokov	áno	áno
Malta	5 rokov	áno	
Nemecko	8 rokov trvalého pobytu	nie	áno
Poľsko	10 rokov	áno	
Portugalsko	6 rokov	áno	áno
Rakúsko	10 rokov trvalého pobytu	nie	áno
Rumunsko	5 rokov	áno	áno
Slovenská republika	8 rokov trvalého pobytu	nie	áno
Slovinsko	10 rokov trvalého pobytu	áno	
Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska	6 rokov trvalého pobytu	áno	
Španielsko	10 rokov	áno	
Švédsko	5 rokov	áno	áno
Taliansko	10 rokov	áno	

3. Európske dohovory a princíp efektivity v rozhodovacej praxi Európskeho súdu pre ľudské práva

Štáty sa výskytu dvojitého a viacnásobného občianstva snažia zamedziť uzatváraním dvojstranných a viacstranných medzinárodných dohovorov. Neexistencia jednotnej právnej úpravy v medzinárodnom práve v oblasti udeľovania občianstva však spôsobuje rast počtu bipolitov. Najvýznamnejším medzinárodnoprávnym dokumentom procesného charakteru v tejto oblasti je **Dohovor o znižovaní počtu prípadov viacnásobnej štátnej príslušnosti a vojenskej povinnosti v prípade viacnásobnej štátnej príslušnosti** z roku 1963³²⁵, ktorý bol uzatvorený v rámci Rady Európy.

Podľa článku 1 tohto dohovoru, „*príslušníci zmluvnej strany, ktorí dosiahli plnoletosť a ktorí na základe vlastnej slobodnej vôle nadobudnú občianstvo iného zmluvného štátu naturalizáciou, voľbou alebo znovunadobudnutím, strácajú svoju doterajšiu štátnu príslušnosť*“. Samotný dohovor však

³²⁵ Dohovor o znižovaní počtu prípadov viacnásobnej štátnej príslušnosti a vojenskej povinnosti v prípade viacnásobnej štátnej príslušnosti prijatý na v Štrasburgu pôde Rady Európy dňa 06.05.1963. Dostupný v anglickom jazyku, preklad autorka:

ustanovuje výnimky z tohto pravidla, napríklad ak občan jedného zmluvného štátu nadobudol štátne občianstvo iného zmluvného štátu z dôvodu narodenia na území štátu a zároveň tam má pobyt alebo tam mal obvyklý pobyt v dobe pred dosiahnutím 18 rokov. V takýchto prípadoch môže zmluvná strana dohovoru vo svojom vnútroštátnom práve ustanoviť, že si daný občan zachová občianstvo krajiny pôvodu (čl. 1 ods. 5 dodatkového protokolu k dohovoru, 1993). Druhú výnimku predstavuje nadobudnutie občianstva uzavretím manželstva občana jedného zmluvného štátu s občanom druhého zmluvného štátu, kedy rovnako môže zmluvná strana vo svojom vnútroštátnom práve ustanoviť, že si manžel zachová občianstvo krajiny pôvodu (čl. 1 ods. 6 dodatkového protokolu k dohovoru, 1993).

V súvislosti s realizáciou vojenskej povinnosti, sa uplatňuje **princíp efektivity**. V prípade občana, ktorý má občianstvo dvoch alebo viacerých zmluvných štátov, musí byť požiadavka vojenskej povinnosti realizovaná len vo vzťahu k jednému zmluvnému štátu (čl. 5, ods. 1 dohovoru). Základné pravidlo potom znamená preferenciu územia obvyklého pobytu občana, ktorému však zostáva zachované právo slobodnej voľby zvoliť si, kde bude vykonávať vojenskú službu (na území krajiny, ktorej je občanom a kde má obvyklý pobyt; alebo krajiny, ktorej je len občanom), a to do dovŕšenia veku 19 rokov (čl. 6 ods. 1 dohovoru). Takto koncipovaný princíp efektivity môže byť nahradený existenciou bilaterálnej zmluvy medzi zmluvnými štátmi, ktorá upraví podrobnosti výkonu vojenskej povinnosti v prípade dvoj- alebo viacnásobného občianstva (čl. 5, ods. 2 dohovoru).

Otázky viacnásobného občianstva v aplikačnej praxi na základe Dohovoru o znižovaní počtu prípadov viacnásobnej štátnej príslušnosti a vojenskej povinnosti v prípade viacnásobnej štátnej príslušnosti viedli členské štáty Rady Európy k prijatiu ďalšej medzinárodnej zmluvy v tejto oblasti, a to **Európskeho dohovoru o občianstve**.³²⁶

Európsky dohovor o občianstve je medzinárodnou zmluvou prijatou v rámci Rady Európy, ktorá explicitne upravuje a garantuje právo na občianstvo, hoci Európsky Dohovor o ochrane ľudských práv a občianskych slobôd takéto ustanovenie stricto sensu neobsahuje. Jedným z nosných pilierov právnej úpravy je predchádzanie a eliminácia straty štátneho občianstva, nakoľko tým dochádza k limitovaniu ľudských práv jednotlivca a teda aj k zásahu do ľudskej dôstojnosti. Samotný dohovor bol otvorený na podpísania členskými a nečlenskými krajinami 6. novembra 1997, pričom samotný dohovor nadobudol účinnosť dňa 1.3.2000 po ratifikácii minimálnym počtom signatárskych krajín (požadovaný minimálny počet bol 3). Ku dňu 31.3.2018 Dohovor podpísalo 29 signatárskych krajín z členských štátov RE a ratifikovalo 21 krajín.³²⁷ Z pohľadu členských štátov Európskej únie ratifikovala Dohovor 13 krajín EÚ.

Tento Dohovor určuje princípy a pravidlá aplikovania všetkých aspektov občianstva. Je vytvorený tak, že pokrýva otázky nadobúdania nového občianstva, zjednodušený postup pre navrátenie pôvodného občianstva, zabezpečenie prístupu, že občiansko-právny vzťah môže byť ukončený iba z relevantných dôvodov a občianstvo nemôže byť bezdôvodne odobraté, ako aj garantovanie procesov súvisiacich s aplikáciou občianstva, ktoré musia byť spravodlivé, správne

---

³²⁶ Oznámenie MZV SR č. 418/2000 Z.z. o podpísaní Európskeho dohovoru o občianstve. Online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2000/418/> [prístup 1. 4. 2018]

³²⁷ https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/166/signatures?p_auth=meFvQjT7 [prístup 1. 4. 2018]

a otvorené voči revízii, a následne pokrýva aj otázky regulácie situácii, kedy sú jednotlivci ohrození stratou občianstva ako výsledku štátnej sukcesie.

Text Dohovoru reprezentuje syntézu vtedajšieho uvažovania o otázke občianstva v národnom a medzinárodnom práve a je prvým medzinárodným dokumentom s detailne rozpracovaným hmotným aj procesným systémom. Reflektuje demografické a demokratické zmeny (najmä migráciu a sukcesiu štátov). Niektoré členské štáty Rady Európy prijali alebo novelizovali texty svojich zákonov o štátnom občianstve na základe Dohovoru.

Medzi základné princípy uvedené v Dohovore patria:

- a) predchádzanie existencii osôb bez štátnej príslušnosti;
- b) nediskriminácia: v oblasti právnej úpravy občianstva, štáty musia predchádzať akejkolvek diskriminácii na základe pohlavia, náboženstva, rasy, farby pleti, národnostného alebo etnického pôvodu a pod.
- c) rešpekt k právam osôb, ktoré spravidla obývajú príslušné štátne teritórium.

Európsky dohovor o občianstve po prvýkrát upravuje všetky aspekty súvisiace s občianstvom na medzinárodnej úrovni. Článok 4 v písm. a) až c) opakuje základný princíp uvedený vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv, nasledovne: „Normy týkajúce sa občianstva každého zmluvného štátu budú vychádzať z týchto princíпов:

- a) každý má právo na občianstvo,
- b) musí sa predchádzať stavu bez štátnej príslušnosti,
- c) nikto nebude svojvoľne zbavený svojho občianstva,
- d) ani manželstvo, ani zrušenie manželstva medzi občanom zmluvného štátu a cudzincom, ani zmena občianstva jedného z manželov počas manželstva neovplyvní automaticky občianstvo druhého z manželov.“³²⁸

Tento Dohovor obsahuje záruky voči stavu bez štátneho občianstva: článok 6, ods. 1, písm. b) Európskeho Dohovoru o občianstve vo vzťahu k nadobúdaniu občianstva uvádza, že „Každý zmluvný štát ustanoví vo svojej vnútroštátnej právnej norme, aby jeho občianstvo nadobudli zo zákona tieto osoby: ..... b) nájdení nájdení na jeho území, ktorí by inak boli bez štátnej príslušnosti.“³²⁹ Okrem toho reguluje prístup k občianstvu pre deti narodené na území členského štátu v článku 6, ods. 2: „Každý zmluvný štát vo svojej právnej norme ustanoví, aby jeho občianstvo nadobudli deti narodené na jeho území, ktoré pri narodení nenadobúdajú ďalšie občianstvo.“³³⁰

Okrem toho, Európsky dohovor o občianstve upravuje aj ďalšie otázky ako diskriminácia v oblasti štátneho občianstva (článok 5), nadobúdanie štátneho občianstva (článok 6), obnovenie pôvodného občianstva (článok 9), dôkladnosť prístupu pri strate štátneho občianstva (článok 7), procesné otázky aplikovania štátneho občianstva (článok 10 – 13), právnu situáciu osôb, ktoré sú

---

³²⁸ Oznámenie MZV SR č. 418/2000 Z.z. o podpísaní Európskeho dohovoru o občianstve. Online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2000/418/> [prístup 1. 4. 2018]

³²⁹ Oznámenie MZV SR č. 418/2000 Z.z. o podpísaní Európskeho dohovoru o občianstve. Online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2000/418/> [prístup 1. 4. 2018]

³³⁰ Oznámenie MZV SR č. 418/2000 Z.z. o podpísaní Európskeho dohovoru o občianstve. Online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2000/418/> [prístup 1. 4. 2018]

ohrozené stratou štátneho občianstva ako výsledku sukcesie štátu (články 18 – 20), viacnásobné občianstvo (články 14 – 17), vojenské povinnosti (články 21 – 22) a spolupráce medzi členskými štátmi (články 23 – 24).

Problematika dvojitého alebo viacnásobného štátneho občianstva vedie aj k situáciám, ktoré spôsobujú aplikačné problémy a vedú k zásahom do základných práv jednotlivca. Z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva sú v relevantné tie, ktoré súvisia so snahou výkonnej moci v európskych štátoch obmedziť existenciu dvojitého štátneho občianstva, napríklad:

V prípade **Riener v. Bulharsko**³³¹ išlo o situáciu, v ktorej bol sťažovateľka držiteľkou štátneho občianstva Rakúska a Bulharska. Sťažovateľka podnikala v Bulharsku a tam aj trávila väčšinu svojho času. Počas svojho podnikania sa jej naakumulovala daňová povinnosť do značnej výšky, pričom táto povinnosť ostala neuhradená. Na žiadosť daňových úradov bulharský štátny orgán s právomocou vydávať a viesť evidenciu cestovných dokladov rozhodol o zákaze cestovať a využívať cestovný doklad z dôvodu nezaplatenia daní. Neskôr sťažovateľka chcela vycestovať do Grécka, na hraniciach použila svoj rakúsky pas, ale štátne orgány jej pri kontrole pas na základe vydaného cestovného zákazu zabavili. Zákaz vycestovať z Bulharska bol zrušený o deväť rokov neskôr, keď lehota na úhradu daňovej povinnosti sťažovateľke zo zákona zanikla. Sťažovateľke bolo v jej žiadosti o vystúpenie zo štátno-občianskeho zväzku s Bulharskom vyhovené až po tejto dobe, po viacerých zamietnutiach v období trvania cestovného zákazu. ESĽP vyhovel sťažnosti a rozhodol o porušení práva sťažovateľky na rešpektovanie súkromného života podľa článku 8, ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“). Svoje rozhodnutie odôvodnil, že sťažovateľkin stav nebol prehodnocovaný priebežne, neexistoval dostatočný priestor pre nápravu a použitie opravných prostriedkov a samotný cestovný zákaz nezohľadňoval status sťažovateľky a jej rodinné väzby v inej krajine, ktoré vyplývali z jej druhého štátneho občianstva. Z uvedeného vyplýva, že existencia druhého štátneho občianstva a aplikačná prax v danom prípade môže viesť k situáciám, kedy dochádza k obmedzeniu základných práv jednotlivca (právo voľného pohybu, právo na rodinný a súkromný život), a to z dôvodu existencie zákonnej povinnosti voči štátu, o dôležitosti ktorej svedčí fakt, že bez jej splnenia nemožno prepustiť osobu zo štátneho zväzku.

K rozhodnutiu v prípade **Tanase v. Moldavsko**³³² došlo až po preskúmaní prípadu Veľkou komorou. V uvedenom prípade ide o realizáciu pasívneho volebného práva u osoby, ktorá má dve štátne občianstva. Sťažovateľ bol občanom Moldavska, pričom toto občianstvo získal na základe sukcesie, po vzniku nezávislého štátu v roku 1991. Na základe historických súvislostí bol v susediacom Rumunsku schválený zákon, ktorý umožňoval udeliť rumunské štátne občianstvo. Vzhľadom na existenciu pomerne významného čísla osôb s dvojitým štátnym občianstvom (moldavsko-rumunským), moldavský parlament prijal zmenu volebnej legislatívy, ktorá neumožňovala bipolitom kandidovať vo voľbách do národného parlamentu. Legislatívna zmena nastala v roku 2008, voľby sa konali v roku 2009. Sťažovateľ bol zvolený, pričom pre splnenie podmienky potvrdenia mandátu poslanca a jeho následného výkonu sa podľa platnej úpravy vyžadovalo len jedno občianstvo. Na základe toho požiadal

---

³³¹ Rozsudok Riener v. Bulharsko, sťažnosť č. 46343/99 zo dňa 23. augusta 2006, dostupné online: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-75463> [prístup 8. 4. 2018]

³³² Rozsudok Tanase v. Moldavsko, sťažnosť č. 7/8 zo dňa 27. apríla 2010, dostupné online: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-98428> [prístup 8. 4. 2018]

rumunskú ambasádu o prepustenie zo štátneho zväzku s výhradou, že ak jeho sťažnosti vyhovie Veľká komora Európskeho súdu pre ľudské práva (vzhľadom na prebiehajúci proces preskúmania porušenia základného práva pred ESĽP), ponecháva si možnosť späťvzatia listu, ktorým sa vzdáva rumunského štátneho občianstva. Ústavný súd Moldavska mu na základe týchto procesných úkonov potvrdil poslanecký mandát. Rozhodnutie Veľkej komory ESĽP potvrdilo porušenie základného práva jednotlivca garantovaného článkom 3 Protokolu č. 1 k Dohovoru, z dôvodu existencie dvojitého štátneho občianstva. To nemôže byť prekážkou pre výkon pasívneho volebného práva podľa právneho názoru súdu, a to najmä z dôvodu, že členské štáty Rady Európy majú konsenzus v otázke dvojitého štátneho občianstva, ktoré ak je povolené vnútroštátnou právnou úpravou, nemôže byť prekážkou výkonu volebného práva. Samozrejme, Súd akceptuje diskrečnú právomoc národného legislatívneho orgánu, ktorý vzhľadom na historické súvislosti môže prijať zákaz dvojitého štátneho občianstva alebo zákonné obmedzenie výkonu práv vyplývajúcich z bipolarizmu, avšak nie takmer sedemnásť rokov od vyhlásenia nezávislosti Moldavska. V tomto prípade sa zmena vnútroštátnej legislatívy javí ako účelová a nie je možné ju nijakým spôsobom legitímne odôvodniť. Podľa názoru súdu, akékoľvek rozhodnutie o obmedzení volebného práva nesmie viesť k vylúčeniu osôb alebo skupín osôb z participovania na politickom živote krajiny. Takéto opatrenie je potom disproporčné účelu, ktorý sa má realizáciou volebného práva dosiahnuť.

Kým Európsky Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd expresne nestanovuje právo na občianstvo, Európsky súd pre ľudské práva konštantne otázku občianstva interpretuje a to najmä v nadväznosti na porušovanie Dohovoru o ochrane ľudských práv a slobôd, a to aj v otázkach konkrétnych práv a slobôd osôb bez štátnej príslušnosti.

V prípade **Kuric a ostatní proti Slovinsku**³³³ zo dňa 26. júna 2012 vydal ESĽP pilotný rozsudok, ktorý sa zaoberá otázkou osôb bez štátnej príslušnosti. Podľa rozhodnutia ESĽP, Slovinsko porušilo články 8, 13 a 14 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a to z dôvodu prijatia legislatívnej úpravy, zákona o štátnom občianstve v roku 1991, a to v súvislosti s vyhlásením nezávislosti Slovinska. Podľa tejto právnej úpravy viac ako 25 tisíc bývalých občanov Zväzovej Republiky Juhoslávia, legálne sa zdržujúcich na území Slovinska, bolo zbavených práva na trvalý pobyt. Právne postavenie týchto obyvateľov bolo zhoršené v dôsledku právnej úpravy vo forme zákona o občianstve, a to až do roku 2010, kým došlo k zmene zákona. Zhoršené právne postavenie spočívalo v chýbajúcej právnej úprave v zákone o cudzincoch, ktorý neobsahoval kategóriu a neupravoval práva osôb spadajúcich do kategórie cudzincov alebo osôb bez štátnej príslušnosti, ktorý pochádzali zo Slovinska. Napriek tomu, že Veľká komora ESĽP potvrdila, že samotný Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd nechráni právo na občianstvo či právo na trvalý pobyt, niektoré obmedzenia práva na pobyt môžu v dôsledku toho predstavovať obmedzenie práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života garantovaného článkom 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Slovinsko podľa ESĽP porušilo články 8, 13 a 14 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, a to neprijatím adekvátnej právnej úprave chrániacej právo na súkromný a rodinný život vo vzťahu k osobám, ktoré prišli o svoje pobytové práva na základe novej právnej úpravy z roku 1991. Obmedzenie práva na súkromný a rodinný život bolo disproporčné vo vzťahu k presadzovanému cieľu na národnej úrovni.

---

³³³ Rozsudok ESĽP Kuric a ostatní v. Slovinsko, sťažnosť č. 26828/06, rozsudok zo dňa 6. júna 2012. Online: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-111634> [prístup 9. 4. 2018]

Ďalším podstatným prípadom je rozhodnutie v prípade **Genovese v. Malta**³³⁴, v ktorom sa ESĽP zaoberal prípadom nadobudnutia občianstva nasledovníkom. ESĽP rozhodol, že prístup k občianstvu spadá do kompetencie ochrany poskytovanej Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd ako súčasť sociálnej identity osoby, a teda do jeho/jej súkromného života, ako ho garantuje Dohovor v článku 8. V tomto prípade sťažovateľ, britský občan, ktorého otec je Malťan, bol odmietnutý so svojou žiadosťou o získanie maltského občianstva, pretože sa narodil mimo manželstva. Súd konštatoval, že neexistujú žiadne opodstatnené alebo objektívne dôvody na ospravedlnenie odlišného zaobchádzania so sťažovateľom ako osobou narodenou mimo manželstva. Na základe vyhodnotenia vnútroštátnej legislatívy o štátnom občianstve a v súlade s Dohovorom Súd konštatoval, že ide o diskrimináciu pri vykonávaní svojho práva na súkromný život (porušenie článku 14 v súčinnosti s článkom 8 Dohovoru). Tento rozsudok sa stal jedným z nosných pilierov v oblasti ochrany práva na občianstvo, zákazu diskriminácie v prístupe k občianstvu a garantovaniu predchádzania vzniku osôb bez štátnej príslušnosti, a to aj s ohľadom na príslušnosť Európskeho súdu pre ľudské práva a výklad Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

3. Európsky dohovor o občianstve a inštitút dvojitého štátneho občianstva v podmienkach Slovenskej republiky

Problematiku štátneho občianstva v ústavnom a právnom systéme SR upravuje zákon č. 40/1993 Z.z. o štátnom občianstve v znení neskorších predpisov. Právna úprava nadobúdania a straty slovenského občianstva je podstatná, nakoľko ústavnú úpravu nemáme. Nadobúdanie štátneho občianstva SR je možné týmito spôsobmi:

- a) Nadobúdanie štátneho občianstva SR osobami, ktoré boli ku dňu 31.12.1992 štátnymi občanmi SR;
- b) Nadobúdanie na základe voľby štátneho občianstva SR osobami, ktoré boli ku dňu 31.12.1992 štátnymi občanmi ČSFR alebo neboli štátnymi občanmi SR;
- c) Nadobúdanie štátneho občianstva maloletých;
- d) Nadobúdanie štátneho občianstva narodením;
- e) Nadobúdanie štátneho občianstva osvojením;
- f) Nadobúdanie štátneho občianstva udelením.

Novelou zákona o štátnom občianstve (zákon č. 250/2010 Z.z.), ktorá nadobudla účinnosť 17. 7. 2010, bola do právneho poriadku SR doplnená aj strata štátneho občianstva na základe výslovného prejavu vôle, ktorým je žiadosť, vyhlásenie alebo iný úkon smerujúci k nadobudnutiu cudzieho štátneho občianstva alebo dobrovoľné nadobudnutie cudzieho občianstva (§ 9 ods. 16 zákona o štátnom občianstve). Táto formulácia v §9 ods. 16 však nie je v zmysle gramatického výkladu

---

³³⁴ Rozsudok *Genovese v. Malta*, sťažnosť č.. 53124/09. Rada Európy: European Court of Human Rights, rozsudok zo dňa 11. 1. 2012. Online: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-106785> [prístup 10. 4. 2018]

považovaná za stratu štátneho občianstva, nakoľko samotná právna úprava definuje podmienky straty štátneho občianstva iba v dvoch prípadoch, ak štátny občan Slovenskej republiky nadobudol cudzie štátne občianstvo v súvislosti s uzavretím manželstva so štátnym občanom cudzieho štátu, a to za predpokladu, že cudzie štátne občianstvo manžela nadobudol za trvania spoločného manželstva (§ 9 ods. 17 zákona o štátnom občianstve). Druhý dôvod, kedy nedôjde k strate občianstva, je to, že cudzie štátne občianstvo bolo nadobudnuté narodením (§ 9 ods. 18 zákona o štátnom občianstve). Zákon zaviedol povinnosť osoby, ktorá stratila štátne občianstvo, oznámiť bezodkladne stratu obvodnému úradu v sídle kraja (§ 9 ods. 19 zákona o štátnom občianstve).

Štátny občan Slovenskej republiky, ktorý nadobudol cudzie štátne občianstvo na základe výslovného prejavu vôle, ktorým je žiadosť, vyhlásenie alebo iný úkon pred 17. júnom 2010 (teda pred platnosťou vyššie spomínaného § 9 ods. 16 zákona o štátnom občianstve SR) si zachová dvojaké alebo viacnásobné štátne občianstvo a občianstvo Slovenskej republiky nestráca. Takisto bývalí československí štátni občania, ktorí prišli o svoje štátne občianstvo na základe vtedy platnej legislatívy alebo na základe platnosti bilaterálnych zmlúv, môžu požiadať o vrátenie slovenského občianstva pri zachovaní svojho súčasného občianstva resp. občianstiev.

Prejav vôle (t.j. iniciatívu) držiteľa štátneho občianstva pri jeho strate predpokladá aj článok 8 dohovoru o občianstve, pričom aj názov tohto článku dohovoru je Strata občianstva na základe iniciatívy jednotlivca. Aj týmto spôsobom sa zdôrazňuje nevyhnutnosť prejavu vôle jedinca pri strate občianstva. Ani takáto individuálna aktivita (úmysel) jednotlivca však nemôže viesť k stavu, že by došlo k strate jeho občianstva úplne, a tým by mohol byť osobou bez štátnej príslušnosti, čo by bolo v rozpore s princípmi medzinárodného práva o predchádzaní vzniku osôb bez štátnej príslušnosti.

Významný z hľadiska hodnotenia právnej ochrany práva jednotlivca na štátne občianstvo je článok 16 Európskeho dohovoru o občianstve³³⁵, ktorý ustanovuje, že „*zmluvný štát nemôže podmieniť nadobudnutie alebo zachovanie svojho občianstva zrieknutím sa alebo stratou ďalšieho občianstva v prípadoch, keď také zrieknutie sa alebo strata nie je možná alebo ju nemožno odôvodnene vyžadovať.*“ Kontradiktórne by tak mohlo na prvý pohľad pôsobiť ustanovenie §9 zákona o štátnom občianstve SR, v ods. 1, písm. b):

(1) Štátne občianstvo Slovenskej republiky možno stratíť

- a) prepustením zo štátneho zväzku Slovenskej republiky na vlastnú žiadosť,*
- b) nadobudnutím cudzieho štátneho občianstva na základe výslovného prejavu vôle.*

Namietanú potenciálnu kontradiktórnosť posudzoval aj Ústavný súd Slovenskej republiky, a to najmä z hľadiska súladu zákona s Ústavou SR ako aj Európskym dohovorom o občianstve.³³⁶

³³⁵ *Európsky dohovor o občianstve*. 1997. Oznámenie MZV SR č. 418/2000 Z.z. o podpísaní Európskeho dohovoru o občianstve. Online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2000/418/> [prístup 1. 4. 2018]

³³⁶ *Uznesenie Ústavného súdu SR č. PL. ÚS 11/2012-26* zo dňa 4.7.2012, ktorý ÚS SR rozhodol o prijatí návrhu skupiny 30 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, zastúpených advokátom Mgr. G. G., poslancom Národnej rady Slovenskej republiky a advokátom, V., na začatie konania o súlade ustanovení § 9 ods. 1 písm. b), § 9 ods. 16, § 9 ods. 19, § 9b ods. 1 písm. d) a § 9b ods. 2 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení zákona č. 250/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, s čl. 5 ods. 1 a

Predkladatelia namietali predovšetkým ustanovenia Ústavy SR a Európskeho dohovoru o občianstve, vzhľadom k ich interpretácii a aplikácii. Ústava v článku 5 odsek 2 uvádza, že „nikomu nemožno odňať štátne občianstvo Slovenskej republiky proti jeho vôli“. Dohovor obsahuje ako jeden z princípov obdobné, ale nie identické ustanovenie, podľa ktorého „nikto nebude svojvoľne zbavený svojho občianstva“ (čl. 4 písm. c dohovoru). Formulácia slovenskej ústavy je striktniejšia. Ak niekto zo zákona stratí občianstvo nadobudnutím cudzieho štátneho občianstva, je to v súlade s požiadavkou dohovoru, lebo nejde o svojvoľné pozbavenie občianstva.

Ústavný súd SR dňa 17.9.2014 rozhodol, že návrh skupiny 30 poslancov NR SR zamietá. Svoje rozhodnutie odôvodnil v súlade s predošlým rozhodnutím ESLP v prípade Fehér a Dolník v Slovenská republika. Pri hodnotení súladu ustanovení zákona o štátnom občianstve s Európskym dohovorom o občianstve sa Ústavný súd SR odvolával najmä na ustanovenie čl. 15 tohto dohovoru, ktorý „teda umožňuje stratu občianstva zo zákona v prípade dobrovoľného nadobudnutia ďalšieho občianstva a neobmedzuje zmluvné štáty v zavedení tohto inštitútu do svojich právnych úprav o štátnom občianstve. Tento spôsob straty občianstva poznajú aj právne systémy Dánska, Holandska, Rakúska, čo znamená, že strata štátneho občianstva zo zákona (ex lege) nie je ojedinelá.“³³⁷

Nález Ústavného súdu SR vychádzal aj z gramatického výkladu, keď „pojmem „stratiť niečo“ na rozdiel od pojmu „mať odňaté niečo“, resp. „byť pozbavený niečoho“, teda nepredpokladá vonkajší zásah tretej osoby. Je teda zrejmé, že aj z hľadiska gramatickej interpretácie porovnávaných textov je ochrana zakotvená v čl. 5 ods. 2 ústavy zameraná na také prípady, keď dochádza k odňatiu pozbavenia štátneho občianstva mocenským zásahom tretej osoby (štátu). Takým prípadom nie je strata štátneho občianstva, ktorá je upravená v ustanovení § 9 ods. 16 zákona o štátnom občianstve. Aj Európsky súd pre ľudské práva (ďalej aj „ESLP“) pri posudzovaní námietok vo veciach nesúhlasu zákona o štátnom občianstve vo veciach Fehér č. 14927/12 a Dolník č. 30415/12 z 21. mája 2013 dospel k záveru, že odňatie štátneho občianstva zo zákona predchádza úmysel sťažovateľa prijať maďarské občianstvo na základe vlastnej vôle, v uvedených veciach boli sťažovateľom známe následky ich konania (rozhodnutia), a konali tak s vedomím si následkov svojho rozhodnutia v slovenskom právnom poriadku. Prejav vôle občana, ktorý mieni požiadať o iné štátne občianstvo, je slobodný a ničím nenútený s vopred ustanovenými postupmi v právnom poriadku. Navrhovatelia sú si vedomí, že podmienky nadobudnutia a straty štátneho občianstva je podľa ústavnej úpravy potrebné ustanoviť zákonom. Keďže ide o výlučnú právomoc zákonodarného orgánu Slovenskej republiky, zákonom o štátnom občianstve došlo aj k takejto právnej úprave. Keďže k spôsobu úpravy nemali navrhovatelia pripomienky, svoju námietku videli v spojení s čl. 1 ods. 1 ústavy, ktorú spájajú najmä s otázkou prijatia zákona č. 250/2010 Z. z. v

---

2 Ústavy Slovenskej republiky v spojení s čl. 1 ods. 1, čl. 2 ods. 2, čl. 12 ods. 2, čl. 13 ods. 2 až 4 a čl. 46 ods. 1 a 2 Ústavy Slovenskej republiky, s čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a s čl. 4 písm. a) a písm. c) a čl. 11 Európskeho dohovoru o občianstve. Dostupné na:

http://portal.concourt.sk/SearchRozhodnutia/rozhod.do?urlpage=dokument&id_spisu=449498. Cit. online [10. 2. 2018]

Uznesenie ÚS SR č. PL. ÚS 11/2012-137 zo dňa 17.9.2014, ktorým sa návrh skupiny 30 poslancov NR SR zamietá. Dostupné online: <https://www.ustavnysud.sk/vyhľadavanie-rozhodnuti#!DecisionsSearchResultView>

³³⁷ Uznesenie ÚS SR č. PL. ÚS 11/2012-137 zo dňa 17.9.2014, ktorým sa návrh skupiny 30 poslancov NR SR zamietá, bod 42. Dostupné online: <https://www.ustavnysud.sk/vyhľadavanie-rozhodnuti#!DecisionsSearchResultView> [prístup 10. 2. 2018]

*národnej rade, teda námietka bola vznesená na spôsob vzniku preskúmvanej právnej úpravy.*³³⁸ Ústavný súd SR konštatoval, že v právnej úprave suverénneho štátu môže dôjsť k strate občianstva ex lege, ako v prípade Slovenskej republiky, a to „z dôvodu, že zákon nepočíta s vydaním rozhodnutia, čo umožňuje aj čl. 7 ods. 1 dohovoru o občianstve, podľa ktorého „... vo vnútroštátnej právnej norme ustanoviť stratu občianstva zo zákona alebo na základe iniciatívy zmluvného štátu... nemožno okrem prípadov, medzi ktoré patrí aj dobrovoľné nadobudnutie ďalšieho občianstva“. Naproti tomu čl. 11 dohovoru o občianstve upravujúci odôvodnenie ako povinný obsah rozhodnutia sa vzťahuje len na tie prípady straty občianstva, v ktorých sa v konaní o uvedených otázkach občianstva rozhoduje alebo sa občianstvo má osvedčiť, teda nevzťahuje sa na prípady jeho straty ex lege.“³³⁹ Podľa právneho názoru Ústavného súdu SR takýto prístup neznamená, že sa nemôže v právnom poriadku krajiny uplatniť mechanizmus straty štátneho občianstva ex lege, ak dôjde k nadobudnutiu iného občianstva. Ústavný súd SR má za to, že ak k zániku štátneho občianstva dochádza na základe zákona, čomu predchádza výslovný prejav vôle fyzickej osoby, ktorá si zvolila iné občianstvo, a zároveň je tým zabezpečené, že nedochádza k stavu, že táto osoba sa stane osobou bez štátneho občianstva, ide o konformnú úpravu vo vzťahu k Európskemu dohovoru o občianstve, ktorý SR ratifikovala a nadobudol účinnosť 1. marca 2000.

Ústavný súd tak pri svojom rozhodnutí plne reflektoval už konečný rozsudok ESLP v prípade **Fehér a Dolník proti Slovenskej republike**³⁴⁰ o sťažnosti dvoch bývalých slovenských občanov vo veci straty štátneho občianstva SR. Navrhovatelia uviedli vo svojich sťažnostiach, že „... sme presvedčení o tom, že strata štátneho občianstva Slovenskej republiky dňom, ktorým na základe výslovného prejavu vôle, ktorým je žiadosť, vyhlásenie alebo iný úkon smerujúci k nadobudnutiu cudzieho štátneho občianstva, štátny občan Slovenskej republiky dobrovoľne nadobudne cudzie štátne občianstvo, a to bez jeho súhlasu a proti jeho vôli, ustanovená v § 9 ods. 1 písm. b) a § 9 ods. 16 zákona č. 40/1993 Z. z. nie je v súlade s článkom 4 písm. a) a c) Európskeho dohovoru o občianstve.“. ESLP konštatoval, že sťažovatelia sa pre maďarské štátne občianstvo rozhodli dobrovoľne v čase, keď boli predmetné ustanovenia zákona o štátnom občianstve SR platné.

Súd v rozhodnutí uviedol, že sťažovatelia boli uzrozmenní s tým, že dobrovoľným nadobudnutím maďarského občianstva stratia občianstvo slovenské. V tomto prípade preto nedošlo k svojvoľnému odobratiu štátneho občianstva SR, ktoré by bolo v rozpore s medzinárodným právom a samotný text zákona o štátnom občianstve SR ako aj aplikačná prax je plne v súlade s medzinárodným právom ako aj ustanoveniami Európskeho dohovoru o občianstve.

Záver

---

³³⁸ *Uznesenie ÚS SR č. PL. ÚS 11/2012-137* zo dňa 17.9.2014, ktorým sa návrh skupiny 30 poslancov NR SR zamietá, bod 49. Dostupné online: <https://www.ustavnysud.sk/vyhľadavanie-rozhodnuti#!DecisionsSearchResultView> [prístup 1. 4. 2018]

³³⁹ *Ibidem*, bod 64

³⁴⁰ *Rozsudok Fehér a Dolník proti Slovenskej republike*, č. 14927/12 a 30415/12 zo dňa 21. mája 2013. Dostupné on-line: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-121167#{%22itemid%22:%22001-121167%22}>, [prístup 11. 4. 2018]

Bipolizmus je javom, ktorý môže vyvolať aplikačné problémy vo vzťahu dvoch právnych poriadkov. Súčasná právna úprava v medzinárodnom práve a základné princípy aplikovateľné v prípade existencie dvojitého či viacnásobného štátneho občianstva však vytvárajú dostatočný priestor pre to, aby bola národná legislatíva v oblasti občianstva uplatňovaná efektívne a s prepojením na ľudsko-právne princípy pri ochrane práv jednotlivca.

Z aplikačnej praxe v európskom priestore a analyzovaných prípadov vyplýva, že hoci problematika dvojitého štátneho občianstva je v rámci členských štátov Európskej únie pomerne rozšírenou (až 20 z 28 členských štátov EÚ v súčasnosti umožňuje inštitút dvojitého štátneho občianstva), Európsky dohovor o občianstve, na ktorý odkazuje judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva v súvislosti s aplikáciou Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a ktorý je považovaný za prameň práva Európskej únie podľa článku 6, ods. 3 Zmluvy o Európskej únii, je komplikovaná. Národné orgány aplikujúce právo majú za to, že diskrečná právomoc v oblasti štátneho občianstva ostáva plne v kompetencii členského štátu a v prípadoch súvisiacich s otázkami občianstva a výkonu práv spojených s dvojitým občianstvom tak namiesto princípov medzinárodného práva aplikujú národnú právnu úpravu. Výsledkom sú potom súdne konania, v ktorých nadnárodné orgány potvrdzujú opakovane základné výkladové pravidlá v oblasti občianstva.

Bipolizmus sa tak skôr ako právnym problémom stáva nástrojom politického boja, obsahujúc prvky nacionalizmu alebo populizmu. Interpretácia bipolizmu a stanovenie podstatných ukazovateľov pre určenie efektívneho vzťahu občana k štátu v judikatúre medzinárodných súdov vytvárajú procesný návod ako postupovať, ak má občan dve alebo viac občianstiev. Z hľadiska odporúčania pre prax by bolo jednoduchšie, keby tieto rozhodnutia medzinárodných súdov boli inkorporované do existujúcich dohovorov alebo bilaterálnych zmlúv medzi krajinami. Odporúčaným modelom v prípade dvojitého či viacnásobného štátneho občianstva by bola úprava v regionálnom priestore, konkrétne v Európskom dohovore o občianstve či priamo v dodatkovom protokole Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, a to najmä s ohľadom jeho prednostné postavenie v národnom právnom poriadku členských štátov. V tomto zmysle by napríklad reflexia obsahu druhého protokolu, ktorým sa dopĺňa Dohovor o znižovaní počtu prípadov viacnásobnej štátnej príslušnosti a vojenskej povinnosti v prípade viacnásobnej štátnej príslušnosti z roku 1963³⁴¹ a ktorý obsahuje právnu úpravu aktuálnych otázok výkonu občianstva, a to otázok občianstva druhej generácie migrantov či nadobúdania občianstva v zmiešaných manželstvách, bola rozhodne prínosom v aplikačnej praxi riešenia efektívneho výkonu práv vyplývajúcich z občianstva v európskom ale aj medzinárodnom priestore.

Použitá literatúra

Monografie

POTOČNÝ, M. – ONDŘEJ, J.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha : C.H.Beck, 2006, s. 14.

---

³⁴¹ Dohovor o znižovaní počtu prípadov viacnásobnej štátnej príslušnosti a vojenskej povinnosti v prípade viacnásobnej štátnej príslušnosti prijatý na v Štrasburgu pôde Rady Európy dňa 06.05.1963. Dostupný v anglickom jazyku, preklad autorka:

AZUD, J.: *Medzinárodné právo*. Bratislava : VEDA, 2003, s. 210.

OTTOVÁ, E: *Teória práva*. Šamorín : Heuréka, 2006, s. 116.

PLICHTOVÁ, J. (ed.): *Občianstvo, participácia a deliberácia na Slovensku: teória a realita*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 2010, s. 30.

Dokumenty a medzinárodné zmluvy

Zmluva o Európskej únii, konsolidované znenie. Úradný vestník EÚ, zväzok 55, s. 13- 47. Číslo

oznamu 2012/C 326/1. Dostupné online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=OJ:C:2012:326:TOC>

Všeobecná deklarácia ľudských práv, online:

http://www.ucps.sk/Vseobecna_deklaracia_ludskych_prav

Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 120/1976 Zb. z 10. mája 1976 o

Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach a Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Online:

www.vop.gov.sk/files/File/Dokumenty/OPP.rtf

Dohovor OSN o právach dieťaťa. Online: https://www.unicef.sk/dokumenty/materialy-na-stiahnutie/advocacy/dohovor_o_pravach_dietata.pdf

Oznámenie MZV SR č. 418/2000 Z.z. o podpísaní Európskeho dohovoru o občianstve. Online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2000/418/>

UN Human Rights Council, *Human rights and arbitrary deprivation of nationality : resolution / adopted by the Human Rights Council*, 15 July 2016, A/HRC/RES/32/5, dostupné online: <http://www.refworld.org/docid/57e3dc204.html>

UN Human Rights Council, *The right to a nationality: women and children*, 16 July 2012, A/HRC/RES/20/4, dostupné online:

<http://www.refworld.org/docid/503dd5422.html>

Council of Europe Convention on the Avoidance of Statelessness in Relation to State Succession, 15. 3. 2006, CETS 200, dostupné online:

<http://www.refworld.org/docid/4444c8584.html>

Požiadavky na štátne občianstvo, trvalý pobyt. <https://www.quora.com/Which-EU-country-has-the-easiest-citizenship-requirements>

Ratifikácia dohovorov, RE. https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/166/signatures?p_auth=meFvQjT7, stav k 31.3.2018

Dohovor o znižovaní počtu prípadov viacnásobnej štátnej príslušnosti a vojenskej povinnosti v prípade viacnásobnej štátnej príslušnosti prijatý na v Štrasburgu pôde Rady Európy dňa 06.05.1963. Dostupný v anglickom jazyku, preklad autorka:

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/043.htm>

Rozsudky

Rozsudok ESĽP (Veľká komora) zo dňa 8. 3. 2011, Gerardo Ruiz Zambrano v Office national de l'emploi (ONEm). European Court Reports 2011 I-01177. Online:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62009CJ0034>

Rozsudok Medzinárodného súdneho dvora, prípad Nottebohm (druhá fáza),

rozsudok z 6. apríla 1955: I.C.J. Reports 1955, p. 4 Online: <http://www.icj-cij.org/files/case-related/18/018-19550406-JUD-01-00-EN.pdf>

Nález ÚS SR z 22. apríla 1997, spis. Zn. II. ÚS 23/96

Dostupné na: <http://portal.concourt.sk/pages/viewpage.action?pagelId=1277961>;
Rozsudok Riener v. Bulharsko, sťažnosť č. 46343/99 zo dňa 23. augusta 2006,
dostupné online: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-75463>
Rozsudok Tanase v Moldavsko, sťažnosť č. 7/8 zo dňa 27. apríla 2010, dostupné online:
<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-98428>

Rozsudok ESĽP Kuric a ostatní v. Slovinsko, sťažnosť č. 26828/06, rozsudok zo dňa
6. júna 2012. Online: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-111634>
Rozsudok Genovese v. Malta, sťažnosť č.. 53124/09. Rada Európy: European Court
of Human Rights, rozsudok zo dňa 11. 1. 2012. Online:
<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-106785>
Uznesenie Ústavného súdu SR č. PL. ÚS 11/2012-26 zo dňa 4.7.2012. Dostupné na:
http://portal.concourt.sk/SearchRozhodnutia/rozhod.do?urlpage=dokument&id_spisu=449498
Uznesenie ÚS SR č. PL. ÚS 11/2012-137 zo dňa 17.9.2014, ktorým sa návrh skupiny
30 poslancov NR SR zamieta. Dostupné online:
<https://www.ustavnysud.sk/vyhľadavanie-rozhodnuti#!DecisionsSearchResultView>
Rozsudok Fehér a Dolník proti Slovenskej republike, č. 14927/12 a 30415/12 zo dňa
21. mája 2013. Dostupné on-line:
[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-121167#%22itemid%22:\[%22001-121167%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-121167#%22itemid%22:[%22001-121167%22]})

**INŠPEKČNÉ ROZHODNUTIE V OBLASTI SÚŤAŽNÉHO PRÁVA EURÓPSKEJ
ÚNIE³⁴²**

JUDr. Mária T. Patakyová, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Ústav európskeho práva

maria.patakyova2@flaw.uniba.sk

Inšpekčné rozhodnutie v oblasti súťažného práva Európskej únie

Inšpekcie v oblasti súťažného práva sú dôležitým nástrojom v boji proti porušovaniu súťažného práva, je však nevyhnutné, aby sa vykonávali s ohľadom na subjektívne práva dotknutých podnikov. Jedným z nástrojov ochrany týchto práv je samotné inšpekčné rozhodnutie podľa Nariadenia č. 1/2003. Príspevok sa zameriava na tento nástroj európskeho súťažného práva a čerpá pritom nielen z uvedeného prameňa práva, ale aj z judikatúry Súdneho dvora Európskej únie. Cieľom príspevku je poukázať na význam tohto nástroja pre ochranu práv podnikov, opísať náležitosti inšpekčného rozhodnutia a rozobrať funkcie, ktoré tento nástroj plní.

La décision de l'inspection dans la domaine du droit de la concurrence de l'Union européenne

Une inspection dans la domaine du droit de la concurrence est un instrument important pour combattre des violations du droit de la concurrence. Toutefois, il est nécessaire que les inspections soient exécutées en considération des droits de l'entreprise concernée. La décision de l'inspection rendue sur la base de l'application du Règlement n° 1/2003, constitue un outil de sauvegarde des droits de l'entreprise. Cette contribution se focalise sur cet instrument du droit de la concurrence de l'Union européenne. Elle trouve ses sources dans le Règlement et la jurisprudence de la Cour de justice de l'Union européenne. L'objet de cette contribution est de mettre en exergue

---

³⁴² Autorka bola s príspevkom na podobnú tému zaregistrovaná na medzinárodnú vedeckú konferenciu Bratislavské právnické fórum 2016. Predkladaný príspevok predstavuje rozpracovanie časti z konferenčného príspevku.

l'importance de décision de l'inspection pour la protection des droits des entreprises, de décrire ses éléments et d'analyser les fonctions qui sont remplies par celle-ci.

Inspection Decision in the Area of Competition Law of the European Union

Inspections in the area of competition law are an important instrument for the protection of competition law. However, it is essential that they are carried out in compliance with the rights of undertakings. One of the means for achieving such protection is via an inspection decision based on Regulation 1/2003. This contribution focuses on this instrument of European competition law, whereas it is based on the mentioned Regulation as well as the case law of the Court of Justice of the European Union. The aim of this contribution is to present the importance of inspection decision for the protection of the rights of undertakings, to describe its elements and to analyse the functions which are fulfilled by this instrument.

Kľúčové slová: Nariadenie č. 1/2003, inšpekcia, inšpekčné rozhodnutie, nevyhnutnosť

Mots-clé: Règlement 1/2003, inspection, décision de l'inspection, nécessité

Keywords: Regulation 1/2003, inspection, inspection decision, necessity

Úvod

Predkladaný príspevok sa venuje inšpekciám v oblasti súťažného práva. Ide o vysoko kontroverznú tému, ktorá zasahuje do základných práv podnikateľov, pričom tieto zásahy sú odôvodňované odhaľovaním a stíhaním porušení pravidiel hospodárskej súťaže. Z penza inšpekcií, ktoré sa vykonávajú v Európskej únii, sa príspevok zameriava na inšpekcie podľa nariadenia č. 1/2003 o vykonávaní pravidiel hospodárskej súťaže stanovených v článkoch 81 a 82³⁴³ Zmluvy (ďalej len „Nariadenie č. 1/2003“) uskutočnené v podnikateľských priestoroch. Abstrahuje sa od analýzy rozhodnutí, ktorými sa vykonávajú inšpekcie priestorov súkromných, nakoľko sú tieto inšpekcie považované za zriedkavé.³⁴⁴ Príspevok sa sústreďuje na inšpekcie vykonané v rámci prešetrovania dohôd obmedzujúcich súťaž a zneužívanie dominantného postavenia a nezaoberá sa inšpekciami, ktoré je možné vykonať v súvislosti s koncentraciami. Tieto inšpekcie sú predmetom samostatného nariadenia.³⁴⁵

---

³⁴³ V súčasnosti sa jedná o články 101 a 102 ZFEÚ.

³⁴⁴ WHISH R. – BAILEY D.: *Competition Law*. 7.vyd. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 274.

³⁴⁵ Ide o nariadenie č. 139/2004 o kontrole koncentrácií medzi podnikmi. Článok 13 tohto nariadenia dáva Komisii právomoc vykonávať inšpekcie.

Ochrana práv osôb pred zásahmi štátnej moci je jeden zo základných princípov právneho štátu, z čoho vyplýva jej imanentný význam. Nakoľko podniky v rámci európskeho súťažného práva disponujú základnými právami, ich ochrana pred inšpekciami musí byť do určitej miery prítomná.³⁴⁶ Pre nájdenie správnej rovnováhy medzi týmito protichodnými záujmami je mimoriadne dôležité inšpekčné rozhodnutie, ktoré plní viacero funkcií. Cieľom predkladaného príspevku je zistiť, aké tieto funkcie sú, s ohľadom na ochranu subjektívnych práv podnikov. Okrem toho je účelom príspevku zistiť, aké sú jednotlivé náležitosti inšpekčného rozhodnutia, na základe čoho sú vyžadované a ako determinujú napĺňanie funkcie ochrany subjektívnych práv podnikov.

Za účelom naplnenia tohto cieľa sa príspevok v prvej časti stručne venuje inšpekciám podľa Nariadenia č. 1/2003. Druhá časť analyzuje inšpekčné rozhodnutie a obzvlášť sa zameriava na jeho náležitosti tak, ako sú ustálené judikatúrou Súdneho dvora EÚ aj samotným Nariadením. V tretej časti sa pozornosť zameriava na funkcie inšpekčného rozhodnutia, pričom sa identifikujú viaceré, ktoré je možné charakterizovať ako kľúčové pre ochranu subjektívnych práv podnikov.

Inšpekčné rozhodnutie podľa Nariadenia č. 1/2003

Výkon inšpekcií v oblasti súťažného práva je jeden z najefektívnejších spôsobov odhalenia a perzekvovania porušení pravidiel hospodárskej súťaže. Ochrane hospodárskej súťaže potrebnej pre fungovanie vnútorného trhu, ktorá je jednou z výlučných kompetencií Európskej únie³⁴⁷, predstavuje významný element správneho fungovania vnútorného trhu.³⁴⁸ Na druhej strane, Európska únia, ktorá vyznáva hodnoty demokracie a humanizmu³⁴⁹, musí, prirodzene rešpektovať ľudské práva a slobody tak, ako sú vymedzené v článku 6 Zmluvy o Európskej únii, v Charte základných práv EÚ.

Samotné Nariadenie č. 1/2003 vo svojich úvodných bodoch poukazuje na potrebu zosúladiť účinné presadzovanie súťažných pravidiel a rešpektovania základných práv obhajoby³⁵⁰. Inšpekcie, ktoré sú potrebné na odhalenie dohôd alebo zosúladených postupov priečiacich sa článku 101 ZFEÚ, respektíve na odhalenie zneužitia dominantného postavenia v zmysle článku 102 ZFEÚ, majú byť umožnené. Komisia by na výkon takýchto inšpekcií mala mať kompetenciu.³⁵¹ Na druhej strane, Nariadenie č. 1/2003 samo o sebe vyhlasuje, že rešpektuje základné práva a zásady uznávané najmä

---

³⁴⁶ Korelácií hospodárskej súťaže a základných práv podnikov sa venovala aj publikácia KALESNÁ K.: Hospodárska súťaž a základné práva. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2015*, s. 704-9.

³⁴⁷ Článok 3 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ďalej iba „ZFEÚ“).

³⁴⁸ Pozri napr. C-94/00 *Roquette Frères SA v Directeur général de la concurrence, de la consommation et de la répression des fraudes* [2002], bod 42; C-37/13 P *Nexans SA a Nexans France SAS v Európska komisia* [2014], bod 33.

³⁴⁹ Článok 2 Zmluvy o Európskej únii (ďalej iba „ZEÚ“): „Únia je založená na hodnotách úcty k ľudskej dôstojnosti, slobody, demokracie, rovnosti, právneho štátu a rešpektovania ľudských práv vrátane práv osôb patriacich k menšinám. Tieto hodnoty sú spoločné členským štátom v spoločnosti, v ktorej prevláda pluralizmus, nediskriminácia, tolerancia, spravodlivosť, solidarita a rovnosť medzi ženami a mužmi.“

³⁵⁰ Úvodný bod 5, Nariadenie č. 1/2003.

³⁵¹ Úvodný bod 24, Nariadenie č. 1/2003.

Chartou základných práv EÚ.³⁵² Vykladanie a uplatňovanie Nariadenia č. 1/2003 sa má uskutočňovať so zreteľom na tieto základné práva.³⁵³

Inšpekčné rozhodnutie a jeho náležitosti

Článok 20 Nariadenia č. 1/2003 oprávňuje Komisiu vykonávať všetky nevyhnutné inšpekcie v podnikateľských priestoroch na to, aby mohla plniť povinnosti podľa Nariadenia. Komisia vykonáva inšpekcie prostredníctvom inšpektorov, pričom ide jednak o úradníkov Komisie, jednak o iné osoby poverené Komisiou vykonávať inšpekcie. Tieto osoby môžu byť napríklad špecialisti v oblasti informačných technológií.

Počas výkonu inšpekcie sú osoby oprávnené na vstup do všetkých priestorov, vrátane dopravných priestorov podniku; prekontrolovanie obchodných kníh a záznamov v papierovej aj elektronickej forme; vyhotovovanie a získanie kópií; zapečatenie priestorov, prípadne kníh a záznamov; a vyžadovanie od každého zástupcu a člena personálu podniku vysvetlenie k skutočnostiam alebo dokumentom vzťahujúcim sa k predmetu a účelu inšpekcie, vrátane oprávnenia zaznamenať odpovede.³⁵⁴

Na to, aby sa inšpekcia mohla vykonať, je potrebné, aby boli inšpektori vybavení oprávnením na vykonanie inšpekcie alebo inšpekčným rozhodnutím. Rozdiel medzi tým, či Komisia vykoná inšpekciu na základe oprávnenia alebo rozhodnutia, je v povinnosti podniku podriaďiť sa výkonu inšpekcie. V prípade použitia inšpekčného rozhodnutia sú podniky povinné podriaďiť sa inšpekcii pod hrozbou uloženia sankcií.³⁵⁵

Náležitosti inšpekčného rozhodnutia sú vymedzené v článku 20 ako predmet a účel inšpekcie; dátum, kedy sa má začať; povinnosť uviesť hroziace sankcie a poučenie o práve na preskúmanie inšpekčného rozhodnutia Súdnym dvorom EÚ ako náležitosti potrebné z hľadiska informovanosti podniku. Tieto náležitosti však nepredstavujú úplný výpočet, nakoľko judikatúra Súdneho dvora EÚ pridala k týmto náležitostiam ďalšie, konkrétne opis predpokladov a domnienok, ktoré sa majú inšpekciou overiť; opis charakteristických znakov údajného porušenia pravidiel hospodárskej súťaže; uvedenie predpokladaného relevantného trhu; odvetvie, povahu údajných obmedzení hospodárskej súťaže. Judikatúra tiež vyžaduje, aby Komisia v inšpekčnom rozhodnutí špecifikovala, akým spôsobom má byť daný podnik zapojený do údajného protisúťažného konania.³⁵⁶ Na druhej strane nie je nutné uvádzať presnú právnu kvalifikáciu údajných porušení; oboznámiť podnik so všetkými informáciami; uvádzať obdobie domnelého porušovania súťažných pravidiel.³⁵⁷

---

³⁵² Úvodný bod 37, Nariadenie č. 1/2003.

³⁵³ Ibid.

³⁵⁴ Článok 20 (2) Nariadenie č. 1/2003.

³⁵⁵ Článok 20 (4) Nariadenie č. 1/2003 s odkazom na články 23 a 24 Nariadenia č. 1/2003. Je potrebné dodať, že sankcie vedú dosiahnuť značnú výšku, nakoľko sa počítajú z celkového obratu, ktorý podnik alebo združenie podnikov dosiahlo v predchádzajúcom obchodnom roku, resp. z priemerného denného obratu dosiahnutého v predchádzajúcom obchodnom roku.

³⁵⁶ Spojené veci T-289/11, T-290/11 and T-521/11. *Deutsche Bahn AG and ostatní v Európska komisia* [2013] (ďalej iba „T-289/11, T-290/11, T-521/11 Deutsche Bahn“), body 75, 77.

³⁵⁷ Ibid, bod 76.

Elementy, ktoré sú vyžadované na základe judikatúry Súdneho dvora EÚ, sa dajú ponímať aj ako ďalšie rozpracovanie základných náležitostí inšpekčného rozhodnutia uvedených v článku 20 Nariadenia č. 1/2003. Napríklad, predmet inšpekcie a účel inšpekcie ako náležitosti vyžadované Nariadením, nie sú jasnými a nepochybne interpretovateľnými pojmami. Nakoľko Nariadenie neobsahuje legálnu definíciu týchto pojmov, vytvorenie definície bolo potrebné na základe interpretácie súdnymi inštanciami. Vzhľadom na skutočnosť, že ide o Nariadenie, ktoré je súčasťou práva Európskej únie, interpretácia je poskytnutá Súdnym dvorom EÚ.

Význam pojmov predmet a účel inšpekcie je naznačený už v prvom odseku článku 20 Nariadenia č. 1/2003, ktorý stanovuje nasledovné: „[a]by mohla Komisia plniť povinnosti určené jej týmto nariadením, môže vykonávať všetky nevyhnutné inšpekcie podnikov a združení podnikov“. Z vyššie uvedeného vyplýva, že inšpekcia sa má vykonať na to, aby Komisia mohla uplatňovať články 101 a 102 ZFEÚ, t.j. prešetrovať možné porušenia súťažného práva. Čo konkrétne sa však pod týmito pojmami chápe, nie je týmto ustanovením vyjasnené.

Predmet inšpekcie je vo svojej podstate neurčitý pojem. Je ťažko možné súhlasiť s tým, aby sa v inšpekčnom rozhodnutí pod predmetom inšpekcie uviedlo iba „získanie dôkazov o porušení článkov 101 a 102 ZFEÚ“. Požadovanie takto neurčitého vymedzenia predmetu inšpekcie by bolo nedostačujúce aj vzhľadom na funkcie, ktoré má inšpekčné rozhodnutie plniť a ktoré sú vymedzené v nasledujúcej časti. Takéto vymedzenie predmetu by bolo tiež v rozpore s niekoľkými základnými právami podnikov. V prvom rade by tým bolo porušené právo na súkromie podniku.³⁵⁸ V prípade, ak by bol predmet inšpekcie vymedzený takto široko, týkal by sa v podstate všetkých aktivít, ktoré môže podnik vykonávať. Zásah do súkromia podnikov by nebol ničím limitovaný. Inšpektori by mohli prejsť za radom všetky dokumenty podniku a „lovili“ by porušenie súťažných predpisov bez toho, aby disponovali predchádzajúcim podozrením, akého porušenia sa mal podnik dopustiť. To by bolo v rozpore s testom proporcionality, ktorým musí prejsť každá inšpekcia, ktorý okrem iného vyžaduje, aby bol zásah do základných práv, konkrétne práva na súkromie, minimálny.³⁵⁹ Požiadavka čo najmiernejšieho zásahu do súkromia ako základného práva podniku vychádza aj zo samotného znenia Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných.³⁶⁰ Článok 8 Dohovoru stanovuje, že zásah do práva na súkromie môže byť uskutočnený pri splnení ostatných požiadaviek iba ak je „nevyhnutný“.

Pojem nevyhnutný znamená, že zásah do práva nemôže byť nahradený iným, miernejším zásahom. Neznamená to však, že zásah je doslova nenahraditeľný. Štátna moc, v tomto prípade moc EÚ, má v tomto smere istý priestor na úvahu, ktorý však nie je neobmedzený.³⁶¹ V prípade, ak chce Komisia robiť prieskum, či nedochádza k porušeniu súťažného práva v nejakej oblasti, môže tak urobiť

---

³⁵⁸ Aj právnické osoby majú právo na súkromie. K tomuto pozri judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva, napr: *Niemietz v. Germany*, sťažnosť č. 13710/88 [1992]; *Société Colas Est and others v. France* sťažnosť č. 37971/97 [2002]; *Delta Pekárny A.S. v. République Tchèque*, sťažnosť č. 97/11 [2014].

Právo na súkromie právnických osôb bolo autorkou spracované v publikácii PATAKYOVÁ M.: Right to privacy and European Competition Law. In: *Forum Iuris Europaeum*, 2016, vol. 4, s. 25-35.

³⁵⁹ Teoretické základy testu proporcionality sú rozpracované napr. v SAUTER W. *Proportionality in EU law:*

a balancing act? [online, 2018-03-19]. Dostupné na:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2208467

³⁶⁰ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd je relevantný aj pre právo EÚ, a to na základe čl. 6 (3) Zmluvy o EÚ, ako aj článku 52 (3) Charty základných práv EÚ.

³⁶¹ RAINEY B. – WICKS E. – OVEY C.: *Jacobs, White and Ovey, The European Convention on Human Rights*. 7.vyd. Oxford: Oxford University Press, 2017, s.359.

prostredníctvom prieskumu verejne dostupných zdrojov alebo na základe článku 17 Nariadenia č. 1/2003, ktoré oprávňuje Komisiu na výkon tzv. sektorových šetrení.³⁶² Na to, aby bol zásah nevyhnutný, sa predpokladá, že informáciu nie je možné získať iným spôsobom, napríklad použitie žiadosti o informácie na základe článku 18 Nariadenia č. 1/2003 sa nepokladá za dostatočné.³⁶³ Môže tomu byť z dôvodu existencie kartelu ako ťažkého porušenia súťažného práva, ktorý sa podniky ako účastníci kartelu budú snažiť zakryť. Pri podozrení z takéhoto typu porušenia sa predpokladá, že zaslanie žiadosti o informácie nielenže nebude viesť k tomu, aby podniky dané informácie vydali, ale aj k tomu, že podniky budú na podozrenie Komisie upozornené, čo môže viesť k zničeniu dôkazov.

Navyše, výkon inšpekcii na základe inšpekčného rozhodnutia s príliš široko vymedzeným predmetom by mohlo dôjsť k porušeniu článku 41 Charty základných práv EÚ zakotvujúcich právo na dobrú správu vecí verejných. V neposlednom rade by takáto interpretácia neposkytovala úroveň ochrany práva na obhajobu vyžadovanú Hlavou VI Charty základných práv EÚ.³⁶⁴

Z vyššie uvedených dôvodov je možné dospieť k záveru, že pojem „predmet inšpekcie“ je potrebné špecifikovať. Predmet inšpekcie je limitovaný opisom charakteristických znakov údajného porušenia, čo znamená, že Komisia musí špecifikovať, v čom konkrétne spočíva jej podozrenie, akých protisúťažných praktík sa môže týkať. Z hľadiska zachovania efektívnosti inštitútu inšpekcii je dôvodné predpokladať, že praktika nemusí byť perfektne ustálená³⁶⁵, iba „charakterizovaná“. Na to nadväzuje ďalšia požiadavka ustálená Súdnym dvorom EÚ, aby inšpekčné rozhodnutie obsahovalo povahu údajných obmedzení hospodárskej súťaže. Rovnaký princíp sa uplatňuje v prípade uvedenia predpokladaného relevantného trhu. Vymedzenie relevantného trhu je mimoriadne dôležitá, avšak neľahká úloha,³⁶⁶ ktorú Komisia nemusí vedieť splniť v čase, keď potrebuje vykonať inšpekciu. Mala by disponovať informáciou, aký je predpokladaný relevantný trh³⁶⁷ a s tým súvisiacou informácia o dotknutom odvetví.³⁶⁸

V súvislosti s „účelom inšpekcie“ ako elementom vyžadovaným článkom 20 Nariadenia č. 1/2003 je možné dospieť k podobným záverom. Tak, ako nedostačujúcim je vymedzenie predmetu inšpekcie absurdne široko, ekvivalentne nedostačujúce by bolo tvrdenie, že účelom inšpekcie je iba ochrana

---

³⁶² Článok 17 (1) Nariadenia č. 1/2003: „Keď sa predpokladá, že vývoj obchodu medzi členskými štátmi, nehybnosť cien alebo iné okolnosti obmedzujú alebo narúšajú hospodársku súťaž v rámci spoločného trhu, Komisia môže vykonať šetrenie v určitom odvetví hospodárstva alebo v určitom druhu dohôd v rôznych odvetviach. V priebehu vyšetrovania môže Komisia požiadať príslušné podniky alebo združenia podnikov o informácie potrebné na uplatňovanie článkov 81 a 82 Zmluvy a môže vykonať na tento účel akúkoľvek inšpekciu.“ Pojem akákoľvek inšpekcia v tomto prípade neznamená, že môže ísť o výkon ľubovoľnej inšpekcie, nakoľko článok 17 (2) odkazuje na primerané použitie článku 20.

³⁶³ K tomu pozri analogicky BLAŽO O.: Právomoc úradu In: KALESNÁ K. – BLAŽO O.: *Zákon o ochrane hospodárskej súťaže. Komentár*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s.132.

³⁶⁴ *Mutatis mutandis*, 85/87 *Dow Benelux NV v Commission* [1989], bod 8.

³⁶⁵ K tomuto záveru je možné uviesť rozhodnutia: Spojené prípady 97-99/87 *Dow Chemical Ibérica, SA, and others v Commission* [1989], bod 46, C-94/00 *Roquette Frères SA v Directeur général de la concurrence, de la consommation et de la répression des fraudes* [2002], bod 82.

³⁶⁶ K tomu pozri napr. CHALMERS D. – DAVIES G. – MONTI G.: *European Union Law*. 3.vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 1033; WHISH R. – BAILEY D.: *Competition Law*. 7.vyd. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 27-8; GUNNAR N. – JENKINS H. – KAVANAGH J.: *Economics for Competition Lawyers*. 2.vyd. Oxford: Oxford University Press, 2016, s.28 a nasl.

³⁶⁷ Relevantný trh a jeho vymedzenie v inšpekčnom rozhodnutí bolo predmetom prípadu T-140/09 *Prysmian SpA and Prysmian Cavi e Sistemi Energia Srl v European Commission* [2012].

³⁶⁸ Mnohé podniky majú široké spektrum podnikateľských činností, preto je dôležité, aby sa charakterizovalo, o akú časť ich podnikateľskej činnosti má Komisia záujem.

súťažných pravidiel tak, ako ich predpokladá právo EÚ. Na druhej strane, nie je správne od Komisie vyžadovať, aby účel inšpekcie špecifikovala na konkrétne dokumenty, nakoľko o nich ešte nemusí (a často ani nemôže) mať vedomosť. Súdny dvor EÚ pojem „účel inšpekcie“ v podstate špecifikuje, keď judikuje požiadavky na obsah inšpekčného rozhodnutia, konkrétne požiadavku na vymedzenie skutočností, ktoré sa majú preveriť; predpokladov a domnienok, ktoré sa majú preveriť.

Odhliadnuc od špecifikácie predmetu a účelu inšpekcie, právo na obhajobu podnikov a právo na ochranu ich súkromia by bolo neprimerane porušené, ak by predmet alebo účel inšpekcie boli špecifikované, avšak toto vymedzenie by nebolo ničím podložené. Vyššie bolo ustálené, že inšpekcie sa môžu vykonávať iba v nevyhnutných prípadoch. Pre splnenie nevyhnutnosti sa vyžaduje, aby Komisia disponovala podozrením voči uvedeným domnelým porušeniam súťažného práva. Ak pripustíme, že Komisia nemôže špecifikovať predmet a účel inšpekcie maximálne široko (zahnúť celú oblasť hospodárskej súťaže), tak by sme mali pripustiť aj to, že predmet a účel inšpekcie musí byť podopretý podozrením. Inak by Komisia síce mohla vymedziť predmet a účel inšpekcie relatívne špecificky, avšak vyčlenila by ho bez ohľadu na existenciu akéhokoľvek podozrenia a v podstate by dosiahla rovnaký efekt ako v prípade širokého vymedzenia predmetu a účelu inšpekcie. Komisia by totiž stanovila, že, napríklad, ide vykonávať inšpekciu s ohľadom na cenový kartel medzi tromi podnikmi týkajúci sa vymedzených produktov na vymedzenom trhu, k podozreniu, že takéto porušenie súťažného práva existuje, by však nemala žiaden dôvod. V tomto prípade by opäť došlo k „*loveniu*“ porušeniu súťažného práva, čo je v rozpore s viacerými právnymi ustanoveniami vyššie špecifikovanými. Opäť by došlo k porušeniu proporcionality zásahu do práva na súkromie, inšpekcia by nespĺňala požiadavku „*nevyhnutnosti*“.

Miera, do akej je podozrenie potrebné špecifikovať a na základe akých dôkazov malo vzniknúť, je separátny problém. Judikatúra Súdneho dvora EÚ stanovuje, že Komisia nie je povinná oboznámiť podnik so všetkými informáciami, ktorými disponuje.³⁶⁹ Na druhej strane, podozrenie musí smerovať voči celému predmetu inšpekcie, nestačí, ak smeruje napríklad iba proti časti relevantného trhu a voči inej, separátnej časti, Komisia nemá dôvodné podozrenie.³⁷⁰

Vo všeobecnosti je potrebné, aby došlo k vymedzeniu predmetu a účelu inšpekcie podopretého podozrením Komisie. Požiadavky na toto vymedzenie a dôkazy k nemu by však nemali zachádzať príďaleko, aby nedošlo k paralyzovaniu výkonu inšpekcií ako významnej a často potrebnej právomoci Komisie.

Funkcie inšpekčného rozhodnutia

Čiastočne v nadväznosti na vyššie uvedené je možné identifikovať niekoľko funkcií inšpekčného rozhodnutia. Po prvé, inšpekčné rozhodnutie vymedzuje mieru, do ktorej je ochrana súkromia podniku „*nadvihnutá*“. Komisia môže v tejto miere vykonávať inšpekciu. Z teoretického pohľadu sú priestory podniku chránené právom na súkromie. Komisia môže interferovať do práva na súkromie iba

---

³⁶⁹ Spojené veci T-289/11, T-290/11, T-521/11 Deutsche Bahn, bod 76.

³⁷⁰ T-135/09 Nexans France SAS and Nexans France v European Commission [2012], C-37/13 P Nexans SA and Nexans France SAS v European Commission [2014].

v dovolenej časti, ktorá je vymedzená inšpekčným rozhodnutím. Vo všeobecnosti, všetko ostatné by malo byť pred očami Komisie chránené právom na súkromie.

Tento teoretický koncept má aj svoje praktické konzekvencie. Pokiaľ sa informácia nachádza mimo predmetu a účelu inšpekcie vymedzeného v inšpekčnom rozhodnutí, v zásade to znamená, že táto informácia je chránená právom na súkromie.³⁷¹ Teoreticky by mohol podnik oponovať vydaniu takejto informácie³⁷², takýto postup však nie je odporúčajú, nakoľko by mohol viesť k udeleniu sankcii podniku za nespoluprácu v prípade, ak by bolo v konečnom dôsledku ustálené, že informácia spadala pod predmet inšpekcie. Navyše, Súdny dvor EÚ naznačuje, že Komisia je tým subjektom, ktorý určuje, ktoré dokumenty majú byť vydané.³⁷³

Po druhé, ako bolo vyššie naznačené, Komisia by nemala mať oprávnenie vykonávať tzv. „*fishing expeditions*“, čiže inšpekcie bez indikácie účelu inšpekcie³⁷⁴, ktoré slúžia na „*lovenie*“ porušení súťažného práva. Inšpekčné rozhodnutie slúži na zabránenie vykonaniu tohto druhu inšpekcií, nakoľko vyžaduje od Komisie, aby stanovila, čo približne hľadá a aké indicie ju viedli k domnienke, že daný podnik je zapojený do protisúťažných aktivít. Týmto je zabezpečený súlad s právami podnikov naznačený vyššie.

V treťom rade, inšpekčné rozhodnutie určuje mieru, v rámci ktorej je podnik povinný s Komisiou spolupracovať,³⁷⁵ pričom táto spolupráca musí byť aktívna.³⁷⁶ Ako vyplýva z oprávnení inšpektorov počas výkonu inšpekcie, od podniku sa nebude vyžadovať iba pasívne sprístupnenie priestorov, ale aj aktívna spolupráca, napríklad vo forme prístupu k listinným a elektronickým dokumentom či poskytnutiu odpovedí na otázky Komisie. Je úlohou podniku určiť, ktoré osoby sú vhodné na zodpovedanie týchto otázok.³⁷⁷ Táto aktívna spolupráca však nie je neobmedzená. Podnik má právo rozlišovať medzi dokumentmi na základe toho, či daný dokument spadá pod inšpekčné rozhodnutie.³⁷⁸ Pokiaľ sa dokument nachádza mimo rámca vymedzeného inšpekčným rozhodnutím, nevzťahuje sa naň povinnosť dokument vydať. Podobne je to v prípade odpovedania na otázky Komisie. Je možné považovať za spravodlivé, aby podnik vedel, vo vzťahu ku ktorým otázkam má povinnosť spolupracovať, a teda aký je predmet a účel inšpekcie.³⁷⁹

---

³⁷¹ Z tohto všeobecného postulátu existuje výnimka, viď 85/87 *Dow Benelux NV v Commission* [1989], bod 19.

³⁷² SNYDER W.: Due Process in the European Economic Community: Rights of Businesses during Commission Inspections. In *University of Toledo Law Review*, 1991, vol. 22, s. 970.

³⁷³ 374/87 *Orkem v Commission* [1989] bod 27, 155/79 AM & S v *Commission* [1982], bod 17.

³⁷⁴ TOSATO G. L. – BELLODI L.: *EU Competition Law, Volume I, Procedure, Antitrust- Merger- State Aid*. 1.vyd. Leuven: CLAEYS & CASTEELS, 2006 118.

³⁷⁵ COLINO S.M.: *Competition Law of the EU and UK*, 7. Vyd. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 85.

³⁷⁶ 374/87 *Orkem v Commission* [1989] ECR 03283, bod 27.

³⁷⁷ COLINO S.M.: *Competition Law of the EU and UK*, 7. Vyd. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 85.

Návrhy generálneho advokáta Warnera, prípad 136/79 *National Panasonic Ltd v Commission* [1980] IN COLINO S.M.: *Competition Law of the EU and UK*, 7. Vyd. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 87.

³⁷⁸ T-140/09 *Prysmian SpA and Prysmian Cavi e Sistemi Energia Srl v European Commission* [2012] (GC 14 November 2012), bod 29. Opäť je však potrebné zdôrazniť, že nie je možné odporúčať podniku odoprieť prístup k niektorým dokumentom, nakoľko by to mohlo viesť k sankciám zo strany Komisie.

³⁷⁹ Pozri napr. prípad 85/87 *Dow Benelux NV v Commission* [1989], bod 40.

Táto skutočnosť súvisí so štvrtou funkciou inšpekčného rozhodnutia, a síce s právom inšpektorov pýtať si vysvetlenia ohľadom skutočností a dokumentov vzťahujúcich sa k predmetu a účelu inšpekcie.³⁸⁰ Okrem toho, že tieto otázky by mali súvisieť s predmetom inšpekcie, nemali by vyžadovať hlbšiu analýzu a prípravu odpovedí. Podnik by mal byť reálne schopný na položené otázky v danom čase odpovedať.³⁸¹

Piatou funkciou inšpekčného rozhodnutia je zabezpečenie práva na obhajobu, pričom táto funkcia je úzko spätá s vyššie spomínanou povinnosťou spolupracovať.³⁸² Jeden z praktických aspektov inšpekčného rozhodnutia pre podnik je možnosť jeho napadnutia na Súdnom dvore EÚ, napríklad z dôvodu príliš široko vymedzeného predmetu inšpekcie.³⁸³ Vo sfére práva EÚ, kde je prístup fyzických a právnických osôb k Luxemburskému súdu je značne sťažený,³⁸⁴ je táto funkcia inšpekčného rozhodnutia mimoriadne dôležitá.

Šiesta funkcia súvisí s článkom 28 (1) Nariadenia č. 1/2003, ktorý stanovuje, že informácie získané prostredníctvom vyšetrovacích právomocí Komisie sú, až na výnimky³⁸⁵, použiteľné iba na účel, na ktorý boli získané. Je teda možné tvrdiť, že inšpekčné rozhodnutie, predovšetkým vymedzenie predmetu a účelu inšpekcie v ňom obsiahnuté, slúži na vymedzenie ďalšieho možného využitia informácií získaných počas inšpekcie.

V neposlednom rade, inšpekčné rozhodnutie slúži na delimitáciu možnej následnej súdnej kontroly vykonávanej Súdny dvorom EÚ. Súdny dvor EÚ môže napríklad zrušiť inšpekčné rozhodnutie v rámci *ex post* kontroly v prípade, ak Komisia nedisponovala dostatkom indícií, alebo ak indície smerovali iba k časti predmetu inšpekcie, a teda predmet inšpekcie bol vymedzený príliš široko.³⁸⁶ Inak povedané, nakoľko inšpekčné rozhodnutie môže byť predmetom súdneho prieskumu, tento predmet je determinovaný vymedzením inšpekčného rozhodnutia.

Záver

Ak má štát, respektíve subjekt, akým je Európska únia, plniť svoje funkcie, je nevyhnutné, aby disponoval príslušnými právomocami. V prípade ochrana hospodárskej súťaže tieto právomoci musia byť relatívne silné, inak by nebolo možné odhaliť závažné porušenia súťažného práva. Inšpekcie plnia významnú funkciu v tomto smere, pričom je nevyhnutné, aby boli vykonávané so zreteľom na práva osôb. Ako bolo preukázané, inšpekčné rozhodnutie plní v tomto smere významnú úlohu. V nadväznosti na predpísané náležitosti tak, ako boli rozvinuté Súdny dvorom EÚ, slúži na ozrejmienie podozrení, ktoré Komisia má a na determináciu toho, čo Komisia hľadá, čím znemožňuje výkon inšpekcií

---

³⁸⁰ Článok 20 (2) e) Nariadenia č. 1/2003.

³⁸¹ KERSE S. – KHAN N. *EC Antitrust Procedure*, 5. Vyd., Sweet & Maxwell, 2005, s. 177.

³⁸² Pozri 46/87 a 227/88 *Hoechst AG v Commission* [1989], bod 29.

³⁸³ C-37/13 P *Nexans SA and Nexans France SAS v European Commission* [2014].

³⁸⁴ Článok 263 (4) ZFEÚ.

³⁸⁵ Článok 12 a článok 15 Nariadenia č. 1/2003. K tomu pozri aj LISTER C.: Dawn Raids and Other Nightmares: The European Commission's Investigatory Powers in Competition Law Matters. In: *George Washington Journal of International Law and Economics*, 1990, vol. 24, s. 73.

³⁸⁶ T-135/09 *Nexans SA a Nexans France SAS v Európska komisia* [2012].

„naslepo“. Na druhej strane, delimitácia, rovnako ako odôvodnenie, nemusia byť perfektné, predovšetkým vzhľadom na úvodné štádium prešetrovania, v ktorom sa inšpekcia zvyčajne vykonáva.

Inšpekčné rozhodnutie plní viacero významných funkcií. Signifikantnou je funkcia delimitácie povinnosti podniku kooperovať s Komisiou počas inšpekcie, a to aj vo vzťahu k povinnosti odpovedať Komisii na otázky. Obzvlášť významná je aj funkcia inšpekčného rozhodnutia ako nástroja umožňujúceho *ex post* súdny prieskum na Súdnom dvore EÚ, ktorý predstavuje nie len ochranu subjektívnych práv podniku, ale aj kontrolu pred zneužitím právomocí, ktorými Komisia disponuje. Inšpekčné rozhodnutie tak predstavuje nie len prostriedok na výkon inšpekcie a zabezpečenia práv jednotlivca, ale je aj základom vytvárania rovnováhy medzi ochranou práv podnikov a efektívnym výkonom ochrany hospodárskej súťaže.

Použitá literatúra

1. BLAŽO O.: Právomoc úradu In KALESNÁ K. – BLAŽO O.: *Zákon o ochrane hospodárskej súťaže. Komentár*. 1.vyd. Praha : C. H. Beck, 2012. 424 s.
2. CHALMERS D. – DAVIES G. – MONTI G.: *European Union Law*. 3.vyd. Cambridge : Cambridge University Press, 2014, s. 1114.
3. COLINO S.M.: *Competition Law of the EU and UK* . 7. Vyd. Oxford : Oxford University Press, 2011. 536 s.
4. GUNNAR N. – JENKINS H. – KAVANAGH J.: *Economics for Competition Lawyers*. 2.vyd. Oxford : Oxford University Press, 2016, s. 508.
5. KALESNÁ K.: Hospodárska súťaž a základné práva. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2015*, s. 704-9.
6. KERSE S. – KHAN N.: *EC Antitrust Procedure*, 5. vyd., Sweet & Maxwell, 2005, s. 686.
7. LISTER C.: Dawn Raids and Other Nightmares: The European Commission's Investigatory Powers in Competition Law Matters. In *George Washington Journal of International Law and Economics*, 1990, vol. 24, s. 45-88.
8. PATAKYOVÁ M.: Right to privacy and European Competition Law. In *Forum Iuris Europaeum*, 2016, vol. 4, s. 25-35.
9. RAINEY B. – WICKS E. – OVEY C.: *Jacobs, White and Ovey, The European Convention on Human Rights*. 7.vyd. Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 692.

10. SAUTER W. *Proportionality in EU law: a balancing act?* Tilburg : TILEC Discussion Paper, 2013, s. 1-31 [online, 2018-03-19]. Dostupné na:
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2208467.
11. SNYDER W.: Due Process in the European Economic Community: Rights of Businesses during Commission Inspections. In *University of Toledo Law Review*, 1991, vol. 22, s. 955 – 974.
12. TOSATO G. L. – BELLODI L.: *EU Competition Law, Volume I, Procedure, Antitrust- Merger- State Aid*. 1.vyd. Leuven : CLAEYS & CASTEELS, 2006. 705 s.
13. WHISH R. – BAILEY D.: *Competition Law*. 7.vyd. Oxford : Oxford University Press, 2012, s. 1015.

ACTA FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS COMENIANAE

Tomus XXXVII

1/2018

ZÁLOŽNÉ PRÁVO A ZÁDRŽNÉ PRÁVO V PRACOVNOM PRÁVE

JUDr. Andrej Poruban, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia

Andrej.poruban@flaw.uniba.sk

Záložné právo a zádržné právo v pracovnom práve

Príspevok sa zaoberá záložným právom a zádržným právom v pracovnom práve a zameriava sa na ich spoločné rysy a odlišnosti v pracovnoprávných a občianskoprávných vzťahoch.

The lien and the pledge in labour law

This paper deals with the lien and the pledge under the labour law legislation and focuses on the common attributes and differences between employment and civil relationships.

Derecho de retención y seguridad en derecho laboral

Este trabajo trata de la derecho de retención y seguridad bajo la legislación laboral y se centra en los atributos comunes y las diferencias entre las relaciones laborales y civiles.

Kľúčové slová: pracovnoprávny vzťah, zabezpečenie záväzkov, veriteľ, dlžník, záložné právo, zádržné právo

Keywords: employment relationship, securing of obligations, creditor, debtor, lien, pledge

Palabras clave: Relación de trabajo, garantía de obligaciones, acreedor, deudor, derecho de retención, seguridad

Úvod

Zabezpečenie záväzkov z pracovnoprávných vzťahov je obsahom § 20 Zákonníka práce (ďalej aj ako ZP), ktoré - okrem dohody o zrážkach zo mzdy³⁸⁷ a ručenia³⁸⁸ - upravuje aj v odseku 4 aj záložné právo:

„Nárok na náhradu škody na zverených hodnotách, ktoré je zamestnanec povinný vyúčtovať, a nárok na náhradu škody, ktorú zamestnanec spôsobil zamestnávateľovi úmyselne, môže zamestnávateľ so zamestnancom zabezpečiť písomnou zmluvou o zriadení záložného práva k nehnuteľnosti, ktorú zamestnanec vlastní.“

Predmetné ustanovenie kogentného charakteru nepripúšťa modifikáciu jeho obsahu ani vylúčenie normatívneho účinku dohodou a použije sa bez ohľadu na to, či ide o pracovný pomer založený pracovnou zmluvou alebo iný pracovnoprávny vzťah, ktorý vznikol uzatvorením niektorej z dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru podľa § 223 ods. 1 ZP³⁸⁹.

Pracovnoprávny kódex už na prvý pohľad neponúka dôkladnejší návod ako so záložným právom narábať. So zreteľom na úspornú formuláciu a na limity § 1 ods. 4 ZP³⁹⁰ sa relevantné ustanovenia Občianskeho zákonníka (ďalej aj ako OZ) neaplikujú podporne, ale analogicky. Práve model previazanosti formou 'bližšie pozri osobitný zákon' je pre adresátov právnej normy obťažnejší a

---

³⁸⁷ § 20 ods. 2 ZP: „Uspokojenie nároku zamestnávateľa možno zabezpečiť dohodou medzi ním a zamestnancom o zrážkach zo mzdy. Dohoda sa musí uzatvoriť písomne, inak je neplatná.“

³⁸⁸ § 20 ods. 3 ZP: „Ak vznikne podľa tohto zákona alebo podľa iného pracovnoprávneho predpisu povinnosť zamestnanca zaplatiť pohľadávku zamestnávateľovi alebo ak vznikne povinnosť zamestnávateľa zaplatiť pohľadávku zamestnancovi, môže sa iná fyzická osoba alebo právnická osoba zaručiť písomným vyhlásením, že túto pohľadávku uspokojí, ak tak neurobí sám dlžník. Je právny vzťah medzi veriteľom a ručiteľom, ktorý je subjektom odlišným od dlžníka.“

³⁸⁹ § 1 ods. 3 ZP: „Závislá práca môže byť vykonávaná výlučne v pracovnom pomere, v obdobnom pracovnom vzťahu alebo výnimočne za podmienok ustanovených v tomto zákone aj v inom pracovnoprávnom vzťahu.“

³⁹⁰ § 1 ods. 4 ZP: „Ak tento zákon v prvej časti neustanovuje inak, vzťahujú sa na právne vzťahy podľa odseku 1 všeobecné ustanovenia Občianskeho zákonníka.“

môže viesť až k invazívnej aplikácii občianskoprávnej úpravy, čo akcentuje aj literatúra: „*Použití občanského zákoníku pomocí analogie legis nemůže být samozřejmě bezbřehé, vyloučeno je tam, kde zákoník práce má vlastní právní úpravu některého institutu, nebo tam, kde analogické použití ustanovení občanského zákoníku je v rozporu se základními zásadami a principy zákoníku práce, popř. tam, kde výslovně konkrétní ustanovení občanského zákoníku vyloučeno.*“³⁹¹

1. Záložné právo

Záložné právo nahradilo pôvodný zabezpečovací nástroj - obmedzenie prevodu nehnuteľnosti.³⁹² Jeho podstatou je oprávnenie veriteľa uspokojiť sa alebo domáhať sa uspokojenia svojej pohľadávky z predmetu záložného práva v prípade, že pohľadávka nie je dlžníkom riadne a včas splnená.

Subjektom môžu byť zamestnávateľ (a to iba v postavení záložného veriteľa, ktorému patrí zabezpečená pohľadávka) a zamestnanec (ako dlžník). Ďalšou obmedzujúcou podmienkou je, že zálohom nemôže byť hnutelná, ale iba nehnuteľná vec. Okrem toho je zúžený aj vecný rozsah pohľadávok, pretože zabezpečiť možno iba nárok na náhradu škody na zverených hodnotách, ktoré je zamestnanec povinný vyúčtovať (§ 182 ods. 1 ZP³⁹³), a nárok na náhradu škody, ktorú zamestnanec spôsobil zamestnávateľovi úmyselne (§ 179 ZP³⁹⁴, ale aj § 181 ods. 1 ZP³⁹⁵). Zabezpečenie iných nárokov

---

³⁹¹ GREGOROVÁ, Z.: *Vztah zákoníku práce a občanského zákoníku – možnosti smluvní volnosti*. S. 158 In *Liberalizácia pracovného práva a nové trendy vo vývoji pracovných vzťahov*. Košice: Univerzita Pavla Josefa Šafárika v Košicích, 2009. s. 151-162, 12 s. ISBN 978-80-7097-840-5.

³⁹² § 248 ods. 1 Zákonníka práce č. 65/1965 Zb.: „*Nárok na náhradu škody na zverených hodnotách, ktoré je zamestnanec povinný vyúčtovať, a nárok na náhradu škody, ktorú zamestnanec spôsobil zamestnávateľovi úmyselne, môže zamestnávateľ zabezpečiť aj písomnou zmluvou uzavretou so zamestnancom, ktorou zamestnanec berie na seba povinnosť, že neprevedie svoju nehnuteľnosť bez súhlasu zamestnávateľa na iného, dokiaľ nárok zamestnávateľa nebude uspokojený. Ak má mať obmedzenie prevodu nehnuteľnosti právne účinky i pre dedičov, musí sa to v zmluve uviesť.*“

³⁹³ § 182 ods. 1 ZP: „*Ak zamestnanec prevzal na základe dohody o hmotnej zodpovednosti zodpovednosť za zverené hotovosti, ceniny, tovar, zásoby materiálu alebo iné hodnoty určené na obeh alebo obrat, ktoré je povinný vyúčtovať, zodpovedá za vzniknutý schodok. V dohodách sa môže so zamestnancami súčasne dohodnúť, že ak budú pracovať na pracovisku s viacerými zamestnancami, ktorí uzatvorili dohodu o hmotnej zodpovednosti, zodpovedajú s nimi za schodok spoločne (spoločná hmotná zodpovednosť).*“

³⁹⁴ § 179 ZP:

„(1) Zamestnanec zodpovedá zamestnávateľovi za škodu, ktorú mu spôsobil zavineným porušením povinností pri plnení pracovných úloh alebo v priamej súvislosti s ním. Zamestnávateľ je povinný preukázať zamestnancovo zavinenie okrem prípadov uvedených v § 182 a 185.

(2) Zamestnanec zodpovedá aj za škodu, ktorú spôsobil úmyselným konaním proti dobrým mravom.“

³⁹⁵ § 181 ods. 1 ZP: „*Od zamestnanca, ktorý vedome neupozornil vedúceho zamestnanca na hroziacu škodu alebo nezakročil proti hroziacej škode, hoci by sa tým zabránilo bezprostrednému vzniku škody, môže zamestnávateľ požadovať, aby prispel na úhradu škody v rozsahu primeranom okolnostiam prípadu, ak ju nemožno uhradiť inak. Pritom sa prihliadne najmä na to, čo bránilo splneniu povinnosti.*

zamestnávateľa nie je prípustné a záložná zmluva by bola pre obchádzanie zákona absolútne neplatná.³⁹⁶

Z kogentnosti § 20 ZP sa odvodzuje rovnaký záver aj pre prípadné zabezpečenie pohľadávok zamestnanca voči zamestnávateľovi. Takýto prístup, podľa nášho názoru, už ale ide proti celkovému účelu pracovného práva vybudovaného okolo primárneho cieľu, ktorým je ochrana zamestnanca ako slabšej strany. Nevidíme žiadny dôvod na vylúčení posilňovania právnej pozície zamestnanca ako veriteľa v hlavnom záväzkom vzťahu.³⁹⁷

1.1 Zriadenie a vznik

Záložné právo sa zriaďuje výlučne písomnou zmluvou. K uzavretiu zmluvy môže dôjsť jednak počas trvania pracovnoprávneho vzťahu, ale aj po jeho skončení. Pokiaľ ide o formálnu stránku záložnej zmluvy, Zákonník práce stanovuje formu písomnú. Z § 17 ods. 2 ZP³⁹⁸ by sa mohlo javiť, že s nesplnením tejto požiadavky nie je spojená neplatnosť právneho úkonu.³⁹⁹ To by však bolo v kolízii

---

Náhrada škody nesmie presiahnuť sumu rovnajúcu sa štvornásobku jeho priemerného mesačného zárobku.“

³⁹⁶ § 39 OZ: „Neplatný je právny úkon, ktorý svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu alebo ho obchádza alebo sa prieči dobrým mravom.“

³⁹⁷ Prekážkou nemôže byť ani údajný *numerus clausus* zmluvných typov odvodzovaný z § 18 ZP (§ 18 ZP: „Zmluva podľa tohto zákona alebo iných pracovnoprávnych predpisov je uzatvorená, len čo sa účastníci dohodli na jej obsahu.“), pretože citované ustanovenie upravuje iba pravidlo, kedy možno považovať zmluvu za uzatvorenú (ide o obdobu § 44 OZ). Pri rešpektovaní ústavnej zásady 'dovolené všetko, čo nie je zakázané' (Čl. 2 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky: „Každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá.“) možno aj v pracovnoprávnych vzťahoch uzatvárať zmluvy, ktoré Zákonník práce vyslovene neupravuje. Porovnaj s GREGOROVÁ, Z.: *Smluvní princip a innominátní smlouvy v pracovním právu*. In *Smluvní princip a jeho projevy v individuálním pracovním právu*. Sborník příspěvků ze symposia Brno, 17. února 1994. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 43 – 51.

³⁹⁸ § 17 ods. 2 ZP: „Právny úkon, na ktorý neudelil predpísaný súhlas príslušný orgán alebo zákonný zástupca alebo na ktorý neudelili predpísaný súhlas zástupcovia zamestnancov, právny úkon, ktorý nebol vopred prerokovaný so zástupcami zamestnancov, alebo právny úkon, ktorý sa neurobil formou predpísanou týmto zákonom, je neplatný, len ak to výslovne ustanovuje tento zákon alebo osobitný predpis.“

³⁹⁹ Podľa Barancovej (BARANCOVÁ, H.: *Zákonník práce : komentár*. Praha : C.H.Beck, 2010, s. 149: „Záložná zmluva musí byť pod sankciou neplatnosti uzatvorená v písomnej forme.“) i Demeka (DEMEK, P.: *Legálne možnosti a limity zabezpečenia práv a povinností v pracovnoprávnych vzťahoch*. In: *Sociálne riziká a základné ľudské práva - výzvy pre pracovné právo 21. storočia*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2011, s. 64: „Záložná zmluva musí byť pod sankciou neplatnosti uzatvorená v písomnej forme.“) musí byť zmluva písomná, inak je neplatná. Autori sa však vôbec nevysporiadávajú s § 17 ods. 2 ZP. K platnosti ústnej zmluvy podľa Zákonníka práce sa prikláňa Hodálová (HODÁLOVÁ, I. in BARANCOVÁ, H.: *Pracovný pomer a poisťný systém*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, Bratislava: Veda, 2008, s. 197: „[P]odľa pracovnoprávnych predpisov by na platnosť záložnej zmluvy postačovala aj ústna forma. Na druhej strane je na platnosť právnych úkonov týkajúcich sa nehnuteľností potrebná nielen obligatórna písomná forma, ale i vklad do katastra nehnuteľností.“) i Matejka (MATEJKA, O. in TKÁČ, V. a kol.: *Zákonník práce*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014, s. 109: „Nedodržanie písomnej formy síce nie je sankcionované neplatnosťou v zmysle ustanovení § 17 ods. 2 Zákonníka práce, no nedodržanie písomnej formy by malo za následok

s občianskoprávnou úpravou, ktorá pod sankciou neplatnosti vyžaduje písomnú záložnú zmluvu.⁴⁰⁰ Domnievame sa, že takáto diferenciácia v súkromnom práve nie je vhodná a ani odôvodnená, pretože ide o právny úkon podľa Občianskeho zákonníka, a tak je aj potrebné posudzovať aj jeho platnosť.

Z praktického hľadiska je však úplne irelevantné, či je alebo nie je ústna zmluva platným právnym úkonom, pretože sa rozlišuje medzi zriadením a vznikom záložného práva. Na vznik musí byť, okrem uzavretia zmluvy, splnený aj ďalší zákonný predpoklad, ktorým je zápis v katastri nehnuteľností.⁴⁰¹ Ak by teda ústna zmluva o zriadení záložného práva uzatvorená na základe § 20 ods. 4 ZP bola aj platným právnym úkonom, nemala by zamýšľané právne účinky, pretože bez písomnej formy nie je možné dosiahnuť vklad záložného práva do príslušného registra podľa katastrálneho zákona.⁴⁰²

Z akcesority vyplýva, že vznik a trvanie záložného práva nerozlučne súvisí s platnou pohľadávkou, ku ktorej záložné právo pristupuje. Môže ísť o peňažné aj nepeňažné pohľadávky zamestnávateľa, čo vyplýva zo spôsobu náhrady škody, ktorú možno uviesť do pôvodného stavu, alebo nahradiť v peniazoch.⁴⁰³ So zreteľom na princíp zmluvnej voľnosti možno zabezpečiť nielen celú pohľadávku, ale aj jej časť. Zabezpečiť nie je možné premlčané pohľadávky.⁴⁰⁴ Zamestnávateľ sa však môže domáhať uspokojenia zo zálohu aj keď došlo k premlčaniu po vzniku záložného práva a pred jeho výkonom.⁴⁰⁵ Zmenšenie rozsahu zabezpečenej pohľadávky nebude mať vplyv na záložné právo, ktoré

---

neplatnosť takejto zmluvy v zmysle Občianskeho zákonníka a katastrálneho zákona.“). Pri rovnakej úprave záložného práva v Českej republike, ktoré už 1.6.1994 nahradilo obmedzenie prevodu nehnuteľnosti, bolo skonštatované, že „za platnou je proto třeba považovat i takovou zástavní smlouvu, která byla uzavřena jen ústně (srov. § 242 ods. 2 „[dnes § 17 ods. 2 ZPJ]“ - DRÁPAL, L. in SOUČKOVÁ, M. a kol.: *Zákoník práce. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 482.

⁴⁰⁰ § 151b ods. 1 prvá veta OZ („Záložné právo sa zriaďuje písomnou zmluvou, schválenou dohodou dedičov o vyporiadaní dedičstva, rozhodnutím súdu alebo správneho orgánu, alebo zákonom.“) v spojitosti s § 40 ods. 1 OZ („Ak právny úkon nebol urobený vo forme, ktorú vyžaduje zákon alebo dohoda účastníkov, je neplatný.“)

⁴⁰¹ § 151e ods. 2 OZ: „Záložné právo k nehnuteľnostiam, bytom a nebytovým priestorom vzniká zápisom v katastri nehnuteľností, ak osobitný zákon neustanovuje inak.“

⁴⁰² Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení neskorších predpisov.

⁴⁰³ § 186 ods. 1 ZP: „Zamestnanec, ktorý zodpovedá za škodu, je povinný nahradiť zamestnávateľovi skutočnú škodu, a to v peniazoch, ak škodu neodstráni uvedením do predchádzajúceho stavu a ak túto škodu zamestnávateľ od zamestnanca požaduje.“

⁴⁰⁴ Porovnaj s FEKETE, I. *Občiansky zákonník* : 1.diel : §1 až § 459. Žilina : EUROKÓDEX, 2011.

Autor pripúšťa zabezpečenie premlčanej pohľadávky v prípade, že „by dlžník o premlčaní dlhu vedel a v zabezpečenej pohľadávke by bolo možné súčasne vidieť uznanie dlhu ak sú splnené podmienky uvedené v ustanovení § 558 druhá veta OZ“. Opäť tu však narážame na otázku rozoberanú vyššie, či je možné uznať dlh, najmä ak dlžníkom je zamestnanec ako v prípade úpravy záložného práva podľa Zákonníka práce.

⁴⁰⁵ § 151j ods. 2 OZ: „Ak pohľadávka zabezpečená záložným právom nie je riadne a včas splnená, môže sa záložný veriteľ uspokojiť alebo domáhať sa uspokojenia zo zálohu aj vtedy, keď zabezpečená pohľadávka je premlčaná.“

bude ďalej trvať v nezmenenom rozsahu, až kým nebude splnená celá pohľadávka. Zostatok pohľadávky ostáva viazaný na celý predmet záložného práva.

S prihliadnutím na ochranu zamestnanca je sporné, či je možné záložným právom zabezpečiť pohľadávku, ktorá má vzniknúť v budúcnosti. Pri riešení nie je možné vynechať typológiu pohľadávok zamestnávateľa, ktoré je možné zabezpečiť. Tie sú obmedzené iba na náhradu škody na zverených hodnotách, ktoré je zamestnanec povinný vyúčtovať, a náhradu škody spôsobenej úmyselne. Z hľadiska psychického vzťahu zamestnanca ide na jednej strane o zodpovednosť s prezumpciou viny, kedy zamestnávateľ nemusí preukazovať zavinenie; na strane druhej ide o druh zodpovednosti, pri ktorej nestačí nebanlivosť, ale sa vyžaduje úmysel, čiže keď zamestnanec chcel škodu spôsobiť (priamy úmysel) resp. vedel, že svojím konaním môže škodu spôsobiť, a pre prípad, že ju spôsobí, bol s tým uzročený (nepriamy úmysel). Nejde teda o abstraktnú možnosť vzniku akejkoľvek pohľadávky zamestnávateľa, ani pohľadávky vznikajúcej z každého zodpovednostného vzťahu, ale o pohľadávky, pri ktorých zamestnanec jednak ráta so sprísnenou zodpovednosťou a jednak, ktorých vznik je založený na vyššom stupni zavinenia.⁴⁰⁶ V neposlednom rade sa tiež pre absenciu výslovného zákazu v ZP⁴⁰⁷ prikláňame k použitiu § 151c ods. 2 OZ⁴⁰⁸, v zmysle ktorého záložným právom možno zabezpečiť aj pohľadávku, ktorá vznikne v budúcnosti alebo ktorej vznik závisí od splnenia podmienky.⁴⁰⁹

---

⁴⁰⁶ S tým úzko súvisí aj rozsah náhrady škody, ktorú môže v týchto prípadoch od zamestnanca požadovať. S výnimkou úhrady škody pri nesplnení notifikačnej a zakročovacej povinnosti, ktorá nesmie presiahnuť sumu rovnajúcu sa štvornásobku priemerného mesačného zárobku zamestnanca (§ 181 ods. 1 ZP), je zamestnanec povinný v týchto prípadoch nahradiť skutočnú škodu a pri škode spôsobenej úmyselne môže zamestnávateľ požadovať dokonca aj náhradu ušlého zisku, ak by jej neuhradenie odporovalo dobrým mravom (§ 186 ods. 1 ZP).

⁴⁰⁷ Tak je tomu v liberálnejšej úprave záložného práva v § 346d ods. 1 českého Zákoníku práce č. 262/2006 Sb.: „Zástavním právem není možné zajistit dluh ze základního pracovněprávního vztahu, který má zaměstnanci vzniknout vůči zaměstnavateli teprve v budoucnu. Zástavní právo není možné zřídit k věci, k níž zaměstnanci vznikne vlastnické právo teprve v budoucnu.“ K tomu pozri STRÁNSKY, J. in STRÁNSKY, J. a kol.: *Důsledky subsidiarity nového občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích*. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 22: „Tato zvláštní doplňující pravidla evidentně sledují hledisko ochrany zaměstnance jako slabší strany pracovněprávního vztahu před ujednáním, které by mohlo vážně ohrožit jeho ekonomický a sociální status.“

⁴⁰⁸ § 151c ods. 2 OZ: „Záložným právom možno zabezpečiť aj pohľadávku, ktorá vznikne v budúcnosti alebo ktorej vznik závisí od splnenia podmienky.“

⁴⁰⁹ Ďalšie riešenie ponúka BARANCOVÁ, H.: *Záložné právo – nový spôsob zabezpečenia záväzkov v pracovnom práve*. In *Bulletin slovenskej advokácie*, č. 1/2003, s. 43: „Správna odpoveď na túto, pre veriteľov veľmi významnú otázku závisí od správnej odpovede na otázku zo všeobecnej teórie štátu a práva: čo možno rozumieť pod subjektívnym právom a čo je právny nárok? Je právny nárok obsahovou súčasťou subjektívneho práva už od momentu jeho zakotvenia alebo je právny nárok tzv. zrelý právom a viaže sa až k poslednému štádiu realizácie práva? Odpoveď na túto otázku nie je v oblasti všeobecnej teórie štátu a práva celkom jednoznačná, aj keby mohla veľmi výrazne pozitívne ovplyvniť celkom konkrétne a vážne problémy praxe. Pri extenzívnejšom výklade by bolo možné uplatniť záver ako v prípade dohody o zrážkach z mzdy, že uzatvorenie zmluvy o zriadení záložného práva k nehnuteľnosti zamestnávateľa je možné aj s ohľadom na budúcu pohľadávku veriteľa. Takýto výklad prakticky zodpovedá aj úprave Občianskeho zákonníka, podľa ktorého záložným právom možno zabezpečiť aj budúcu pohľadávku veriteľa alebo pohľadávku, ktorej vznik je podmienený.“

Záložné právo zabezpečuje nielen samotnú pohľadávku, ale aj príslušenstvo pohľadávky⁴¹⁰, hoci sa v komentárovej literatúre možno stretnúť aj s názorom, že „[z]abezpečenie sa vzťahuje podľa ZP len na pohľadávku a nie na jej príslušenstvo“⁴¹¹. Gramatický výklad § 20 ods. 4 ZP nie je na mieste, pretože by ešte viac redukoval pohľadávky zamestnávateľa, ktoré je možné zabezpečiť, a urobil by záložné právo ešte menej účinným.

Podstatnou náležitosťou zmluvy je dostatočné identifikovanie pohľadávky.⁴¹² Potrebné je uviesť deň a právny dôvod jej vzniku, jej predmet, výšku, splatnosť i výšku úrokov z omeškania. Ak záložné právo nezabezpečuje celú pohľadávku a v prípade budúcich pohľadávok, kedy nie je výška zabezpečenej pohľadávky istá v čase zriadenia záložného práva, sa vyžaduje v záložnej zmluve určenie maximálnej hodnoty istiny, do ktorej sa pohľadávka zabezpečuje; príslušenstvo pohľadávky sa v takomto prípade neberie do úvahy.⁴¹³ Záložné právo nevznikne, ak nevznikla pohľadávka, ktorú mala zmluva o zriadení záložného práva zabezpečovať. Zmluva však nebude neplatným právnym úkonom len preto, že pohľadávka nevznikla.

1.2 Záloh

Záložná zmluva musí okrem označenia zamestnávateľa a zamestnanca obligatórne obsahovať určenie zálohu spôsobom, aby bolo zrejmé, že práve daná nehnuteľnosť predstavuje predmet zálohu.⁴¹⁴ Záložné právo sa vzťahuje vždy aj na súčasti, plody a úžitky a príslušenstvo veci, ak dohoda zmluvných strán neurčuje inak.⁴¹⁵ Nie je pritom rozhodujúce, či existovali už v čase vzniku záložného práva alebo sa stali súčasťou resp. príslušenstvom neskôr.

Nehnuteľnosťami sú pozemky a stavby spojené so zemou pevným základom.⁴¹⁶ Ustanovenie § 20 ods. 4 ZP používa pojem nehnuteľnosť, čo evokuje, že zálohom nemôžu byť byty a nebytové

---

⁴¹⁰ § 151a OZ: „Záložné právo slúži na zabezpečenie pohľadávky a jej príslušenstva tým, že záložného veriteľa oprávňuje uspokojiť sa alebo domáhať sa uspokojenia pohľadávky z predmetu záložného práva (ďalej len „záloh“), ak pohľadávka nie je riadne a včas splnená.“

⁴¹¹ BARANCOVÁ, H.: *Zákoník práce : komentár*. 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. s. 149.

⁴¹² § 151b ods. 2 OZ: „V zmluve o zriadení záložného práva sa určí pohľadávka, ktorá sa záložným právom zabezpečuje, a záloh.“

⁴¹³ § 151b ods. 3 OZ: „V zmluve o zriadení záložného práva sa určí najvyššia hodnota istiny, do ktorej sa pohľadávka zabezpečuje, ak zmluva o zriadení záložného práva neurčuje hodnotu zabezpečenej pohľadávky.“

⁴¹⁴ Pozn. č. 25.

⁴¹⁵ § 151d ods. 2 OZ: „Záložné právo sa vzťahuje na záloh, jeho súčasti, plody a úžitky a príslušenstvo, ak zmluva o zriadení záložného práva neurčuje alebo zákon neustanovuje inak. Na plody a úžitky sa záložné právo vzťahuje až do ich oddelenia od zálohu, ak zmluva o zriadení záložného práva neurčuje inak.“

⁴¹⁶ § 119 ods. 2 OZ: „Nehnuteľnosťami sú pozemky a stavby spojené so zemou pevným základom.“

priestory, ktoré Občiansky zákonník vyčleňuje z kategórie vecí. Vzhľadom na oprávnené záujmy zamestnávateľa ako veriteľa, je žiaduce korigovať nevýhody spojené s jeho postavením, ktoré je značne obmedzované užším rozsahom pohľadávok, ktoré môžu byť zabezpečené záložným právom. Pri dôraze na zmysel zabezpečovacích prostriedkov a primeranú právnu ochranu veriteľa nie je doslovný výklad na mieste. Byty a nebytové priestory sú preto spôsobilé byť predmetom záložného práva v pracovnoprávných vzťahoch aj so zreteľom na podobný účel, ktorému slúžia nehnuteľnosti. V neposlednom rade byty a nebytové priestory podliehajú rovnakému právnemu režimu ako nehnuteľnosti, a to nielen pri ich registrácii v evidencii nehnuteľností.⁴¹⁷

Odchýlkou od občianskoprávnej úpravy je aj skutočnosť, že vlastníkom nehnuteľnosti nemôže byť nikto iný než zamestnanec, ktorý je tak súčasne obligačným dlžníkom aj záložcom. Iná osoba svojou nehnuteľnosťou nemôže zabezpečiť v zákone určené pohľadávky zamestnávateľa. Nič však nebráni tomu, aby zálohom bola aj nehnuteľnosť, ktorá je predmetom podielového spoluvlastníctva resp. bezpodielového spoluvlastníctva manželov. V prvom prípade zaťaženie spoluvlastníckeho podielu sa nijako nedotýka práv ostatných spoluvlastníkov a zriadenie záložného práva nepredstavuje hospodárenie so spoločnou vecou. V druhom prípade zamestnanec potrebuje súhlas manžela, pretože nejde o bežnú vec týkajúcu sa spoločných vecí.⁴¹⁸ Bez súhlasu by záložná zmluva bola neplatná, ak by sa druhý manžel dovoľal jej relatívnej neplatnosti.⁴¹⁹ Vylúčená nie je ani možnosť, aby zmluvu o zriadení záložného práva uzatvorili so zamestnávateľom obaja manželia.

Zamestnanec je naďalej oprávnený užívať nehnuteľnosť zvyčajným spôsobom a je povinný zdržať sa všetkého, čím by sa hodnota zálohu zmenšila s výnimkou bežného opotrebovania.⁴²⁰

---

⁴¹⁷ § 3 ods. 2 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov: „Právne vzťahy k bytom a nebytovým priestorom v domoch sa spravujú ustanoveniami Občianskeho zákonníka a osobitných predpisov, ktoré sa týkajú nehnuteľností, ak tento zákon neustanovuje inak.“

⁴¹⁸ § 145 OZ:

„(1) Bežné veci týkajúce sa spoločných vecí môže vybavovať každý z manželov. V ostatných veciach je potrebný súhlas oboch manželov; inak je právny úkon neplatný.

(2) Z právnych úkonov týkajúcich sa spoločných vecí sú oprávnení a povinní obaja manželia spoločne a nerozdielne.“

⁴¹⁹ § 40a OZ: „Ak ide o dôvod neplatnosti právneho úkonu podľa ustanovení § 49a, 140, § 145 ods. 1, § 479, § 589, § 701 ods. 1 a § 741b ods. 2, považuje sa právny úkon za platný, pokiaľ sa ten, kto je takým úkonom dotknutý, neplatnosti právneho úkonu nedovoľá. Neplatnosti sa nemôže dovoľávať ten, kto ju sám spôsobil. To isté platí, ak právny úkon nebol urobený vo forme, ktorú vyžaduje dohoda účastníkov (§ 40). Ak je právny úkon v rozpore so všeobecne záväzným právnym predpisom o cenách, je neplatný iba v rozsahu, v ktorom odporuje tomuto predpisu, ak sa ten, kto je takým úkonom dotknutý, neplatnosti dovoľá.“

⁴²⁰ § 151i ods. 1 OZ: „Záložca môže záloh používať zvyčajným spôsobom; je však povinný zdržať sa všetkého, čím sa okrem bežného opotrebovania hodnota zálohu znižuje, ak zmluva o zriadení záložného práva neurčuje inak.“

Fakultatívnou súčasťou záložnej zmluvy môže byť aj dojednanie povinnosti zamestnanca poistiť záloh.⁴²¹

Založiť možno aj nehnuteľnosť, ku ktorej zamestnancovi vznikne vlastnícke právo ešte len v budúcnosti. Môže sa to týkať jednak nehnuteľnosti, ktorá už existuje, ale zamestnanec ju ešte nenadobudol, ale aj takej, ktorá ešte neexistuje.⁴²² Vznik záložného práva sa zapíše do katastra nehnuteľností až k momentu, keď zamestnanec nadobudne k zálohu vlastnícke práva.⁴²³ Doslovný výklad analyzovaného ustanovenia, podľa ktorého by zamestnanec mal nehnuteľnosť vlastniť už v čase zriadenia záložného práva, by bol príliš reštriktívny. Ani tu neobstojí argumentácia ochranou slabšej strany a vážneho ohrozenia ekonomického a sociálneho statusu zamestnanca, pretože ak je takéto dojednanie prípustné v ostatných záväzkových vzťahoch, v ktorých zamestnanec môže vystupovať paralelne popri svojom pracovnoprávnom vzťahu, nie je dôvod na zužujúcu interpretáciu v rámci pracovnoprávnych vzťahov. Ďalším argumentom v prospech zriadenia záložného práva k zálohu, ktorý zamestnanec nadobudne neskôr, a súčasne aj zárukou pred zneužitím, je zmluvná povaha záložného práva, ktorú nemožno opomínať.

Vecnoprávna povaha záložného práva sa prejavuje pri oddelení statusu dlžníka od záložcu. Záložné právo pôsobí voči každému, kto nadobudne vlastníctvo zálohu či už prevodom alebo prechodom po jeho vzniku. Aj nadobúdateľ zálohu je povinný strpieť výkon záložného práva, ak pohľadávka zamestnávateľa nie je riadne a včas splnená zamestnancom. Výnimkou z týchto účinkov je dohoda zamestnávateľa a zamestnanca v záložnej zmluve, že zamestnanec môže záloh previesť bez zaťaženia záložným právom.⁴²⁴ Prevodom alebo prechodom zálohu na nadobúdateľa sa zamestnanec nezbavuje svojej povinnosti vyplývajúcej z pracovnoprávneho vzťahu.

---

⁴²¹ § 151mc ods. 1 OZ: „Záložca je povinný záloh poistiť, len ak tak určuje zmluva o zriadení záložného práva.“

⁴²² § 151d ods. 4 ZP: „Záložné právo možno zriadiť aj na vec, právo, inú majetkovú hodnotu, byt alebo nebytový priestor, ktorý záložca nadobudne v budúcnosti, a to aj vtedy, ak vec, právo, iná majetková hodnota, byt a nebytový priestor vzniknú v budúcnosti alebo ktorých vznik závisí od splnenia podmienky.“

⁴²³ § 151f ods. 3 OZ: „Záložné právo k veci, bytu, nebytovému priestoru, právu a k inej majetkovej hodnote, ktoré záložca nadobudne v budúcnosti, ktoré vzniknú v budúcnosti alebo ktorých vznik závisí od splnenia podmienky, na ktorého vznik sa vyžaduje podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona jeho registrácia v osobitnom registri, zapíše sa vznik záložného práva do tohto registra ku dňu nadobudnutia vlastníckeho práva k veci, bytu alebo nebytovému priestoru, alebo nadobudnutia iného práva, alebo inej majetkovej hodnoty záložcom.“

⁴²⁴ § 151h OZ:

„(1) Pri prevode alebo prechode zálohu pôsobí záložné právo voči nadobúdateľovi zálohu, ak zmluva o zriadení záložného práva neurčuje, že záložca môže záloh alebo časť zálohu previesť bez zaťaženia záložným právom alebo ak tento zákon alebo osobitný zákon neustanovuje inak.“

(2) Na nadobúdateľa zálohu, voči ktorému pôsobí záložné právo, prechádzajú účinnosťou prevodu alebo prechodu všetky práva a povinnosti záložcu zo zmluvy o zriadení záložného práva.

Nadobúdateľ zálohu, voči ktorému pôsobí záložné právo, je povinný strpieť výkon záložného práva a vzťahujú sa na neho práva a povinnosti záložcu.“

1.3 Výkon

Ak zabezpečená pohľadávka nie je riadne a včas splnená, je zamestnávateľ oprávnený začať výkon záložného práva, a to aj prípade premlčania pohľadávky. Zamestnávateľ môže uspokojiť svoju pohľadávku predajom zálohu na dražbe⁴²⁵, v exekúcii⁴²⁶, alebo spôsobom určeným v záložnej zmluve⁴²⁷. Dohoda uzavretá pred splatnosťou pohľadávky, na základe ktorej by sa zamestnávateľ mohol uspokojiť priamo tým, že nadobudne nehnuteľnosť do vlastníctva, by však bola neplatná.⁴²⁸ Postup, v rámci ktorého môže dôjsť k speňaženiu zálohu a uspokojeniu zamestnávateľa z výťažku z predaja zálohu, je upravený v ustanoveniach § 151j až § 151ma OZ.

Ako majetkové právo, aj záložné právo sa premlčí vo všeobecnej trojročnej lehote, avšak nepremlí sa skôr než pohľadávka.⁴²⁹ Lehota začína plynúť dňom, kedy sa záložné právo mohlo po prvýkrát vykonať.

1.4 Zánik

Povaha záložného práva na základe § 20 ods. 4 ZP ovplyvní aj spôsoby zániku záložného práva, ktorých výpočet bude kratší ako podľa Občianskeho zákonníka. Ak zabezpečená pohľadávka zanikne z akéhokoľvek dôvodu podľa Zákonníka práce alebo Občianskeho zákonníka, zaniká automaticky i záložné právo bez toho, aby bol potrebný akýkoľvek úkon strán záložnej zmluvy.⁴³⁰ Okrem toho zánik

---

⁴²⁵ Podľa zákona č. 527/2002 Z. z. o dobrovoľných dražbách a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) v znení neskorších predpisov.

⁴²⁶ Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov.

⁴²⁷ § 151j ods. 1 OZ: „Ak pohľadávka zabezpečená záložným právom nie je riadne a včas splnená, môže záložný veriteľ začať výkon záložného práva. V rámci výkonu záložného práva sa záložný veriteľ môže uspokojiť spôsobom určeným v zmluve alebo predajom zálohu na dražbe podľa osobitného zákona, alebo domáhať sa uspokojenia predajom zálohu podľa osobitných zákonov, ak tento zákon alebo osobitný zákon neustanovuje inak.“

⁴²⁸ § 151j ods. 3 OZ: „Akákoľvek dohoda uzatvorená pred splatnosťou pohľadávky zabezpečenej záložným právom, na ktorej základe sa záložný veriteľ môže uspokojiť tým, že nadobudne vlastnícke právo k veci, bytu alebo nebytovému priestoru, alebo iné právo a inú majetkovú hodnotu, na ktoré je zriadené záložné právo, je neplatná, ak zákon neustanovuje inak.“

⁴²⁹ § 100 ods. 2 OZ: „Premlčujú sa všetky majetkové práva s výnimkou vlastníckeho práva. Tým nie je dotknuté ustanovenie § 105. Záložné práva sa nepremlčujú skôr, než zabezpečená pohľadávka.“

⁴³⁰ V prípade uzavretia dohody o sporných nárokoch bude aj záložné právo zabezpečovať záväzok, ktorý nahradí pôvodný zanikajúci záväzok (§ 572 ods. 1 OZ: „Ručenie a záložné právo zabezpečujúce zaniknutý záväzok zabezpečujú aj záväzok, ktorý nahrádza pôvodný záväzok. Ak však ručiteľ alebo osoby, voči ktorým sa môžu uvedené práva uplatniť, neprejavia súhlas s tým, aby sa zabezpečil nový

môže nastať aj keď zabezpečená pohľadávka trvá ďalej. Zamestnávateľ sa tiež môže svojho záložného práva vzdať. Záložné právo zaniká aj uplynutím času, na ktorý bolo zriadené, a to aj v prípade, že ešte nedošlo k splneniu pohľadávky zo strany zamestnanca. K zániku takisto dochádza prevodom zálohu na inú osobu, ak sa priamo v zmluve o zriadení záložného práva dojednálo, že zamestnanec môže previesť záloh alebo časť zálohu bez zaťaženia záložným právom. K zániku môže tiež dôjsť aj iným spôsobom, ktorý bol dohodnutý v záložnej zmluve. Záložné právo zaniká aj vtedy, ak sa vykonalo bez ohľadu na rozsah uspokojenia zamestnávateľa.⁴³¹

Po zániku je potrebné vykonať výmaz záložného práva z katastra nehnuteľností. Výmaz formou záznamu sa vykoná ku dňu, ktorý je uvedený v žiadosti o výmaz záložného práva, najskôr však ku dňu zániku záložného práva.⁴³² Žiadosť je povinný podať zamestnávateľ bez zbytočného odkladu po zániku záložného práva. Žiadosť o výmaz záložného práva je oprávnený podať aj záložca. Svoju žiadosť je povinný doložiť písomným potvrdením o splnení záväzku alebo inou listinou preukazujúcou zánik záložného práva vystavenou zamestnávateľom.⁴³³

2 Zádržné právo

---

záväzok, trvá zabezpečenie len v rozsahu pôvodného záväzku a všetky námietky proti doterajšiemu záväzku zostávajú zachované.“)

⁴³⁰ § 35 ods. 1 ZP: „Ak osobitný predpis neustanovuje inak,

⁴³¹ Pozri § 151md ods. 1 OZ:

„Záložné právo zaniká

a) zánikom zabezpečenej pohľadávky,

b) zánikom všetkých vecí, práv alebo iných majetkových hodnôt, na ktoré sa záložné právo vzťahuje,

c) ak sa záložný veriteľ vzdá záložného práva,

d) uplynutím času, na ktorý bolo záložné právo zriadené,

e) vrátením vecí záložcovi, ak záložné právo vzniklo odovzdaním vecí,

f) ak záložca previedol záloh v bežnom obchodnom styku v rámci výkonu predmetu podnikania alebo ak bol v čase prevodu alebo prechodu zálohu nadobúdateľ zálohu pri vynaložení náležitej starostlivosti dobromyseľný, že nadobúda záloh nezaťažený záložným právom,

g) ak záložca previedol záloh a zmluva o zriadení záložného práva určuje, že záložca môže záloh alebo časť zálohu previesť bez zaťaženia záložným právom,

h) iným spôsobom dohodnutým v zmluve o zriadení záložného práva alebo vyplývajúcim z osobitného predpisu,

i) ak sa vykonalo bez ohľadu na rozsah uspokojenia veriteľa.“

⁴³² § 151md ods. 2 OZ: „Po zániku záložného práva sa vykoná výmaz záložného práva z registra záložných práv alebo z osobitného registra, ak sa na vznik záložného práva vyžaduje podľa zákona registrácia v osobitnom registri; výmaz sa vykoná ku dňu uvedenému v žiadosti na výmaz záložného práva, najskôr však ku dňu zániku záložného práva.“

⁴³³ § 151md ods. 3 OZ: „Záložný veriteľ je povinný podať žiadosť o výmaz záložného práva bez zbytočného odkladu po zániku záložného práva; ustanovenia § 151g ods. 2 až 4 sa použijú primerane. Ak bolo zrušené záložné právo zriadené rozhodnutím súdu alebo správneho orgánu, vykoná sa výmaz na základe rozhodnutia príslušného súdu alebo správneho orgánu, ktorý vydal rozhodnutie o zrušení záložného práva. Žiadosť o výmaz záložného práva je oprávnený podať aj záložca; záložca je povinný žiadosť doložiť písomným potvrdením o splnení záväzku alebo inou listinou preukazujúcou zánik záložného práva vystavenou záložným veriteľom.“

Záložnému právu je podobné zádržné právo, ktoré však nie je upravené v § 20 ZP, ale v rámci celého súkromného práva iba v § 151s OZ:

„Kto je povinný vydať hnutelnú vec, môže ju zadržať, aby zabezpečil svoju splatnú peňažnú pohľadávku voči tomu, komu je inak povinný vec vydať. Nemožno však zadržiavať vec svojvoľne alebo ľstivo odňatú.“

Ide teda o úpravu druhej časti OZ, čo len zvyrazňuje nemožnosť jeho aplikácie v pracovnoprávných vzťahov v zmysle § 1 ods. 4 ZP. Stretnúť sa možno s názorom, podľa ktorého nie je správne obmedzovať jeho použitie pre potreby pracovného práva.⁴³⁴ Zavedenie tohto inštitútu sa opiera o to, že zamestnanec sám ovplyvňuje, čo nosí do práce, a čo by mu mohlo byť zamestnávateľom potenciálne zadržané; a naopak, zamestnancovi by mohlo byť na prospech, keby mohol zadržať zamestnávateľove veci, ak riadne a v čas neplní svoj dlh.

S uvedeným však nesúhlasíme s ohľadom na reálne fungovanie v praxi, pretože veci, ktoré zamestnanec najčastejšie nosí na pracovisko resp. do priestorov zamestnávateľa, sú najmä zvršky a osobné predmety a dopravné prostriedky používané na cestu do zamestnania a späť.⁴³⁵ Vzhľadom na ich charakter bezprostredne súvisiaci s osobou zamestnanca považujeme ich zadržanie za účelom zabezpečenia zamestnávateľovej pohľadávky neprijateľné z hľadiska ľudskej dôstojnosti. Problematicky sa javí aj rovnaké právo zamestnanca, pretože ten má spravidla prístup iba k veciam, ktoré mu zamestnávateľ zveril v súvislosti s plnením pracovných úloh. Pripustenie takéhoto konania by znížilo ochotu zamestnávateľov poskytovať zamestnancom svoj majetok (napr. mobilný telefón, počítač, rôzne nástroje, ochranné pracovné prostriedkov a podobné predmety, služobný automobil), čo by mohlo viesť až k ohrozeniu riadneho priebehu pracovnoprávných vzťahov.⁴³⁶

Záver

---

⁴³⁴ BEZOUŠKA, P.: *Dlouho očekávaná novela zákoníku práce*. Právní rozhledy. 2011, roč. 19, č. 16, s. 588.

⁴³⁵ S výnimkou motorových vozidiel ide o veci, pri ktorých je zamestnávateľ povinný zaistiť bezpečnú úschovu podľa § 151 ZP.

⁴³⁶ Rovnako STRÁNSKÝ, J: *Vývoj a postavení pracovního práva jako soukromoprávního odvětví*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. S. 106-107.

Paleta zabezpečovacích nástrojov v Zákonníku práce neposilňuje pozíciu ani zamestnávateľa ani zamestnanca v postavení veriteľa, pretože im nedáva na výber. V prípade zamestnanca je to v priamom rozpore s ochrannou funkciou pracovného práva.⁴³⁷

V rámci prebiehajúcej rekodifikácie občianskeho práva stojí za zvážanie aj otvorenie otázky vzťahu. Do budúcnosti stojí za úvahu liberalizovať zabezpečenie práv a povinností z pracovnoprávných vzťahov a čo najviac ho priblížiť na úroveň občianskoprávnej úpravy. Samozrejme, takým spôsobom, ktorý bude rešpektovať špecifiká vyplývajúce z osobitného postavenia zamestnanca voči zamestnávateľovi, pretože široké využívanie civilnoprávných nástrojov by mohlo viesť ohroziť ochrannú (ale aj regulačnú) funkciu pracovného práva.

Použitá literatúra

1. BARANCOVÁ, H.: *Pracovný pomer a poisťný systém*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, Bratislava : Veda, 2008, 510 s. - ISBN 978-80-8082-192-0.
2. BARANCOVÁ, H.: Záložné právo – nový spôsob zabezpečenia záväzkov v pracovnom práve. In *Bulletin slovenskej advokácie*, 2003, č. 1. ISSN 1335-1079.
3. BEZOUŠKA, P.: Dlouho očekávaná novela zákoníku práce. *Právní rozhledy*. 2011, roč. 19, č. 16, s. 587-592. ISSN 1210-6410.
4. BARANCOVÁ, H.: *Zákonník práce : komentár. 1. vyd.* Praha : C.H.Beck, 2010. 673 s. ISBN 978-80-7400-172-7.
5. DAŇKO, M.: Zabezpečenie záväzkov zamestnancov z krajín mimo EÚ. In *Migrácia pracovných síl v európskom priestore*. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2017, s. 52-57.
6. DEMEK, P.: Legálne možnosti a limity zabezpečenia práv a povinností v pracovnoprávných vzťahoch. In *Sociálne riziká a základné ľudské práva - výzvy pre pracovné právo 21. storočia*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2011. 233 s. ISBN 978-80-8082-503-4.
7. FEKETE, I.: *Občiansky zákonník : 1.diel : §1 až § 459*. Žilina : EUROKÓDEX, 2011. 1524 s. ISBN 978-80-89447-50-3.

---

⁴³⁷ Viac pozri DAŇKO, M.: *Zabezpečenie záväzkov zamestnancov z krajín mimo EÚ*. In: *Migrácia pracovných síl v európskom priestore*. - Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2017, s. 52-57.

8. GREGOROVÁ, Z.: Smluvní princip a innominátní smlouvy v pracovním právu. In *Smluvní princip a jeho projevy v individuálním pracovním právu. Sborník příspěvků ze symposia Brno*, 17. února 1994. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 43-51.
9. GREGOROVÁ, Z.: Vztah zákoníku práce a občanského zákoníku – možnosti smluvní volnosti. In *Liberalizácia pracovného práva a nové trendy vo vývoji pracovných vzťahov*. Košice : Univerzita Pavla Josefa Šafárika v Košicích, 2009, s. 151-162. ISBN 978-80-7097-840-5.
10. STRÁNSKY, J. a kol.: *Důsledky subsidiarity nového občanského zákoníku v pracovněprávních vztazích*. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 22.
11. STRÁNSKÝ, J: *Vývoj a postavení pracovního práva jako soukromoprávního odvětví*. Brno : Masarykova univerzita, 2014. 234 s. ISBN 978-80-210-7500-9.
12. SOUČKOVÁ, M. a kol.: *Zákoník práce. Komentář*. Praha : C. H. Beck, 1997, s. 482.
13. TKÁČ, V. – MATEJKA, O. – FRIEDMANNOVÁ, D. – MASÁR, B.: *Zákoník práce*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2014. 1028 s. ISBN 978-80-8168-069-4S. 109.

**PRÁVNE ASPEKTY VZNIKU A EXISTENCIE VOJNOVÉHO
SLOVENSKEHO ŠTÁTU V ROKOCH 1939 AŽ 1945**

JUDr. Zuzana Tomová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky
zuzka.tomova@gmail.com

Právne aspekty vzniku a existencie vojnového Slovenského štátu v rokoch 1939 až 1945

Predkladaný príspevok je venovaný právnym aspektom vzniku a existencie Slovenského štátu v období rokov 1939 až 1945. Problematika právnej existencie, resp. neexistencie vojnovej Slovenskej republiky patrí v súčasnosti k veľmi kontroverzným témam, ktoré aj naďalej rozdeľujú odbornú verejnosť. Cieľom príspevku je preto priblížiť vybrané argumenty, na ktoré sa autori vo svojich prácach odvolávajú, a s využitím právno-teoretických poznatkov, ako aj poznatkov z oblasti ústavného a medzinárodného práva prijať závery v otázke právnej existencie vojnového Slovenského štátu, a to tak v rovine vnútroštátneho, ako aj medzinárodného práva.

Legal aspects of the formation and existence of the military Slovak state in the period from 1939 to 1945

The submitted article deals with legal aspects of the formation and existence of the Slovak state during the period from 1939 to 1945. The issue of legal existence, or more precisely legal non-existence of the military Slovak state on the present belongs to very controversial topics, that continue to be distributed to the professional public. The aim of the article is therefore to put near selected arguments, to which authors refer in their works, and with using of legal and theoretical knowledge, as well as with using of knowledge of constitutional and international law to conclude the question of legal existence of military Slovak state, both in the field of national and international law.

**Der rechtliche Aspekt der Entstehung und Existenz des slowakischen Kriegsstaates in der Zeit
von 1939 bis 1945**

Der vorlegene Beitrag widmet sich dem rechtlichen Aspekt der Entstehung und Existenz des slowakischen Staates in der Zeit von 1939 bis 1945. Die Problematik der rechtlichen Existenz, bzw. des rechtlichen Nichtbestehens der slowakischen Kriegsrepublik gehört derzeit zu sehr kontroversen Themen, die auch weiterhin an die Fachöffentlichkeit verteilt werden. Das Ziel des Beitrags ist deshalb die ausgewählten Argument, auf die sich die Autoren in ihren Arbeiten berufen, zunähern, und mit der Ausnutzung der rechtstheoretischen Erkenntnisse, sowie auch der Erkenntnisse im Bereich des Verfassungsrechts und Völkerrechts, die Schlussfolgerungen in der Frage der rechtlichen Existenz des slowakischen Kriegsstaates sowohl im Bereich des innerstaatlichen, als auch des Völkerrechts anzunehmen.

Kľúčové slová: vojnový Slovenský štát, Snem Slovenskej krajiny, autonómia, demokracia, uznanie štátu de iure, princíp práva národov na sebaurčenie

Keywords: military Slovak state, Council of the Slovak country, autonomy, democracy, legal recognition of a state, principle of the right of nations to self-determination

Schlüsselbegriffe: der slowakische Kriegsstaat, der Landtag des slowakischen Landes, die Autonomie, die Demokratie, die rechtliche Anerkennung des Staates, der Grundsatz des Selbstbestimmungsrechts der Völker

Úvod

Dňa 14. marca 1939 prijal Snem Slovenskej krajiny zákon č. 1/1939 Sl. z. o samostatnom Slovenskom štáte, pričom jeho vznik bol výsledkom pôsobenia viacerých faktorov. Nástup Adolfa Hitlera k moci a jeho mocenské ambície znamenali v období 30. rokoch 20. storočia pre Európu začiatok veľkých zmien. Súčasťou rámca mocensko-politických plánov Nemecka pritom bol aj proces zániku Československej republiky (ČSR), ktorý bol založený na predpoklade, že tak Francúzsko, ako ani Anglicko nebudú mať záujem poskytnúť Československu vojenskú pomoc.⁴³⁸ V snahe dosiahnuť rozpad ČSR využilo Nemecko aj národno-emancipačný proces slovenského národa reprezentovaný Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou (HSĽS), ktorého úsilím bolo spočiatku dosiahnutie autonómie v rámci ČSR. Postupným vývojom tu však začali silnieť tendencie smerujúce k vyhláseniu samostatnosti, pričom aj v rámci tohto separatistického krídla sa sformovali dve koncepcie vzniku samostatného slovenského štátu, a to evolučná koncepcia reprezentovaná J. Tisom, M. Sokolom či K. Sidorom a radikálna koncepcia - ktorej predstaviteľmi boli V. Tuka, F. Ďurčanský a Š. Mach – usilujúca sa o okamžité vyhlásenie slovenského štátu pod nemeckou ochranou.⁴³⁹

Problematikou posúdenia právnych aspektov vyhlásenia a existencie Slovenského štátu v rokoch 1939 až 1945 sa zaoberajú autori vo viacerých svojich prácach. V predloženom príspevku sa preto budem snažiť priblížiť vybrané argumenty, na ktoré sa v nich odvolávajú, a na základe ich bližšej analýzy – s využitím právno-teoretických poznatkov, ako aj poznatkov z oblasti ústavného a medzinárodného práva – prijať záver v otázke právnej existencie, resp. neexistencie vojnovnej Slovenskej republiky, a to tak v rovine vnútroštátneho, ako aj medzinárodného práva.

1. Ústavnoprávna rovina vzniku a existencie vojnového Slovenského štátu

Autori odmietajúci ústavnoprávnu relevanciu vzniku a existencie vojnovnej Slovenskej republiky v tejto súvislosti poukazujú na absenciu tak legitimacy, ako aj legality aktu jej vyhlásenia, pričom ho kvalifikujú ako neslobodný a nedemokratický prejav vôle slovenského národa.

Na úvod je najskôr potrebné uviesť, ako pristupuje teória práva k charakteristike štátu ako právnej inštitúcie. Z právno-teoretického hľadiska sa rozlišujú jeho tri základné definičné znaky, a to *územie*, *obyvateľstvo* a *štátna moc*, ktoré sú určené právnymi normami tak vnútroštátneho, ako aj medzinárodného práva.⁴⁴⁰ Štátna moc sa od ostatných foriem verejnej moci odlišuje najmä tým, že je suverénna, legitímna a legálna, pričom niekde sa uvádza ako ďalší definičný znak aj jej efektívnosť. Suverenita štátu sa pritom už tradične chápe ako *nezávislosť štátnej moci od akejkoľvek inej moci tak vo vnútri štátu, ako aj mimo štátnych hraníc*, z čoho pramenia aj jej dve podoby, a to suverenita *vnútorná* a *vonkajšia*. Podstatou *legitimity* štátnej moci je jej akceptovanie zo strany spoločnosti, prípadne jej časti.

⁴³⁸ HUBENÁK, Ladislav. *Slovenské a československé dejiny štátu a práva v rokoch 1918 – 1945*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 1. vydanie, 1998, s. 117.

⁴³⁹ BEŇA, Jozef. Historiografia a rekonštrukcia vyhlásenia Slovenského štátu 14. marca 1939. In *Právny obzor*, 1999, roč. 82, č. 3, s. 255-256.

⁴⁴⁰ OTTOVÁ, Eva. *Teória práva*. Šamorín : Heuréka, 2. vydanie, 2006, s. 107.

V *demokratickom štáte*⁴⁴¹ sa moc odvodzuje od ľudu ako ústavne zakotveného zdroja moci v štáte. Prenos moci od občanov na orgány štátnej moci sa pritom musí uskutočňovať *ústavným a zákonným spôsobom* (ide predovšetkým o príslušné volebné zákony upravujúce podmienky volebného práva, ako aj samotný priebeh volieb). V zastupiteľskej demokracii sa takýto prenos realizuje prostredníctvom *slobodných a pravidelne sa opakujúcich volieb*, pričom všetky uvedené skutočnosti predstavujú *právnu stránku legitimacy*. Tá má okrem toho aj svoju *občiansku (hodnotovú) stránku*, ktorej podstata spočíva v tom, že *občania štátnu moc uznávajú a rešpektujú jej autoritu*. Legitimita moci však ide ruka v ruke s jej legalitou, nakoľko len legálna moc môže byť mocou legitímnou.⁴⁴² Legalitu moci pritom možno chápať v širšom i v užšom slova zmysle. Pojem legalita v užšom slova zmysle sa v zásade obsahovo zhoduje s vyššie uvedenou definíciou právnej stránky legitimacy, zatiaľ čo legalita v širšom slova zmysle vyjadruje požiadavku striktného dodržiavania ústavy a zákonov aj po nadobudnutí mandátu.

V súvislosti s posúdením otázky legitimacy a legality vyhlásenia Slovenského štátu je najskôr potrebné priblížiť okolnosti jeho vzniku. Na základe prijatého ústavného zákona č. 299/1938 Sb. z. a n. o autonómii Slovenskej krajiny bola moc na Slovensku odovzdaná do rúk slovenskej vlády, ktorá následne vypísala voľby do Snemu Slovenskej krajiny. Tie sa mali podľa Čl. V tohto zákona uskutočniť v súlade s príslušnými ustanoveniami zákona č. 330/1920 Sb. z. a n. o voľbách do župných zastupiteľstiev a okresných výborov v znení zákona č. 126/1927 Sb. z. a n. o voľbách do zemských a okresných zastupiteľstiev⁴⁴³. Prijatými administratívnymi opatreniami sa však reálne zabránilo kandidovať iným politickým stranám ako Hlinkovej slovenskej ľudovej strane - Strane slovenskej národnej jednoty, ktorá vznikla v roku 1938 spojením HSLS so slovenskými občianskymi politickými stranami, Deutsche Partei a s Maďarskou zjednotenou stranou. Voličom bola v deň volieb predložená jednotná kandidátna listina, a to s otázkou, či si želajú nové, slobodné Slovensko. Už vopred tak bolo rozhodnuté o tom, kto voľby vyhrá. Potrebné bolo iba zabezpečiť účasť potrebnej väčšiny voličov, a to aj pod hrozbou pripravovaných sankcií.⁴⁴⁴

Vyššie zmienené opatrenia, ktoré predchádzali voľbám do Snemu Slovenskej krajiny, ako aj ich samotný priebeh boli preto v rozpore s princípmi demokratického a právneho štátu, na ktorých bola postavená Ústavná listina ČSR z roku 1920.⁴⁴⁵ Nevyhnutným predpokladom

⁴⁴¹ § 1 ods. 1: „Lid je jediný zdroj veškeré státní moci v republice Československé.“

§ 2: „Stát československý jest demokratická republika, jejíž hlavou je volený president.“

§ 1 ods. 1 a § 2 Zákona č. 121/1920 Sb. z. a n., ktorým sa uvádza Ústavná listina Československej republiky. Dostupné online: <<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/026-1920.pdf>> [Cit. dňa 2017-04-16]

⁴⁴² PRUSÁK, Jozef. *Teória práva*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 2. vydanie, 2001, s. 70.

⁴⁴³ Čl. V ods. 1 ústavného zákona č. 299/1938 Sb. z. a n. o autonómii Slovenskej krajiny zo dňa 22. novembra 1938: „*Voľby do prvého Snemu Slovenskej krajiny vypíše Slovenská krajinská vláda tak, aby sa mohli vykonať do dvoch mesiacov od vyhlásenia tohto zákona podľa ustanovení čiastky I. a III. zák. číslo 330/1920 Sb. z. a n. v znení zákona č. 129/1927 Sb. z. a n. s tou zmenou, že aktívne volebné právo majú tí, ktorí v deň voľby prekročili 21. rok svojho veku, že na 20.000 odovzdaných platných hlasov, ako aj na zbytok presahujúci tri štvrtiny tohto počtu, dostane každá strana jeden mandát a že obmedzenia pasívneho volebného práva určené v § 6 cit. zákona sa na tieto voľby nevzťahujú.*“ Dostupné na internete: <<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1938/099-1938.pdf>> [Cit. dňa 2017-12-23]

⁴⁴⁴ Bližšie pozri: NIŽŇANSKÝ, Eduard. *Voľby do Snemu Slovenskej krajiny v roku 1938*. Dostupné na internete: <<http://www.dejiny.sk/Whois/Nizn/Artickles%2017.htm>> [Cit. dňa 2017-05-20]

⁴⁴⁵ K otázke vplyvu prípadného protiústavného vyhlásenia vojnového Slovenského štátu na jeho medzinárodnoprávnu subjektivitu sa vyjadril aj prof. J. Azud: „*Názory o tom, či kontinuita Československa nikdy nebola prerušená od roku 1918, alebo bola prerušená, nič nemenia na skutočnosti, že slovenský štát fakticky i právne, teda medzinárodnoprávne existoval. Argument, že slovenský štát vznikol protiústavnou cestou, že slovenský zákonodarný zbor nemal ústavné právo na jeho vyhlásenie, je z hľadiska medzinárodnoprávneho irelevantný. Štáty totiž vznikajú ústavnou i neústavnou cestou, medzinárodné právo to pripúšťa. Ako politický argument sa však zdôrazňuje ústavná cesta, ktorá aj z hľadiska medzinárodného práva má byť mierová.*“ AZUD,

demokratických volieb je totiž práve ústavne i reálne zabezpečená politická pluralita, ktorej cieľom je zabrániť monopolizácii moci v rukách jednej politickej strany. Uvedený princíp sa však v prípade volieb do Snemu Slovenskej krajiny nenaplnil, z čoho pramení absencia tak jeho legality, ako aj právnej stránky jeho legitimacy.⁴⁴⁶

V tejto súvislosti je okrem toho potrebné zmieniť sa aj o ustanoveniach § 1 a § 9 ods. 2 ústavného zákona č. 299/1938 Sb. z. a n. o autonómii Slovenskej krajiny, v zmysle ktorých mala Slovenská krajina postavenie autonómneho útvaru, pričom Snem Slovenskej krajiny bol oprávnený len na prijatie ústavy Slovenskej krajiny, a to v rámci právneho usporiadania spoločnej Č-SR. Takto vytvorený Snem Slovenskej krajiny zvolaný prezidentom E. Háchom potom dňa 14. marca 1939 vyhlásil vznik samostatného Slovenského štátu, pričom vyhláseniu bezprostredne predchádzalo pozvanie J. Tisa A. Hitlerom do Berlína, ktorý tu bol postavený pred jedinou možnosťou, a to pod hrozbou obsadenia slovenského územia maďarským vojskom vyhlásiť samostatný Slovenský štát.⁴⁴⁷

Ďalej je dôležité venovať pozornosť otázke suverenity štátnej moci ako ďalšiemu z jej definičných znakov. Teória ústavného práva považuje za suverénny taký štát, ktorý je v plnej miere nezávislý a zároveň slobodný v rozhodovaní sa o tom, či bude sám a priamo vykonávať všetky svoje právomoci, alebo prenesie výkon ich častí na iný subjekt, čo sa v teórii označuje ako tzv. *kompetenčná kompetencia*. Štát tak prestáva byť štátom práve v okamihu, keď svoju suverenitu stratí, a to aj napriek tomu, že mu zostanú zachované určité právomoci či niektoré z jeho sekundárnych znakov (napr. štátne symboly a pod.). Vychádzajúc z vyššie zmienenej definície pojmu suverenity, kde už len samotný výraz „nezávislosť“ svojím obsahom vylučuje existenciu akýchkoľvek obmedzení, sa štátoveda prikláňa k záveru, že suverenitu nemožno obmedziť, ani ju deliť, pričom platí, že „*suverenity je buď celá, alebo prestáva existovať*.“ Aj v prípade, ak sa štáty rozhodnú pre spoluprácu v určitej oblasti, ktorá však nie je možná bez určenia si spoločných pravidiel, takéto prípady sa nepovažujú za obmedzenie suverenity daných štátov, ale iba za dobrovoľné obmedzenie ich právomocí. Teória pritom rozlišuje dva prípady, v dôsledku ktorých štát svoju suverenitu stráca a ktoré tak budú v konečnom dôsledku de iure viesť aj k zániku štátu samotného. Môže ísť o situáciu, kedy štát stratí tzv. kompetenčnú kompetenciu, to znamená možnosť slobodne rozhodovať o tom, komu bude zverený výkon jeho právomocí, alebo stratí v *rozhodujúcej miere* právomoci, ktoré mu z nej vyplývajú. Žiadny právny predpis však neobsahuje výpočet tých právomocí, ktoré štát nesmie preniesť na iný subjekt, pokiaľ si chce zachovať svoju suverenitu.⁴⁴⁸

Vyhlásenie Slovenského štátu bolo podmienené uzatvorením tzv. ochrannej zmluvy s Nemeckou ríšou, ktorej súčasťou predstavoval tajný protokol o hospodárskej a finančnej spolupráci. Prijatými zmluvami bol Slovenský štát povinný prispôbiť svoju zahraničnú politiku, ako aj organizáciu svojich vojenských jednotiek nemeckým požiadavkám. Spolupráca medzi Slovenským štátom a Nemeckou ríšou sa ďalej týkala aj hospodárskej a finančnej

---

Ján. Kontinuita a diskontinuita česko-slovenského právneho poriadku a česko-slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945. In *Právny obzor*, 1992, roč. 75, č. 2, s. 165-166.

⁴⁴⁶ Odlišný názor zastáva v tejto otázke napr. prof. Mosný, ktorý považuje Snem Slovenskej krajiny za legitímne zvolený orgán v rámci štátoprávneho usporiadania Č-SR, pričom Slovenský štát považuje z formálno-právneho hľadiska za prvý samostatný štátny útvar na území Slovenska, ktorý mal všetky formálne atribúty suverénneho štátu. Legitimita aktu jeho vyhlásenia bola podľa neho zdôraznená aj tou skutočnosťou, že na základe prijatého zákona č. 1/1939 Sl. z. sa Snem Slovenskej krajiny zmenil na Snem Slovenského štátu, a to bez realizácie akýchkoľvek organizačných či personálnych zmien. Bližšie pozri: MOSNÝ, Peter. Legitimita vyhlásacieho aktu na Slovensku zo 14. marca 1939. In *Aktuálné otázky českého a československého konstitucionalizmu : Sborník příspěvků z vědecké konference věnované prof. JUDr. Bohumilu Baxovi. Spisy právnické fakulty MU*, Brno : Masarykova univerzita, 1993, s. 273 a nasl.

⁴⁴⁷ HUBENÁK, ref. 1, s. 124-125.

⁴⁴⁸ CIBULKA, Ľubor et al. *Ústavné právo Slovenskej republiky (Štátoveda)*. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2013, 1. vydanie, s. 26-30.

oblasti. Nemeckí poradcovia boli prítomní pri všetkých dôležitých rozhodnutiach slovenskej centrálnej banky a rovnako sa zúčastňovali aj na tvorbe a realizácii štátneho rozpočtu, pričom bez ich súhlasu nesmela slovenská vláda prijať žiaden úver. Okrem toho mohol Slovenský štát viesť hospodárske rokovania s ostatnými krajinami až po uzavretí dohôd s Nemeckom s tým, že ho o týchto rokovaníach musel priebežne informovať. Na základe obsahovej analýzy uvedených dokumentov by sme tak mohli prísť k záveru, že ich prijatím stratil Slovenský štát v rozhodujúcej miere možnosť samostatného rozhodovania, a to v takých dôležitých a kľúčových oblastiach, k akým nepochybne patria obrana, zahraničná politika a oblasť verejných financií.

2. Medzinárodnoprávne aspekty vzniku a existencie vojnovéj Slovenskej republiky

V rámci druhej časti svojho príspevku sa budem venovať medzinárodnoprávnej rovine vyhlásenia a existencie Slovenského štátu.

Najskôr je potrebné v krátkosti priblížiť, ako pristupuje teória medzinárodného práva k otázke vzniku štátu. *Materiálnymi znakmi medzinárodnoprávnej subjektivity štátov* sú štátne územie, obyvateľstvo a výkon suverénnej moci nad ich územím, pričom k jej obmedzeniu môže prísť v zásade len *na základe ich slobodného rozhodnutia*. Pokiaľ ide o *formálne kritériá štátnosti na účely medzinárodného práva*, tie vymedzuje v *Čl. 1 Dohovor z Montevidea o právach a povinnostiach štátov z roku 1933* ako stále obyvateľstvo, určené územie, vládu (verejnú moc) a spôsobilosť vstupovať do vzťahov s inými štátmi, pričom uvedené ustanovenie sa postupne vyvinulo do pravidla medzinárodného obyčajového práva.⁴⁴⁹ V prípade vlády ďalej medzinárodné právo vychádza aj z požiadavky jej efektivity, t.j. z jej schopnosti fakticky podriaďiť svojej autorite všetky osoby podliehajúce jej jurisdikcii. Efektivita vlády sa však neprejavuje len v schopnosti štátu vykonávať na svojom území zvrchovanú moc, ale aj v jeho samostatnosti vo vzťahu k iným štátom. Nevyžaduje sa pritom, aby bola vláda štátu demokratická.

Pokiaľ ide o posúdenie otázky medzinárodnoprávnej subjektivity Slovenského štátu, autori presadzujúci názor, že vojnový Slovenský štát existoval ako subjekt medzinárodného práva, poukazujú na jeho *uznanie de iure* zo strany viac ako 20 štátov, ako aj na *uplatnenie princípu práva národov na sebaurčenie* ako jednu zo zásad medzinárodného práva upravenú vo viacerých medzinárodnoprávných dokumentoch.

Čo sa týka uznania štátu, v teórii medzinárodného práva sa postupným vývojom menil pohľad na tento inštitút. Podľa *konštitutívnej teórie*, ktorá sa uplatňovala predovšetkým v období tzv. tradičného medzinárodného práva (približne do obdobia prvej svetovej vojny), sa štát stával subjektom medzinárodného práva až okamihom jeho uznania. Táto koncepcia však už v súčasnosti nezodpovedá praxi a bola nahradená *teóriou deklaratórnou*, na základe ktorej sa štát stáva subjektom medzinárodného práva už okamihom svojho vzniku a nie až jeho uznaním zo strany existujúcich štátov. Význam uznania štátu *de iure* tak spočíva predovšetkým v tom, že štáty oficiálne vezmú na vedomie vznik nového štátu. Z uvedeného teda vyplýva, že aj keď bol Slovenský štát právne uznaný, táto skutočnosť nemala vplyv na jeho existenciu, resp. neexistenciu ako subjektu medzinárodného práva. Potrebné je, naopak, posúdiť, či spĺňal vyššie zmienené kritériá štátnosti. V tejto súvislosti je otáznym práve znak efektivity vlády, ktorý sa prejavuje aj v jeho vzťahu k ostatným štátom. Ako už bolo uvedené, vznik a vyhlásenie vojnového Slovenského štátu boli bezprostredne spojené s uzatvorením tzv. ochrannej zmluvy s Nemeckom, ktorej súčasťou bol aj tajný protokol o hospodárskej a finančnej spolupráci, pričom v dôsledku prijatých medzinárodných zmlúv stratil Slovenský

⁴⁴⁹ VALUCH, Jozef – VRŠANSKÝ, Peter. *Medzinárodné právo verejné. Všeobecná časť*. Bratislava : Eurokódex, 2012, s. 201.

štát možnosť samostatného rozhodovania o otázkach týkajúcich sa obrany, verejných financií, ako aj zahraničnej politiky a v týchto oblastiach podliehal príkazom a požiadavkám Nemeckej ríše.

Tu je však opäť dôležité uviesť, že medzinárodnoprávna subjektivita štátov môže byť obmedzená len *na základe ich slobodného rozhodnutia*. Otázkou medzinárodnoprávnej suverenity štátov vo vzťahu k nim prijímaným medzinárodným zmluvám sa zaoberal Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti už v roku 1923 v *prípade Wimbledon*.⁴⁵⁰ Stály dvor sa v ňom priklonil k záveru, podľa ktorého uzatvorením medzinárodnej zmluvy neprichádza medzi štátmi k zániku ich suverenity. Každá medzinárodná zmluva totiž v určitej miere predpokladá isté obmedzenia, pokiaľ ide o výkon suverénnych práv jednotlivých štátov ako jej zmluvných strán.

Ďalej je potrebné venovať pozornosť *princípu práva národov na sebaurčenie*, ktoré medzinárodné právo priznáva všetkým národom a na základe ktorého si národy slobodne (bez vonkajšieho zasahovania) určujú svoj politický status a uskutočňujú svoj hospodársky, sociálny a kultúrny vývoj, pričom každý štát je povinný toto právo v súlade s ustanoveniami Charty OSN rešpektovať. Plnoprávnym subjektom medzinárodného práva sa národ stáva v okamihu, keď nadobudne vlastnosti štátu, pričom medzinárodnoprávna subjektivita národa v takomto prípade zanikne a nahradí ju medzinárodnoprávna subjektivita novovzniknutého štátu. Zásada sebaurčenia národov ako jedna zo základných zásad všeobecného medzinárodného práva je upravená vo viacerých významných medzinárodnoprávných dokumentoch a stala sa aj predmetom rozhodovacej a posudkovej činnosti Medzinárodného súdneho dvora, ktorý v rámci jedného z prejednávanych prípadov zdôraznil potrebu skutočnej a slobodne vyjadrenej vôle národa na sebaurčenie.

V súvislosti s uplatnením práva národov na sebaurčenie bola častou otázkou otázka použitia ozbrojeného odporu, kde je potrebné rozlišovať dve situácie. Prvou bola realizácia tohto práva v podmienkach kolonizovaných národov, kde mali tieto národy právo bojovať proti koloniálnym mocnostiam všetkými prostriedkami, a v druhom prípade ide o situáciu, keď štát, na území ktorého sa národ nachádza, neporušuje medzinárodné právo. V takomto prípade môže národ uplatňovať svoje právo na sebaurčenie len nenásilnými prostriedkami a v súlade s ústavným právom, čo však nebol prípad vzniku vojnového Slovenského štátu, pričom rovnako nemožno hovoriť ani o slobodne vyjadrenej vôli slovenského národa.

V neposlednom rade je nutné zmieniť sa aj o *konceptii právnej a politickej kontinuity Československej republiky*. Táto koncepcia sa stala základom československého zahraničného odboja vedeného E. Benešom, ktorého cieľom bola obnova Československej republiky v jej predmníchovských hraniciach. V roku 1942 urobila vyhlásenie o neplatnosti Mníchovskej dohody sovietska vláda. Nasledoval ju list britského ministra zahraničných vecí adresovaný J. Masarykovi, ministrovi zahraničných vecí československej exilovej vlády, v ktorom uviedol, že Veľká Británia sa považuje za zbavenú akýchkoľvek záväzkov vyplývajúcich z Mníchovskej dohody, a to z dôvodu jej úmyselného porušenia zo strany Nemecka. K tomuto vyhláseniu sa pripojilo aj Francúzsko, ktoré však v tejto otázke zaujalo ešte róznejší postoj. Mníchovskú dohodu prehlásilo za nulitnú, rovnako ako aj všetky ďalšie akty, ktoré boli v jej dôsledku prijaté, pričom rovnako sa k tejto otázke postavilo aj Taliansko. V roku 1973 prišlo medzi Spolkovou republikou Nemecka (SRN) a ČSSR k uzatvoreniu zmluvy o vzájomných vzťahoch, v ktorej napokon aj Nemecko, ako posledný zo signatárov Mníchovskej dohody, uznalo jej

---

⁴⁵⁰ Prípad Wimbledon, PCIJ, Series A, č. 1, s. 25.

Súd v tomto prípade konštatoval, že „odmieta vidieť v uzatvorení akejkoľvek zmluvy, ktorou sa štát zaväzuje vykonať alebo zdržať sa nejakého konania, osobitný akt vzdania sa suverenity. Niet pochyb o tom, že každá zmluva, ktorá vytvára povinnosti, kladie obmedzenia na výkon suverénnych práv štátu v tom zmysle, že od neho vyžaduje svoju realizáciu v určitom smere. Avšak právo vstupovať do medzinárodných záväzkov je atribútom štátnej suverenity.“

nulitu⁴⁵¹, pričom táto skutočnosť bola potvrdená aj v rámci neskoršej zmluvy z roku 1992 o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi ČSFR a SRN⁴⁵², v ktorej okrem toho zmluvné strany zhodne uviedli, že ČSR neprestala od roku 1918 právne existovať⁴⁵³. Uznanie neplatnosti Mníchovskej dohody, a to aj zo strany jej signatárov bolo veľkým úspechom politiky prezidenta Beneša, zároveň však aj zavŕšením medzinárodnoprávnej obnovy ČSR. Právnym základom týchto vyhlásení sa stali Čl. 51 a 52 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve, v zmysle ktorých sú nulitnými⁴⁵⁴, t.j. bez akéhokoľvek právneho účinku, tie zmluvy, v prípade ktorých sa súhlas dosiahol donútením alebo v dôsledku hrozby, resp. tie zmluvy, ktorých uzatvorenie bolo výsledkom použitia sily alebo hrozby silou. Za nulitné tak boli považované aj všetky právne úkony, ktoré boli urobené v bezprostrednej súvislosti s prijatou Mníchovskou dohodou - vrátane vyhlásenia Slovenského štátu zo dňa 14. marca 1939.

Záver

Problematika právnych aspektov vzniku a existencie vojnového Slovenského štátu v rokoch 1939 až 1945 patrí v súčasnosti k veľmi kontroverzným témam, ktoré aj naďalej rozdeľujú odbornú verejnosť. Práve preto som sa vo svojej práci snažila priblížiť rozporuplnosť názorov na túto problematiku, ako aj vybrané argumenty, na ktoré sa autori pri jej posudzovaní vo svojich publikáciách odvolávajú.

V rámci prvej časti svojho príspevku som sa snažila posúdiť otázku ústavnoprávnej roviny vzniku a existencie vojnovnej Slovenskej republiky, a to s využitím právno-teoretických poznatkov, resp. poznatkov z oblasti ústavného práva. Vychádzajúc z okolností jej vzniku, ako aj z posúdenia jednotlivých kritérií, ktorými právna teória podmieňuje existenciu štátu ako právnej inštitúcie, možno nepochybne vyvodiť záver, že v prípade vojnového Slovenského štátu nebolo naplnené kritérium štátnej moci, keďže tá, ako už bolo zdôvodnené, nebola mocou suverénnou, legitímnou ani legálnou. Pokiaľ teda ide o naplnenie jednotlivých definičných znakov štátu, v prípade vojnovnej Slovenskej republiky tak možno hovoriť len o dvoch z nich, a to o štátnom území a obyvateľstve.

Čo sa týka medzinárodnoprávnej subjektivity vojnovnej Slovenskej republiky, nestotožňujem sa s právnou argumentáciou autorov, ktorí sa prikláňajú k záveru, že Slovenský štát existoval ako plnoprávny subjekt medzinárodného práva, pričom vychádzajú z jeho právneho uznania zo strany už existujúcich štátov či z princípu práva národov na sebaurčenie, ktorý však v prípade Slovenského štátu nepochybne nebol naplnený. Pokiaľ ide o

---

⁴⁵¹ Čl. I Zmluvy o vzájomných vzťahoch medzi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Nemecka z 11. decembra 1973: „Československá socialistická republika a Spolková republika Nemecka považujú mníchovskú dohodu z 29. septembra 1938 vzhľadom na svoje vzájomné vzťahy podľa tejto Zmluvy za nulitnú.“

Dostupné na internete: <<https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/32777/1/2>> [Cit. dňa 2017-12-09]

⁴⁵² „Česká a Slovenská Federatívna Republika a Spolková republika Nemecko potvrdzujú Zmluvu z 11. decembra 1973 o vzájomných vzťahoch medzi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Nemecka tiež ohľadne nulity mníchovskej dohody z 29. septembra 1938.“ In Preambula Zmluvy o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Českou a Slovenskou Federatívnou Republikou a Spolkovou republikou Nemecko z 27. februára 1992. Dostupné na internete: <<https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/40295/1/2>> [Cit. dňa 2017-12-09]

⁴⁵³ „Česká a Slovenská Federatívna Republika a Spolková republika Nemecko uznávajú skutočnosť, že česko-slovenský štát od roku 1918 nikdy neprestal existovať.“ In Preambula Zmluvy o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Českou a Slovenskou Federatívnou Republikou a Spolkovou republikou Nemecko z 27. februára 1992. Dostupné na internete: <<https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/40295/1/2>> [Cit. dňa 2017-12-09]

⁴⁵⁴ Nulitným aktom je právny akt, ktorý nikoho nezaväzuje a na ktorý sa hľadá, ako keby neexistoval.

posúdenie jednotlivých kritérií štátnosti v zmysle Čl. 1 Dohovoru z Montevidea o právach a povinnostiach štátov z roku 1933, domnievam sa, že v prípade Slovenského štátu boli naplnené všetky uvedené znaky, pričom tento fakt, vzhľadom na spomenutú rozhodovaciu činnosť Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti, neznižuje ani skutočnosť, že medzi Slovenským štátom a Nemeckou ríšou prišlo k uzatvoreniu tzv. ochrannej zmluvy, ktorej súčasťou predstavoval tajný protokol o vzájomnej hospodárskej a finančnej spolupráci. Pri zodpovedaní otázky medzinárodnoprávnej subjektivity vojnovéj Slovenskej republiky však má nesporné význam uznanie absolútnej neplatnosti, resp. nulity Mníchovskej dohody zo strany jej signatárov, ako aj všetkých ďalších aktov prijatých v jej príčinnej súvislosti, v dôsledku čoho tak prišlo k medzinárodnoprávnej obnove ČSR v jej predmníchovských hraniciach.

Na základe uvedeného preto možno prijať ten záver, že vojnový Slovenský štát existoval výlučne len ako faktický útvar, ktorý nedisponoval právnou subjektivitou – či už v rovine vnútroštátneho, alebo medzinárodného práva. Z formálno-právneho hľadiska tak možno za prvý samostatný štátny útvar na našom území považovať až samostatnú Slovenskú republiku, ktorá vznikla dňa 1. 1. 1993. Tá už mala všetky formálne znaky suverénneho štátu a zároveň bola aj plnoprávnym subjektom medzinárodného práva.

Použitá literatúra

AZUD, J.: Kontinuita a diskontinuita česko-slovenského právneho poriadku a česko-slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945. In *Právny obzor*, 1992, roč. 75, č. 2, s. 165-166.

BEŇA, J.: Historiografia a rekonštrukcia vyhlásenia slovenského štátu 14. marca 1939. In *Právny obzor*, 1999, roč. 82, č. 3, s. 255-256.

CIBULKA, Ľ. et al.: *Ústavné právo Slovenskej republiky (Štátoveda)*. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2013, 1. vydanie. 279 s.

HUBENÁK, L.: *Slovenské a československé dejiny štátu a práva v rokoch 1918–1945*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 1. vyd., 1998. 187 s.

MOSNÝ, P.: Legitimita vyhlasovacieho aktu na Slovensku zo 14. marca 1939. In *Aktuální otázky českého a československého konstitucionalismu : Sborník příspěvku z vědecké konference věnované prof. JUDr. Bohumilu Baxovi. Spisy právnické fakulty MU*. Brno : Masarykova univerzita, 1993, s. 273 a nasl.

OTTOVÁ, E.: *Teória práva*. Šamorín : Heuréka, 2. vydanie, 2006, 306 s.

PRUSÁK, J.: *Teória práva*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie právnickej fakulty Univerzity Komenského, 2. vyd., 2001, 308 s.

VALUCH, J. – VRŠANSKÝ, P.: *Medzinárodné právo verejné. Všeobecná časť*. Bratislava : Eurokódex, 2012. 416 s.

WEYR, F.: *Úvod do studia právnického (normativní theorie)*. Brno : Masarykova univerzita, 1994. 79 s.

Rozsudok Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti vo veci Wimbledon [Prípado Wimbledon, PCIJ, Series A, č. 1, s. 25].

Tajný protokol o hospodárskej a finančnej spolupráci medzi Nemeckou ríšou a Slovenským štátom.

Ústavný zákon č. 299/1938 Sb. z. a n. o autonómii Slovenskej krajiny z 22. novembra 1938.

Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., ktorým sa uvádza Ústavná listina Československej republiky. Dostupné online: <<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/026-1920.pdf>>

Zákon č. 330/1920 Sb. z. a n. o voľbách do župných zastupiteľstiev a okresných výborov.

Zákon č. 126/1927 Sb. z. a n. o voľbách do zemských a okresných zastupiteľstiev.

Zákon č. 1/1939 Sl. z. o samostatnom Slovenskom štáte.

Zmluva o ochrannom pomere medzi Nemeckou ríšou a Slovenským štátom.

Zmluva z 11. decembra 1973 o vzájomných vzťahoch medzi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Nemecka. Dostupné online: <<https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/32777/1/2>>

Zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Českou a Slovenskou Federatívnou Republikou a Spolkovou republikou Nemecko z 27. februára 1992. Dostupné online: <<https://www.noveaspi.sk/products/lawText/1/40295/1/2>>

RECENZIE

Tomáš Gábriš a kolektív: Nedogmatická právna veda od marxizmu po behaviorálnu ekonómiu, Wolters Kluwer, Praha 2017, ISBN 978-80-7552-950-3, 318 s.

Odbornú právnickú literatúru v oblasti teórie práva obohacuje nová publikácia autorského kolektívu pod vedením prof. JUDr. PhDr. Tomáša Gábriša, PhD., LL.M., MA venovaná téme „Nedogmatická právna veda od marxizmu po behaviorálnu ekonómiu“.

Už názov publikácie naznačuje, že pertraktovaná problematika prekračuje úzky rámec skúmania súčasnej právnej vedy výlučne z pohľadu právnej teórie či právnej praxe. Právna veda sa tak v podaní autorov javí ako zaujímavý, vysoko aktuálny, interdisciplinárny, mnohorozmerný, zložitý, komplexný, a vnútorne protirečivý predmet skúmania, ktorý je potrebné ďalej skúmať nielen z hľadiska čiastkových detailov ale aj z hľadiska vývojového.

Obsahovú škálu analyzovanej témy nedogmatickej právnej vedy je možné prirovnať k dámskej minisukni. Je dostatočne krátka na to, aby vzbudila záujem o predmet a dostatočne dlhá na to, aby predmet zakryla.

O aktuálnosti skúmanej problematiky nemožno pochybovať, o čom okrem iného svedčí široká prebiehajúca vedecká diskusia o podstate, význame, možnostiach a perspektívach práva a právnej vedy v podmienkach meniacich sa materiálnych prameňov vnútroštátneho a medzinárodného práva na počiatku 21. storočia. Parafrazujúc klasikov možno deklarovat: „Právo a právna veda 20. storočia sú mŕtve, nech žije právo a právna veda 21. storočia“. Právo a právna veda tak v súčasnosti opúšťajú pokojné vody, prekračujú vlastný tieň a na vyššej hodnotovej úrovni aproximujú k tomu, čo sa v klasikom Grécku prezentovalo ako „*res publica*“. V tomto zmysle, nedogmatická právna veda 21. storočia, nech je akokoľvek posudzovaná, pomáha priblížiť právnu teóriu a prax jej najvlastnejším demokratickým základom, ako aj naplneniu princípu Rule of Justice and law, ktorý nevyhnutne musí v budúcnosti nahradiť nedokonalejší alebo reštriktívne interpretovaný princíp Rule of Law.

Na druhej strane, právo bolo, je a zostane vôľou vládnucej moci povýšenou na zákon, a ako niekedy potvrdzuje vnútroštátna a medzištátna prax, v prípade potreby aj nad zákon. Nedogmatická otázka znie, vôľa koho je v súčasnosti povyšovaná na zákon v niektorých štátoch, kde sa zjavujú pochybnosti o tom, že sa nejedná o vôľu štátnych orgánov reprezentujúcich zákonodarnú, výkonnú či súdnu moc, a v najširšom kontexte o vôľu ľudu, ktorý má byť nositeľom všetkej moci v štáte. Inými slovami, uvedené subjekty nie sú autormi vôle ale iba vykonávateľmi vôle niekoho iného. Určitú odpoveď na otázku môže dať informácia a koncentrácia čoraz väčšieho podielu svetového bohatstva do rúk čoraz menšieho okruhu bohatých jedincov. V pokračujúcom procese internacionalizácie a globalizácie spoločenských vzťahov možno predpokladať, že tento proces bude pokračovať aj v budúcnosti. Potvrdí sa tým výrok bývalého britského premiéra W. Churchilla o tom, že komunizmus rovnomerne prerozdeľuje chudobu a kapitalizmus nerovnomerne rozdeľuje bohatstvo. Určitú odpoveď na otázku možno hľadať aj v skutočnosti, že niekedy dochádza k účelovému stieraniu medzi štátnym záujmom a verejným záujmom a v následnej privatizácii takto modifikovanému záujmu mimoštátnymi subjektmi.

Z analýzy obsahu publikácie možno jednoznačne vyvodit' záver, že skúmanie súčasnej právnej vedy má široký interdisciplinárny charakter. Do analýzy sa zapájajú okrem právnej vedy ďalšie vedné disciplíny, a to nielen spoločenské vedy, vrátane psychológie, filozofie, histórie, ale aj prírodné vedy, ekonomické vedy, matematické modelovanie, štatistické metódy a ďalšie vedné odvetvia. Otázka znie,

či pojem“ Nedogmatická právna veda“ vo svojom rozsahu zahrňuje aj pojem „Neodogmatická právna veda“.

Samozrejme, nedogmatická právna veda je mnohorozmerný objekt skúmania, ku ktorému možno pristupovať z mnohých strán a rôznych uhlov pohľadu. V tomto smere, zaujímavé sú postrehy autorov publikácie o možnostiach externého či interného skúmania problému práva a právnej vedy, ako aj v publikácii pertraktovaná téza o tom, že vedecké skúmanie musí mať dostatočný odstup od objektu skúmania, ak má byť objektívne a pod.

V súčasnosti ešte podľa nášho názoru nebol jednoznačne akceptovaný obvyklý (tradičný) obsah a rozsah pojmu „Nedogmatická právna veda“. V každom prípade tento pojem má svoju hĺbku, šírku a diaľku ako aj vlastný vývoj pokiaľ ide o definovanie jeho hlavných obsahových znakov a rozsahu. Pokiaľ ide o hĺbku pohľadu na objekt skúmania, odborníkom sa ponúka široké spektrum možných vedeckých prístupov, variujú od jednoduchých dogmatických postrehov na báze ekonomickej základne až k zložitým konštrukciám na báze politickej nadstavby, vrátane právnej nadstavby.

Zložitosť a komplexnosť skúmania nedogmatickej právnej vedy potvrdzuje okrem iného skutočnosť, že objekt analýz sa týka ako oblasti právnej teórie tak aj do oblasti aplikačnej praxe, pokrýva nielen sféru existujúcej právnej úpravy *de lege lata* ale aj oblasť *de lege ferenda*. Do výskumu sú zapojené nielen klasické dostupné metódy a prostriedky vedeckej práce, ale aj najmodernejšie metódy a prostriedky vedeckého výskumu, vrátane širokého využitia informačných technológií. Samozrejme, so všetkými pozitívami a rizikami z toho vyplývajúcimi.

Vnútna protirečivosť skúmanej problematiky vyplýva okrem iného z rôzne ponímaného historického, jazykového (gramatického a sémantického), logického, systematického a právneho rozboru základných a pomocných prameňov práva na úrovni „nedogmatickej právnej vedy“. Právna teória a prax naznačujú, že otázky spojené s tvorbou, vykonávaním, dodržiavaním a interpretáciou právnych textov sú niekedy v praxi spájané s nedobromyselným výkladom, argumentáciou na základe iného ako obvyklého (tradičného) významu používaných pojmov, navyše v rozpore s chápaním tohto významu v ich celkovom kontexte, s účelovou dezinterpretáciou práva, ktorá je v rozpore s vlastným predmetom a účelom konkrétnej pozitívno právnej úpravy. Protirečivosť a riziká rôznej interpretácie pojmov vyvoláva aj rôznorodosť sémantického vymedzenia obsahu a rozsahu tradičných právnych pojmov používaných v rôznych jazykových originálnych vyhotoveniach identických právnych predpisov. Tento jav je zjavný v oblasti práva Európskej únie a medzinárodného práva.

V súčasnosti ešte nie je možné vyvodzovať závery o tom, do akej miery nedogmatická právna veda môže prispieť k prevencii vzniku negatívnych javov v oblasti výskumu, tvorby, aplikácie, dodržiavania či interpretácie práva na vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni.

V každom prípade, vyššie uvedená publikácia vnáša nové svetlo do chrámu poznania a ako taká zaujme nielen odborníkov na právo a jurisprudenciu, študentov právnických fakúlt, ale aj záujemcov zo širšej verejnosti, zaujímavých sa o problematiku teórie a praxe práva v meniacom sa svete.

Rozširovaniu povedomia o vývoji slovenskej nedogmatívne orientovanej jurisprudencie by napomohol preklad tejto rovnako inšpirujúcej ako mnohými aktuálnymi otázkami provokujúcej publikácie do svetových jazykov.

Doc. JUDr. Peter Vršanský, CSc.